

Universidad de Deusto
Ex bibliotheca
Joh. Schetter.
Nro.
Biblioteca

Borges

IOHANNIS
Georgij Godelmanni I. V. D.

DE

MAGIS, VENE-
FICIS ET LAMIIS,
RECTE COGNOS-
dis & Puniendis,

LIBRI TRES.

*His accessit ad Magistratum Clarissimi & Celeberrimi
I. C. D. Iohannis Althufij Admonitio.*

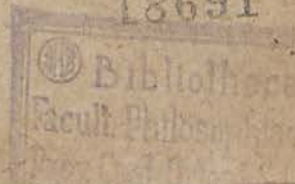
Cum gratia & privilegio Cesareae Maiestatis ad decennium

FRANCOFORTI

Ex Officina Typographica Nicolai Bassai.

M. D. XCI.

18691

B

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, D. CHRISTIANO III. DANIAE, NORVEGIAE, Vandalorum & Gothorum Regi, Duci Slesvicensi, Holstiae, Stormariae, & Dietmarsiae, Comiti in Oldenburg & Delmenhorst, Regi suo Clementissimo.

Vm duabus praecipue rebus, praecipitis & exemplis Serenissime Rex Christiane, vita mortalium gubernetur: recte faciunt Vicarij Iehovae, Ducis exercituum, Reges & Principes terrarum, si se in coelestis & politicae doctrinae Studijs quotidie exercent, & ad tam arduum munus, quo nihil in orbe terrarum maius & difficilius, non imparati accedant, quemadmodum Deus ipse in Psalmo 2. praecipit, & Georgius Buchananus Poeta Christianus suavissime cecinit:

*Et vos in populos quibus est permissa potestas,
Et ius ab alta sede plebi dicitis,
Errorum tenebras depellite, discite verum:
Servite Domino cum tremore: gaudijs
Et timor & Domini accedat reverentia vestris.
Ut missum ab illo filium amplectamini:
In vos ne iusta vindictam exercent irae,
De calle recti devios: nam cum brevi*

R 2

Sauies

EPISTOLA

*Sauiet, iniustos contra, iusta ira. scietis
Quàm sint beati, spes in illo qui locant.*

Dignissima igitur laude est R. M. T. voluntas & studium cognoscendæ vtriusque doctrinæ pietatis & politicæ, in qua R. M. T. ita profecit, vt non solum in patrio regno, verum etiam apud exteros, maiorem quàm pro ætate, eruditionem & virtutem ac prudentiam singularem sit cõsecuta. Sunt quidem aliqui sapientes & heroici Principes, qui in controversijs intricatis, ingenij sui luce, rectius ac certius, quid iudicandum sit, quàm iuris-consulti sæpè ex legibus, ratiocinari possunt, vt de Salomõis iudicio sapientissimo ex storgis naturalibus sumpto, historia nota est. Nec verò minùs admiranda mihi videtur Alphonsi Aragonum & Neapolitani Regis diuinitas iudicialis: qui, cum duo fratres Barones, tertium fratrem natu minimum, velut spurium (nam mater paucis post mariti obitum diebus, conscientiæ exonerandæ causa, ex adultero se quosdam cõcepisse confessa erat) ab hereditatis paternæ aditione prorsus excluderent, & hic defensionem à Rege peteret, auditis partibus, hanc sententiam tulit, vt Sandapila patris effossa, metæ loco erigeretur, & is qui cadaveris paterni cor telo suo proximè attigisset, legitimus, qui verò à corde longius aberrasset, nothus esse iudicaretur.

Hanc

DEDICATORIA.

Hanc sententiam cum duo fratres seniores se reuenter amplecti & probare, minimus verò frater, malle se in perpetuam mendicitate & ignominiam vivere, quàm in charissimi parentis cadaver sæuire, diceret. Alphonsus hunc minimum natu solum esse legitimum, duos verò grandiores spurios esse pronuntiavit: & his exhæredatis, soli minimo fratri totum patrimonium adiudicavit. Sed paucorum est hæc ingenij dexteritas, & perspicacia, & iudicij rectitudo & integritas. Quare vt ipse Deus populo suo, quanquam sapientissimos gubernatores habebat, tamen scriptas leges tradidit, easque suis digitis scripsit. Ita quoque voluit eas à Regibus & Principibus disci, teneri atque observari.

Exempla verò virtutum boni Principis omnium, etsi non modò ad intuendum, verum etiam ad imitandum R. M. T. in sacra historia, vt Davidis, Iosaphati, Iosia, Cyri: & Ethnicis, Scipionis, M. Antonini, Alexandri Severi: & Christianorum, Constantini, Theodosij, Caroli V. Maximiliani II. & aliorum, multa & illustria proponuntur: tamen magis adficiendum animum R. M. T. domestica & naturæ ac sanguinis propinquitate attingentia. Proavus R. M. T. Fridericus I. Daniæ Rex, qui cum Deum rectè coleret exemplo suo magis, quàm

A 3 manda-

3 Reg. 3.

Alphonsi Regis
diuinitas iudicialis
de 3 fratribus Baronibus

Exa virtutum
in heroicis viris
imitanda.

Fridericus
I. Daniæ Rex

EPISTOLA.

mandatis, inter illa refflorescētis veræ religionis ini-
tia, plurimos ex regni proceribus & alijs, ad do-
ctrinam puram cælestem amplectendam inuita-
uit, & in tota gubernatione iustus, clemens, mo-
deratus & salutaris regno princeps fuit. Avus
Christianus III. reliquos terrarum principes sui
temporis, pietate, zelo & ardore veræ religionis, iu-
stitiâ, clemētiâ & moderatione longe superavit, &
ecclesiarum scolarumq; nutriticus munificus ac li-
beralis fuit, & quemadmodum cursum vitæ huius
laudabiliter peregit: ita quoq; placidè & piè in Cy-
gnea cantione Orationis Dominicæ, ex hac lachri-
marum valle discessit. Pater R. M. T. Fridericus II,
piæ recordationis, q; vt potentiâ, opibus, fortitudi-
ne bellicâ, auctoritate, antiquâ fide & virtute, cæte-
ris in Europâ principibus longè antecelluit, sic erga
vtrumque ordinem, equestrum & Musarum, libe-
ralissimus fuit, & triste sui desiderium omnibus re-
liquit.

O decus Europæ Friderice & maxime Princeps
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.

Illustrissimum & laudatissimum Germaniæ prin-
cipem R. M. T. Avum maternum D. Vdalicum,
ducem Megapolensium, Dominum meum cle-
mentissimum, non solum subiecta Megapolis,
propter eximiam & laudabilem gubernationem,
vipo-

Annis chang
111

Fridericus II

21 danicus cony
megapole sis avus
maternus

DEDICATORIA.

vt pote qui iudicijs ipse præest, & ius omnibus abs-
que respectu personarum, posthabitis voluptati-
bus, dicit: verum etiam vniversa Germania, pro-
pter summam sapientiam, fidei constantiam, vul-
tusque maiestatem, colit & veneratur. Affines R.
M. T. Serenissimus Scotorum Rex, Iacobus VI. &
potentissimus Saxoniae Elector Christianus, cog-
natus, item Brunsvicensium dux, Henricus Iuli-
us, vt cognitione linguarum, potentiâ, opibus, &
fortitudine bellica, multos Imperij principes supe-
rant: ita quoq; expectationi, quam de ipsis Chri-
stianus suscepit orbis, satis faciunt. Vivunt quoq;
in aula R. M. T. proceres nobilissimi & sapientif-
simi, quorum ductu R. M. T. ad ima penetralia
sapientiæ perueniet. Quis enim non admiretur
illustris ac generosi Domini Nicolai Caafs, R. M.
T. Cancellarij magni, pietatem singularem, ex-
quisitam doctrinam, variarum rerum cognitio-
nem, admirandam sapientiam, consilij dexterita-
tem, & beneficentiam erga plurimos? Quis R.
M. T. Vicarium Cimbriæ & Consiliarium D.
Henricum Ranzovium, totius nobilitatis Germa-
niæ ornamentum & præsidium, propter suavem
eloquentiam, historiarum, linguarum & Astrono-
miæ peritiam, non colat & suspiciat? Hæc exempla
sapi-

Scotorum Rex
Jacobus VI
Christianus Elector
dux Saxonie
Henricus Julii
Brunsvicensium

Nicolaus Caafs
Cancellarius Regis
Danie

Henricus Ranzovius
Vicarius Cimbriæ

EPISTOLA

sapientissimorum Regum, Principum, & Consili-
ariorū, in hac epistolā breviter recensere volui. Cū
enim certis de causis scribere ad R. M. T. constitu-
issem, gratiora fore R. M. T. hæc historica exempla
existimavi, præsertim cum R. M. T. in hoc ætatis
flore nō modò voluptatis causa has imagines lau-
datissimorum Principū, intueri sciam: sed in ulto
magis, vt, in administrandā Repub. eas sibi ob oculo-
s proponens, animum & mentem suam, ipsā co-
gitatione virorum excellentium, conformet. Acce-
dit eò mirifica & divina R. M. T. indoles, & non
modò potentiā & opibus, verū etiam doctrinā,
& sapientiā alijs præstandi honestissima cupiditas.
Ego quidem honorificā & clarā multorum voce
audiens, divinum R. M. T. ingenium prædicari, fa-
teor me singulari R. M. T. amore & studio incen-
sum esse: Ita vt qualicumque officio meam erga R.
M. T. observantiam declararem: cum debitā hu-
militate & reverentiā R. M. T. dedicandum esse
dixi Tractatum hunc, de Magis, Veneficis, & La-
mij, quem ante annos quinque in R. M. T. avi
materni Academiā, publicè auditoribus meis tra-
didi. Accipe igitur à me Serenissime Rex Christia-
ne, sereno vultu, hunc tenuem laborem, meum-
que studiū, in iuvandā veritate & re literariā æqui
bo-

DEDICATORIA

boniq; consule, Et jis, quibus iam ingressus es, ve-
stigijs paternis insitere, vt facis, perge, tum in amā-
dā & Propagandā verā Religione, tum in vitæ inno-
centiā, satisfaciens expectationi, quam de Rege
Christiano, Christianus orbis suscepit. Neque du-
bita, quin Regem coeli & terræ, patrem Domini
nostri Iesu Christi, semper habiturus sis fidissimū
protectorem. Is R. M. T. ad nominis sui gloriam &
Ecclesiæ ac Reipublicæ incrementum & tranquil-
litatem, quā diutissimè conservet. Rostochij. An-
no M. D. XC. IIII. Aprilis, quo ipso die, Anno m-
rabili R. M. T. parens Divus Fridericus II, relicto
caduco regno in coeleste migravit.

R. M. T.

Deditissimus

Iohannes Georgius
Godelman.

IOSIAS

**IOSIAS MERCERVS GALLIAE
IVRISCONSULTVS IOANNI GEOR-
gio Godelmanno. I. V. D.**

TV quoque vt hac mihi sit longè gratissima tellus
Godelmanno facis: non nunc dulcissime manes
Sollicito, Gulielme tuos, quos docte Georgi
In memori tibi mente sitos, agnoscere letor.
Est aliquid nostros eadem coniungit amici
Quòd pietas animos, verum mihi maior amoris
Causa super, virtus isthac tua, non ea falso
Tantum umbrata foris fucò, sed pectoris ima
Vera colens intus penetralia, que eque videri
Non cupit, esse cupit, quid, quòd nos vna studendi
Optio coniungit? quamvis vestigia longè
Tanta sequor non passu equo te iura docentem
Miratur fausto applaudens clamore iuventus.
Te procul à nostro seiuncta cardine gentes
Expetière sibi: dubijs quem rebus egenae
Consulerent, quin & qua postuma secla iurares
Invenisti etiam, libris ea scripta propagans,
Quae stupidi quondam laudentque legantque minores
Quale quod in sacras leges tua maxima cepit
Elimare manus, quae, si Deus otia libris
Exoptata dabit, nec te vexata ruinis
Oppida supplicibus cogent differre querelis
Perficies, & perfectis qui magnus es, idem
Maior eris, dum grata tuum Germania nomen,
Viventis tollet caelo, vicinaq; tellus
Mirata invidiam taciturno pectore claudet,
Laudabunt hac secla, colent postfata nepotes.

IOHAN-

**IOHANNES POSSELIVS
Collegæ charissimo.**

Xριστός ἀνὴρ ἀγαθὸν τελέθει κοινόν, μετ' ἀλυτῶς
ὡσπερ τῶν ἀνδρῶν τίς ποτε εἶπε σοφῶν.
ἢ δὲ ἀγαθοῖο βροτῶ τὸς ἄλλους ἐστὶν ὄνησις,
ἢ δὲ βοηθῆσαι ζήλω ἀνδ' χαλεπῷ.
ἄφθονός ἐστιν ἅπασιν θέρπειαν μυσῶν θεοδῶν,
χαίρ' τ' εὖ ποιοῦν ἢ δὲ χαιρεζόμενον.
καί περ γὰρ φιλέω λίην Χρήσανδρον ἀγαθόν,
Χύτραίν γαμψερὸν κλειστὸν ἐόντα φίλον.
μᾶλλον ὅμως ἀγαπῶ κείνον πμῶτε ἀτεχνῶς,
ὅτι ἢ κερῆται μὲν ἐὶν δὲ διδαχῶν,
ἀλλ' αὐτῆς μελαδὸς πολλοῖς θαλεροῖς νεανίσκοις,
λυσιστελεῖ κοίτῃ ἢ δ' ἄμα δημοσίᾳ.
ἔμμενε γὰρ φίλε τῆδε περὶ αἰρέσει ἐσθλὴ βεβαίως,
πολλὸς εὖ ποιοῦν παύδος ἀνδ' κρημάτων.
καὶ γὰρ ἔση πάντεσσι φίλος κλειστοῖσι βροτοῖσιν,
οἱ τελέθουσι νέοι ἢ δὲ παλαιοὶ ὁμῶν.
ἔσαι καὶ δόντος θεῷ ἀθανάτω Ἰοῖ ἀμοιβῆ
αὐταρχίης ποτε καὶ μισθὸς ὀφειλόμενον.

**NATHAN CHYTREVS, IO ANGE-
org. Godelmanno I C. Compatri &
affini charissimo.**

OMnes si legum & iuris instiq; patroni
Officium hac facient sedulitate suum;
Qua leges ipsas Agathander amabilis ornat
Eloquij pandens flumina pulcra sui:
O quam mirifico gentes in flore vigeant,
Quam vis & patriæ rara nocebit Eris

**IN TVMVLVM
HIEREMIAE GODELMANNI, PA-
tris charissimi, Iohannes
Georgius F.**

No-

Nomine vt Euandrum, sic & virtutibus æquans
Neremias iacet hic, præstans pietate, Deique
Sincerus cultor, fuci expers integer omnis,
Indictis factisq; fides, constantia, candor,
Et probitas inerant: comissicura fidelis
Officij, & patribus patria, populoq; probata
Integritas, scelerisque odium, fraudisq; dolosa,
In natos propensus erat, quos, optimus, inter
Me quoq; præcipue, non parvis sumptibus, alma
In patria atq; alibi fovit, iurvitq; benigne.
Mitibus in studijs, legumq; forique palestra:
Nam quoq; nomen erat claro commune Chytrao
Me patre nactus a vi, nato paulò antè nepote
Nominis eiusdem Rosiani ad litora Varni,
Quando ille ad Nicrum precibusq; operumq; labori
Consueto immoriens mortem non sensit & isto
Deposuit tumulo corpus, mentem inulit astris.

IOHANNI GEORGIO GODEL-
manno I. V. D.

Dum ius Georgi, dum colesq; virtutem,
Meum te eundem semper esse censebo:
Dum sacra datum ipse excolam atq; virtutem,
Tuum me eundem semper esse censebis.
Nam inter bonos amoris vnicum vinculum est,
Nec est vt hoc sacrarium imbibant prauis.

Ianus Gulielmus Lubecensis ponebat
Colonia Anno 82.

IOHAN.

RVDOLPHVS secundus Divina
fauente clementia Electus Rom. Impe-
rator, semper Augustus ac Germania,
Hungaria, Bohemia, Dalmatia, Croatia, Sclauo-
nia &c. Rex, Archidux Austrie, Dux Burgundia,
Stirie, Charinthia, Carniolia & VVirtenber-
g &c. Comes Tirolis &c. Agnoscim, & agnotum
facimus harum documento literarum vniuersis
Quodcum nobis humiliter exponi curauerit, Ho-
norabilis, doctus noster & Sacri Imperij fidelis di-
lectus Iohannes Georgius Godelmannus I. V. D.
Tractatum se de Magis Veneficis & Lamijs ma-
gno studio diligentiaq; conscripsisse, vereri autem
ne alij, qui ex aliorum laboribus sua querunt
commoda, sibi aut suo Typographo Nicolao Bas-
sæo, quæstus causa, quod fieri solet, fraudem ac
damnū faciant, eaq; de causa nobis supplicauerit,
vt sua ac Typographi sui hac in re indemnitati
priuilegio nostro consulere clementer dignaremur.
Nos considerantes quantò opere huius materiæ
pertractatio necessaria sit, propterea quod quidam
ordinarium processum in Veneficij crimine con-
tra constitutiones criminales ante hac editas, reij-
ciunt,

B

ciunt,

ciunt, quidam verò Veneficas parum aut nihil posse efficere asserūt. Et deniq; explorationem per aquam frigidam dudum abrogatam, in vsum revocare student, huiusmodi certè præclarum ipsius Doctoris studium Reipublicæ vtile benignè laudandum, ipsumque Diplomate nostro aduersus aliorum æmulationem ac fraudem muniendum duximus. *Quamobrem ex certa nostra scientia, animoq; benè deliberato, pro auctoritate nostra Casarea omnibus ac singulis Bibliopolis, Typographis, alijsq; librariam negotiationē quocunq; modo exercentibus, seriò interdiciamus ac vetamus, ne quis tractatum illum Doctoris Iohannis Georgij Godelmanni IC. decem annis proximis, à primo editionis die numerandis, intra Sacri Romani Imperij, aut quorumcunq; Regnorum ac Dominorū nostrorum hereditariarum fines, simili aut alio quopiam caractere forma aut modo imitari, recudere aut recudendum dare, aut etiam alibi excusum apportare, venundare aut distrahere, sine ipsius Doctoris Godelmanni aut Heredum consensu palàm vel occultè ausit. Quisquis autē secus faciendo interdictū hoc nostrum neglexerit aut spreuerit eum non solum eiusmodi libris aut exemplaribus dicto Doctori Godelmanno, eiusuè*

eiusuè heredibus auxilio Magistratus, ubicunq; reperiantur, vendicandis priuari, sed decem etiam marcharum auri puri mulcta cuius semissis quidem fisci nostri procuratori, fraudis vindici, alter verò semissis dicto doctori Godelmann-heredibusuè eius pendatur, puniri volumus: Ea tamen lege, ut tria eius tractatus exemplaria quam primum ad Imperialem nostram Cancellariam transmittantur, quod si negligatur, hac nostra Gratia ac priuilegio ipse ipsiusq; heredes excidisse censeantur. Mandamus proindè vniuersis ac singulis nostris & Sacri Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quam Politicis cuiuscunq; gradus, dignitatis aut ordinis extiterint, præsertim verò is, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nominis lus dicunt iustitiamuè exercent, ne quemq; hoc priuilegium nostrum impunè violare spernere aut negligere patiantur, sed si quos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta eos puniri: Et quibuscunq; modis eos coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram conuere indignationem velint. Id quod hoc diplomate manu nostra subscripto, & Casarij nostri sigilli impressione munito confirmamus.

Sigil

B 2

Datum

*Datum in Arce nostra Regia Praga prima die
mensis Nouembris Anno Domini Millesimo
Quingentesimo Nonagesimo Regnorum nostro-
rum Romani decimo quinto, Hungarici decimo
octauo, & Bohemici itidem decimo quinto,*

RVDOLPHVS.

Iacobus Curcius à
Senfftenau.

Ad mandatum Sacrae Cæ-
sareæ Maiestatis proprium
Ioannes Baruitius.D.

*Quod præsens Copia cum vero suo originali de verbo
ad verbum per me Ioachimum Petravv Notarium
publicum & Secretarium ciuitatis Rostock sit auscul-
tata, & verbo tenus congruat, hac præsentis subscripti-
one manus meæ attestor.*

Ioachimus Petravv.

IOHAN

I.

IOANNIS GEORGII GO-
DELMANNI IC. DE MAGIS
ET VENEVICIS.

LIBER I.

IN PRÆFATIONEM.

Summæ.

- 1 *Ad læsæ Maiestatis crimen, referuntur quoque delicta in De-
um altissimam Maiestatem commissa.*
- 2 *Verba constitutionis Carolinæ 109. 43. & 21. referuntur.*
- 3 *Vnde constitutiones allegatæ sint desumptæ.*
- 4 *Multa in hoc delicti genere turbulenter aguntur.*
- 5 *Discrimen inter Magos, Veneficas & Lamas obseruan-
dum.*
- 6 *Varia sunt hominum iudicia & opiniones de prædictis male-
ficis.*
- 7 *Iohannes Bodinus Lamiarum potentia nimium tribuit.*
- 8 *Iohannes Vierus Veneficas parum aut nihil efficere posse existi-
mat.*

Guliel-

- Guilielmus Adolphus Scribonius purgationem per aquam frigidam, in cognoscendis Veneficijs, iam dudum abrogatam, in vsum revocare studet.*
- 10 *Maledictis, non doctis dictis, hac aetate certatur.*
  - 11 *Diverse sententiæ in hoc arduo negotio iudicum animos dubio reddunt.*
  - 12 *Tractatio huius operis obscura & difficilis.*
  - 13 *Commendatio & utilitas ordinis.*
  - 14 *Distributio libri in certa capita,*

PRAEFATIO IN

Lib. 1.

Quod felix & faustum sit, Auditores humanissimi in explicatione publicorum iudiciorum Constitutionis Carolinae, quam nominamus die *Peinliche Halsgerichtsordnung* / pervenimus vsq; ad c. 109. De Magis & Veneficijs, reis criminis laesae maiestatis divinae. Ad laesam namq; Maiestatis crimen, referri quoq; possunt delicta immediate in Deum altissimam maiestatem l. fin. C. de Ferijs, commissa, vt sunt blasphemiae, haereses, magiae, incantationes, noxae, praedictiones & consultationes divinantium, vt recte Vvesenbecius in Pa. D. ad l. lul. Maiest. in fin. Iacobus Damhoud. in pract. Cri. c. 61. n. 1. Et Althusius l. Iuri. Rom. c. 52. notarunt: n. longè grauius aeternam quam temporalem maiestatem. Authent. Gazaros C. de haeret. & Manichæis verba c. sunt: So jemand den Leuthen durch Zauberey Schaden oder nachtheil zusüget / sol man straffen vom Leben zum Tode / vnd man soll solche straffe mit dem Sewer thun. Wo aber jemand Zauberey gebraucht / vnd damit niemande Schaden gethan hette / soll sonst gestrafft werden nach gelegenheit der Sach / darinn die Britheyler Raths gebrauchen sollen / wie von Rathsuchen hernach geschrieben stehet. *Si quis hominibus magicijs*

De Magis.

gicis artibus & veneficijs damnatum dederit, iniuriam fecerit, is morte multandus est & igne comburendus. Qui vero Magia uteretur, nec alicui damnatum intulisset, puniri quidem iuxta qualitatem causae debet. In quibus casibus Iudices consilio utantur, sicuti infra. Huc quoq; pertinet c. 43. De sufficientibus indicijs in crimine Veneficij: Si quis se offerret ad tradendum docendumq; alios, incantationes, aut eas cuiquam minaretur etiam; ac illi, cui minatae essent, tale quippiam contingeret, seu cum incantationibus aut similibus suspectis rebus commercium haberet, ac se talem, vultu, verbis, moribus, quae incantationibus conformia essent, exhiberet, aut alioqui de his persona ipsa notata diffamataq; esset, indicium legitimū praebent incantationis sufficientemq; occasionem torquendi. **Von Zauberey gnugsam anzeigen:** Wann jemand sich erbeut andere Menschen Zauberey zu lernen / oder jemand zu bezaubern bedrawet / vnd dem bedraweten der gleichen geschichte / auch sonderlich gemeinschafft mit Zauberey oder Zauberin hat / oder mit solchen verdächtlichen Dingen / Geberden / Worten / vnd Wesen / vmbso gehet / die Zauberey auff sich tragen / vnd dieselbige Person deselben sonst auch rüchtig / das gibt ein redlich Anzeigug der Zauberey vnd gnugsam Ursach zu Peinlicher Frage. **Et capitulum 21. De indicijs Maleficorum & Magorum:** Nemo ex indicijs Maleficorum seu Magorum hoc est, eorum qui Magicis & prohibitis artibus utuntur ac praesagiunt, vinciatur, torqueaturue, quin potius eiusmodi arioli, & accusatores idcirco puniantur. Desumpta sunt autem supra dicta constitutiones ex titulo D. ad l. Corneliā. De Sicar. & Venef. Item ex tor. t. C. de malefic. & Mathemat. Concordat quoq; cum supra allegatis constitutionibus & legibus S. Item l. Cornelia. Inst. de publ. iud. vbi Imp. ait, Eadem lege & Venefici capite damnantur, qui artibus odiosis tam venenis, quam susurris Magicis homines occiderint, vel mala medicamēta publice vendiderint. Cum autē in hoc maleficij genere multa turbulēter, ex sinistra fanatica ac pestilē-

Prefatio in lib. i.

5 lenti solùm suspitione agantur quod laudabile illud discrimen
inter prophanos vel iniames Magos, Veneficas & Lamias sit
confusum & hætenus absq; vlllo discrimine & exactissima co-
gnitione de his actura & pronunciatum (Germani enim nostri
absque vlla differentia, Magos, Ariolos, Incantatores, Vene-
ficas, Exorcistas, eiusque farinae semidæmones, Sagas, Lami-
as & Striges nominant, *Schwarzkünstler / Zauberer / Hexen /
Woholten* / & hoc idiomate *Toverer / Toversehen*) ideò ne
nominum confusio in hoc tractatu errorem pariat in irrogan-
da pari poena primò omnium Magos & Veneficas à Lamijs se-
6 iungere voluit. Deinde cum diversæ sint de hoc maleficij gene-
re opiniones & sententiæ (Iohannes enim Bodinus IC. Gallus,
7 & præclare aliàs de Repub. literaria meritis, Lamiarũ potentia
nimium tribuit, ordinarium processum in hoc delicti genere
reijcit & multas absurdas & iam dudum explosas opiniones in lu-
cem revocat: Iohannes verò VVierus Medicus Germanus Ve-
8 neficas parùm aut nihil efficere posse scribit: Et denique Guli-
9 elmus Adolphus Scribonius explorationem per aquam frigidã
iam dudum à Lothario Cæsare & Ecclesia abrogatam, in vltum
revocare studet.) primum has opiniones diversas ordinè enu-
merabo, & deinceps quæ receptior veritatiq; magis consen-
nea, & cui iudex absque vlla suæ conscientie læsione tutò infi-
stere poterit, fideliter monebo, Idque absque vllis cõvitijs, quæ
nostrum ordinem non decent, & qui eo nomine apud omnes
10 malè audit, hac præsertim ætate, qua haud doctis dictis, sed ma-
lediictis certatur, non ex iure manu confertum, sed mage ferro
rem reperunt, regnũque petunt, vadunt solida vi publicas Rei-
publicæ literariæ calamitates augere. Sanè hæ discrepantes tot
præstantissimorum virorum sententiæ, de hoc argu-
11 genere iudicum animos ita perturbatos & dubios reddunt, vt
in hoc arduo negotio, in quo non de tritico vel oleo legato a-
gitur, sed de vita & existimatione hominis, quibus rebus in or-
be ter

*Johannes Bodinus
parat in a. x. c. in
Johannes Vierus
in Cæsare.*

*Adolphus Scribonius
in a. x. c. in a. x. c.
frigida.*

De Magis.

1 be terrarum nihil est pretiosius, perpetui sint Academici & ho-
die huic opinioni, cras alteri insistant, & in miseris illas mulier-
culas, quæ cum Diabolis se colludere, choreas ducere, concu-
bere, scopis insidentes per caminos evolare somniant, sub no-
mine Magorum & Veneficarum indistinctè sæviant.

Porro cum tractatio huius argumenti obscura & difficilis sit, 12
adeò, vt hîc inter scopulos mihi sit nauigandum: spero tamen
futurum, vt nullum hîc faciam naufragium, primum manibus
ad cœlum erectis, & æterno auxilio inuocato, fretus Deo, qui &
res penitus desperatas donare & consummare virtutis suæ ma-
gnitudine potest: Deinde doctissimorum tum veterum tum
inprimis recentiorum huius argumenti interpretum scriptis
adiutus. Et quia ordo quentium modus à Baldo in proœmio 13
D. appellatur, in iure præsertim laudabilis est, idem in l. 2. C. de
origin. Iur. & bonum in ordine consistat, ac scire quid facias, ne-
scire verò quo ordine facias; non est perfectæ cognitionis, idem
ind. proœm. Ordo denique memoriam, quæ aliòquin infirma
est, l. 44. D. de acquir. poss. & non omnia retinet, l. 2. C. de
veter. iur. enucl. plurimùm iuvat, hos tres libros
in certa capita redigam.

C

CAPIT-

CAPITA LIBRI

P R I M I.

CAPVT I.

De malitia & odio diaboli aduersus Deum & homines.

CAPVT II.

De Magia naturali, siue licita, & præternaturali Diabolica siue illicita.

CAPVT III.

De præstigiatoribus.

CAPVT IIII.

De Necromanticis.

CAPVT V.

De Ariolis.

CAPVT VI.

De Incantatoribus.

CAPVT VII.

De Veneficis.

CAPVT VIII.

De Curatoribus morborum hyperphysicorum præstigijs.

CAPVT IX.

De Sortiaijs, & Sortilegijs.

DE

LIBRI I. CAPVT I.

DE MALITIA ET ODIO
DIABOLI ADVERSVS DE-
VM ET HOMINES.

Summæ.

- 1 In quantis periculis mortales in hoc mundo versentur.
- 2 Diabolus obambulat sicut leo rugiens, quærens quem deuoret.
- 3 Satanas Christum tentauit.
- 4 Diaboli potentia describitur.
- 5 Augustini dictum de malitia Diaboli.
- 6 Historia de hospite Marchico.
- 7 Historia duæ memorabiles, quæ in Silesia acciderunt.
- 8 Historia de Sponsa Saxonica.
- 9 Abstinentium à dixis imprecationibus & seruanda sunt promissa.
- 10 Arma piorum contra Diabolum.
- 11 Diabolus nouit Christum Salvatorem esse hominem.
- 12 Diabolus in propagando suo regno, tanquam simia, Deum imitatur.
- 13 Diabolus nihil magis in votis habet, quam ut crescat inter homines Dei prophanatio.
- 14 Demones pro Dijs colebantur.
- 15 Numerus Deorum apud gentes.
- 16 Potestas Diaboli finita.
- 17 Cura Dei assensum nihil potest Satan.

C 2

Mulra

LIB. I. CAP. I.

Multa quidem & gravia pericula miseros mortales in hac lachrymarum valle & diversorio exercent, at omnium gravissimum est quod (vt Doctor gentium Ephes. 6. vers. 5. scribit) nobis non solum adversus carnem & sanguinem lucta est, sed adversus imperia, & potestates, & dominos tenebrarum seculi huius, id est, adversus Satanam, qui mundi imperium sibi vendicat, qui omnes homines aeterno exitio, cui ipse iam olim destinatus est, demergere conatur. Ideoque obambulat sicut leo rugiens, querens quem devoret, 1. Pet. 5. vers. 8. & ita indefesso studio mille dolis, mille artibus nocendi salutem nostram insidias struit, vt quavis sapissimè repellatur, pugnam tamen sapissimè instaurat.

3 Si enim tanta est eius audacia vt aeternum Dei filium, semel atq; iterum aggredi non sit veritus, quam obsecro securitatem nobis polliceri possumus, qui & proprijs cupiditatibus abrepti ad malum ferimur, & ipsi occasiones praebemus hosti nostris peccatis nos aggrediendi. Has diaboli insidias poeta quidam christianus sequenti carmine ita descripsit:

*Et tempestates, incendia, seditiones,
 Bella, famem, pestem, dirigenus omne tumultus,
 Et varios morbos, varia infortunia rerum,
 Naufragia, & mentes discordes, horrida vite
 Exempla, & casus tragicos, & cuncta pericla
 Incitat & cumulat satanas, afflatq; furorem,
 Exscintilla ignem facit, & furit impiger hostis.
 Omnia, momento, cupit esse extincta, vel vno,
 Omnia molitur, vocat alia tonitrua caeli,
 Permittente Deo, vocat omnia flumina aquarum:
 Quod cadit ille, pedes quod frangit & vnus, & alter
 Amittit miserè vitam, certè efficit iste,
 Quod tantus cumulus, moles & tanta malorum est*

Isse.

DE MALITIA DIABOLI.

*Isse facit, videt, auscultat, movet omnia dira,
 Promptus ad exitium nostrum, vi, fraude, dolisque,
 Arte valet, valet insidijs, & robore & astu.
 Nemo sua poterit virtute resistere tanto
 Hosti, divino fultus nisi robore praestet.*

Artificiosè nimis maligni huius spiritus conatus varios describentem audi Augustinum, Sermone commun. Serm. 4. Quid pravius; quid malignius, quidue adversario nostro nequius? quod posuit in Caelo bellum; in Paradiso fraudem; odium inter primos fratres; & in omni nostro opere Zizania seminavit. Nam in comestione posuit gulam; in generatione luxuriam, in exercitatione ignaviam, in conversatione invidiam, in gubernatione avaritiam, in correctione iram, in praesulatu sive dominatione superbiam, in corde posuit cogitationes malas; in ore posuit locutiones falsas, in membris operationes iniquas: in vigilando movet ad prava opera; in dormiendo ad somnia turpia, latos movet ad dissolutionem; tristes ad desperationem: Sed vt brevius loquar, omnia mundi mala sunt ipsius pravitati commissa. Haec Augustinus. Vt autem diabolorum scitiam & impiorum poenas accuratius consideremus; & in timore Dei vivamus, quatuor historias adijciam; diligenter omnibus perpendendas. Ioachimo I. Electori Brandenburgico nupta fuit Ioannis Daniæ, Sveciæ & Norvegiæ Regis filia Elitabetha, cui, vt alimenta se mortuo Regina haberet, oppidum Spandaco ad Svevi & Haveli fl. confluentem maritus attribuit in quo oppido, ipsa adhuc vivente, miles quidam per Marchiam iter faciens, cum morbo impeditus defineretur, decumbens, tradidit crumenam pecunia refertam hospitiæ asservendam. Post aliquot dies, cum convalescit, reperit sacco. Mulier auara cum egrè tantam praedam amitteret, deliberat cum viro, vtrum reddere debeat. Incunt consilium, vt mulier neget depositum. Quare cum miles suum repeteret, illa confidenter negat se ququam

Art. de malitia Satanae

1. Quam malignus Satanae. et quomodo milite, et quomodo hospitiæ ad servandam pecuniam refertam. et quomodo in hoc opes agnoscit ab hoste.

quam accepisse, simulat se mirari impudentiam militis, qui au-
sit flagitare, cum nihil dederit ad servandum. Miles indignita-
te rei motus, obijcit vicissim hospiti perfidiam. Quare maritus
tanquam defensusus suam coniugem, extrudit militem domo:
is ante fores irritatus scelere hospite stringit gladium, veluti
impetum facturus in virum & ferit ianuam. Hospes implorat
fidem vicinorum, & queritur suas aedes oppugnari, accurrunt
lictores, & militem, quod vim publicam fecisset, abducunt in
carcerem. Post aliquot dies senatus oppidi aliud mittit narratio-
nem facti, & sententiam perscribi petit. Constat aedes publi-
cè oppugnatas esse. Quare fertur sententia, ut miles ultimo
supplicio afficiatur. Cumque iam instaret dies iudicij, venit di-
abolus in carcerem ad captivum, indicans ei, quam sententiam
iudices laturos sint, & pollicetur se hoc periculo eum liberaturum
esse, hac conditione, ut se diabolo dedat. Miles constanter re-
spondet, se potius moriturum esse, quamvis sit innocens. Cum
verò diabolus verbis multis exaggerasset periculum, nec tamen
inflexisset militis animum, tandem pollicetur ei liberationem,
sine vlla conditione. Et, cum veneris, inquit, in iudicium, dic te
imperitum esse forensium negotiorum, & patrono indigere,
ibi a stabo caruleo pileo tectus, & ornato pennis. Pete igitur ut
me iubeant causam dicere. Miles qui hoc sine impietate factu-
rus videbatur, ait se hoc consilio usurum esse. Postridie in iudi-
cium ducitur, adest etiam orator tectus caruleo pileo: ibi cum
actor peteret militem propter vim publicam capitali supplicio
affici, miles respondit, se imperitum forensium negotiorum
petere, ut liceat isti suo advocato pro se dicere, concedunt iudi-
ces. Ibi diabolus de iure eruditè disputat, non esse capitali suppli-
cio afficiendum eum, à quo non sit ortum rixæ & tumultus in-
itium, ait ab hospite militem vi extrusum & spoliatum esse, iu-
bet quari saccum & locum monstrat. Ibi cum hospes vehemē-
ter negaret, addens etiam diras imprecationes, ut ipsum abre-
ptum

ptum diabolus perderet, si fecisset. Hanc imprecationem cum
invocatione diaboli, cum aliquoties repetivisset, ibi caudicis
omissa iam disputatione forensi adoritur hospitem, & com-
prehensum per fenestras & medium forum omnibus perhor-
rescentibus, cum fragore abducit, nec postea unquam corpus
hospitis inventum est. In Silesia acciderunt duæ memorabi-
les historiae, quæ ostendunt, Angelos nobis adversus diabolos
opem ferre. Quidam nobilis, cum invitasset convivas, & ho-
ra convivij iam instante & apparatu facto, spe frustratus esset, ex-
cusantibus se convivis, cur non comparerent, prorupit iratus in
hæc verba: veniant igitur omnes Dæmones, si nullus hominū
mecum esse potest. His dictis domo egreditur in templum, ubi
pastor Ecclesiæ concionem habebat, & ut iracundiam conco-
quat, auscultat aliquandiu: Dum verò in templo moratur, ve-
niunt equites in aream domus, magni & nigri, & iubent servū
nobilis, ut dominum suum advocet, ei que significet, adesse ho-
spites. Servus consternatus abit in templum & indicat hæc do-
mino suo, qui nescius consilij pastorem consulit. Pastor ab-
rumpens concionem hoc consilium dat, ut tota familia domo
exeat, quod eum fieret, & famuli & ancillæ properarent, forte
obliti infantem in cunis iacentem & dormientem secum non
auferunt. Dæmones incipiunt commessari, & vociferari, pro-
spicereque per fenestras formis vsorum, luporum, felium &
hominum, & monstrare pocula vino repleta, assaturas & pisces.
Hæc vicini, nobilis, pastor & alij cum viderent, Ah inquit pa-
ter, ubi infans meus? vix cum hæc dixisset, vnus ex Dæmoni-
bus vlnis suis infantem ad fenestras gestat, quasi monstraturus
parentibus. Nobilis prorsus consternatus & sollicitus de inco-
lunitate infantis, fidum habens servum, quem interrogat, que-
so tu, dic quid agam? Servus, Domine, inquit, commendabo &
committam vitam meam Deo meo, & in nomine domini in-
grediar, & ut infantem auferam auxilio & beneficio Dei vide-
bo,

11
Angelus pro servis
adversus diabolos &c
quidam nobiles &c
in fonte p. servum
liberato

LIB. I CAP. I.

bo, benè, inquit nobilis, Deus tecum sit, & iuuet te, animùm-
que tibi cōfirmet. Servus accepta benedictione à pastore & reli-
quis, ingreditur, & ante conclave, in quo erant Dæmones cō-
gregati, procidit in genua, & se Deo commendat & hoc animo
aperit ianuam, & videt Dæmones horribili specie, sedentes,
stantes, obambulantes, serpentes, & vno impetu accurrentes
ad se & vociferantes, Hui, Hui, tu quid hic tibi? Ille sudans, &
tamen divinitus confirmatus, alloquitur Dæmonem, qui in-
fantem gestabat: Tu, inquit, mihi infantem trade. Nequaquã,
respondet iste, meus iam iste est infans, dic domino tuo, vt ve-
niat, & accipiat infantem. Cui servus: Ego fungor iam officio
meæ vocationis, in quam me Deus collocavit, & scio quicquid
in hoc officio facio, id Deo gratum esse. Quare ratione mei of-
ficij & auxilio, nomine & virtute Iesu Christi aufero abs te in-
fantem, & patri eius restituo: Atque ita ipse apprehendit infan-
tē, & brachijs suis amplexus est. Isti nihil aliud responderūt, nisi
vociferantes, hui nebulo, hui nebulo relinque infantem, relin-
que, alioq̄ tediscerpemus. Ille nihil curās minas diabolicas abijt
incolumis, & incolumem infantem patri nobili reddidit. Dæ-
mones postea aliquot diebus elapsis evanuerunt, vt in ædes de-
nuò migrare tota familia nobilis potuerit. Altera historia est:

Quidam nobilis pro more vocavit omnes Dæmones, & equi-
tans aliquando noctu, neminem nisi puerum secum habuerat:
Tum diabolorum magna caterva in eum irrupit, quasi eum
abductura. Puer Dominum servatum cupiens, brachijs com-
plectitur. Diaboli clamitant, puer aufer manus. Hac ratione
servatus est nobilis. Puer enim secum Angelos custodes habu-
it, cuius membris nocere diaboli non potuerunt, ex quo etiam
latere, & ad quod puer equitaret, semper inde recesserant Dæ-
mones. In Saxonia virgo opulenta formoso iuveni, at tenui-

oris fortunæ, matrimonium promisit. Hic quid futurum præ-
videns, illam prædivitem & sexus ratione mutabilem, fidem

vix

DE MALITIA DIABOLI.

13

vix servaturam esse, puellæ respondit. Illa contra diris se ex-
crari his verbis cœpit, si alteri quàm tibi nupsero, tunc diabo-
lus in nuptijs illis me abripiat. Quid sit? Post intervallum ali-
quod mutat animum, nubit alteri, priore sponso spreto, qui
eam semel atque iterum promissi, diræq; imprecationis admo-
nuit. Sed illa post habitis his omnibus, nuptias cum altero spon-
so, relicto priore, celebrat. Ipso die nuptiali cognatis amicis
& convivis hilaribus, sponsa, vigilante conscientia, redditur
tristior solito. Tandem diaboli duo, sub specie duorum equitum,
in ædes nuptiales adveniunt, excipiuntur, adducuntur mensæ,
hisque remotis, choreæ, vniq̄ue ex his sponsa honoris causa, tã-
quam peregrino, adiungitur, cum qua bis saltavit, & tandem
eam è conspectu parentum & amicorum, summo cum gemitu
& lamentatione, per ostium, in altum sustulit. Altero die pa-
rentes & amici mœsti, sponsam quærunt, vt delapsam fortè se-
pelirent, sed ecce idem socij occurrunt, vestes, aurum referen-
tes, additis his verbis: non in has res, sed in sponsam à Deo
nobis fuit potestas concessa. Hanc potestatem Satanæ in ho-
mines, Deus quandoque permittit, vt reliqui exemplo eorum
admoniti, à diris istis imprecationibus abstineant. Quidam
enim his votis vsque ad eò assuescunt, vt in habitum ea degene-
rent, & pro decoro tandem habeatur, atque orationis lenoci-
nio, si in colloquio horrendæ eiusmodi concrepent voces. De-
inde vt tractatus ac pactiones de coniugio contrahendo, non
pro levibus sermocinationibus, quasi de fabulis aut asini vmbra,
sicut in proverbio dicitur, habeant, vt ait Franciscus Hot-
tomannus Conf. 44. n. 8. Sed pro conventionem dere omnium
gravissima, & vt Apostolus ait, maximè honorabili. Cùm
itaque tanta sit malitia & odium diaboli adversus mortales,
semper nos in excubijs stare, semper armis spiritualibus, ora-
tione, invicta fidei constantia, suspirijs ad Iehovam, Ducem ex-
ercituum, munitos esse, semper gladium spiritus, ore simul, &

D

mani-

*111/1
De Iam Nobis
et diabolos vocavit
ex puerum et servat.*

*111/1
De Iam Nobis
formoso iuveni
matrimonium promisit*

*Franc. Hottomann.
86. 13.*

*Joh 3
Biblioteca
man 1*

matth. 8.

*Diabdy Simia
de. in regno suo
verifenda*

*Quia Diaboly se pbrah
obpugnata magis or
vniuersis q no vna e
creia pbs ad sua
or les magis ab unty
Herrig.*

*Apud graues
fuerunt 36000 dij.*

LIB. I. CAP. I.

14 manibus vibrare convenit, ne, Christi merito partam victori-
am, nostra socordia amittamus, & salutis nostrae naufragium
11 faciamus. Noverunt enim Diaboli Christum venisse in mun-
dum, vt destruat opera eorum: sicuti consentitur Marc. i. v. 24.
illum ipsum esse sanctum DEI, qui sit Redemptor Israëlis, dum
ad Christum dicunt, Ah, quid rei nobis tecum est Iesu Nazare-
ne? venisti ad perdendum nos. Noui te qui sis, nimirum san-
ctus ille Dei. Et Matthæi 8. v. 29. Quid nobis tecum IES V fili
12 DEI? venisti ad torquendum nos. Certum præterea est, Diabo-
los tanquam simiam DEVM imitari, in erigendo & stabiliendo
suo regno. Nam vt DEVS per Prophetas suos sanctos cum
populo suo locutus est: ita hic princeps mundi per sua manci-
pia, Magos scilicet sceleratos, cum hominibus confabulatur,
eosque mille modis decipit: Deinde vt D E V S verbo, Sacra-
mentis, miraculis, & spiritu suo erigit Regnum & propagat: Ita
Satan suo verbo (*cum verbum Dei facit suum abusu*) suis sacramē-
tis (*id est characteribus, figuris, pilis, & alijs nugis*) suis præstigijs
(*loco miraculorum*) & suo spiritu (*quo effica est in voce Magorum*)
13 & Incantantium). Nihil enim in votis magis habent maligni hi
spiritus, quam vt indies magis magisque crescat inter homines
prophanatio nominis & verbi DEI. Hinc fit, quod se adeò ob-
sequentem præbeant Magis & Veneficis, qui nomine DEI &
sacro sancto eius verbo, ad Magicas incantationes superstitione-
nes, figuras & sacrilegas adiurationes, abutuntur, vt Nicolaus
Hemmingius, doctissimus Daniæ Theologus in Syntag. Instit.
14 Christian. de Magia. num. 2. 3. & 18. scripsit. Eò demum au-
dacia & petulantis fastus excrevit horum insolentia, & ars, vt
pro Dijs quoque haberi voluerint, & præsidere regionibus,
populis, insulis, montibus, locis, vrbibus, vicis, familijs, quo-
rum nomina partim sacræ literæ, partim historiographi recen-
sent. Fuerunt apud gentes ad minimum tricies sex mille Dij,
15 vt veteres annotarunt, præter Deos Manes, id est, parentum, &
con-

DE MALITIA DIABOLI.

consanguineorum spiritus, quos pro Dijs habebant, quibus sa-
crificabant, & ad quorum sepulchra comedebant. O in quan-
tis tenebris & densa caligine noctis, sederunt gentes, antequam
redemptor gentium advenit, qui ipsis, qui vincti erant dixit:
Exite, & ijs qui in tenebris sederunt: Illuminamini, Esaiæ 48. v. 8.
Et quanquam D E V S ex suo arcano consilio & nostro merito, 16
vt diabolus suam Tyrannidem & ludibria in cuiuscunque or-
dinis homines exerceat, quandoque permittit: Non tamen in-
dulget ei, conuiuetque ad omnia: sed limitatam & finitam po-
tentiam ei concedit, alioqui vno momento à diabolo enecti
interiremus omnes. Exemplum habes Matth. 8. v. 31. & 32. vbi
porcos ingredi nequivit, nisi singulari Christi permissione. Nec 17
vnquam illi D E V S in homines vel tantillum concedit, nisi vt
vel probentur, si boni sunt, vel castigentur, punianturque; si pec-
catores, præfixis terminis, vltra quos egredi non potest.

*Manes parentum
Christi filij. 575*

27. 28.

matth. 8.

CAPVT II.

DE MAGIA NATVRALI SIVE LICITA: ET PRAETERNATVRALI, DIA-
bolica siue illicita.

Summæ.

- 1 Deus vult hoc mundi theatrum à se conditum, & abditas inco-
rum causas ab hominibus per vestigari.
- 2 Definitio Magiæ naturalis & licitæ.
- 3 Magorum professio olim laude dignissima.
- 4 Quæ ratione Magia naturalis in Goëtiam Pharmatiæ & Magi-
am infamem diuidi cœperit.
- 5 Thomæ Erasti sententia de Magia licita.

LIB. I. CAPVT. II.

- 16 *Magia triplex, iuxta Iulium C. Scaligerum Europa philosophum summum.*
- 7 *Magorum definitio.*
- 8 *Pacti & confederationis Magorum cum diabolo modus.*
- 9 *Quomodo diabolus suis mancipijs & cultoribus, se conspiciendum praebeat.*
- 10 *Quomodo eos Magica arte instruat.*
- 11 *Diabolus se à Magis cogi patitur.*
- 12 *Quae sit praecipua causa, quam obrem Magi se diabolo obstringant.*
- 13 *Magi plerique fuerunt Clerici.*
- 14 *Historia de Iacobo Mago Perusino sacerdote Italo.*
- 15 *Historia de quodam Italo Vienensi.*
- 16 *Magorum insignis est differentia.*

DEVS Iehovah, Rex Zebaoth, & Dux exercituum fortissimus, vult pulcherrimum hoc mundi theatrum à se conditum, & abditas in eo ac latentes rerum causas, vires ac effectiones ab hominibus peruestigari ac cognosci, vt ipsius Dei bonitatem, sapientiam, ac potentiam celebrent. Et in lege aeterna, DEVS, non solum quid in praesentia agendum sit, verum etiam futura rectè factorum praemia, & scelerum poenas fatali ordine sequentes, praedicit, & de secuturo iudicio ac aeternis impiorum poenis, & piorum gloria, vaticinationes edidit, quas vult à nobis considerari, non vt curiositatem inanem, sed assensionem de providentia alant, & metu poenarum homines à sceleribus deterritos, ad pietatem & virtutis decus, maiori cura colendum exsuscitent ac invitent. Hanc igitur naturam à Deo conditam, & generationum accorruptionum, aliarumque mutationum in natura & imperij causas, vices, periodos, effectiones, qui scrutabantur, à Persis Magi, ab Hebraeis Prophetæ: à Graecis Sapientes &

magi sapientes.

DE MAGIA LICITA ET ILLICITA

tes & Philosophi: fortè ab Hagah, quod meditari, cogitare, inquirere significat: ab Aegyptijs Sacerdotes vocabantur: & hanc, Magiam naturalem siue licitam, vulgò adhuc nominant, ad quam Physicorum & Medicorum Prognostica, ab ipso naturae ordine & signis divinitus in natura conditis sumpta, item Astronomicae praedictiones Ecclipsium, magnarumque coniunctionum: imò etiam Politicae divinationes, iniustis & sceleratis, poenas certò secuturas, denunciantes (quae omnes diuinitus approbatae & concessae sunt) referri queunt. Et sic Magorum professio olim fuit laude dignissima, quia cognitio illa Dux est ad cognitionem DEI talem, qualè mens humana post lapsum, extra verbum DEI revelatum ex naturae contemplatione concipere potest. Tales Magi ex Theologorum sententia fuerunt, Moyses, Iosephus, Salomon, & tres Magi Orientales, qui ex aspectu & cõtemplatione stellae caelestis Christi Dei filij natiuitatem prospicientes ex Persarum vrbe Susa (in qua florentissima fuit olim Magorum schola) iter videlicet dimensi ducentorum & triginta miliarium ad adorandum eum, vsq; Hierosolymam profecti sunt, vbi interrogati à Herode de loco natiuitatis Christi, citant vaticinium Michæ. 5. v. 5. Vide Lambertum Dançum doctissimum Galliae Theologum in Physica sua. Tract. 4 c. 36. Postea, cum luce caelestis doctrinae, & vera Philosophia relicta, Magi superstitionis ac diabolicas artes colerent, daemoneum evocationem his rebus adiungerent, sicut Proclus testis est in lib. de Sacrific. & Mag. fascinationem, item praestigia, de quibus in lib. de Mysterijs loquitur Iamblichus, Philtrum etiam, Pharmacorum & incantationum maleficia, de quibus passim poëtae, & pulchrè Virgilius in Ecloga, quae de Pharmaceut. inscribitur. Et Horatius Epod. Ode vlt. & serm. Sat. 8. factum est, vt honestissima olim Magorum appellatio ad eos, qui infami illa incantationis arte vtuntur, trās-

philosophi.
magi ab hagah.
Sacerdotes.
Magia nra ut licita.
Prognostica physica.
Politica diuinitus.
magi olim.
laude dignissima.
magi sunt.
Moses, Iosephus, Salomon.
magi orientales.
nati 4 r.
mihi s.
Lambertus Dançus.
magi p. artes diabo.
litas colerent.
proclus in lib. de sacrific.
Iamblichus de mysterijs.
Philtrum.
Virgil.
Horat.

LIB. I. CAPVT II

4 lata sit : & Magia, quæ antè perfectissimæ ac secretioris sanctiorisque Philosophiæ erat appellatio, in Gœtiam & Pharmati-
 am dividi cœperit. Carolus Molinaus ad Constitut. Parisien-
 ses Tit. I. de matiere feodal. §. 30. nu. 38. Vide Stephanum Sze-
 5 gedinum in locis com. de Magia. Tab. I. Quis igitur non sum-
 moperè demiretur, vt rectè Scribonius in Physiologia Sagarū
 scribit, sententiam Thomæ Erasti, in disputat. suis, parte I. vbi
 contendit, nullam Magiam inueniri licitam, adeò, vt dicere
 non vereatur de Magis solis, qui ad Christum venerunt, quid
 6 loquatur, se non habere, bonine fuerint an mali. Longè cir-
 cumspectior Erasto, magnus ille Europæ philosophus. Iulius C.
 Scaliger, qui Magiam in libro de Subtilitat. ad Cardanum Ex-
 ercit. 327. ita distinguit : Magia (inquit) est triplex : Vna infima,
 fœda & sordida, cum cantiunculis, cadaveribus, funibus su-
 spendiosorum. Quæ si quis attrectare audeat etiam moriatur.
 Media ex astris deducit vires in specula, sigilla, annulos, tabel-
 las. Tertia divina est. Nomen apud vulgus odiosum facit col-
 luyies impostorum (at apud Persas nihil aliud, quàm Sapientem
 sonat) propter smerdis proditorem, ac perfidiam infensam
 diu. Hac dominum IESVM fuisse promissum regem, cogno-
 verunt illi, qui ad eum adorandum longinquis è regionibus
 7 profecti fuerant. Hastenus Scaliger. Magi itaque hîc nobis
 sunt, qui scienter se ad dæmones convertunt, cum ipsis fœdus
 ineunt, pro DEO eos colunt, ipsorum opem & consilium im-
 plorant, ipsosque per Magicas ceremonias, verborum sive bar-
 barorum & ignotorum sive cognitorum recitationem, additis
 monstrosis characteribus, imaginibus, exorcismis, dirisque ex-
 ecerationibus, evocant & alliciunt. Germanicè nominamus
 Schwarzkünstler / propterea, quod plurimùm artes suas Magi-
 cas noctu & in tenebris conficiunt, & Satan nigra imagine illis
 apparet, vt nigri hominis, canis nigri, felis, vrsi, monachi vel
 anus. Iacobus Revardus IC. Magiam in c. 23. in LL. XII. Tabu-
 lar.

*magia in Gœtia
 & Pharmati-
 am
 Scaliger
 magi in phæ
 1 infima
 2 media
 3 Divina*

magia?

DE MAGIA LICITA ET ILLICITA. 19

lar. ita definit : Magia est res, occulta non minùs quàm tetra
 & horribilis, plerumque noctibus vigilata & tenebris obstrusa,
 & arbitris solitaria & carminibus murmurata, cui non modò
 servorum, sed & liberorum pauci adhibentur. Pacti porrò
 8 & confœderationis ipsius modus ex Magorum
 confessione talis esse perhibetur, vt quicumque se
 Satanæ dedere velit, primùm (quod dictu horren-
 dum est) DEO conditori suo renunciet, fœdus cū
 eo in sacro Baptismo factum rescindat, Filium Dei
 abneget, eius beneficia detestetur, nomē Blasphe-
 mijs, convitijs & contumelia adficiat, ipsum Dia-
 bolum solum adoret, omnemque spem & fiduci-
 am in ipsum collocet, imperata sedulo exequatur,
 rebus a DEO creatis non nisi ad noxam & pernici-
 em hominum vtatur : postremò fato suo functus,
 corpus & animam diabolo destinet, idque alij per
 dæmonis familiaris nomen iureiurando, alij chi-
 rographo sanguine proprio scripto, polliceri co-
 9 guntur. Econtra diabolus hisce suis mancipijs & cultoribus,
 assumpta monstrosa forma & nomine vel hominis, vel animã-
 tis, conspiciendum se offert, familiariter colloquitur, multisque
 fallacibus obligationibus pollicetur, se vocatum ab ipsis quo-
 vis tempore præstò futurum, consilia collaturum, omnibus in
 rebus, & maleficijs opem laturum, ad interrogata quæcunque
 responsurum, ex omnibus periculis & carceribus liberaturum,
 opes, divitias, voluptates, sine ipsorum labore subministratu-
 rum, denique se totum eorum voluntati, veluti mancipium
 subiecturum, & imperata studiosè exequuturum. Peracta de-
 10 inde

*Jacobus Revardus
 Magia qd?*

*pactum magice in
 Orabolo.*

Diabolus de sua
Plexu magis
2. characteribus
3. ad uisum
adhibeant.

7. epe intra
exhibeant.

Ca. cur magi
diabolo obstringant.

inde hac nefaria confœderatione, discipulos suos, vel ipse per se, vel per veteranos Magos & libros Magicos edocet, initia artis Magicæ: Primùm quomodo solennes mysterij sui ceremonias instituire: Secundò monstrosos characteres depingere, sigilla sculpere, imagines ex cera & metallis fingere: Tertio, quas res, vt stirpes, lapides, metalla, terras, rotarum & furcarum & funiculorum, quibus poena affecti sunt fontes, particulas, ossa & pilos mortuorum, aliæque plura, quo loco, quo tempore, quibus verbis, ad peragenda sua maleficia, vt vim maleficam nanciscantur, adhibere debeant. Quartò, quomodo hæc ipsa intra corpus exhibere, vel foris applicari, offundi, suffundi, & quomodo vsurpari conueniat. Hoc modo instructis discipulis ipse statim vocatus adest, vel hominis, vel animalis monstruosa forma, quæ sibi placeat, vt & videri existimetur, & humana voce uti & cum ipsis familiariter colloqui, consilia suggerere, ad interrogata respondere, futuraque prædicere. Neque præstò est modò (vt diximus) verùm etiam vt suis laqueis irretitos contineat, se ab ipsis cogi, & in certam custodiam, veluti anulum, capulum gladij, vitrum cristallinum, & alia includi patitur, & quæ mandata sunt, exequitur. Nimia autem cupiditas futura & occulta sciendi, quæ ipsos primos quoque parentes decepit, præcipua causa est, propter quam Magi sese diabolo obstringunt. Nec enim quisquam sua sorte contentus est, sed certatim omnes in DEI arcana penetrare volumus, eiusque summam illam præscientiam consecuti nobis videmur, si quædam futura, & alijs adhuc ignota ipsi præseuerimus. Hanc vanitatem cum in animis hominum inesse videret omnibus seculis Satan, & futura prænosse gestirent homines, istam hominum demulcendorum sibi que devinciendorum & conciliandorum occasionem sedulo arripuit. Itaque pollicitus est se facile ijs præstiturum & effecturum, quæ ipsi cuperent, daturumque rerum futurarum cognitionem, si sibi parere & obtemperare vellent.

vellent. Id quod vani, insani, curiosique homines nequaquam renuere. Itaque tandem contractum est inter utrosque, Satanam & istos divinandi cupidos homines, arctissimum foedus, & vinculum, vt Satan futura præmonstraret, ipsi in eius mancipio & peculio de cætero essent, vt ait Lampertus Danæus de Sortiarijs c. 1. Olim rarum hoc studium, sub Christianismo vero, tandem adeò invaluit, vt Sacerdotes & Clerici, non satis ex culti literis viderentur, nisi in hac damnata professione laudem haberent. Sed & Pontifices hac arte sedem foedarunt. Si Platina & alijs credimus, bona pars Magicis artibus Pontificatum afsecuta est, legantur illorum vitæ, Syluestri II. qui caput æneum habuit, quod consuluit. Benedicti VIII. Gregorij VII. Ioannis XX & XXI, Alexandri VI. & aliorum. Iacobum Perusinum Sacerdotem, Paulus Grillandus IC. scribit lib. 2. de Sortil. c. 6. maximum fuisse totius Italiae Magum, qui cum missam canens, versus populum sese obuertisset, vt diceret: Orate pro me &c. die quodam dixit: Orate pro castris Ecclesie, quia laborant in extremis: eodemque momento caesa fuisse castra, quæ Perusio (ubi canebat missam) viginti quinque miliaribus aberant. Similem historiam legimus in Philippo Comminæo, de quodam Italo Vieniensi Archiepiscopo, q. præfente Ludouico Rege XI. die Epiphaniæ missam celebrans in æde S. Martini Turonensis, quando pacem Regi osculandam præbuit, hæc verba pronunciauit: Pax tibi ô Rex, hostis tuus est mortuus. Et hora eadem compertum est, Carolum Ducem Burgundie ad Nanceum in Lotharingia occidisse. Insignis est autem Magorum differentia, quam ob varietatem suppliciorum necesse est cognoscere. Quidam expressam malorum spirituum invocationem adhibent, alij carent malorum spirituum invocatione. Hi autem præ omnibus abominandi sunt, qui Deo & cultui eius renunciarunt, & in eorum impijs actionibus diabolum invocant. Et hi, vel Præstigiatores, vel Necromantici, vel Arioli, vel Incantato-

Lamp. Danæus
de Sortarijs.

Lamp. Danæus
de Sortarijs.
Pontifices potissimum
aspiciunt in hys ipso
plurima.

Syluestri II. Benedicti VIII.
Gregorij VII. Ioannis
XX & XXI.

Grillandus ait
Iacobum perusinum
magum fuisse magum.

Diffractio

LIB. I. CAPVT III.

tatores, Venefici, & Curatores morborum præstigioſi nominantur. Reliquos verò Sortilegos, & Lamias appellamus.

CAPVT III.

DE PRAESTIGIATORIBVS.

Summæ.

1. Præſtigiũ antiquiſſima artiſ Magica ſpecies eſt.
2. Præſtigiũ quid ſit.
3. Præſtigiatores qui dicantur.
4. Quid Græciſ ſit fascinare.
5. Author fascini eſt Diabolus.
6. Diabolo non eſt difficile varijs ſpeciebus apparere.
7. Dictum S. Bernhardi.
8. Hiſtoria de Colloquio Diaboli cum D. Luthero.
9. Hiſtoria qua accidit Friburgi in Miſnia.
10. Diabolus in oppido Saxonie Hammel humana forma in plateis obambulauit.
11. Diabolus præſtigia vt plurimum per ſuos Magos perficit.
12. Præſtigiatores Pharaonis.
13. An Magi Pharaonis veros fecerint ſerpentes, prout Moïſes.
14. Qualis præſtigiator fuerit Simon Magus.
15. Narratio de præſtigijs cuiuſdam Iudæi Magi.
16. Narratio de præſtigijs Alberti Magni.
17. Narratio de præſtigijs Ioan Fauſti, & alterius cuiuſdam.
18. Circulatorum varia præſtigia.
19. Hiſtoria de præſtigiatore quodam nobili.

Prima

DE PRAESTIGIATORIBVS.

Prima & antiquiſſima artiſ Magica ſpecies eſt præſtigiũ, vel fascinatio, teſte Moïſe, Exod. 7. 8. & 9. Præſtigiũ nihil aliud eſt, ſecundum Iſidor. 8. Ety. c. 9. quàm ſenſuum & oculorum deluſio. Hinc dicitur à præſtringo, quia aciem oculorum præſtringit, ita vt res videantur aliter eſſe, quàm ſint. Et vt Alexander de Alexandro dicit p. 2. Præſtigiũ propriè ſumptum eſt illuſio Dæmonis, quæ non habet cauſam ex parte mutationis rei, ſed ſolummodo ex parte cognoſcentis, qui deluditur, ſiue quantum ad interiores ſenſus, ſiue quantum ad exteriores. Præſtigiatores itaque ſunt, qui opera Saranæ hominum oculos incantationibus & illuſionibus fascinant & fallunt, vt non videant ea quæ ſunt, & videre ſe arbitrentur, ea quæ non ſunt. Hi propriè dicuntur **Zauberer**. Et hoc verè fascinare, effascinare dicitur Græciſ *εωδελειν*, vel etiam *βασανειν*, qua dictione, Paulus Galat. 3. vſus eſt: O inſentati Galatæ, *τις υμῶν εβασανει*, quiſ vos incantavit & oculos veluti præſtigio impoſuit, vt non crederetis veritati, **Wer hat euch bezaubert?** Vt enim Corpus & oculi fascinantur, vt credant ſe videre, quod minime verum eſt: ſi canimus prauis opinionibus imbutus, à veritate recedit, vt credat mendacio, interim iuret per omnia ſacra, veras ſe amplecti ſententias. Theodorus Beza in dicto capite tertio ad Galat. Benedictus Aretius in Problematibus de Fascination. Author itaque fascini eſt, vt eleganter Scaliger de ſubtilitatibus ad Carda. Exercitat. 349. ait, non cœleſtis intelligentia, ſed malus Dæmon, non vt hominem faceret potentioſorem, ſed vt ipſum deciperet credulitate, atque ſocium haberet, tum impietatis, tum æterni exilij. Ipſe igitur agit Dæmon: ſtultus ille, ac vecors putat, ſuis ſeſe verbis agere. Diabolo enim non eſt difficile varijs ſpeciebus, non viuentium ſolum, ſed & mortuorum hominum, item quod minus eſt,

E 2

Præſtigiũ ſpec
magiſt. artiſ magice
Præſtigiũ
Præſtigiũ
Fascinare
Gal. 3.
Author Fascinationis
Diab. varijs ſpeciebus
præſtigiatur.

LIB. I. CAP. III.

24

est, etiam quadrupedum, auium &c. veluti in specie nigri canis, draconis, bubonis, & hirci apparere, & res incredibiles efficere manifestum est. Hinc sacrascriptura diabolos hircos nominat Esaia 13. & 34. Non raro etiam figura monachi & hominis proceri & nigri, atrati, ocreis & calcaribus instructus Satanas seipsum exhibet. In Paradiso assumpsit formam serpentis, 7 faciem virginem habentis, & ita primos parentes decepit. S. Bernhardus dicit, quod facilius vellet fornacem calentissime ferventem intrare, quam diabolum in sua propria forma 8 parentem videre. Cum in celeberrima Academia Vviterbergensi operam darem studio Iuris, memini me aliquoties a praeceptoribus meis ibidem audiuisse, Lutheri aedes accessisse monachum, fores vehementer pulsantem: cui cum famulus aperiret, ac sciscitaretur, quid vellet? num domi esset Lutherus? quærit Monachus. Recognita, Lutherus eum ingredi iubet, quod nullum multo tempore vidisset monachum. Ingressus hic, se quosdam errores Papisticos habere ait, quorum nomine libenter cum ipso conferret: proposuitque Syllogismos, quibus haud difficulter a Luthero solutis; alios protulit explicat minus faciles. Vnde offensus non nihil Lutherus, in hæc prorupit verba: Multum mihi facessis negotij, aliud enim quod iam agerem, erat: simulque surgens, loci à Monacho propositi explicationem ostendit, atque in eiusmodi collatione cum manus Monachi non esse auium vnguibus dissimiles, animadvertet, inquit: **Tunc is es? auscultata, sententia hæc adversus te pronunciata est, & mox locum in Genesi commonstrat: Semen mulieris conteret caput serpentis: inde subiungit: nec cunctos tu digluties.** Hoc dicto victus Dæmon, indignabundus, secumque murmurans abiit, eliso crepitu non exiguo, cuius suffimen tetri odoris dies aliquot redolebat hypocaustum, & projecto atramentario post

DE PRAESTIGIATORIBVS.

25

post fornacem. Friburgi in Misnia venit Diabolus humana specie ad egrotum, decumbentem in lecto, afferens librum & dicens, vt ægrotus numeraret sua, quorum recordaretur, peccata, se enim illa annotaturum. Aegrotus initio territus, & tamen animum recipiens, dixit: bene est, dictabo tibi ordinè mea peccata, sed titulum præfige illis, hunc in modum: Semen mulieris conculcabit caput serpentis. Diabolus hæc audiens, abiit, & foetorem pessimum post se in illa domo reliquit.

In oppido Saxoniae Hammel, Anno M.D. LXXXIII. die 10 XXVI. Iunij, Diabolus forum in plateis obambulavit, fistulans, & pueros ac puellas canendo ad se alliciens; eosque magno numero, videlicet centum & triginta extra ciuitatem ad montem koppen dictum, educens, atque ita vna cum pueris euanescebat, ita vt quò illi pervenissent, resciscere nemo potuerit. Vna tantum puella eminens reliquos secuta fuerat, quæ rem parentibus tremore magno significaverat. Vt plurimum autem Protheus hic infernalis per sua mancipia Magos, Præstigiatores, & Incantatores sua præstigia perficit, qua de re sacræ literæ & historia testantur. Tales Præstigiatores fuerunt Magi Pharaonis, 12 qui signa videbantur potius facere, vt scribit Clemens, quam facerent. Vnde disputant Eruditi, an Magi Pharaonis veros fecerint serpentes. Cyrillus dicit demones Magis obscuros sustulisse virgas subito ex oculis adstantium, & in earum locum supposuisse serpentes magna celeritate alio ex loco illuc allatos, vivos & veros, & adstantes hæc Dæmonum artificia ignorantes credidisse virgas in serpentes esse conversas. Lyra dicit tantum fuisse apparentes serpentes. Burgensis veros fuisse asserit, potentia Satanae factos. D. Heerbrandus in disputatione de miraculis Thes. 46. & 97. scribit, quod si quis omnino contendat, non fuisse planè phantasticos serpentes, sed corpora quæ tangi potuerunt: respondemus tales fuisse serpentes qualia sunt Angelorum bonorum & Dæmonum corpora, quæ ad tempus adsumunt, quando ap-

De Egrato Friburgi
in Misnia uigilantibus
apparere

In oppido Saxoniae
Hammel obambulavit
diabolus

Diabolus per
magos pharaonis
fuit

Magi pharaonis
fuerunt
Cyrillus

Lyra dicit tantum
fuisse apparentes
serpentes
Burgensis veros
fuisse asserit

In Disput. de
magia

Augus.
per nunc
Joh. Bodin.

Thom. Erast.
in Disput. Paracel.

Joh. Scal.

Joh. Calvin.

do apparent vt sensibus percipiuntur, quæ non sunt phantasti-
ca & prorsus nihil, sed tamen nec durabile quid, verum proprij
& medij cuiusdam generis inter vera & mera phantastica cor-
pora. In disputatione tamen de Magia Thef. 66. scribit. Non igitur
Magi suis incantationibus virgas suas in serpentes verè mu-
taverunt, sed præstigijs oculos spectantium fascinantes lusisse
arbitror, cum ne pediculum producere potuerint. Augustinus
in libro de Trinitate veros fuisse serpentes arbitratur, hacra-
tione motus, quod in alijs signis deinde defecerint. In eadem
quoque sententia est Petrus Martyr in locis Com. & Ioann. Bo-
dinus de Dam. lib. 2. c. 6. vbi sic scribit. Præterea dicuntur Magi
Pharaonis easdem res fecisse, quas fecit Moyses, id est, baculos
in virgas vertisse, & ranas produxisse: quod minimè fuisset di-
cturus, si qua fuisset oculorum fasciatio: nihil enim Moyses per
illusionem fecit, neq; Moyses serpens baculos fuisset digestura, si
Magorū serpentes meri fuissent baculi. Sed his nō obstantibus,
communis est Theologorū conclusio, horū Magorū miracula
Magica, p̄stigia, ludibriaq; Satanæ nec veros serpentes fuisse: pro-
pterea q̄ Moyses serpentes Magorū deuorârunt, id est, veros ser-
pentes nō fuisse declarârunt, vt Thom. Erast. in Disput. Paracel. p.
1. fol. 40. ait. Et D. Lucas Osiander in eruditissimis commētarijs
super Exo. c. 7. scribit. Quod enim Magorū suorum præstigijs ef-
fecti serpentes deuorabantur à serpente Aarons, perspicuè si-
gnificabat Aaronis miraculum diuinum, Magorum verò in-
cantationes diabolicum fuisse ludibrium. Idem affirmat Iosias
Simlerus, vbi ait: Quærent aliqui an virgæ eorum reuera mu-
tata fuerint, an tantum fuerit sensuum delusio. Et videtur ve-
rosimile fallacibus præstigijs, impij regis oculos delusos esse, cū
eorum ars impostura mera fuerit. Et Ioannes Calvinus eod. ca.
v. 22. Verane an imaginata fuerit imitatio, non audeo asserere,
nisi quod magis consentaneum est, Satanæ artificio delusos fu-
isse impiorum oculos. Hanc sententiam confirmat quoque
autor

autor libri Sapientie, cap. 17. sic scribens. Aderant autem Ma-
gicæ artis ludibria & cōtumeliosa exprobratio eius arrogantia, ^{Sap. 17}
qua ob prudentiam vsi fuerant. Et cap. 18. Atque ita, qui pro- ¹⁸
pter præstigijs nihil crediderant &c. Clarè nominat hic autor
præstigijs & ludibria artis Magicæ, quod certè non faceret, si-
quidem vera fuissent, quæ vera videbantur Aegyptijs. Idem hoc
apertissimè affirmat Ioseph. lib. Antiquit. 2. cap. 5. Magorum
Dracones non veros extitisse Dracones, sed Aegyptijs visos tan-
tum fuisse scribens. Talis quoque præstigiator fuit Simon Ma-
gus, qui Neronis oculos & totius coetus sic fascinaverat, vt arie-
tem, Simonis loco, carnifex decollaret. Simile est, quod nar-
rat Apuleius de tribus hominibus quos à se putabat occisos, cū
tres hircinas pelles à Pamphila venefica fascinatas confodisset.
Hic Simon Magus malis suis artibus Samaritanos lōgo tempo-
re ita fascinauit, vt dicerent, ipsum esse magnam Dei virtutem.
De hoc Mago multa scribunt veteres, velut Irenæus lib. 1. c. 10.
Euseb. lib. 2. c. 13. Egesippus scribit lib. 3. c. 2. de Excidio Hieroso-
lymitano, Simonem illum Romam venisse, ibique se opposu-
isse Petro, gloriatū esse se velle in coelos volare: die constituto
venisse in mōtem Capitolinū, defiliisse de petra, volasse aliquā-
diu, nō sine magno populi stupore q̄ verbis ipsius fidem adhibe-
re ceperit: mox decidisse & crus fregisse: postea Aririam trans-
latū ibidē obijisse. Ioann. Tritenheimius Abbas Sparcheimen-
sis scribit, Anno 876. fuisse quendam Iudaū, nomine Sedechiā,
olim Physicum & Medicū Ludovici Impe. q̄ Magicis disciplinis
instructus, faciebat multa miracula & stupenda ludibria publicè
corā Princip. & quibuscunq; alijs. Effecit naq; arte sua, vt homi-
nib⁹ videretur deuorare virū armatū cū equo & omnib⁹ armis:
currū quoq; onustū sceno, cū eqs & auriga. Amputabat homi-
nib. capita, manus aut pedes, q̄ pelui corā imposita cum sangui-
ne defluente, omnib. videnda p̄buit: q̄ statim ad loca vnde videban-
tur abscissa, sine detrimēto hominū restituit. In aère & nubibus
vidē-

Sap. 17
18

Joseph. Antiquit. lib. 2. c. 5.

Simon magus loco
Arietem a Nere decollat.

Apuley

Thom. Erast. in Disput. Paracel.
de Excidio Hierosol.

Joh. Tritenheim.
de Excidio Hierosol.
anno 876.

Alberto magno

Joh. Fausto

Præstigiator quidam
magus magdeburg.

28

LIB. I. CAPVT III.

videbantur & audiebantur ab omnibus, venationes, cursus, & alia exercere, quæ homines super terrâ exercere solemus. Tàm multas & varias & ludificatiões faciebat, vt omnes suprà quàm 16 credi potest, mirarentur & obstupescerent. De Alberto Magno referunt, quòd Colonia in media bruma, ferijs natalitijs coram Imperatore VVilhelmo, & multis alijs principibus suis præstigijs effecerit, vt Cæsaris palatium arboribus, frondibus, gramine, & varijs generibus herbarum, tanquam amœnissimus hortus floreret, lusciniæ quoque, merula, aliæque auiculæ canerēt. Et hoc spectaculo ita delectatum Imp. VVilhelmum scribunt, vt Alberto eiusque fratribus Traiecti prædium amplissimum 17 donarit. Vidi præstigiatores, qui nives & pruinæ facere poterunt. Hac fraude mirificè quoque fuit celebris Ioan. Faustus superiori seculo, is rustico nolenti de via cedere, equos cum curru devorare visus: & alius qui quidam vendidit benè pingues & obesos porcos, quos cum emptor domum abacturus in via per obiectum torrentem pelleret, sola stramina vidit defluere in aquis, amissis porcis, mox aliud insolentius inde nascitur. Nam redit ad hospitium, quesiturus venditorem nebulonem. Is in hospicio, re cum hospita composita, retrò fornacem, dormienti similis, stertit, accedit iracundè emptor, heus tu impostor, ac pede trahit, pes totus sequitur, vt eximi videatur ab ipso corpore, miser hic attonitus stat, alter vniuersus vociferatur de accepta iniuria, tandem res amicè componitur, & crure admoto, iterū suo loco refigitur &c. Præstigiator quidam Magicus Magdeburgi equulum, theatro frequenti, per circulum transilientem ostentabat certa stipe, in fabulæ exitu exiguam se apud mortales collegisse pecuniam questus, se in coelum conscendere velle ait. Hinc in sublimi erecto fune consequitur in altum equulus: præstigiator quasi eū cauda retenturus, quoque ascendit: cuius vxor maritum apprehendens affectatur, itidem ancilla, vt viderentur ascensu contiguo velut concatenati simul aëra petere.

Hæc

DE PRAESTIGIATORIBVS.

29

Hæc dum populus ad stuporem spectaret, cuidam ciui eò sorte declinanti, quærentiq; quidnam rerum ibi gereretur? responsum est, circulatorem cum equulo in aëra conscendere: hic se statim vidisse eum in vico ad diversoriū abeuntem asseveravit. Illusos itaque se vbi animadverterent, discesserunt. Huc pertinent Agyrtæ & Circulatores circumforanei die Gaukelbus 18 ben/ qui hinc inde in ciuitatibus, pagis, varia genera præstigiatorum exercent. Iubent aliquem vorare cibos, is postea si spuat, ex ore stercora, & alia eijcit: rosam ancillæ in gremium conijciunt, ex qua postea membrum virile fit, gladios, pugiones acutos devorant, & super ijs absque vlla læsione incedunt. Lutherus scribit se vidisse præstigiatores quendam iuuenem, qui nudo cum ventre tanto impetu mucroni incubuerit, vt gladius sese incuruauerit, & mucro ad capulum vsque pervenerit. In 19 terdum quoque præstigiatores socio caput amputare, eique rursus imponere solent. Sicuti præstigiator quidam nobilis in diversorio publico in N. hospitis famulum, ita petentibus reliquis conuiuiis, decollauit. Cum autem ei caput rursus imponere vellet, animadvertit adesse alium Magum qui eum in hoc proposito impediret. Rogat hic eum, ne hoc faceret. Verum cum admonitioni repetitæ alter non pareret, præstigiator in mensa liliū crescere fecit, cui cum caput & flores amputasset, concidit statim absque capite de mensa Magus ille, qui alterum impediuerat, & præstigiator absque vllō impedimento è vestigio famulo caput imposuit, & ex hospicio vrbeque, ne à Magistratu propter commissum homicidium deprehenderetur, aufugit. Sic cessit spiritus infirmus & malus potentiori & quidem libenter, modò vt homicidium committeretur.

Agyrtæ
Circulatores.

CAPVT III. DE NECROMANTICIS.

F

Sum-

Summæ.

1. *Magia species est Necromantia.*
2. *Necromantici qui dicantur.*
3. *Ritus in euocandis manibus obseruati.*
4. *Necromantia, execranda est Magia species.*
5. *Diabolus insinuauit se in animarum corpora, quæ in templis erant, & per eas loquebatur.*
6. *Pythia mulier.*
7. *Gastrimantia quid sit.*
8. *Sibylla Cumanafuit Dæmoniaca.*
9. *Sibyllæ omnes fuerunt Idolatra, & Dæmonum cultores.*
10. *Error patrum.*
11. *Doctrina Sibyllarum.*
12. *An malefica in Endor verum Samuelem, an spectrum excitauerit, nec ne.*
13. *Historia, in qua ostenditur, multas eiusmodi apparitiones, nequitia & auaritia sacrificulorum instructas, & confectas fuisse.*
14. *Appion & Vlysses, Homeri & Achyllis manes euocarunt.*
15. *Historia de Necromantico in Aula Maximiliani I. Imperatoris.*
16. *Historia Cytharistria Bononiensis.*
17. *Historia de extincta uxore nobilis cuiusdam in Bauaria.*
18. *An Diabolus mortuos resuscitare ac viuificare possit.*

Magia quoque species est Necromantia, per quam manes seu vmbrae defunctorum excitantur vt consulant, aut ad interrogata respondeant. Et Necromantici sunt, qui sacrificijs solenni ritu constitutis & peractis, Magicis artibus & diris ex-
 2. **M**agis artibus & diris ex-
 2. **M**agis artibus & diris ex-
 2. **M**agis artibus & diris ex-

futuris sciscitantur. *veupos* enim græcè, latinè mortuus, *uarræ* di-
 uinatio nuncupatur. c. nec mirū 26. quæst. 5. Ritibus his, vt ait
 Peucerus de Diuinat. in loco de Magia utebantur. Aras quæ
 plerunque geminae erant, & pares, nigris ornabant vittis aut
 ceruleis, & Cupresso: cumque pecudes confodissent, spiran-
 tem adhuc cruorem in effusam spargebant terram; vinumque
 lac & mel miscebant, postea caesæ victimæ viscera ter circum a-
 ras gestabant, igne accenso. Hoc ritu commoueri ex imo ani-
 mas produci que arbitrabantur, cumque manes placarent, po-
 cula libabant, rogamque & sepulchrum vino, sed inversa manu
 conspergebant, & nigras immolabant victimas, quarum visce-
 ra olco rigata conijciebant in ignem, accensis lignis sterilibus,
 quæ è sepulchris eruta esse oportebat. Sacra verò noctu perage-
 bant vel in meridie vel die decrescente. Fugere enim manè ad-
 uentantem solem credebantur manes. Inualuerat autem hæc
 consuetudo apud Ethnicos adeò, vt Romani annuatim ter po-
 stridiè Vulcanalia, & ante sexto Idus Nouembris, & ante tertio
 nonas Octobris, Diti & Proserpine, in campo Martio, vbi aram
 diris manibus in loco abdito subter terram effosso statuerant,
 victimis, epulis, thure, & mero sacrificarent, & decreta facerēt
 derituum illorum conseruatione, & atro die manibus paren-
 tare, ne infesti redderentur prohiberent: denique si non ritè
 administrata, vel ex leuibus causis intermissa essent, secundo
 tertioque instaurari ea ac refici vellent. Haftenus Peucerus.
 Execranda autem hæc est Magiæ species, qua Diabolus pater
 mendacij de Veritate, de rebus abditis, atque etiam de Salute
 hominum consulitur. Etenim animæ quas Necromantæ sacri-
 ficijs à se adduci putant sunt Diaboli, ac propterea quicūque ca-
 pita mortuorum seruant, nisi medicinam aut chirurgicam fa-
 ciant, ij plerunque exercent Necromantiam, vt Ioachimus Ca-
 merarius à se visos narrat non ita pridem, qui Diabolo, per ca-
 put mortui, loquente utebantur. Sed quoniam homines ali-
 4. **M**agis artibus & diris ex-
 5. **M**agis artibus & diris ex-

teredocti, aut aliàs meticulosi perhorrescunt noctu sepulchra accedere, & in artes istas incumbere, alias rationes excogitauit Diabolus, vt hos ad sui adorationem pertraheret: insinuabat enim se in earum corpora, quæ frequentes in templis erant, & per eas loquebatur. Id autem plurimum virginibus accidebat sortilegis, ad impietatis onus adornatis, quæ ieiunantes religione maxima orabant in specu Apollinis, somnumque in ea capiebant (*nam quò grauior est impietas, eò honestiore pietatis & religionis velo obtegitur*) tùm Diabolo in illius corpus ingresso, q̄ ita nocte trãferat, illa postridiè diuinabat, & de rebus q̄ sitis respõsa dabat plerunq; amphibola, atq; hæ Sacerdotes Pythiæ, nonnũ etiã Sibyllæ dicebantur, sicut Bodin. de Dæm. li. 2. c. 3. scri.

6 Chrysof. de Pythia vel Apollinis oraculo ita perhibet: Dicitur hæc Pythia fuisse foemina, quæ super tripode diuaricatis cruribus malignum spiritum inferius immisum, partesque genitales è quibus loqueretur subeuntem excipiens, furore repleretur, & crinibus sparsis, spumansque ore debacharetur, funderetque insana oracula. Hæc diuinationis species Gastrimantia nominatur, quæ vaticinia profert ex ventre spiritibus turgido. Quare qui hoc diuinationis genere obsidentur, Ventriloqui ab Augustin. lib. 2. ca. 1. appellantur: nec aliter prolata fuerunt vaticinia tùm Pythonicorum, quorum in sacris literis fit mentio, tùm Pythiarum apud Delphos: licet alioquin ratione sexus discrimen aliquod sit. In mulieribus enim sonus horum vaticiniorum ex genitalibus partibus edebatur & audiebatur. Nec enim alia via ex Pythijs Delphicis Dæmon pronunciare solitus fuit, quàm diductis foeminibus per inguen. Quin & Tertullianus autor grauiissimus affirmat, se ventriloquas vidisse foeminas, è quarum pudendis voeula quædam dum sedebant, excitabatur, respondebatque sciscitantibus. Sic Virgil. li. 6. *Acneid.* Sibyllam Cumanam omnium celeberrimam Sacerdotem Pythiam fuisse ac Dæmoniacam, testis est. Et Cicero lib. 1. de diuina

nat. Sibyllæ versus, inquit, obseruamus, quos illa furens sudisse dicitur. Fuerunt enim omnes Sibyllæ Idolatræ & Dæmonũ cultores, & à fide nostræ alienæ, quarum neque sacræ literæ meminere vnquam, neque vllam confirmationem aut approbationem dedit Conciliorum autoritas. Non obstat Lactantij & eorum, qui tanti fecere Sibyllarum oracula, auctoritas. Videns enim Lactantius apud Ethnicos nihil maiestatem Bibliorum posse, Sibyllinis oraculis tẽrauit, id quod volebat ostendere, vt Bodinus ait. Existimauerunt enim sancti patres benefactũ eo tempore, si Ethnici quocunque modo pertrahi ad religionẽ christianã possent, q̄ tamen opinio impia fuit, cũ Prophetias diuinitus institutas cũ ijs sit nefas cõiungere, quas apud pagãos Diabolus Sibyllis inspirauit. De doctrina Sibyllarũ sic scribit Ioann. 11 VVierus in Apologia sua: Præterea doctrinæ existimationẽ non immeritò eleuare debent figmẽta, de Saturno, Titane, Iapeto, Iunone, Venere, Dione, Ioue, Neptuno, q̄ certè mihi spiritũ diuinũ sapere non videntur: eorum tamen meminit Sibylla li. 3. oraculorum. Huc facit & Ciceronis restimonium de Arusp. responsis: Ne hoc quidem tibi in mentem veniebat Sibyllino sacerdoti, hæc sacræ maiores nostros ex libris vestris expetisse. Hinc pleraque gentilium sacræ ex Sibyllarum scriptis originem traxisse indubitatè constat. Multa item referunt Sibyllarum libri de Christo, Ioanne Baptista & alijs, quæ potius à Græcis transcripta ex Euangelistis, postquam facta fuere, quàm Sibyllarum scriptis prædicta, non temerè affirmarit, qui in receptorum vatum prophetiis de eisdem personis & rebus sit versatus. Tãm si quidem singula cum omnibus circumstantijs nudè & explicitè ob oculos in Sibyllinis libris sunt posita & depicta, vt tenebras esse nostrorum prophetarum scripta cum illis collata quis dixerit. Hactenus VVierus. Disputant Theologi, & Legum Ciuiliũ Interp. An Pythonissa in Endor verum Samuelem 1. Reg. 28. excitauerit, nec ne? Lyra, Burgensis, Galatinus, alijsque existimant,

stimant, fuisse verum Samuelem partim ex ipso textu, partim ex loco Syracidis 46. Ioannes Bodinus IC. lib. 2. ca. 3. De Dæmon. videtur dubitare, dum ita scribit. Non sum nescius placere quibusdam Theologis Diabolum fuisse istum, ac non Samuelem: sed bona pars refragatur freta loco Ecelesiastici ca. 46. qui narrat in Samuelis laudibus, ipsum post mortem prophetaſſe, prænuntiata morte Regis, & Philistæorum victoria. In eadem sententia est Iustinus Martyr, Rabbi Sædias, & Hebræorū plerique: & ijs observandum est illud suffragari, quod responsio per Samuelis imaginem, quem Diabolum putant, Sauli facta, magnū Iehouæ nomen habet quinquies repetitum, quod etiam audire Dæmones perhorrescunt. Ideoque iudicium Dauidis Kimhi, in hunc locum, neque Tertulliani lib. de anima, neque Augustini, complecti possum, statuentium hūc fuisse Diabolum, nec aduersantem huic sententiam planè confirmare. Hactenus Bodinus. Sed communis est Theologorum & Veterum & recentiorum sententia, spectrum seu Diabolum fuisse, non verum Samuelem. Primū quod non sit credibile animas iustorum in manu Dei positas, etiam sub potestate Diaboli esse, & Pythonissæ mulieris Satanæ spiritu plenæ, quia & Saul & mulier, faciebant contra mandatum DEI. Deuteronomij 18. Nec credendum est, quod Spiritus sanctus per Moysen præceperit veritatem à mortuis quærendam, & postea Sauli permisit, vt ex Samuele resuscitato discat, quid sit futurum. Tertio, quod in tota scriptura nullum proditur exemplum de mortuis interrogandis, ad eò rigidè Spiritus sanctus obseruat hoc mandatum Deute. 18. Quarto, quia si Samuel vir iustus apparuisset, non vtique permisisset se à Saule adorari, qui prædicauerat Deum solum adorandum. Quinto, quia homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, non dixisset ad virum impium, dignum ardore gehennæ: Cras mecum eris, S Z E G E D I N V S in loc. com. de Magia fol. 409. Augustinus, Tertullianus, Lutherus super cap. 7. Exod. 1.

Tomo Iſebien. fol. 320. vbi sic scribit: *Dann der König Saul ward durch des Teuffels Betrug / recht geäſſet / das er nicht anders wuſte / es were der verſtorbene Samuel / da es doch nicht Samuel war / der im H E R R E N ruhet / ſondern ein Geſpenſt des Teuffels / dem Saul zur Straffe von Gott verhenget / dieweil er ſonſt Samuels Lehr in ſeinem Leben verachte / vñnd in Wind geſchlagen hatte.* Brentius, Chytræus, Petrus Martyr. Oſiander. Victorinus Strigelius. Ioannes Mathesius in d. cap. 46. Syracides. Benedictus Aretius in problematib. Theolog. de Spectris, Ludovicus Lavaterus de Spectris part. 2. cap. 7. & 8. Scribonius de Phys. Sagar. fol. 74. Thomas Eraſtus in diſpu. de Med. p. 1. fol. 8. Negat enim diſertè Chryſoſtomus, Animas defunctorum in terra oberrare. Vnde mihi perſuadebis hoc? ait, in ca. 8. Matth. An quia ipſos Dæmones clamare audiviſti, Anima talis ego ſum? Verum hæc quoque oratio à fraude & deceptione Diabolica proficiſcitur: non enim anima defuncti eſt, quæ illa dicit, ſed Dæmon qui hæc, vt audientes decipiat, conſingit. Et mox idem author ſubiicit. Quare vetularum hæc verba, imò decipientium & puerorum ludibria ducenda ſunt: non enim poteſt anima à corpore ſeparata in his regionibus errare: iuſtorum enim animæ in manu Dei ſunt &c. Probat id exemplo Lazari & Stephani. Quod autem nec peccatorum animæ hic commorari poſſint, confirmat exemplum diuitis Luca 6. Et palam conſtat multas eiufmodi apparitiones, nequitia & auaritia ſacriſiculorum inſtructas & conſictas eſſe, ſicut Eraſmus duo exempla recitat. Parochus quidam ſub diem Paraſceues clānt immiſit in cæmeterium vivos caneros affixis ad latus cereolis ardentibus: qui cum reperent inter ſepulchra, viſum eſt noctu terribile ſpectaculum, nec quiſquam auſus eſt accedere propius. Hic rumor atrox. Conſternatis omnibus, parochus è ſuggeſtu docet populum, has eſſe defunctorum animas, quæ miſſis & Elæmoſynis flagitarent à cruciatu liberari. Fucus ita proditus eſt, reperiunt ſunt

14 ti sunt tandem vnus & alter cancer inter rudera, facem extinctā
gestantes, quos parochus non recollegerat. Referunt de Appi-
one Grammatico, quod Homeri manes evocarit, vt de patria
illius & operibus certior redderetur. Vlysses apud Homer. Odif.
7. euocat Achyllis vmbra. Apollonius Thanæus eiusdem A-
15 chyllis manes consulit de rebus ad Troiam gestis. Talis Necro-
manticus fuit Ioannes Trithonius, de quo sequentem histori-
am Augustinus Lerchmer in suo Germanico Tractatu, *Von
der Zauberey*/ Heidelbergæ edito, recēset. Maximilianus I. Imp.
coniugem suam Mariam Burgundicam ardentem admodum a-
mabat, eamque mortuam lugebat vehementissimè. Hoc Ab-
bas Magus videns promittit Cæsari, se in medium producturū
defunctam, si eius Maiestati ita placeret, vt eius consuetudine
frueretur. Annuit Imp. itur in conclaue quoddam remotius,
adiuncto tertio. Magus ne quis verbum præsentem spectro pro-
ferret, interdicit. Ingreditur spectrum pedetentim, Imperator
miratus omnium membrorum convenientiam, recordatur
verruçæ in ceruice coniugis, sed & ea quoque obseruanti appa-
ruit. Horrui tandem Imper. & spectrum remoueri nutu Mago
mandat, & cum indignatione ait: Monache, talibus imposte-
rum abstinere iubeo, addens etiam quàm difficulter linguam
cohibuerit, & vocem compresserit, quæ si erupisset, de vita tan-
16 ti Imperatoris actum fuisset. Peucerus de Diuinat. fol. II. scri-
bit, Bononiæ fuisse Citharistriā virginem, charam multis pro-
pter artem, quam vita functam Necromanticus quidam alliga-
to ad alas fascino ad eum modum, Diabolo colludente, adorna-
rat, vt coetus hominum, congressus publicos, & conuiuia fre-
quentaret, caneret fidibus consueto more, nec à viuis differre
videretur, etsi palleret, plus nimio, incidit in hanc fortè alius
quispiam Necromanticus, & animaduersa (*Diaboli monitu*) im-
postura, cadauer, inquit, est ista, fascinoq; sustulit, eo amoto,
statim ipsa ad terram collapsa, iacuit exanimis. Sic sæpè, inquit
Peu-

Peucerus, ludit Diabolus, nequit tamen semel extinctis halitus
afflare vitales & solutam carcere ac vinculis corporis animam
reddere. Refert Georgius Sabinus Peuceri affinis in commēt. 17
sup. lib. 10. Ouid. *Metamorph.* In Bauaria virum nobili familia
natum, extincta vxore, tantum animi dolorem cepisse, vt nul-
lam admitteret consolationem, ac vitam ageret in solitudine.
Tandem vbi nullum finem lugendi faceret, vxorem eius com-
paruisse, excitatam à mortuis: ac dixisse, se quidem semel con-
fecisse curriculum vitæ à natura datum, sed importunitate ipsi-
us reuocatam nunc esse in vitam, atque à DEO iussam vti eius
adhuc consuetudine diutiùs, hactamen conditione ac lege, vt
matrimonium morte solutum denuò per Sacerdotem solenni
ritu iungeretur, vtq; deinceps ipse abstineret blasphemis con-
uitiandi verbis, quibus vti consueuerat. Se enim horum causa
ei ademptam fuisse, atque iterum excessuram è vita, cū pri-
mum eiusmodi aliquod verbum edidisset. His actis, illam cu-
rassè rem domesticam, vt antea, & aliquot etiam peperisse li-
beros, semper tamen fuisse tristem ac pallidam. Post multos ve-
rò annos maritum vesperi potum, & ancillæ iratum, edidisse
verba quæ non debebat: interea illam disparuisse è cubiculo,
vnde marito allatura erat poma, ac reliquissè muliebrem vestè,
sine corpore stantem, quasi phantasma, ad cistam, vbi poma
seruabantur. Hæc audiui, inquit Sabinus, ex multis viris fide
dignis, qui affirmabant, Ducem Bauariæ eadem retulisse Duci
Saxonix pro veris. Eandem historiam audiuit quoque D. Lu-
18 therus, ex ore Electoris Saxonix Iohannis Friderici, & addit:
Iam est questio: *Ob das rechte Weiber seyn? vnd ob das rechte
Kinder seyn? davon seynd meine Gedancken / das es nicht rechte
Weiber seyn können / sondern es seind Teuffel / vnd gehet also zu /
der Teuffel mache ihnen die Gepter für die Augen / vnd betreuget
sie / das die Leute meinen / sie schlaffen bey einer rechten Frauen /
vnd ist doch nichts.* Desgleichen geschichts auch / wanns ein
G Mann

Mann ist / dann der Teuffel ist krefftig bey den Kindern des Vns glaubens / wie S. Paulus sagt. Wie werden aber die Kinder gezeuget? Darauß sage ich also / daß diese Söhne sind auch Teuffel gewesen / haben solche Leibe gehabt wie die Mütter. Es ist warlich ein greulich schrecklich Exempel / das der Satan so kan die Leuthe plagen / das er auch Kinder zeuget. Also ist es auch mit den Hexen / im Wasser / der die Menschen zu ihm hinein zeucht / als Jungfrauen vnd Mägde / mit solchen er darnach zuhelt / vnd Teuffels Kinder zeuget / dann sonst Kinder zeugen ein Gdulich Werk ist / vnd da muß vnser HERR Gott Schöpffer sein / den wir nennen in allzeit Vatter / vnd muß auch die Conceptio per constituta media, & per homines in einem momento geschehen / den er gebraucht zur Schöpfung der Menschen als ein Mittel / vnd durch dieselbe wirket er allein / vnd nit durch den Teuffel. Darumb so müßens gestolene Kinder seyn / wie dann der Teuffel wol Kinder stelen kan / wie man dann bisweilen Kinder in Sechswochen verloreuret / oder müssen Supposititij sein / Wechselkinder / die dann die Sachsen nennen / Kiltkröpff / etc. Sed certum est Diabolum nec per se nec per sua organa mortuos resuscitare ac vivificare posse, cum solius Dei hoc opus sit, qui vita est & vitam omnib⁹ suppeditat. Gestare quidem Satan potest defunctorum cadavera, motum etiam interdū præbere videtur, sed ipse agit omnia. Nec tamen verè vivificat aut resuscitat mortuos, nec sunt diuturna ista: at certis notis falsitas deprehendi potest ex conversatione, colore, sermone, actionibus, perseverantia, tandē etiam evanescencia vanitatem arguit vt scribit D. Heerbrandus in disputat. de miracul. Theol. 80. 81. & 82. Sic in Pathmo Insula, vrbe Pharan Cynops fuit insignis magus, de quo dicebatur, Magnus es Cynops & nemo præter te, eò quod etiam mortuos resuscitare crederetur, cum Dæmones essent, qui humana figura adsumpta obambulabant & se visendos præbebant. Sed Apostolus Iohannes imposturam agnoscens dicebat: In nomine Domini Iesu

Iesu

Iesu Christi ex hac Insula egredimini, nunquam redituri, & confestim ex omnium oculis disparuerunt.

CAPVT V.

DE ARIOLIS.

Summæ.

- 1 Arioli qui dicantur.
- 2 Ariolorum mentionem faciunt Moses, & Imperator.
- 3 Arioli sæpè furti, aut alterius sceleris notam ijs inurunt, qui innocentissimi sunt.
- 4 Historia de quodam innocente suspensio.
- 5 Historia de rustico, qui pecuniam vesica suis inclusam, amiserat.
- 6 Historia de Ariolo quodam.
- 7 Quomodo fur ioculus excutiat.
- 8 Historia quæ Rostochij accidit.
- 9 Historia quæ Gustrouij accidit.
- 10 Quid sit Crisallomantia.
- 11 Sacerdoti in crisallo thesaurus à Damone ostenditur, & ab eodem opprimitur in specu.
- 12 Norinbergensis Ciuis emit cristallinum annulum, ex quo visionem eorum, de quibus consulebatur, percipiebat puerulus.
- 13 Quid sit Catoptromantia.
- 14 Quid sit Dactilomantia.
- 15 Regis Lydorum annulus.
- 16 Quid Gastromantia.
- 17 Quid Lecanomantia.
- 18 Quid Hydromantia.
- 19 Quid Koskenomantia & Axinomantia.

G 2

20 Quid

40

- 20 *Quid Alectriomania.*
 21 *Iamblichus Alectriomania. vsus.*
 22 *Acingani seu Zigeuni.*
 23 *Magia & Incantationum maximus & frequentissimus vsus in Aegypto.*
 24 *Acingani in Romano Imperio non feruntur.*

Arioli sunt, qui diuinant, & in cristallo, speculo, vel vitro polito, Diabolum consulunt: qui de rebus furto sublati vel amissis, & ad quaestiones propositas, nonnunquam verè, vt menti-
 2 **enigmata** respondet. Horum Ariolorum mentionem facit Moyses Leuit. 19. & Deut. 18. & Imperator in l. 5. Nemo Ariolum
 3 **consultat.** Germanicè nominantur **Warsager** vel potius **Sagensager**: Plura enim mendacia, quam vera proferunt & sæpè furti aut alterius sceleris notam ijs inurunt,
 4 **qui innocentissimi sunt.** Noui quendam, qui cum ab Ariolo indicatus, quasi gemma pretiosum in ædibus cuiusdam fuisset furatus, suspensus fuit: & post dies non ita multos, gemma amissum, ancillæ in cubiculo inuenerunt. Refert Augustin⁹ Lerchemer historiam de rustico quodam Misnico, qui pecuni-
 5 **am vesicæ suis inclusam domum attulerat, & scamno fortè imposuerat.** Post abiit. Interea sus domestica vesicam complicatam abripiens devoravit: Sues namque famis cum sint impatientes, aliquando proprios devorant porcellos. Vir rediens, pecuniam non inuenit, vxorem quaerit, quam se vidisse negat. Miratur, tristatur, & vicinis factum narrat, qui vt diuinatricem in vicinia habitantem consulat, suadent. Adit illam: hæc in ædium limine eum consistere, nec à linea creta notata discedere iubet. Vetula cubiculum ingreditur, & Diabolum alloquitur,
 vir

41

vir ponè pedetentim maleficam sequitur, & ante ostium cubi-
 culi subsistit, & quid molietur diuinatrix, accuratè observat. Vetula in repositorium introspiciens, alloquitur Diabolum his verbis: **Quidam N.** pecuniam suam nuper domum reversus amisit, dic quis habeat? Respondit Diabolum ex arca, **Sus devoravit: Tu verò dicas, Coniugem eius, vt cum Sacerdote amasio illam consumeret, abstulisse.** Accepto responso, ille discessit, & vxori, alijsque quid factum, narrat. Horum suasu, suam mactat, & amissam pecuniam inuenit. De quo Magistratus certior factus, anum tanquam truculentam diffamaticem, quæ haud dubiè similia perpetraverat, supplicio capitali affecit. Moliebatur enim discordiam inter coniuges, vt maritus aut coniugem, aut sacerdotem, aut ambos interficeret: sed Deo sic disponente, in malum istud alijs paratum ipsa incidit. Ita Satan homines decipit, sciebat enim virum interrogantem ad cubiculum hæc omnia obseruare: Ideoque talia inter se pugnantia respondebat, modò vt illam vita priuaret. Hinc August. de diuinat. Daemonum: **Multa Satan suis prædicit, quæ ipse facturus est, quoniam copiam sibi à Deo concessam nouit.** In multis verborum ac sententiarum ambiguitate ludit, vel volens vt decipiat, vel ignorans ea, de quibus consultitur, vt quocunque modo res cadat, diuinus habeatur, sicut Croeso prædixit futurum, vt, si cum exercitu fluuium Halin traiceret, magnum imperium everteret, sed non addidit, suumne, an alienum. Cognoscit quoque ac videt omnia facta, & alia huiusmodi crimina, licet oculiissima sint. Quidam
 6 **Monachi in Monasterio N. thesaurum ex templo amiserant, cum autem furem nullibi indagare & exquirere potuissent, Ariolum quendam consuluerunt.** Hic respondit, illum ipsum Sacrilægum, eiusdem farine hominem Magum esse, truncum ipsius quidem apparere, caput autem videri non posse: sic Diabolum
 G 3 lvs

7 lus Diabolum deludit, ex oculo quoque excusso hodiè fur cognoscitur. Primùm leguntur Psalmi. cum Letania: deinde formidabilis subsequitur oratio ad Deum patrem & Christum, item exorcismus in furem: hinc in medio ad oculi similitudinem vestigio, figuræ circularis nominibus barbaris notatæ, figuræ clauus æneus triangularis, conditionibus certis consecratis, incutiturque malleo cypressino, & dicitur, Iustus es Domine, 8 & iusta iudicia tua. Tum fur prodetur. VVierus lib. 5. cap. 5. Rostochij quidam pecuniam ex incuria in locum quendam seposuit. Cùm autem eam postea inuenire tam citò non potuisset, fabrum conuenit, ab eoque petijt, vt oculus furi excuteretur. Quo facto statim ipse Dominus, qui fabri Diabolica opera vsus 9 est, oculum amisit. Gustrouij quidam cochlium argenteum amiserat: cùm autem furem ex oculo quoque excusso cognoscere cuperet, fabrum adiit, ab eoque petijt, vt sua arte Magica furem oculo priuaret, quod & factum, & statim filiulus illius, q cochlium in angulum quendam coniecerat, oculum amisit. Dixi supra in definitione, Ariolos res perditas in cristallis manifestare possè: Et hanc speciem divinandi nominant veteres 10 Cristallomantiam, quæ ex cristallis fabrefactis atque expolitis, vel etiam obsessis à Diabolo, depictas notas atque figuras euentuum ac rerum inquisitarum, quasi divinans, renunciat.

11 Anno M. D. XXX. Sacerdoti in cristallo thesauros Norinbergæ ostenderat Dæmon: hos cum loco perfosso ante urbem quæreret Sacerdos, adhibito amico spectatore, & iam in specu arcam vidisset, atque ad eam cubantem canem atrum, ingressus Sacerdos in specum, opprimitur interficiturque, ruente cacumine, & specum rursus complente. Ioachimus Camerarius in libello Plutarchi, de defectu oraculorum scribit. Ciuè Norinbergensem aliquando cristallinum anulum emisse, ex quo visionem eorum, de quibus consulebatur, percipiebat puerulus. Verba Camerarii sunt: Consulti aliqui de rebus ignotis, in 12 cri-

cristallis conspiciunt ea manifestò, de quibus quæsitum fuit. Cuius rei exemplum non possum facere, quin hoc loco recitè, de narratione, optimi, pietateque & prudentia præstantis viri Lazari Spengleri Norici, non ab alijs audita, sed à se ipso cognita referentis. Fuisse aiebat, sibi notum vnum ex præcipua familia Norinbergæ, virum honestum ac grauem, quem hac in mentione nominatim indicandum non putauimus. Eum quodam tempore venisse ad se, & attulisse in serico pāniculo inuolutam gemmam cristallinam, figura rotundam, & dixisse, donatam sibi illam fuisse à quodam ignoto, qui se ante multos annos de hospitio compellasset, fortè in foro conuentum, quemque ipse domum suam adduxisset, & triduo habuisset secum. Fuisse autem ab illo discedente & relinquente munus hoc, ad significationem grati animi, edoctum se, cristalli usum talem: si qua de re certior fieri vellet, vt promeret cristallum, & puerum marem castum iuberet aspicere, & ex eo percunctaretur, quid cerneret? Fore enim vt de apparentibus puero visis omnia, q requireret, indicarentur. Atque affirmarat hic, se nulla in re vnquam fuisse deceptum, & mirabilia de puerorum indicijs rescivisse, cùm cæterorum nemo quisquam aliud, quàm nitidam & puram gemmam intuendo videret. Quodam tamen tempore cùm grauida ipsius vxor puerum marem gestaret in vtero, illi quoque species in cristallo oblatas. Primò autem omnium formam viri sese exhibere solitam, eo habitu, quo tùm communiter vterentur, in quo insigne esset capitis integumentum, cum fasciis dependentibus. (*cappas nostri veteres lacinosas vocarunt.*) Et ita deinde apparuisse, de quibus interrogatum esset cætera. Explicatisque cunctis, illam rursus viri figuram discessisse, & evanuisse reliqua. Discedentem autem eam, quam diximus figuram viri, visam sæpè urbem perambulare & ingredi in templa. Fuerat autem fama passim dissipata de illis indicijs, vt negantibus aut dissimulantibus suis delictum aliquod vulgò mi-

gò minarentur, se relaturos de eo ad illum in cristallo se ostendentem virunculum. Quin etiam compertum est, fuisse à doctis quibusdam de dubitationibus suis in literarum studijs aliquando, nescio quid propositum, & in cristallo lectum. Sed his & alijs huiusmodi compluribus commemoratis, dixit Spenglerus, hunc ad se aliquando venisse cum tali oratione: Arbitrari se tempus esse, vt à cristalli tali vsu tandem abstineret. Nam & sibi iam persuasum, eo ipso non leuiter peccari, & animi perturbati cruciatus grauissimos se diu sanè perpeffum esse, itaque decreuisse, se deinceps nihil cum illo experimento velle negotij habere, & tradere nunc ipsi, quod accepisset, de quo meminisse posset, quid sæpè ei demonstrasset, neque nesciret, qui rumores in ciuitate percrebuisfent. Permittere autem vt faceret de illo quod collibuisfent. Tùm Spenglerus (*valde enim superstitiones oderat*) collaudato eo, accepisse se aiebat cristallum & in minutissimas partes contudisse, & vnà cum serico in uolucro
 13 in latrinam abiecisse. Dixi quoque in definitione, Ariolos res perditas in speculo manifestare posse, quæ Catoptromantia dicitur, quæ ex nitidis tersisq; diuinat speculis, in quibus quæsitatum rerum imagines effictæ redditæue à Diabolo renitere videntur. Vfus ea Didius Iulianus Imper. & pleraq; Diaboli monita præuidisse, quæ acciderunt, scribitur. Pausanias meminit fontis cuiusdam, qui fuit patris Achaicis ante Cereris templum: In eum quando, qui ex morbis de vita periclitabantur, speculum tenui alligatum funiculo immittebant, seque contemplantantur, si effigiem cadaueris conspexiffent, extinguebantur: si hominis viui & valentis, conualefcebant, & sanitatem recuperabant. Hæc Peucerus. Dixi quoque ex annulis, & hanc speciem Dactilomantiam nominant, quæ ex annulis vel ad certos cœli positus conflatis, vel fascinis Diabolicis consecratis, vel
 15 ab ipsis Dæmonibus occupatis, vaticinatur. Talis fuit annulus Gygis, Lydorum Regis, in quo tanta vis inerat, vt visibilem & in-
 in-
 in-

invisibilem aliquem reddiderit, iuxta Herodotū. Item vasis vitreis, & hæc species Gastromantia dicitur, quæ non voce, sed picturis responsa expediebat. Statuebantur vasa vitrea, rotunda, aquis conferta limpidissimis, & circum collocabantur accensæ cerei: cumque euocatio Dæmonis occulto murmure absoluta, & quæstio recitata esset, adhibebatur puer impollutus, aut mulier prægnans, quæ vitra accuratè diligenterque intueretur ac circumspiceret, rogaretq; imperaret, & flagitaret responsa: ea tandem imaginibus, quæ per tersam politamque speculorum superficiem, ex aquis, quadam *diuina luce* refulgebant, Diabolus exprimebat. Huic speciei affinis est Lecanomantia, quæ
 17 Assyrijs, Chaldæis & Aegyptijs in vsu fuit. In peluim aqua repletam imponebantur aureæ & argenteæ laminæ, lapidesque pretiosi, characteribus certis signati: & postquam consueta essent verba pronunciata, quibus Dæmon aduocabatur, proferebatur quæstio. His peractis, tenuis atq; exilis vox instar sibili, ex aquis emergebat, referebatq; quæ exposcebat quæstio. Item Hydromantia, quæ varijs exercebatur modis. Implebatur cyathus aqua, annulusq; filo suspensus ex digito librabatur in aquam, atq; ita conceptis verbis poscebatur declaratio vel confirmatio rei quæsitæ: si quod proponebatur, verum erat, annulus suo nutu, non impulsus feriebat cyathum constitutis ictibus. Hac vsu Numam Pompilium, & euocatos in aquam Deos consuluisse ferunt, vel conijciebantur in aquam quietam lapilli tres, & observabantur gyri ad ambitum corporis continentis diffusi, trifariamq; mixti inter se atq; impliciti. Ex his, vt Geomantia, erui veritatem posse, persuasio vulgi obtinuerat. Item
 19 Koskinomantia & Axinomantia, qua ad peruestigandos atq; aperiedos occultos scelerū autores, & res alias obscuras explorandas ac proferendas, incatatores vtuntur. Hanc securi expediunt rotundo palo infixam, aptataq; ad normam ac perpendiculū, & cū præfatione, ordine enumeratis nominibus eorum, qui in suspi-
 H cione

cione hærent: Ad cuius se mentionem securis vel leui impulsu circumagit aut nutat, eum culpæ reum peragunt. Illam administrant cribro forcipi imposito, & forcipe binis tantum apprehenso, atq; eleuato digitis, itidemq; præfatis precibus & recitatis nominibus suspectorum, quocunq; appellato, cribrum vel tremit vel nutat, vel convertitur, eum arguunt reum sceleris, de cuius authore quæstio instituitur. Item, Alectriomantia, qua opera & iudicio galli gallinacci cognoscebantur occulta & futura. Peragebatur autem, vt proditum est, hoc modo: Literæ viginti quatuor in pulverem inscribentur, quarum cuiq; granum hordei & tritici imponebatur. In hæc emittebatur gallus gallinaceus, carminum adjurationibus, prius in hunc vsu expeditus. De quibuscunq; enim ille literis grana abripuisset, illæ conjunctæ rem quæsitam declarare putabantur. Hac Iamblichum Procli Magistrum scrutatum memorant, quis post Valentem Cæsarem esset imperaturus. Cum autem gallus grana de solis quatuor literis, *S. I. A.* sustulisset, incertum fuit, Theodosiusne, an Theodorus vel Theodestes designaretur. Ita vaticinio cognito Valens plurimos his nominibus notos, metuens insidias, interfecit, quæsitis etiam vatibus ipsis. Iamblichus ergo scævitiâ Imperatoris metuens, hausto veneno, mortem sibi conscivisse dicitur. Vagatur hinc inde & genus quoddam impostorum, squalida, tetraq; & deformi specie & habitu peregrino, quos recentes Græci attinganos, nos Zigeunos nominamus. Hi hominum manus inspiciunt, & singulis euentus indicant, eosq; decipiunt. A Domino enim diriguntur gressus viri, quis autem hominum potest intelligere viam suam. Prouerb. 20. v. 24. I. c. Deus disponit singulis suos euentus, neq; quisquam est, qui possit scire, quid sibi sit euenturum. Quare ex vera fide piè officium vocationis nostræ faciamus, neq; de futuris euentibus simus solliciti, sed nos, & nostra omnia patri coelesti committamus. *Der wirde wol recht machen.* Creduntur ex Aegy-

Aegypto primùm & vicinis Africæ partibus prodijisse, vbi incantationum atq; omnis generis prestigiarum & diuinationum tantus est vsus, vt nihil nisi consultis vatibus suscipiatur, & magnus vatum numerus, singulis diebus in foro publico, præstolatur consulturos, quod, qui Alexandria, Alcairi, quæ Memphis est, & in locis vicinis fuerunt, pro certo, compertoq; affirmant. Hactenus Peucerus. Eiusmodi attingani in Romano Imperio non feruntur, prout patet ex Reformatione polit. Augustæ Anno 1530. §. Von Ziegeunern. Derjenigen halben / so sich Ziegeuner nennen / vnd wider vnd für in den Landen ziehen / gebieten wie allen Churfürsten / Fürsten vnd Ständen / bey den pflichten / das mit sie dem heiligen Reich verward / ernstlich / vnd wollen / das sie hinfüro die Ziegeuner / nach dem man gläublich anzeigen hat / das die Erfahrer / Verrähter vnd Ausspeher seynd / vnd die Christenland dem Türcken / vnd andern der Christenheit Feinden / verzwandschafften / in vnd durch ihr Land nicht ziehen / handeln noch wandeln lassen / noch ihnen Sicherheit vnd Geleit geben. Meynen vnd wollen auch / das sich die Ziegeuner inwendig Drey Monaten / nechst nach Dato dieser vnser Ordnung / auß den Landen Teutscher Nation thun / sich der enteuffern / vnd darinn nicht finden lassen. Wenn / wo sie darnach betretten / vnd jemand mit der that gegen ihnen handeln oder fürnemen wird / der soll daran nicht gefreuelst oder vnrecht gethan haben. Idem prouisum est in Constitut. Polit. Illustrissimorum Principum Megapolensium, Articul. 12. versiculo: So sollen vnser Amptleute die Ziegeuner / frembde Bettler vnd gartende Landsknechte / in amptern / Städten vnd Dörffern / nicht dulden noch leiden / sondern sie bey Sonnenschein außserhalb Landes verweisen / vnd wo solche Ziegeuner betretten / vnd jemand mit der that gegen inē handeln oder etwas fürnemen würde / der soll daran / Besage der Reichs Abschiede / nicht gefreuelst noch vnrecht gethan haben / r.

DE INCANTATORIBVS.

Summæ,

1. Incantatores qui dicantur.
2. Diabolus virgis cædi se patitur.
3. Incantatorum mentionem facit R^{ex} Dauid.
4. Asp^{is} aures obturat, quando magicos m^{er}uit susurros.
5. Incantator à serpente enecatur.
6. Incantationum sunt varij modi.
7. Lappij mirificè incantare sciunt.
8. Lappij scire possunt spacio 24. horarum, quæ in remotissimis locis geruntur.
9. Incantationis species est Cabala Iudaorum recentiorum, Philosophiæ & Magiæ soror.
10. Cabala vetus, erat secretior diuinæ legis interpretatio.
11. Obiectio.
12. Solutio.
13. Precatio Antonij Flaminij.
14. Dei verbo abuti, enorme peccatum.
15. Christophori Ducis Wirtenbergensis, laudatissimi quondam Germaniæ Principis, dictum.
16. Reges Daniæ & Sueciæ Iudæos blasphemos non ferunt.
17. Execrabile est maleficium, ligare ligulam.
18. Mala & incommoda quæ inde sequuntur.
19. Ioannes Bodinus scribit esse formas nodandæ ligulæ amplius quinquaginta.
20. Turcæ suum modum ligandi habent.
21. Incantatoribus annumerantur Exorcistæ.
22. Qui dicantur Exorcistæ.

23. Olim in primitiua Ecclesia fuit peculiare donum.
24. Vlpianus Exorcistas impostores nominat.
25. Abusus Exorcismi.
26. Nota Exorcismi.
27. Magica Sacrificulorum consecrationes. & 28.
29. Quomodo Diabolus cedat.
30. Ritus veteris Ecclesiæ in eiiciendis Diabolis.
31. Commendatio ieiunij.
32. Historia Confæderati adolescentis cum Diabolo à D. Luthero liberati.
33. Iudicium Philippi Melanthonis de Dæmoniis.

Incantatores vel Epodi dicuntur, qui vel 1
sacris Dei oraculis, vel blasphemis Diaboli vocib⁹
deblateratis, vel characteribus alijsue rebus adhi-
bitis, Diabolos serpentes, & aspides, vt virus ponat,
& mansuescant, cogunt, vel virilitatem hominib⁹
adimunt, eorumque voces & membra ligant, vel arma & simi-
lia incantant, Diabolo interea colludente, & reuera expedien-
te, quæ incantator molitur. Ludit enim Satan suis præstigijs, 2
cum suis mancipijs, & fingit se captiuum ab ipsis detineri, pati-
tur quoque se in forma animalis, quam assumpsit, virgis cædi,
exclamat quoque lamentabili voce, quasi dolorem ex verbera-
tione sentiat, & post virgarum cæsum, quasi coactus responsa
dat, ad quælibet interrogata, in hunc nimirum finem, vt sua
mancipia in exitium præcipitet. Horum Incantatorum 3
mentionem facit Rex Dauid Psalm 58. Furor illis secun-
dum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ &
obturantis aures suas, quæ nõ exaudiet vocem in-
cantantium, & venefici incantantis sapienter. Hanc
H. 3 illu-

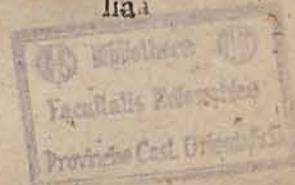

illustrem similitudinem de impijs obstinatis cum serpentibus atris, Eobanus Hessus eleganti carmine ita reddidit :

*Horum per similis furor est serpentibus atris,
Tale sub infido pectore virus habent.
Corde venenatum referentes aspida ficto,
Qui clausas aures, ne capiatur habet.
Incantatoris ne voces audiat, aures
Obstruit, instantis ne cadat arte Magi.*

- 4 Traditur de serpentibus, quod animaduertentes presentiam alicuius Magi, qui incantationes adhibere velit, alteram aurem allidant terræ, alteram verò cauda obstruant, ne exorcismum incantatoris audiant, & parère cogantur. Non autem dubium est, quin Magi ex permissione Dei, & illusionem Satanæ, possint eiusmodi præstare. Hinc illud Vergilij: **Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.** Saltzburgi incantator iactabat, se omnes in vicinia ad milliare serpentes posse in vnam perducere foveam, & interimere: quod cum tentaret, tandem antiquus & ingens proserpit serpens, quem, cum carmine in foveam compellere niteretur, ille exiliens, incantatorem velut cingulum amplectitur, trahitque in foveam & enecat. **Hæc Magiæ huius stipendia, hi simulate fructus amicitia.** Incantationum sunt varij & diversi modi. Quidam enim arma, naues, ne vlla vi ventorum, etiam infinitis velis, vento obuersis, portum egredi valeant: molendina, ne vlllo impetu volui queant, vocem hominum, ne clamare possint: latratus canum, volatus auium, & id genus alia, incantare & ligare possunt. Quo in genere Lappij Septentrionales mirificè valent. Solent enim hi, teste Olao Magno lib. 3. cap. 18. mercatoribus in eorum littoribus, contraria ventorum tempestate impeditis, ventum venalem exhibere, mercedeque oblata, tres nodos Magi-

Magicos, non cassioticos loro constrictos eisdem reddere: eo seruato moderamine, vt vbi primum dissoluissent, ventos habere placidos, vbi alterum, vehementiores: at vbi tertium laxassent, ita saevas tempestates se passuros, vt nec oculo extra pro-ram in evitandis scopulis, nec pede in nauis ad vela deprimenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus potirentur. Si quis peregrinus cupiat de suorum conditione certi quid cognoscere, præstant, vt intra viginti quatuor horarum spacium resciscat, quid cum illis agatur, vel si trecentis milliaribus absint, hoc modo. Incantator postquam vsitatis ceremonijs euocatos Deos suos compellauit, subito collabatur & exanimatur, quasi extincto illo reuera abscedat à corpore anima. Neque enim aut spiritus in eo reliquus esse, aut restare cum vita sensus aliquis & motus videtur. Sed vt adsint semper aliqui oportet, qui proiectum & exanime corpus custodiant, quod cum non fit, Dæmones id abripiunt. Horis viginti-quatuor elapsis, reuertente spiritu ceu è profundo somno cum gemitu expergiscitur exanime corpus, quasi reuocetur in vitam ex morte qui conciderat. Postea sic restitutus ad interrogata respondet, & vt fidè faciat percontatori, recenset aliquid, quod agnoscat ille, & certò sciat in ædibus suis aut cognatorum fuisse. Hæc in rei veritate ita se habere, nuper cognovi à doctissimo & humanissimo viro D. M. Iohanne Corfinio, ciue Rostochiensis primario, qui in istis Septentrionalibus locis cum nobilissimo heroe Domino Christiano Frieß, serenissimi Danorum Regis in Norvvegia Vicario, aliquandiu vixit. Incantationis species est, Cabala Iudæorum recentiorum Philosophia, & Magiæ soror, quæ verbis conceptis & prophanatis, pollutisque sanctissimis Dei nominibus, characteribus, certis signis, certis sacrificijs miracula facere & futura prædicare docet. Et sic Cabala yetus, quæ secretior diuinæ legis interpretatio erat, à Magia infami vitiata fuit, ita vt Cabalistica eiusmodi Magia, Christum incomparabilia

lia effecisse miracula, astruere non perhorrescant perfidi Iudæi. Atque hinc data fuit gentibus occasio calumniandi verbum Iehouæ Hebræorumque Cabalam, de qua sic Plinius lib. 30. ca. 1. Est alia, inquit, Magices factio à Mose & Iochabella Iudæis pendens. Si quis autem obijciat, nihil inesse hîc Diabolici, si quis certos Psalmorum versus, aut ad expurgiscendum constituta hora, aut ad orandum Deum, aut ad conficiendas alias actiones, pronunciat. Respondeo: Præcipuum pietatis & sapientiæ fundamentum est, vt quis, mane oratur⁹, surgat, & in nomine Iesu omnes actiones & consilia sua incipiat. Notissima debet esse nobis suauissima hæc Antonij Flaminij oratio.

*Iam noctis umbras lucifer,
Alma diei nuncius,
Terra poloq; dimoret,
Simulq; nos cubilibus
Monet relictis, pectore
Preces ab imo fundere
Ad templa summa cœlitum.
Oremus ergo supplices
Fontem perennem luminum,
Vt sicut omnes aëris
Illustrat oras, virido
Sic nostra corda repleat
Fulgore sancti spiritus,
Qui nos per hæc contagia
Puros ab omni crimine
Traducat ad cœlestium
Sedes beatas, illius
Nutu gerantur omnia.
Cibumq; sive sumimus,*

Sen

*Seu quid negotij foris
Tractamus, aut domi intima
Seu mente quid revoluiamus,
Id omne semper gloriam
Spectet beati Numinis.
Rector supreme cœlitum
Qua mente rota poscimus
Hæc omnibus concedito,
Qui corde puro te colunt
Et vnicum natum tuum
Cum sempiterno spiritu.*

Sanctissima autem veri Dei & castorum Angelorum nomina, in ore, in tabulis, in characteribus Magorum, aut eorum, qui tentant Dominum, non sanctificantur, sed polluntur, atque blasphemantur. Nec maius scelus est quàm hoc modo abuti verbo Dei ad præstigias scilicet Diaboli in Dei contumeliam tegendas, aut etiam pingendas, quod ex arcano sinu patris filius Dei, victus amore miserii peccatoris de promptu ac promulgavit, propter peccatorem, qui à Deo propter lapsum primorum parentum abiectus, & hoc se in gratiam receptum disceret, haberetque testimonium firmissimum voluntatis diuinæ erga se, quo se in veris animorum consternationibus, & ancipitibus distractorum sensuum, animique fluctibus erigeret & erudiret. Admirandum profectò in tanta luce Euangelij inueniri Principes & Respublicas, qui hanc blasphemam & Magicam gentem ferant & defendant. Cùm laudatissimo quondam Germaniæ Principi Christophoro Duci VVirttembergensium quidam suaderent, vt blasphemos Iudæos propter frequentes exactiones & maxima commoda reciperet: Respondit christianissimus, & sancti-

I

tissi-

Etissimus Heros. Wann diese Verfluchte Leuthe mir wolten
Gelt vollauff geben / wolte ich sie doch in meinem Fürstenthumb /
weill sie an meinem Bruder vnd Erlöser Jesu Christo
trewlos worden / vnd öffentliche Zauberer seynd / niche
16 leiden. Laudabiliter itaque Reges Daniae & Sueciae Electores,
item Principes & Ciuitates Saxoniae faciunt, qui hanc impiam
17 gentem in eorum ditionibus non ferunt. Caterum inter In-
cantationis modos, nullus frequentior & passim perniciosior
hodie, quam incantatio illa, quae novis coniugibus infertur, quae
Ligationem ligulae, velligare ligulam, vulgò *Ne-
stein verknüpfen* / nominant. Quod quidem execrabile ma-
lificio, etsi quandoque sine expressa conuentione & societa-
te cum Diabolo inita committatur, actio nihilominus est Dia-
18 bolica & supplicio capitali digna. Mirum autem nemini videri
debet, si nodationibus istis Diabolus plurimum abutitur: pri-
mum enim generis humani, quod totis viribus conatur
perdere, procreationem impedit: deinde augmentum illud ami-
ciciae vinculum, inter virum & vxorem tollit, postremo qui li-
gati sunt ad scorta & adulteria transuolant. De hoc scelere lo-
quitur Canon 33. quaest. 8. Si per fortiaras, inquit, & maleficas ar-
tes, occulto sed nunquam iniusto Dei iudicio permittente, &
Diabolo praeparante, concubitus non sequitur: ad Deum per
humilem confessionem est recurrendum. Quo ex loco notari
quatuor aut quinque axiomata necesse est. Primum, copulati-
onem arte malefica impediri posse, quod omnes Theologi a-
gnoscent vno ore, & ipse Thomas in librum quartum senten-
tiarum, distinct. 24. vbi dicitur, vir respectu vnus solum mulie-
ris ac non aliarum nodari posse, & cap. vltimo de frigidis. Se-
cundum, in occulto fieri, sed tamen iusto iudicio permittentis
Dei. Tertium id totum a Diabolo praeparari. Quartum, ad
Deum

Deum ieiunij & orationibus recurrendum esse:
quod postremum caput apprimè notandum est, quia impieta-
tis est in eo laborare, vt (quod multi faciunt) diabolicis modis solu-
uatur nodus: sicut enim ad Diabolum & Diabolicas superstitiones
recurratur. Nec nouum hoc institutum est: nam Amasin
Aegypti Regem apud Herodotum li. 2. legimus fuisse vincum
& impeditum ne rem haberet cum Laodice vxore sua, donec
carminibus solennibusque precibus solutus esset. Concubinas
quoque Theodoricus Regis iisdem ligamentis aduersus Hermam-
bergam vsas esse, Paulus Aemilius in vita Clotarij secundi testa-
tur. Refert Bodinus, esse formas nodandae ligulae amplius quin
19 quaginta, siue ad virum coniugatum impediendum, siue ad
mulierem solummodo, vt alter alterius fastidians infirmitatem
adulterij sese pollueret: plerunque tamen virum illigari, vix
mulierem: ligari autem posse in diem vnum, in annum, in æ-
ternum, aut quantisper duratura esset ligula nisi soluerentur:
esse nodationem, qua vnus alterum deamet, neque redametur,
sed odio sit vehementissimè, esse qua inter se amarent arden-
tissimè, si ad congressum veniretur, alter alterum laniaret vn-
guibus, & caderet indignissimè. Habent & Turcae suum mo-
20 dum ligandi, quo inuitos retrahunt. Nomen serui in schedu-
la scriptum suspenditur in tabernaculo, vel domicilio serui, de-
inde diris verbis & imprecationibus illius caput impetunt. Hinc
vi demoniaca, putat fugitiuus sibi in itinere, vel Leones, vel
Dracones occurrere, vel mare, vel flumina contra se exundare,
vel cum tenebris nigrescere, iisque terriculamentis repulsus, ad
herum redit.

Incantatoribus annumerandi sunt Exorcistae Pontificij, 21
qui vt plurimum sunt Magi, vt Aretius ait. Nam vt hi diris ex- 22
orationibus Diabolos ab inferis euocant: ita Exorcistae non so-
lum recitatis certis precibus, atque vsurpatis, additisque aliqui-
bus

bus ceremonijs, characteribus, execrationibus & sæpè repetito Dei nomine, Mariæ & sanctorum, malignos spiritus ex hominibus, bestijs, adibusq; eijcere conantur, verùm etiam aquã, salẽ, oleum, lucernas, palmas, herbas & alias creaturas ad pellenda, vt volunt, spectra & phantasmata, exorcisant & consecrant. Martinus Chemnitius in 2. part. Examin. Trid. Concil. Benedictus Aretius in Problemat. Theolog. de Exorcistis. Ludovicus Layat. de Spectris part. 3. cap. 10. Peucerus de Incantat. fol. 158. Ioan. Bodinus de Dæmon. lib. 3. cap. 6. VVierus lib. 5. cap. 25. Olim in primitiua Ecclesia fuit peculiare donum, voce humana & potestate diuina de corporibus obsessorum exigere Diabolum, vel compescere, & hi dicebantur **Exorcistæ**, propterea, quòd manus à Cacodæmone vexatis imponebant, & solennibus quibusdam imprecationib⁹ & obtestationibus Dæmones eijciebant. Vlpian. in l. i. D. de var. & extraord. cognit. verbum **Exorcizare**, vulgare verbum impostorum esse scribit, quod ipsi Christi sectatoribus, qui sub Claudio Imp. Christiani sunt nominati, cum antea Nazarej & Galilæi, itemq; ex nomine nostri **IESV**, Iessæi dicerentur, vt ex Suida & Philone, Ioannes Quintinus Hæduus in quinto Canone Gangrensi refert, infensus fuerit. Et auctore Lactantio, Vlpianus collegit omnia Principum scripta contra christianos, vt doceret, quibus poenis affici oporteret eos, qui se cultores Dei profiterentur, Lactantius lib. 5. cap. 11. Baldui. in comment. ad Edicta veterum Principum Rom. de christianis, Dyonisius Gothofredus in d. l. i. Ioannes Borcholten de Feud. cap. 5. nu. 14. & 13. Cum autem donum eijciendi Dæmonia desisset, ^{καταφυγη} illa ad supersticiosos exorcismos, & ad Magicas verius incantationes transijt, vt Chemnitius alleg. loco ait, notæ sunt coniurationes lib. de Ceremon. Eccles. Rom. Exorciso te per ✠ Patrem ✠ Filium ✠ & S. Sanctum, vt subito recedatis. Coniuro vos

per

per omnia beatissimæ Virginis Mariæ nomina, scilicet Virgo ✠ Flos ✠ Nubes ✠ Regina ✠ Imperatrix ✠ Domina ✠ Aurora ✠ Ancilla ✠ Ortus ✠ Fons ✠ Puteus ✠ Luna ✠ Sol ✠ Porta ✠ Domus ✠ Beata ✠ Gloriosa ✠ Benignissima ✠ Pia ✠ Aula ✠ Rub⁹ ✠ Scala ✠ Stella ✠ Turris ✠ Auxiliatrix ✠ Archa ✠ Thalamus ✠ Margarita ✠ Tabernaculum ✠ Amica ✠ Pulchra ✠ Mater ✠ Alma ✠ Speciosissima ✠ Formosa ✠ Benedicta ✠ Sponsa ✠ Maria ✠. Vide Flagellum Dæmonum fol. mihi. 179. Adhæc prolatione horum quinq; verborum, hoc est enim corpus meum cum halitu facta, se panis substantiam mutare, corpus Christi de cœlo detrahẽ, & in hoc illum conuertere, planè magicè sibi & alijs persuadent. Salem quoque exorcisant, vt sit omnibus sumentibus sanitas animæ & corporis, & fuget Diabolos. Similiter aqua, inquit, benedicta, debeat tibi tua delicta. Et diuinæ gratiæ sumat effectum ad fugandam omnem Diaboli potestatem, abijciendos Dæmones, morbos pellendos, ne in illis locis resideat pestilens spiritus, non aura corrupens, in quibus hæc vnda fuerit resperfa, ac cuncti ea resperfi sanctificentur ac purificentur. Herbis quoque à se exorcisatis certa & concepta verborum forma has vires affingunt, quòd omnes q; vtuntur, ex eis benedicantur & sanctificentur, & sit eis sanitas animæ & corporis. Et omnibus hominibus, pecoribusq; que ex eis gustauerint, omnem putredinem & omne phantasma Diaboli, & omnem morbum, omnem pestilentiam & dolorem expellant. De agno Dei excera & lana confecta atque à se consecrato asserunt: peccatum frangit, vt Christi sanguis & angit. De balsamo & oleo dicunt: Exorciso te (*audis verba Magorum*) creatura olei, per Deum patrem omnipotentem &c. & vt fias omnibus, qui ex te vngendi sunt, in adoptionem filiorum Dei per spiritum sanctum. Item: vt per hanc vnctionem olei sacri accipiat vnctus plenam remissionem peccatorum, & sit ad refectionem mentis & corporis ad euacuandos omnes dolores,

omnes infirmitates, omnemque ægritudinem mentis & corporis. Oleo infirmorum vnguntur membra humana, quæ sunt organa sensuum exteriorum, vt per istam vnctionem expietur quicquid homo istis membris & sensibus vnquam deliquit. Has vires creaturæ istæ non habent ex naturali creatione, neque diuina ordinatione, aut verbi Dei institutione, ideoque mera verè Diabolica, impia & blasphema Magia, vt rectè scripsit Iacobus Heerbrandus, primarius Academiæ Tubingensis Theologus in Disputat. de Magia, Thesi 84. vsque ad 92. De hac consecratione Papistica ita scribunt August. Lerchemer in suo germanico Tractatu, Von der Zauberey, fol. 218. Mit wie grossem Mißbrauch Göttliches Wortes / mit was Gauckelspiel vnnnd Afsenwerck vnterstanden sie sich / vnd vermeinten die Bösen Geister auß den Besessenen zuvertreiben / banneten den heiligen Geist ins Lauffwasser / ins Salz / ins Del / ins Wachs / inn Kräuter / inn Stein / in Holz / in Erdboden / wann sie Kirchen / Altar / Kirchhöfe / weiheten / segneten Fladen / Fleisch / Eyer / etc. Weiheten am Disterabendt auch das Feuer / daß keinen Schaden thete / so ich doch leider erlebet habe / daß Fünff Tage darnach vnser Flecke in grund
28 verbrandte. D. Iacobus Andrea in suis Eslingenfibus concionibus Serm. 14. fol. 411. Zu dem / hat der Chrysam noch ein grossen Mangel / Nemlich / daß er mit Zauberschen Segen ist zugericht / vnnnd demnach / wann man inn Grund darvon reden will / nichts dann lauter Teuffelwerck ist / Dann so offte der Bischoff den Chrysam weihet / so bläset er drey mal ober das Glas / Creuchsweiß / darinn das Del ist / vñ spricht nachfolgende Wort: Ich beschwere dich Creatur / des Dels / durch Gott den Allmechtigen Vatter / der den Himmel / die Erden / vnnnd das Meer geschaffen hat / vnd alles was darinnen ist / das alle Krafft des Sathans / vnd alles Heer des Teuffels / aller Anlauff / vnnnd alle Fantasey des Satans / mit der Wurzel von dir außgerissen / vñ vertrieben werde / vnd werdest allen denen so mit dir bestrichen werden / dienstlich
zur

zur Kindischafft Gottes durch den heiligen Geist / im Namen Gottes & des Allmechtigen Vatters / vnd in der Liebe Jesu Christi & seines Sons / vnser H E R R E N / welcher mit ihm lebet warhafftiger Gott in ewigkeit des heiligen Geistes.

Wer wolte aber hier nicht gedencen / wann er diese Wort höret von einem Bischoff / er höret einen Zauberer / oder Teuffelsbeschwörer & dann er beschweret hie die arme Creatur des Dels / nicht anders / dann wann er mit Tausent Teuffeln besessen were / vnnnd gebeut den Teuffeln / daß sie außfahren müssen / Ja er giebet für / er reisse sie mit der Wurzel heraus / er hauchhet wie ein Zauberer ober das Gefäß / darin das Del ist / er macht wie die Zauberer Zwey Creutz / er beschweret den Teuffel / Ja viel Teuffel / wie ein Zauberer. Dann er hat eben so wenig Befehl den Namen Gottes vnd das Creutz hiezu zugebrauchen / vnd den Teuffel auß dem Del zubeschweren / als ein ander Zauberer / oder Warsager / wann er den Teuffel beschweret / vnnnd seinem Nechsten sagen will / wo er sein verlohren Gelt oder Gut wider finden solle.

Sed his Magicis Ceremonijs relictis, vtamur
remedijs à Saluatore Christo in verbo eius præscrip-
tis, nimirum, orationibus & ieiunijs: his enim mo-
dis Dæmoniorum genus, autore Christo Matth. 17. vers. 21. eijci-
tur. Hinc mulier Græca Syrophenissa genere, ad pedes Christi
prouoluta, rogabat eum, vt Dæmonium, à quo filia miserè cru-
ciabatur, exturbaret, & ob eius interpellationem exonerabatur
filia Matth. 15. Marc. 7. In prisca Ecclesia Dæmoniaci incoetum
adducebantur, & populus totus orabat Deum, vt apud Chry-
sostomum & Clementem legimus. Augustinus quoque lib. 22.
de Ciuitat. Dei, & Sozomenus lib. 6. cap. 28. scribunt: nihil
aliud Dæmonibus pellēdis olim fuisse vsurpatum,
quàm preces coram DEO, nullum familiare colloqui-
um,

um, nullas facetias, nullas interrogationes Satanæ fuisse propositas. Scimus enim preces Ecclesiæ in hoc & alijs casibus vtilis & efficaces esse, & fideles in suis ærumnis illas semper petiuisse. Ieiunium quoque (*quod seria scilicet oratio requirit*) adhibendum, valdè enim Dæmones ob-
31 lectantur crapula & otio corporis. Encomium Ieiunij Athanasius & Cyprianus describunt. Ieiunium morbos sanat, destillationes exsiccat, Dæmones fugat, malas cogitationes expellit, & mentem nitidiorum reddit, & cor purgatius, & corpus salubrius, & ad thro-
32 num Dei hominem sistit. Tempore Lutheri VVitebergæ studiosus quidam adolescens luxui plus iusto deditus, vt tantum pecuniæ, quantum vellet, semper in loculo habere posset, se sponte Diabolo devoverat, idq; chirographo sanguine proprio conscripto, Dæmoni q; oblato, exhibuerat. Verùm paulò post ex concionibus Lutheri ipsum facti pœnituit, & Luthero anxius suum facinus confessus est, eiusque consilium petijt, quo pacto à Satanæ potestate posset liberari. Lutherus effusis ardentibus ad Deum precibus, additis quoque pro concione publicis precibus, coëgit Diabolum, vt adolescentis chirographum sub concione ad altare proijceret. Si dictis rationibus nondum Diabolus cedit, eum increpare licet, in nomine Iesu, vt ait Magnus ille Philippus Melanthon in Epistola quadam, quæ extat in libris suarum Epistolarum, vbi scribit: Nec verò dubito, vera piorum preceatione tolli id malum & expelli Diabolos posse. Recta etiam facient, si qui homines non Epicurei, sed verè inuocantes filium DEI Dominum nostrum Iesum Christum, seriò præcipiant Diabolis, vt ab illis miseris discedant, & de futuro iudicio filij Dei, in
quo

quo malitia Diabolorum ostendetur, palàm vniuersæ decent Ecclesiæ, & de pœnis Diabolorum: sed hæc fieri oportet seriò, & omittendæ sunt ceremoniæ τὸ ἀπολατρείασ & lustralis aque & falsarum inuocationum & similium. Scio plura exempla in quibus profuisse piorum preceationem certum est.

CAPVT VII. DE VENEFICIS.

Summæ.

- 1 Venefici qui dicantur.
- 2 An Venefici aliquid efficere possint.
- 3 Quidam existimant eos nihil posse.
- 4 Sententia Ioannis VVieri.
- 5 Sententia Augustini Lerchemers.
- 6 Communis Theologorum & Iurisconsultorum conclusio est, Veneficas ex Dei permissione & Diaboli auxilio, damna inferre hominibus & iumentis suis Magicis artibus posse.
- 7 Verba Legis diuinae.
- 8 Moyses loquitur de illis, qui Magicis artibus homines & iumenta interficiunt.
- 9 Testimonium Pauli ad Galatas.
- 10 Concilia Veneficorum scelera nominant lethalia maleficia.
- 11 Testimonium S. Augustini.
- 12 Testimonia S. Lutheri.
- 13 Lutherus morbos suos veneficijs diuinitus permisis assignat.
- 14 Satanæ esse lictor & Carnifex Dei.

- 15 *Iob Satanam patientia sua & fide in Deum superauit.*
- 16 *D. Hemmingij testimonium.*
- 17 *D. Chytræi & aliorum Theologorum testimonia.*
- 18 *Verba Legis humanæ.*
- 19 *Testimonium Pauli Grillandi IC.*
- 20 *Testimonium Cuiacij & Wesenbecij.*
- 21 *Testimonium Daumbouderij IC.*
- 22 *Ipsa experientia testatur Veneficas ledere posse.*
- 23 *Veneficarum malefica.*
- 24 *Veneficæ homines lædunt.*
- 25 *Testimonium Peuceri.*
- 26 *Historia de Venefica in Episcopatu Constantiensi.*
- 27 *Testimonium Danæi.*
- 28 *Veneficæ proprios infantes mactant & Diabolo offerunt.*
- 29 *Historia de duabus obstetricibus.*
- 30 *Historia de Veneficis Berolini combustis.*
- 31 *Veneficæ pecudes lædunt.*
- 32 *Testimonium Peuceri.*
- 33 *Veneficæ arbores, fruges perdunt.*
- 34 *Olla commune instrumentum Veneficarum.*
- 35 *Cur maior in hoc genere mulierum, quàm virorum frequentia.*

Venefici (*utriusque sexus homines*) sunt, qui nefarijs carminibus, diris imprecationib⁹, immundorum spirituum immissione, Pharmacijs à Diabolo præparatis, vel per artes illicitas ex cadaueribus, funibus suspendioforum & corporibus mixtis concinnatis, illatis, defossis pabulo vel potui mixtis, hominum & pecudum valetudinem ac vitam lædunt ac perdunt. Solent enim Veneficæ multa ex carnibus ossib⁹q; suspendioforum, ad rem ipsam Magicam pertinentia conficere, ijsq; in Magicis veneficijs vti, prout testatur Lucanus:

laque

...laqueum nodosq; nocentes
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,
Abrafitq; cruces, percussaq; viscera nimbis
Vulsit, & incoctas admissis sole medullas, &c.

Et Apuleius Madaurensis, & ipse Magiæ deditissimus, cùm deferali officina Pamphiles, Thessaliæ mulieris in ea arte instructissimæ, loqueretur, lib. 3. Metamorph. Hic ait, nares & digiti, illic carnosæ clauis pendentium, &c. Cæterùm Plinius lib. 28. cap. 1. scribit, Anthemum ex Caluaria suspendio interempti catapotia fecisse, contra rabidi canis morsum. Et cap. 4. eiusdem libri, tradit laqueum suspendiosi circumdatum temporibus, dolorem capitis sedare. Quæriam solet, nec immeritò, vtrum Venefici, id quod volunt & cupiunt, etiam efficere & præstare possint: Duplex hinc sententia sese offert: Sunt enim qui iudicent, planè nihil eos posse, & meras esse tantum imaginationes & phantasias. In qua sententia viri sunt doctissimi Ioannes VVierus, Augustinus Lerehemer, & alij: verba VVieri sunt in c. 35. lib. 3. Quod verò hæc maleficium, aut si mauis, veneficium etiam sine contactu inferre posse credantur, cum aliquo eius excremento cui nocere debet maleficium, cuiusmodi est vrina, stercus, sanguis, capillorum & vnguium præsegmina, atque generaliter includi membris canis, similibus aliquo modo his, quorum in homine sunt partes aut excrementa, claudique offe mortui hominis, ac in illius nomine sepeliri, alia quidem in vestibulo, alia in via, crucis formam habentibus, alia in torrentibus cum bona venia mei olim præceptoris venerandi Agrippæ (*qui ex hisce nugis librum confarcinauit*) hæc merè inania esse, adeoque ridicula cum Cardano liberè assero, atque Satane instinctu in vsum vocari, quasi aliquid hic possent res prorsus inefficaces friuolæque, quo à se designatum, id quod apparet malum, à Demone constructum, vel aliàs Dei occulta voluntate,

K 2

tate, aut naturæ vitio natum, credant non sanæ foemina: potissimum cum eas noua imbui virtute, ex inepta vel blasphema aliqua admurmuratione aut imprecatione maligna, falsa opinentur persuasione.

5 Verba Augustini Lerchemers, in suo Germanico tractatu von der Zauberrey hæc sunt: *Diehe vund Menschen zubeschädigen/ zu kräncken/ oder zu tödten mit Gedancken/ Willen/ Worten/ oder Geberden/ vermögen die Hexen nicht/ sondern sie müssen entweder/ die Hand gewaltiglich an sie legen/ oder jnen Giffte eingeben/oder anschmieren. Wann mir schon einer wüandschet/ daß mein Pferd hinckend werde/ derhalben wirdt es nicht also/ wann ihm gleich dieselbe Stunde solches widerfäre/ sintemal inn Worten solche Krafft nicht ist. So er ihm aber mit einem Beil hiewe inn die Füße/ damit lähmete er mirs. Wann mir einer ein Auge begerte zu verderben/ vnd zu blenden/ malet ein Auge an die Wandt/ steche mit ein Pfriem darein/ redte so böse Wort darzu als er immer wölle/ damit thete er mir nichts/ ob gleich als bald darauff mein Auge Schaden bekeme. So er mir aber ins Auge steche/ Kalk/ oder anders schädlichs darein strewete/ damit thete er mirs. Also ein Zauberin thut jrem nechsten an Biße/ Haabe/ vnd Leiben/ mit allem jhrem Zauberwerck nicht weher/ als wann ein Kindlein erzürnt/ die Händlein zusammen schlegt/ meint/ es schlage damit den/ ders ihm gethan hat. Deinen Kühen kan die Zauberin/ wie keine andere/ die Milch nicht nemmen/ sie muß dabey sein mit jhrem Kübel/ vnd melcken sie: Kompt deine Milch anders weg/ so wisse/ daß der Teuffel die Kühe schwechet/ daß sie versiegen/ oder stilet die Milch/ tregt sie den armen Hexen zu/ oder wohin er sonst will/ die melcken sie den auß jhrer Kuckel/ oder auß einem Pofst/ wie es scheinet. Id est: Hominibus & iumentis damna inferre, aut interimere cogitationibus, verbis, gestibus, ac nuda voluntate, Veneficæ nullo modo possunt, nisi aut violentas manus ipsis iniiciant, aut veneno, in venationibus, id effi-*

ere

cere conantur. Quæ tamen res non Veneficium, sed vsitatus potius nocendi modus dicitur. Item si quis imprecationibus suis equum meum claudicantem efficere vellet, non vi imprecationis illius, etiamsi voto casus quidam responderet, id fieri dicerem, quandoquidem verba illa hanc efficaciam omninò non habent. Si autem, securi arrepta, pedem percusserrit, illum debilem reddere, & in officio suo perfun- gendo impedire potest. Si visui meo quidam nocendi cupidus oculi formam in pariete pingeret, eamque cum execrationibus framea confoderet, punctione & superstitione hac, nihil eum efficere certum est, etiamsi eodem tempore & momento visum meum aduersum aliquid pati contingeret. Si autem visui meo ictum infligeret, aut in eum calcem & alias res nocituras iniiceret, tum deprauare & corrumpere facile posset. Ita & Veneficæ vicinorum suorum pecoribus, vitæ & fortunis non magis nocere, omni sua arte, possunt: ac puer quidam ad iram commotus, qui collisione & conflictione manuum, eum à quo læsus est, se verberare potest. Vaccas tuas Veneficæ, sicut & alia, lacte privare & spoliare non possunt, nisi præsentibus ipsæ fuerint, & manibus lac emulserint. Si alia ratione aut modo lac tibi ablatum fuerit, Diaboli fraudi id ascribendum putabis, qui illud ad Veneficas, aut alibi vbi voluerit defert, quæ postea lac illud, pro vt Diabolus ipsis suggerit, ex poste, vel alio instrumento emulgere existimant. Sed verior est Theologorum, Iurisperitorum, Medicorum & Philosophorum conclusio, Veneficos, Veneficæq; ex Dei permissione & Diaboli auxilio varia morborum genera, tam pijs, quam impijs incantando, imprecando, fascino, pharmaca magica arte incantata exhibendo, applicando, effundendo, sub limina defodiendo, vel quocunque modo vsur-

pando inferre posse. Et horum sententia tam diuinis, quam humanis legibus, rerum ipsarum experientia, & multorum doctorum virorum testimonijs probatur. Primò, in lege diuina, habemus claros textus Exod. 22. Maleficas non patieris viuere, & Deut. 18. Ne sit inter vos maleficus. Certè Moses hic non de illis præcipit, qui vera & naturalia venena necandi causa offerunt, *die einem ein Spanisch Sùpplein beybringen*: tales enim sub legibus homicidarum comprehensi sunt. Sed de illis agit, qui Magicis artibus homines & iumenta interficiunt, ipsisque nocent. Prout testatur Ioannes Calvinus in d. c. 22. vbi ait: **Nomine maleficorum Moses intelligit incantatrices vel sagas, quæ magicis artibus dant operam, tam vt fascinis lædant, quam vt revelationes à Diabolo petant.** Quod si è novo etiam testamento (quæ est altera diuinæ scripturæ pars) idem tibi demonstrari velis, vide Epist. Pauli ad Galat. c. 3. v. 4. & similes alios locos, vbi optimi & doctissimi quiq; interpretes, tum veteres, tum etiam recentiores vno consensu omnes esse veneficas colligunt, qui Satânica arte & via, hominum animos, corpus, vitam deniq; ipsam lædant, vt Danæus de Sortarijs c. 2. & Benedictus Aretius in problematibus, in loco de Magia notarunt. Concilium quoq; Carthaginense, item, Constantinopolitanum secundum, quod in Trullo fuit, Act. 61. disertè & nominatim huius generis veneficorum, mentionem faciunt, & lethalia maleficia eorum scelera nominantur. Sed videamus diuinorum interpretum testimonia. Magnus ille Augustinus lib. 10. de Civitate Dei, (cuius dictum insertum est c. Nec mirum, §. Magi, 26. q. 5.) dicit, Magos etiam eos esse, qui sine vlllo veneni haustu, violentia tantum carminis, homines interficiunt. Et idem serm. 207. de tempore docet: Veneficas posse arte operaq; Satanæ efficere, vt alij è sanis ægrotifiant, alij ex ægrotis sani. Divus Lutherus, organon prædi-

prædicationis verbi diuini in hisce novissimis seculis electissimum expressè asserit & testatur: in Comment. Epist. ad Galat. cap. 3. Veneficas suis Magicis artibus valetudinem & vitam hominum perdere posse. Sed ad pleniorē fidem verba eius subiiciemus: Negari inquit, haud potest, quin Diabolus viuat, imò regnet in toto mundo. Fascinum autem & Veneficium sunt opera Diaboli, quibus non solum nocet hominibus, sed permittente Deo, quandoque etiam occidit. Sumus autem nos omnes corporibus & rebus subiecti Diabolo, & hospites sumus in mundo, cuius ipse princeps & Deus est: Ideò panis quem edimus, potus quem bibimus, vestes quibus vtimur, imò aër & totum quo viuimus in carne, sub ipsius imperio est. Potest igitur per suas veneficas nocere pueris, vel angustia cordis, vel excæcare, vel furari, vel in totum auferre puerum, seq; in locum ablati pueri in cunas collocare. Ego audiui talem puerum fuisse in Saxonia qui suxit quinq; mulieres, & tamē non potuit expleri: sed idem potest in senibus, & eodem loco. Me puero, inquit, multæ erant veneficæ, quæ pecora atq; homines, præcipuè pueros incantabant: item nocebant segetibus per tempestates & grandines, quas suis veneficis excitabant. Hæc Lutherus: à quibus euidenter elucet, quantam potentiam, quantamq; facultatem Veneficis adscribat: intellige scilicet, si Deus illis concesserit. Verba eius Germanica sunt: *Zauberey ist des Teuffels selbst eygen Werk / damit er den Leuthen (wenn G. D. ihm verhengt) nicht allein Schaden thut / sondern sie offtmals auch ganz vnd gar dadurch erwürget / vnd vmbbringet. Ja wir seynd beyde mit Leib vnd Gut als Geste vnd Frembdling in dieser Welt / dem Teuffel vnterworffen / dann weil er ein Fürst vnd G. D. dieser Welt ist / ist vnter seiner Macht vnd Gewalt alles das / davon wir inn diesem Leiblichen Leben / erhalten werden / Essen / Trincken / Kleider / Lufft / &c. Darumb kan er auch durch solche seine Huren vnd Zauberingen / den armen Kindlein / wanns ihm G. D. verhengt /*

henat/wol Schaden thun/also mit dem Hertzgespan / Blindheit/
12. Ja er kan wol ein Kind stelen/ vnd sich selbst an seine stete in die
Wiegen legen/wie ich dann etwa gehöret habe / das ein solch Kind
inn Sachsen gewesen sein soll / dem Fünff Weiber nicht gnug ha-
13 ben können zu saugen geben. Et alibi scribit Lutherus Venefi-
cam quandam matri suæ multa incommoda & mala intulisse,
& cum eam propterea pastor ibidem in genere saltem reprehē-
disset, cum magicis artibus ab ea ita fuisset læsum, vt paulò post
vitam cum intolerabilibus doloribus finierit. Et addit Luthe-
rus, pijs etiam tale quid accidere posse: animā enim nostrā mē-
dacijs obnoxia esse, & licet iisdem liberetur, corpus tamen af-
flictionibus subiectum esse. Et meos morbos & infirmitates,
subijcit, Veneficijs eiusmodi diuinitus concessis mihi accidere
existimo. Deus verò electos suos conseruat, liberans eos à Dia-
14 bolo, & omni malo. Est enim Satanus licitor & carnifex Dei:
quemadmodum autem carnifex absque sententia & licentia
iudicis furem non suspendit: homicidam gladio non ferit: Ita
Diabolus summæ iustitiæ carnifex, nec pio vel impio absq; Dei
15 permissione nocere potest, aut damnum inferre. Id nos docet
historia Iobis, ex qua constat, non posse Satanam vires suas ex-
ercere, nisi quantum & quia permittit Deus. Nihil enim bo-
norum Iobi fuit in Satanæ potestate, ante hanc domini con-
cessionem: vt Theodorus Beza in Iobum ca. i. ve. 12. scribit, vbi
pergit. Num verò Deum dicemus, cum hoc Satanæ concede-
ret, gratum ei quoque facere voluisse: Nequaquā: Quid enim
iniquius foret, quàm fidum suum seruum, charissimum filium,
inimicissimo suo torquendum in manus tradere. Hoc igitur
concedens Satanæ Deus, nihil est ei propriè largitus, sed eū
potius effecit suæ ipsius infamiæ instrumentum, quin illum po-
16 tius Iobo traderet superandum: seruo autem suo insigne tro-
phaum iam tūm præparauit. In eadem quoq; sententia est Ni-
colaus Hemmingius in admonit. de vitandis Magicis supersti-
tioni-

tionibus: Deus, inquit, nunquam prohibuisset artem Magicam
& eos, qui ea vtuntur, non iussisset interficere, nisi ars illa quic-
quam præstare posset. Sapientissimus enim Deus non potest
ferre leges de rebus, quæ vel non sunt, vel esse non possunt. Ita
id autem accipi volo, Maleficos suis proprijs viribus & actioni-
bus Magicis nihil omninò posse. Nulla enim vis recitationi
verborum conceptorum characteribus, imaginibus inest. Sed
Diabolus insinuans se hominibus, permittente Deo, ad incan-
tationes Magicas operatur, siue pactum expressum intercesse-
rit cum Diabolo, vel non. David Chytraus in præfat. Panur-
giæ Samuelis Meigerij: Deterrimi enim haud dubiè latrones 17
Venefici sunt, qui venenis illitis, defossis, pabulo vel potui mix-
tis, vel alijs malis artibus, Diabolo expediente, pecudes, segetes,
& hominum etiam ipsorum valetudinem ac vitam lædunt &
perdunt. Benedictus Aretius in Problemat. de Fascinat. Acce-
dit experientia manifestior, quàm vt negari possit, fascinantur
à Veneficis infantes, vt contabescant, vaccæ vt lac non red-
dant. Et paulò post: Ac de visu minùs mirabimur, inquit, si
maleficæ lædant, cum Basilisci vim consideramus, & torpedo
marina, manifesta experientia, piscatoris manum lædit torpore
immissò per arundinem & filum piscatorium. Maleficarum
verò oculi veneno imbuti sunt Satanico, quæ infantes diro a-
spectu faciliè lædunt. Sunt enim corpuscula tenella & porosa,
inprimis oculi venenum per visum faciliè recipiunt, intra cor-
pus admittunt, quemadmodum Basiliscus sibi ipsi causa mor-
tis est, si obiecto speculo, aut re levi radius visiuus in ipsum re-
flectatur, & mulier menstruo polluta, non solùm speculum in-
ficat, sed propriam faciem ex reflexione visus, item aliorum o-
culos perstringit & hebetat. Lambertus Danaus de Sortiarijs
cap. 3. Cum sint hi & Satani & subtiles admodum venefici,
certè quidem inficere veneno suo possunt, quicquid in his ter-
ris natura sua est corruptibile & mortale, nisi à Deo conserue-
tur.

tur. Nihil autem est in hoc inferiore mundo, quod non sit huiusmodi, & mortale dico, & corruptibile. Quare eorum artes in omnia hæc inferiora grassari posse planè fateamur. Audiamus nunc quoque & Imperatorum Leges, earumque interpretes, quid de Veneficis sentiant. Imperator Constantinus de his ita loquitur in l. 4. Eorum est scientia punienda, & severissimis meritò legibus vindicanda, qui Magicis accincti artibus aut contra salutem hominum moliri, aut pudicos animos ad libidinem deflectisse deteguntur. Et idem lib. 6. Multi Magicis artibus vsi, elementa turbare, vitam infantium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, ut quisque suos conficiat malis artibus inimicos, hos quoniam naturæ peregrini sunt, feralis pestis absumat. Hos quoque persequitur & damnat L. 12. tabularum. Lex Cornelia de Sicarijs & Veneficijs. Imperator Iustinianus in §. Item L. Cornelia. Inst. de publicis iudicijs: vbi eadem lege & Venefici capite damnantur, qui artibus odiosis, tam Venenis, quam susurris magicis homines occiderint. Imper. quoque Leo Nouella 65. Constitutione Carolus V. hic: *So jemand den Leuhten durch Zauberey / Schaden oder Nachtheil zufügt / soll man straffen mit dem Feuer.* In iure Canonico similes poenæ habentur, de quibus vide Decretum Gratiani 26. quæst. 1. 2. 3. 4. & 5. & Constitutiones Alexandri VI. Adriani VI. & Sixti III. PP. in c. 1. 2. & 3. De Malef. & Incantato. lib. 7. Decretal. Cùm itaque tanta seueritate ab Imperatoribus prohibita sint veneficia, firmissimum est argumentum, Veneficas suis magicis artibus aliquid efficere posse. Cur enim de ijs leges scriptæ essent, si nullæ vnquam extitissent? Cur poenæ in eos sancitæ? neque enim de ijs rebus, quæ non sunt, leges promulgantur: & par est earum rerum, quæ non sunt, & quæ nō apparent, in iure Ciuili iudicium, quemadmodum Iuriscōsulti docent. Cùm quæreretur à sapientissimo illo Atheniensium Legislatore Solone, cur nullam aduersus Parricidas legem scri-

scripsisset, respōdit: Quod neminem vnquam parricidam fore suspicaretur. Videamus nunc LL. interpretes. Bartolus lucerna iuris nostri, consilio VI. T. 1. Con. crimi. n. 5. sic scribit: Audiui à Theologis has mulieres, quæ frigæ nuncupantur, tactu, vel visu, posse nocere, etiam vsq; ad mortem fascino homines, seu pueros ac bestias, cùm habeant animas infectas. Paulus Grilandus de Sortilegijs quæst. 6. n. 12. Veneficæ quædam redigunt in pinguedinem, cum quibus faciunt diuersas vnctiones, ex quarum tactu, cibo vel potu, in humanis aut brutorum corporibus infinitæ causantur ægitudines, & morbi intrinseci, quandoq; ex his provenit privatio, quandoq; verò membri debilitatio, nervorum attractio, dolor capitis, dentium, pectoris, stomachi, ventris, cordis, & iste sæpius cæteris evenit: quandoq; renum dolor intensius, aut alterius membri, & partis corporis. Quandoq; verò provenit febris, tussis & dementia, hydrops, aut aliqua tumefactio carnis in corpore, sive apostema extrinsecus apprens, quandoq; verò intrinsecus apud intestina aliquod apostema fit ad cōteribile, & incurabile, quod nulla ars medicorum id sanare, & removeere potest, nisi accedat alius maleficus, sive sortilegus, qui contrarijs medelis & remedijs ægitudinem ipsam maleficam tollat, quam facillè & brevi tempore removeere potest. Iacobus Cujacius, antiquitatis insignis indagator, in parat. C. de Maleficis scribit: Maleficorum appellatione contineri etiam veneficos, qui carminibus, diris devotionibus defigunt alios, qui fingunt cereas imagines hominis necandi causa. Et Matthæus Vesembecius in Parat. D. vbi scribit: Ex constitutionibus ampliùs intelligi licet, veneficij quæstionem ad omnes magos, auspices, sacerdotes veterum sacrificiorum, eiuscemodiq; artium doctores ac discipulos, quiq; libris magicis vtuntur, esse extensam. Et paulò post: Vt veneficiorum olim eadem poena fuit, quæ cædium, ex lege Cornelia: ita nunc postquam homicidia gladio puniri coeptū est, veneficia quoq;

eadem supplicio vindicantur. Sed & concremari veneficos Constantinus voluit, quo genere supplicij Sax. & alia passim nationes, in hos animaduertunt: potissimum eos, qui sortilegijs & Magicis artibus veneficia exercent. Nam qui citra eas artes potionibus & venenis clam interficiunt, velut grassatores
21 puniri solent: mares rota, foemina aqua. Iodocus Damhouderius in praxi Criminali fol. 144. Tertia Sortilegiorum species est, Venefica, seu malefica, qua ceteris multis partibus est perniciosior, eoque magis execranda, per quam infinita mala suppullulant: tot infirmitates, tam varij morbi, tot calamitates, humana pariter ac brutorum corpora excarnificantur, adeo, vt ad durissimam mortem non raro viuentes adigantur, hi citius, illi vero tardijs. Citijs enim istiusmodi malefici perimunt, quotiescunque compositio malefica valde praesentanea est, & plurimum habet veneni. Qua ratione autem id fiat, prudensque praetero. Tardijs vero mortem infligunt, cum longis cruciatibus corpora ita conficiunt, adeo exinaniunt, vt eorum vniuersa virtute contabescente, tandem emori cogantur. Quocirca non perperam species isthaec malefica dicitur, ab enormitate, scilicet, malitia, in quam directe perpetuo vergit. Hinc fit, quod lex vocat istos humani generis inimicos, vt qui semper tendunt ad hominum internecionem. Obseruandum praeterca hoc loco, varijs modis, istos maleficos, suo maleficio homines (*diuino semper permissu*) adigere ad mortem. Sunt enim qui sola carminis potentia homines aliquando interimunt, absque vlllo veneni haustu, S. Augustin. testante lib. 10. de Ciuitat. Dei appellat eos hostes communis salutis. Haecenus Damhouderi⁹. Insuper manifesta quoque experientia testatur, eos posse homines & iumenta laedere. Certis enim anni temporibus, vt Peucerus ait, herbas ad certarum vocum prononciationem euellunt, colliguntque, aut alia suis accommodata artibus conquirunt, ea opinione, quod ex istis verbis eam, qua ipsis opus est.
virtu-

virtutem, contrahant. Iis deinde aut ad remedia vtuntur, aut si 23 noxium aliquid parant, cibo, potuue hominum iniectis, aut in pecorum pabula sparsis, aut saltem collocatis, eo cum fascino qua transeundum est, vel alio, mirificè laedunt, & perimunt etiam animantia, qua ferè talibus degustatis, vel solo halitu attractis, vel transitu perstrictis aut superatis, è vestigio inficiuntur, & aut statim concidunt ac moriuntur, aut lenta consumuntur tabe. Ac primùm eas in homines grassari certo certius est. 24 Id enim quotidie fieri cernimus. Quosdam enim venenis suis interficiunt, alios languentes & tabidos reddunt, eiectionem lotij impediunt, vnde multi moriuntur, sicuti Bodinus lib. 2. cap. 1. testatur. Vidimus, inquit Peucerus, *παρ μανευτῶν*, qui tormentis examinati in confessione magnum recensabant eorum 25 numerum, quos laesissent, quorum aliquos excacarent, aliquos mutilarant, aliquos *ὀβδύσσει καὶ νεφροῦς* reddiderant. Refert Sprenger p. 2. q. 1. c. 13. Veneficam quandam in Episcopatu Constantiensi carnifici, dum super struem lignorum à terra per illum eleuaretur, dixisse: Pro isto tuo labore habebis à me praemium, & sic insufflando in eius faciem, cum statim in lepram incidisse, & paucis post diebus extinctum fuisse. Vidi, inquit Danaus, qui 27 nutricum mammas vnico & solo manus attactu lacte exhaustissent, & exsiccassent. Vidi qui cholicos morbos grauissimos induxerant, qui tormina, qui podagram, qui paraly sin, qui apoplexiam, qui mancos & debiles homines effecerant, aliosque morbos iniecerant, quos postea nec ipsi, nec medicinae artis peritissimi nosse & curare poterant. Inter alia autem scelera, qua 28 Veneficae committunt, nullum est horribilius & grauius, quam quod parvulos pueros, nec dum baptizatos Diabolo offerunt, eosque postea miserè interficiunt. Sprengerus in Malleo p. 2. 29 q. 1. c. 13. refert, obstetrices duas in Episcopa. Basiliensi & Argentinensi concrematas, eò, quod vna quadraginta, altera innumerabiles pueros recentes, ab vtero necauissent, inditis clam in
L 3 corum

corum capita grandibus aciculis. Et præterito Anno 89. Comes quidam superioris Germaniæ octo Veneficas, quæ 140. infantes interfecerunt, Vuldano offerre iussit.

30 Anno LIII. capræ sunt Berlinæ duæ Veneficæ mulieres, quæ glaciem ad perdendas fruges perficere conatæ sunt. Eæque mulieres rapuerunt furto alterius vicinæ mulieris infantulum, & ipsum dissectum coxerunt. Factum est diuinitus vt mater quærens infantem, interueniret, ibique in ollam imposita, amissi infantis membra videret. Captis itaque mulieribus, & in tortura examinatis dixerunt, si processisset coctio, tunc futura fuisset ingens glacies, ita vt omnes fruges perderentur. Quod ad pecudes & pecora, illi ea veneno necant varijs quidem modis, nec modò necant, sed si libuerit intumescere faciunt, aut macras reddunt, adeò vt nihil istorum scelere sit peius & perniciosius.

32 Nouimus, inquit Peucerus, & pagos, in quibus multos annos illa quæ ingressa fuerant, vel egressa armenta perierunt, & non fuisse infecta pabula, vel illud certò indicabat, quod vicinorum pecora, eodem vsq; pastu, noxij nihil cepissent: sed fascinum fuisse defossim sub via publica, qua armenta pastum agi consueuerant, euentus postea ostendit, cum eruto & sublato fascino actus mutaretur. Et Paulus Grillandus IC. super allegato loco, num. 13. Quædam Veneficia, inquit, fiunt ad desiccandù totum lac vnus gregis, vel foecundi armenti vaccarum, adeò quòd nihil casei penitus reddant, quamuis antea in maxima abundantia reddidissent, & similiter abortiones totius gregis vel armenti inducere possunt, prout aliàs vidi & habui in facto Romæ, quòd duæ maleficæ mulieres cum istis maleficijs perire fecerant abortando multos pecudum foetus, & matres desiccauerant penitus. Quod ad herbas, arbores, earumque baccas & fructus, cæteraque huiusmodi, certè etiam ab illis intoxicantur. Id quod non solùm præclara illa Vergilij sententia quæ ex quo-

quotidiana rerum experientia ducta est, ostendit, Eccloga octaua.

*Has herbas, atque hæc Ponto mihi læta venena,
Ipse dedit Mæris, nascuntur plurima Ponto.*

Verùm etiam Lex XII. Tabularum. Qui fruges excantassit, poenas dato: neve alienam segetem pellexens excantando, & paulò post. Ne agrum defruganto, id est: Nullo præstigiarij genere fiat, vt ager ad sterilitatem perducatur, scilicet ne fruges ferat vllas, vel non quales solebat antea. Est autem ollia, vt Benedictus Aretius in probl. de Magia inquit, Commune ferè omnium Veneficarum instrumentum, in quo herbas, vermes, carnes humanas, aliq; decoquunt, quibus epulis, vnguentis, ac Pharmacis efficaciter postea vtuntur. Cur autem maior in hoc genere mulierum frequentia reperiatur, ratio in promptu facilis est. Quò enim imbecillior hominum natura est, quò animus, vt plerunq; mulierum est, ad nocendum paratior: eò securior est, eòq; facilius atque citius à Satana ab vna sententia ad aliam, & à bono ad malum pertrahi, adeòq; seduci, falli decipi potest, vt Scribonius ait. Ideòque probabili ratione Lex diuina Exod. 22. Maleficas non patieris viuere, de mulieribus fuit lata, cum sexus hic ad suspensionem propensior sit, vt ibidem Calvinus notauit.

Hinc vulgò dicitur:

*Non audet stygius Pluto tentare quod audet,
Effrenis monachus, plenaq; fraudis anus.*

CAPVT VIII.

DE CVRATORIBVS MORBORVM
HYPERPHYSICORVM PRAE-
stigiosis.

Summæ.

- 1 Curatores morborum Præstigioli qui dicantur.
- 2 Magi possunt permissu Dei, & Diaboli opera morbos hyperphysicos curare.
- 3 Diabolus Medicus est peritissimus.
- 4 Antiqua & Diabolica est consuetudo, à Magis, in curandis morbis, remedium petere.
- 5 Curatio morborum hyperphysicorum non est medica.
- 6 Fulgure accensa difficulter aqua restringuntur.
- 7 Curationis morborum hyperphysicorum tria sunt genera.
- 8 Curatio morborum diuina.
- 9 Curatio Diabolica morborum hyperphysicorum.
- 10 Methodus Magicarum curationum à quibusdam præscribitur.
- 11 Paracelsus non referre dicit, utrum à Deo vel Diabolo petatur auxilium.
- 12 Paracelsi Magica curatio Academijs ignota.
- 13 Magica curatio à quibus discenda.
- 14 Morbis Magica arte inflictis, remedium naturale non prodest.
- 15 Magicas curationes non esse contra Deum dicit Paracelsus.
- 16 Modus curandi morbos Magicos Paracelsus.
- 17 Duffi Regis Scotiæ maleficio Magico infecti historia.
- 18 Forres populi Scotiæ.
- 19 Morbi Magici in Morborum Sagarumq; imagines cereas deriuari posse, asserit Paracelsus.
- 20 Pilos, cineres, aut alias materias corpori magica arte introductas, quomodo eliciendas iubeat Paracelsus.
- 21 Remedia Magica morbos intra 24. horas auferentia.
- 22 Euestra sunt Demones.
- 23 Curatio morborum superstitiosa similis Diabolica.

- 24 Remediorum superstitiosorum genera.
- 25 Carmina superstitiosa.
- 26 Historia de vetula quadam.
- 27 Historia de Mago quodam.
- 28 Quidam existimant consecrata pecora à feris diripi non posse.
- 29 Quidam vitionibus in pecoribus curandis superstitiosè vtuntur.
- 30 Curatio Magica & superstitiosa inter se cognatae sunt.
- 31 Materiae Magicae sunt tantum Sacramenta Diaboli.
- 32 Differentia inter Magicam & Superstitiosam curationem.
- 33 Vulneris abscentis curatio per armorum inundationem.
- 34 Chirurghi præstigioli quomodo vulnus curant.
- 35 Sacrificulus Thuringius vulnere ultra 20. miliaria absentia, curare potuit.
- 36 Vulnerum curatio Paracelsi.
- 37 Magorum opera uti an sit permissum.
- 38 Constantinus Imp. permisit, & Bartolus approbavit.
- 39 Leo Constantini legem approbavit: non enim facienda sunt mala ut inde eueniant bona.
- 40 An Magi morbos curantes peccent.
- 41 Sanitas à Deo petenda.
- 42 An verbis & nominibus diuinis insit efficacia.
- 43 Verbo Dei abuti non debemus.
- 44 An Characteribus insit aliqua efficacia.
- 45 An Amulata sint efficacia.
- 46 Amulata naturalia quæ?
- 47 Corallia appensa.
- 48 Superstitiosa Amulata, sunt Sacramenta Diaboli.
- 49 Amulata duplicia, Naturalia & Superstitiosa.
- 50 Herbae Magicae superstitiosa.
- 51 Paracelsi dogma de Characteribus diuinorum nominum.
- 52 Impotentiam coniugalem quomodo curet Paracelsus.

- 78 LIB. I. CAPVT VIII.
- 53 *Characteres Paracelsi aduersus varia morborum genera.*
- 54 *Romanorum consuetudo impia.*
- 55 *An precatio sine fide sit utilis.*
- 56 *An res Magicæ vires fortiantur ex Syderibus.*
- 57 *Sol & Luna, quomodo & in quibus rebus operentur.*
- 58 *An Magica figura ex cæli figura suas recipiant vires.*
- 59 *Diabolus gaudet Astrologicis Syderum obseruationibus.*
- 60 *An intelligentia communicent suas vires rebus Magicis.*
- 61 *Intelligentiæ substantiales præter Angelos & homines nulle.*
- 62 *Cur orbes circumuoluantur.*
- 63 *Intelligentias cur finxerit Aristoteles.*
- 64 *Imaginationis vis.*
- 65 *Imaginatio in homine est instar solis in cælo Paracelsi.*
- 66 *Archesius per imaginationem eruditus effectus.*
- 67 *Pestis per imaginationem excitatur.*
- 68 *Fides quid?*
- 69 *Fides fortis imaginatio Paracelsi.*
- 70 *Imaginationi diuinæ tribuere vires, impium est.*
- 71 *Imaginatio quid?*
- 72 *Imaginationis effectus.*
- 73 *Diabolus semper in commutationibus lucrum querit.*
- 74 *Si Magus sortem aliò non transfert, de vita periclitatur.*
- 75 *Historia de curatore morborum hyperphysicorum.*
- 76 *Historia quæ accidit Tholose.*
- 77 *Tutissimum remedium est ad spiritus sancti Alexipharmaca confugere.*
- 78 *Tutela Dei nos committere debemus.*

- 79 *Historia de Venefica quæ Rostochij combusta est.*
- 80 *Psalmus 91. à Buchananò carmine redditus.*

Vratores morborum Præstigiosi sunt, 1
qui ad quoscunque hominum vel bestiarum mor-
bos curandos diuinæ scripturæ vocibus, vel conce-
ptis verbis & collo suspensis vtuntur. Possunt 2
enim Magi & Veneficæ, eadem opera & arte Dia-
boli, qua morbum hyperphysicum intulerunt, eundem quo-
que auferre & sanare. Exactius quippe Diaboli herbarum di- 3
scrimina, vires, in medicando vsu, applicandi rationem & mo-
dum norunt, certius abditas, penitusque abstrusas ægritudinũ
causas introspiciunt, quàm hominum quisque. Antiquissima 4
quoque & Diabolica est consuetudo, remedium ex Magicis qui-
busdam carminibus, & ritibus petere: nam & Homerus sangui-
nem ex femore Vlyssis profluentem carmine inhibitum scribit.
Theophrastus Ischiaticos dolores carmine sanari, & Cato luxa-
tis membris carmine mederi prodidit, & qualia suffragia ope-
ris rusticis, frugibusque sint adhibenda, conceptis verbis & riti-
bus descripsit. Curatio porrò, morborum hyperphysicorum, 5
arti medicæ minimè propria est: sed vt causæ hyperphysicæ sunt,
ita hyperphysicam quoque curandi rationem requirunt. Vt 6
enim ædificia & alia corpora fulgure incensa, aqua infusa restin-
gui non possunt, imò verò magis accenduntur: ita morbi Ma-
gici remedijs Physicis exacerbantur potius, quàm tolluntur.
Constituuntur autem à quibusdam tria genera curandi mor- 7
bos hyperphysicos, Diuinum, Diabolicum & Superstitiosum,
quorum prius licitum est, & bonum, reliqua duo vetita & ma-
la. Diuinum genus in pijs, & Deum timentibus duntaxat lo- 8
cum habet, nimirum si quis immotæ regulæ & promissioni di-
uinæ fidem certissimam habeat, nec Satanam ipsum, nec in-
strumenta eius Magos & Veneficas sine Dei permissione, posse

pijs aut morbos, aut alias calamitates immittere. Contraq; si Deo permittente, morbi, aliæue mala illata sint, ipsum Deum, si salutare existimet, nullo negotio posse tollere. Alterum & tertium genus in incredulis, quandoq; vim aliquam habet. Possunt enim, vt dixi, Magi permittente Deo, sine tamen artis Medicæ præceptis, morbos ope Dæmonum curare, doloresq; mitigare. Causæ verò finales, cur Diabolus eiusmodi morbos curet, hæ sunt: Prima, vt mancipijs suis exacto morem gerat, eosq; in officio malè faciendi, impiaq; incredulitate retineat. Secunda, vt miserorum ægrotorum, qui ipsius opera, per Magos, Sagasq; curari volunt, fiduciam omnem à vero Deo ad sese convertat, tandemq; vel in animæ extremum periculum præcipitet, vel si Deo prohibente, vt crebrò fit, ab eiusmodi motibus Satanae opera liberari nequeant, conscientiam ipsorum affligat, si fortè ad desperationem posset adigere. Huius curationis methodis & præceptis, referti sunt cum omnium Magorum libri, tum Petri Pompanatij Mantuani, Philosophi & Epicureismi defensoris, Magiq; nefarij, qui in Academijs Italiae publicè contra immortalitatem animæ disputauit, scripsit de Fato, & de incantatione libros, in quibus de verborum Magicorum, imaginum, characterum, & imaginationis occulta potestate, impiè satis disputauit. Ideò eius tumulo Ioannes Vitalis Poëta, tale Epitaphium inscripsit:

*En animarum ingens globus & legio omni vagantum,
Quas tu perpetua luce carere negas.
Mortuus vt discas aeternam has vivere vitam
Ad cineres vlulanti Pomponiate tuos.*

Venales præterea prostant Magici libri, & impunè leguntur Ioannis Tritemij Abbatis Spanheimensis, Necromantica Steganographia, & Cornelij Agrippæ, de occulta Philosophia. Quorum autè tam perditus optimæ artis Typographicæ abusus,

abusus, hominum generi, maxime iuuentuti disciplinarum cupida, perniciosus tentat, intelligentes facilè percipient, cum sit mera coram Iehoua abominatio, prout Matthæus Vvesenbecius, in Tract. De studio Iur. q. 8. fol. 18. rectè norauit. Scripsit quoq; Bombast. Paracels. lib. de Occulta Philos. de cœlesti medicina, de Philos. magna, de Philos. ad Athenienses, in qbus magna ex parte docet, curationes morborū, tam *ὁσις* quàm *μεταφύσις*, p applicationem sigillorum, imaginū, monstrorū characterum, in certa cœli constitutione, certa que metalla sculptorum, ægræque parti appensorum à Diabolis petendas esse. Imò in verò in libro de morbo caduco Aphorismum apertè ponit. Nihil referre an DEVS vel Diabolus, Angeli vel imundi spiritus ægro opem ferant, modò morbus curetur. Et paulò post adiecit, Deum quidem & Angelos Dei sua sponte hominibus benefacere, Dæmones verò per artem Magicam coactos, secundum illud Zachariæ dictum: salutem ex inimicis nostris. Idem Bombastus de curandis hyper-physicis morbis ita inquit: Quia ratione & quomodo morbis magico maleficio inflatis succurrendum sit, scitu necessarium est omnibus Medicis, qui perfecti cupiunt esse. De tali autem curatione, nec Galenus, nec Auicenna sciuerūt aut scripserunt quicquam. Non enim in Academijs, omnis discitur ars, ideò oportet Medicum quandoque accedere vetulas, Sagas, Zigeneros, Rusticos & circumforaneos, *die Zambrecher* & ex ipsis artem ipsam addiscere, q plus sciunt de hisce rebus, quàm omnes Academiae professores, & quanq; hæc rideant Academiae professores: tu vttere illis, in forti imaginatione, & experieris effectum. Idem ibidem. Si quispiam, inquit, superna naturali morbo vel dolore per incantationem detineatur, illi nullum remedium naturale proderit, sed Magicum remedium est

15 se oportet, quo morbus tollatur, quali & introductus est, & statim subiungit, tales curationes magicas minimè contra Deum esse, quia illis non ad perniciem, sed ad salutem hominum utimur, dicant ad hæc quicquid
16 velint Theologi. Tandem curationis Magicæ processum, ita describit: Fabricet Medicus ceream imaginem ad similitudinem patientis & in nomine eius, aut conformet ceream particulam, similem affectæ parti, idque indubitata fide, & forti imaginatione, credat per illam, sanitatem ægro restitui posse, ac tandem ceream illam imaginem, in ignem proiciat, additis Magicis precatiunculis. At si fortè ex doloris acerbitate vel partis affectæ, vitæ periculum metuatur, integram imaginem certis verbis admurmuratis, comburat Medicus & liberatur
17 ger. Eiusmodi curationis exemplum recitat Cardanus ex Hætoro Boëtio Historico, de Rege Scotorum Duffo, inquit: Duffus Scotorum Rex nouo affligebatur genere morbi, ita ut quotidie sub primam vigiliam, lecto decumbens, insignes cruciatus per vniuersum corpus sentiret, & in sudorem resolveretur, vigilque totam noctem anxius peragebat, sine vlllo aliquo signo vel febris vel vitiosorum humorum: Interdum verò à sudore liber quiescebat, & ita sensim quasi tabe consumebatur, plurimis quidem à varijs Medicis exhibitis remedijs, nihil profusus iuuabatur, tandem populari rumore, incerto tamen auctore increbuit, Regem in Moravia regione Scotiae apud Forres à
18 Veneficis mulierculis ita torqueri & excruciarì. Distabant autem Forres quinquaginta miliaribus à regia sede. Hæc cum ad regis aures peruenissent, misit Rex clancularios exploratores, siquæ mulierculæ Veneficis aut Incantationibus essent suspectæ, quæ vbi ex diligenti inquisitione præfecti Forrorum, essent exploratæ, noctu circumdatis ædibus, cuiusdam vetulæ fores irruerunt, ac vetulam cum meretricula filia ad ignem desidentes,
& cc-

& ceream imaginem Regis Duffi veru circūligatam, ac ad ignē circumvoluentes inuenerunt ac comprehenderunt. Altero die torturæ subiectæ mulierculæ, confessæ sunt, Regis mortem, nisi fuissent captæ, paucos post dies, sensim torrendo eius imaginem, continuò subsequituram fuisse. Ut enim eius imago certis carminibus admurmuratis ab igne quotidie liquefieret, ita ipsum Regem quotidie tabe consumptum fuisse. Exustis his Veneficis vnà cum cerea imagine Regis, protinus Rex pristinae sanitati restitutus est. Paracelsus in lib. de vita longa: Possu-
19 mus, inquit, morbos ab incantatione excitatos, in cereas imagines deriuare. Debent autem cerei homunculi fabricari ad similitudinem maleficæ, quæ induxit morbum, in certa influenza cœli, debetque is homunculus certo in loco collocari, additis quibusdam execrationibus, & tùm omne maleficium retorquetur in ipsum Magum, per illam ceream imaginem. Idem Bombastus in lib. de occulta Philosophia, tale tradit remedium hyperphysicum. Si, inquit, Veneficæ, aut Sagæ, alicui per poros
20 cutis (ut *Magica arte facile inferre possunt*) cineres, pilos, plumas, piscium spinas, & similes res noxias, sine cutis apertione in corpus inferant, per easque continui cruciatus excitentur, eiusmodi maleficæ materiæ non possunt eximi per vulnus aut incisionem. Nam etsi eximantur & abijciantur, tamen paulò post iterum in suum locum referuntur. Sed contingit id, ut per abscessum, aut aliàs per poros ea materia conspicienda se præbeat, & profluat. Eam itaque materiam spontè prodeuntē, siue ea pauca, siue multa sit, totam excipito, eamque in arboris Sambuci aut quercus orientem spectantem partem, factò foramine ponito, & cunco ex eodē ligno probè obstruito, certorum verborum admurmuratione, tùm statim æger sine vllis alijs remedijs leuamen sentiet, & quicquid eius venenatæ materiæ adhuc in corpore delitescit, vltro profluat, & ad ipsam arborem deferretur, alioqui si chirurgica opera eximatur, statim, ut dixi, denuò
in cor

21 in corpus retruditur. Item, per spacium, inquit, 24. horarum, omnes dolores Magici tolluntur hisce remedijs, loco affecto impositis, lapide, magnete, folijs quercinis, Chelidonio, Corallio & Azoth, si singula per se certo ordine, certaque coeli constitutione, & certis ceremonijs affecto loco applicentur: eius quoque remedia generis esse dicit, Arthemisiam, Hypericon, Clematida, Chelidonium, Rutam, & Morsum Diaboli, si in convenienti influenza siderum, fuerint eradicata & applicata.

22 Euestra sunt Dæmones. (quorum Principem Bombastus in Philof. ad Athen. Turbon magnum appellat) qui à Necromanticis euocati, assumpta hominis ante multos annos demortui effigie & nomine, è sepulchris produnt, & ad Magorum quasita, responsa dant & futura prædicunt. Tale Euestrum fuit in Samuelis imagine & specie atque habitu conspectum, quod Pythonissa in Endorè sepulchro Samuelis producens, Sauli monstrauit, &

23 de eius Tragico excidio futura prædicere iussit. Tertium harum curationum genus superstitiosum fuit, quod secundo admodum confine est, & in DEVM eiusque creaturas contumeliosum, quibus tamen multorum Medicorum libri conspurcati sunt, & complurimi Medici se eo feliciter vfos esse scribunt, tam in naturalibus, quam præternaturalib⁹ mor-

24 bis. Atque huius quidem generis sunt diuinorum dictorum & sententiarum, nominum diuinæ Maiestatis priorum, Evangelij S. Iohannis, Characterum, Imaginum, signaturarum, aliarumque rerum ridicularum certo tempore, certaque coeli constitutione factarum, appensiones, alligationes, gestationes & similes superstitiosæ gestulationes, omniaque illa, quæ Græci

25 *επιληπτικα* vocant. Huiusmodi sunt versiculi illi, quos Epilepsia mederi volunt, si collo appendantur:

Caspar

DE CVRAT. MORBOR. PRAEST.

*Caspar fert Myrrham, Thus Melchior, Balthasar Aurum,
Hæc tria qui secum portabit nomina Regum,
Solvitur à morbo Christi pietate caduco.*

Item illud, quod dentium dolorem tollere aiunt:

*Strigiles, falcesque dentata
Dentium dolores persanata.*

Et illud, quod sanguinis profluvium compescere debet, Dominica oratione ter recitata:

*Sanguis mane in te,
Sicut Christus fecit in se,
Sanguis mane in tua vena,
Sicut Christus fecit in sua pena.
Sanguis mane fixus
Sicut Christus fuit crucifixus.*

Non possum hoc loco rem à vetula quadam gestam silentio præterire. Hæc cum quendam conuenisset studiosum, ab eo petijt, vt contenta in charta, quam in manibus tenebat, non grauatè describeret, velle enim se eam collo gestare, vt illius præsidio ab oculorum lippitudine liberetur. Cum autem scholasticus scripti illius Characteres obscuriores, vt esse solent, agnoscere non posset, hæc verba in schedulam scripsit: Diabolus huic vetulae eruat oculos, eamque mulieri tradidit, quam, cum collo anus suspendisset, post paucos dies pristinam sanitatem oculorum recuperauit. Hæc Diabolus fecit ideò, vt vetulam in superstitione sua confirmaret, eamque deciperet.

Vidi Magum qui hosce ritus & ceremonias in ægrotis curandis adhibebat: Aegrotum apprehensum in focum collocavit, eius corpori chartam miris, variisque characteribus consignatam

N

gnatam postea alligauit, quam ego postea legens, nihil eam, præter hæc saltem nomina Dæmonum, Lucifer, Satan, Beelzebub, Oriens, Behal, Mammon, Buslar, Narthin, Oleasar, Bilech &c. continere animaduerti. Qualis illa benedictio fuerit christiani, verbo Dei edocti, facillimè intelligunt. Deus nos ab huiusmodi blasphemijs custodiat, quibus non Dei nomen, sed Diaboli potius inuocatur. Aeger tamen propter superstitionem, qua vterque fasciatus erat, à morbo suo conualuit. Alij per flammam transmittunt puerulos præseruandos à malo, & tradunt igni, quam à Morrhaorum abominationem notauit scriptura sacra. Alij pueros imponunt vrsis, vt aduersus pauores confirmantur: item arboribus alligatur stramen vt seruentur fructus: hæc perniciosæ superstitiones sunt, quibus semper inest a-
28 versio à creatore, & in res creatas fides. Reperiuntur etiam quæ plurimi, qui hac superstitione in tantum dementati, vt pecora, canes, tauros consecratos, à lupis, vrsis, & alijs feris diripi, dilaniari non posse existiment. Quod si iumenta aliquando à cane rabioso aut alia bestia læsa fuerint, legitimis medijs spre-
tis, ad incantationes suas & idololatriam confugiunt pecora læsa consecrant, & operi characteres varios, clauos, & si quæ sint alia eius generis ineptiæ adhibent. Imò & pecoris, cuius partes posteriores læsæ sunt, frontem adurunt, huic vrsioni efficaciam singularem tribuentes, perinde ac si diuina vis quædam in clauibus illis, quibus id peragunt, contineatur, cum tamen nihil à
29 reliquo ferro differant. Vrsionibus quidem & alijs medijs, quæ pecudibus profunt, vti, nemo improbat: imò hæc inprimis in curatione pecorum mortiferis vulneribus læsorum requiri, vsu & experientia comprobatum esse non ignoramus, vt nimirum vrsionis & vntionis beneficio venenum, quo vulnus infectum est, tollatur, & pecus conualescere possit, Si hæc tamen cautio addita fuerit, vt Idololatrici cul-

tus & Incantationis suspicio huiusmodi rebus ab-
fit. Caterum curatio Magica & superstitiosa inter se cogna- 30
ta sunt, vtraque impia, illicita & tota superstitiosa est. Nihil itaque ferè inter Magicam & superstitiosam curationem aliud interest, nisi quod in Magica curatione intercedit manifesta, in superstitiosa autem tacita cum Diabolo confœderatio, & quod superstitiosa curatio magis nitatur Astrologicis die- rum & horarum obseruationibus, quàm Magica. Alioqui v-
traque easdem materias, characteres, verba, herbas, & alias res vsurpat, quæ natura sua nullam talem efficaciam habent, qua-
lem ope Dæmonum præstant. Sunt itaque tales superstitio- 31
sæ materiæ tam in curatione Magica, quàm superstitiosa, tan- tum Sacramenta Diaboli, *des Teuffels Heiligthumb* / in qui- bus Diabolus non ipsas res, aut earum qualitates viresque spe-
ctat, sed id tantum agit, vt per eas, animos & men- tes hominum perstringat, illaqueat & decipiat, quasi aliter ipse aut nocere, aut iunare non posset, nisi per eius-
modi superstitiosas res & obseruationes. In vtraque igitur & Magica 32
& superstitiosa curatione fides vera ab omnipotenti Deo in Magica quidem ad Satanam, in superstitiosa ad res friuolas & creaturas conuertitur. Vtraque igitur impia, scelerata, & corpori & animæ perniciosæ habenda est. Ad hunc locum per- 33
tinet inunctio & deligatio gladij, alteriusue teli, qua absentis vulnus deligari dicunt. Non curant enim eiusmodi Chirurgi 34
præstigiosi, quos appellamus *Wundsegners* / vulnus certa ratione, sed obligant instrumentum quod læsit, vt palum, quo læsit equus spinam quæ extrahitur ex planta pedis, gladium, securim, & quicquid similitum est instrumentorum, hoc obli-
gant, & reponunt in certum angulum, ad dies certos, hinc cu-
ratur vulnus.

35 Ante annos aliquot Sacrificulus quidam Magus in Thuringia erat, quem Monachum Chemnicensem vocabant, qui vulnera etiam quàm maxima vltra 20. milliaria absentia, sola gladij, quo vulnus in flictum erat, inunctione, absterfione & deligatione perfanabat; quæ vulnerum curatio Magica & superstitiosa erat, & non virtute inunctionis gladij, sed per Diabolû, qui Chirurgicè non est imperitus, propter pactum Monachi cum ipso, & propter fidem patientis à Deo auersam, curationem peregit. Paracelsus de eiusmodi vulnerum curatione in sua cœlesti medicina ita docet: Accipe, inquit, Vfnem siue Muscû, qui caluis mortuorum aëri expositis adnascitur, pondere ʒ ij, & in tenuissimum puluerem redigito, sequentibusque admisceo. Recipe Axungia humanæ ʒ ij. Mumia, sanguinis humani ʒ ʒ. ol. Lini, ʒ ij, olei Rosarum, Boli Armenij ʒ i. Quæ omnia commisceantur in mortario, & in vnguenti formam redigantur: & statim subiungit, vbi tibi vulnus aliquod oblatum fuerit, Recipe ligneum baculum abrasum & mundum, quem in sanguine è vulnere profluente madefacito, ac exsiccare finito, cruentumque bacillum in præscriptum vnguentum infigito, in eoque tantisper mittito, donec vulnus perfanetur, quod breui tempore fiet. Vulneri autem vel præsentem vel absentem non est vt aliud remedium imponatur, quàm vt patiens quotidie mane linteolum mundum propria vrina madefactum applicet. Addit deinceps hac ratione, virtute eius vnguenti, quodlibet vulnus quantumque magnum sine vlllo alio remedio, ac sine omni dolore citò sanari posse, etiam si vulnus per 10. aut 20. milliaria absit, à Chirurgo, si modo sanguinè vulnerati habere queat. Ac deinceps, inquit, si huic vnguento admisceatur mellis ʒ j. & pinguedinis bouis ʒ j. & cum eo arma, per quæ in flictum est vulnus inungantur, eodem modo absens vulnus breui consolidabitur, sed quia arma non semper haberi

haberi possunt, præstat bacillo cruento in vnguento infixio vti. Iam quæritur, vtrum homo christianus possit salua animi pietate & conscientia, Magorum auxilio vti, in morbo curando, quem vel ipsi, vel eorum socij immiserunt, aut cuius se remedium scire profitentur? De hac ipsa quæstione variæ fuerunt hominum sententiæ & opiniones. Quo ad leges, non omnes inter se consentiunt. Constantinus Imp. in l. 4. C. de maleficis, videtur id concedere, publica vel priuata vtilitate id suadente, id quod Bartolus quoque approbavit. Verba Imperatoris sunt: Eorum est scientia puniendi & seuerissimis merito legibus vindicanda, qui Magicis accincti artibus, aut contra salutem hominum moliti, aut pudicos animos ad libidinem deflexisse deteguntur. Nullis verò criminatiombus implicanda sunt remedia humanis quæ sita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemijs metuerentur imbres, aut ventis, grandinisque lapidatione quaterentur, quibus non cuiusquam salus aut æstimatio læderetur: sed quorum proficerent actus, ne diuina munera & labores hominum sternerentur. Sed apparet Constantinum Impe. tunc fide Christiana verè imbutum non fuisse, quando illam legem scripsit. Danaus de fortiaijs. c. 6. & D. Borcholten doctissimus Germaniæ IC. in §. 5. v. eadem lege Inst. Publ. Iudicijs. Itaque ea lex à Leone Imp. Nouella Constit. 65. postea non tantum emendata, sed omnino antiquata est. Vtatur enim, ne quacunque occasione ijs vtatur, totumque hoc Magorum ministerium, imposturam & fallaciam nominat, quam posteriorem legem tanquam sanctiorem summus omnium hominum consensus postea approbavit. Augustinus etiam, cuius verba extant descripta c. admonent. 26. q. 7. docet istorum auxilium meram deceptionem, merasque Satanæ insidias esse. Eleganter Chrysostomus Homilia VIII. in Epistolam ad Colossenses ait, citius mors homini christiano subeunda, quàm vita ligaturis redimenda, & eleganter

Bodinus lib. 3 c. 5. Præstat, inquit, mori milles, quàm detestandum remedium corpus seruans, animamq; occidens experiri. Quidam in eo distinguunt, si enim id fieri à nobis velit & iubeat Magistratus, nos tunc salua conscientia eorum auxilio & remedijs vti putant posse. Verùm ista ratio non subsistit, vult enim Paulus Romanorum 3. vers. 8. ne vnquam malum faciamus, vt deinde bona eueniant, quacunq; tandem autoritate id facere iubeamur, siue iudicis & Magistratus, siue alterius cuiusquam. Sed obstat aliud argumentum: Quicumque ad proximi salutem arte sua vtitur, & non ad perniciem, is contra Deum non peccat. Magi in morborum curatione sua arte non ad perniciem, sed ad salutem proximi vtuntur, & sæpè istorum auxilium rectè & feliciter successit: Ergò Magi in morborum curatione contra Deum non peccant. Nego consequentiam & respondeo per distinctionē: Quicumq; arte sua licita & à Deo monstrata atque concessa ad proximi emolumentum vtitur, is non peccat, sed ars Magica non à Deo, sed à Diabolo est inuenta, & suis mancipijs Magis per manus tradita, à Deo legibus, Imperatorum ac consiliorum decretis vetita, & ab omnibus pijs detestata, idè nemo sine horribili impietate ad restituendam sanitatem ea vti potest.

41 Sanitas enim à Deo datore bonorum omnium, ac licitis etiam medijs petenda est. Ab hoc expectanda sunt bona omnia, à quo & creata sunt. Psalm. 103. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Et Psalm. 107. admonet Psaltes eos, qui diuino auxilio grauissimis morbis liberati & sanitati restituti sunt, vt Deo sacrificium laudis offerant. Deus enim est, qui & morbos immittit, & à morbis liberat. Quare providentiæ Dei medijs in quaerenda sanitate vtendum, non superstitione aut Magia. Sed quòd quibusdam feliciter ea res cessisse dicitur, id quantulum est, & quàm ratò accidit? quando è decem, qui ad eiusmodi auxi

auxilium confugerunt, vix ac ne vix quidem vn' reperiatur, qui opem senserit. Deinde ista non ex successu, sed ex Dei præcepto sunt statuenda. Nam & qui furatus est, sæpè lautius viuit: probandumne propterea furtum erit? Ergò vt omnes qui hoc remedium tentarunt, benè semper habuerint, id que concedatur, quando aperta est de eo adhibendo Dei prohibitio, ne hoc quidem oblatum nobis acceptare debemus, ne dum vltro ipsi querere. Si quando enim ad alterius, quàm vnus Dei auxilium confugim', prodimus in eo turpissimam animi nostri diffidentiam, infidelitatem, rebellionem, atque etiam sceleratissimum numinis Dei contemptum. Quibus vitijs & malis ipsius iram, in primis autem mortem aeternam in nos attrahimus, vt Danaus de Sortiarijs c. 6. scribit. At nominibus & verbis diuinis ac barbaris inest efficacia. Verbis quibusdam incantantur serpentes, vt deposito veneno sine noxa tractari queant, & capiuntur mures maiores, quos Rattos vocant, & olim Magi Ephesijs nominibus recitatis à Dæmonibus obsessos liberarunt. Experientia quoque testatur, quod si quis serpentem conspiciens, hæc verba à Paracelso tradita Osij, Osia, Osij, pronunciet, serpentem cauda aures obstruere, aut si audiat venenum deponat, & se tractari patiat. Respondeo ad Antecedentis probationem, neque serpentes, neque mures intelligunt verba aut nomina prolata: Ergò illis cogi minimè possunt, & ego certò scio, si ea verba Paracelsica in aurem serpentis exclamarem, me nihil effecturum. Quod autem serpentes ad hæc verba vel aures obstruant, vel mitescant ferocitatēq; naturalem deponant, & capi se patiantur, id sanè non fit verborum illorum virtute, sed cum illa verba sint Sacramenta Diaboli, inter Magum & Satanam Diabolus præstigiosè agit in serpente & mure. Sicuti etiam Magi olim, vt Plutarchus in Symposiacis ait, Ephesijs recitatis nominibus, Dæmones eiecerunt, illud quòque præstigiū fuit Satanae, qui se pelli simulauit, cum vltro ex pacto

*Serpens que
incantat*

43 pacto Magis cederet. Quòd verò vulgò dicitur, in verbo, herbis & lapidibus remedium esse, & adducitur locus Sapient. 17. Non herba non malagma, sed sermo tuus Domine sanabit eos. Et D. Paulus docet nos omnes, nostras actiones in nomine IESU facere & auspicari debere. Ergò qui in morborum curationibus verbo Dei & diuinis nominibus, in nomine Patris, & filij & Spiritus sancti vtuntur, minimè peccant.

Solutio huius argumenti consistit in explicatione dicti Sapientia & sententia Diui Pauli. Duplex est curatio, & duplices sunt morbi, animi & corporis. Dictum Salomonis loquitur non de corporali sanatione, de qua nos disputamus, sed de animæ morbis, eorumq; sanationibus. Sunt autem animæ morbi, sauciata conscientia, peccatum & sensus iræ diuinæ, quos nec herba nec malagma curare potest, sed solum verbo Dei & Evangelio de misericordia Dei curantur. Verbum Dei nobis non est à Deo datum, vt per illud morbis corporis succurramus, sed vt ex illo voluntatem Dei erga nos agnoscamus, eique credamus, & per illud saluemur. Cum autem verba & nomina diuina, aut sententia sacra in alium usum convertuntur, vt ad supersticiosas morborum curationes, tum erit abusus verbi diuini, & cum summa Dei blasphemia fiunt Sacramenta Diaboli. Idem quoque fit, si nominibus Dei sacrosanctis, vt Iesu, Iehovæ, & recitatione orationis Dominicæ, aut Angelicæ salutationis ad curandos morbos quispiam supersticiosè vtatur, tum fiunt Sacramenta Satanæ. Nam diuina nomina ideò nobis in sacris literis patefacta sunt, ne nimium eis abutamur, per ea maledicemus, iuremus, incantemus proximumque dolosè fallamus: sed in omni necessitate Deum inuocemus, adoremus, Deo gratias agamus

mus ac laudemus. Et id vult D. Paulus, vbi dicit, Nos debere omnes nostras actiones in nomine Iesu facere, alias nec verba nec nomina diuina rerum naturalium vires augent, vel minuunt. Obijcitur nobis aliud argumentum, characteribus, 44 imaginibus, & sigillis non tantum Magi, sed & quàm plurimi Medici insignes vires tribuunt, cum in curandis morbis, tum in compefcendis tempestatibus & fugandis Daemonibus. Ergò characteres, imagines & sigilla, vires & efficacias habent. Probatio antecedentis: Medici plurimum vtuntur characteribus, sigillis & imaginibus, Auicenna, Petrus Aponensis, Pomponatius, Albertus Magnus & Paracelsus in sua cœlesti medicina. N. C. & respondeo ad antecedens, & eius probationem, ac dicimus: Characteres, imagines & sigilla nihil esse aliud, quàm figuras, delineationes & vmbra literarum & rerum, quarum sunt signa, nihilq; per se aliud agere possunt, quàm figurare, significare & representare, vt imago Cæsaris nihil habet in se, quàm quòd Cæsarem tantum representat. Nulla autem figura (vt Thomas Aquinates inquit) rei signata vel materia, quam representat, addere aut adimere potest virium, vnde certum est, neq; characteres, neq; imagines, neq; sigilla per se aliquam efficaciam habere, nisi fiant prius Sacramenta Diaboli, & signa confœderationis, inter Magum & Satanam, & tum quicquid agunt, vel in morbis curandis, vel in alijs effectioibus, id non per se, sed Satanæ præstigijs operationibus agunt, & Diabolus ipse per illas agit. Quòd itaque characteribus, Imaginibus, & Sigillis medici quidam supersticiosi & Magiæ studiosi magnas tribuant vires, eorum auctoritatem nos non moramur. Primò, quia omnes fuerunt Magi. Secundò, quia inter se non conueniunt, vnde nam characteres, Sigilla, & imagines suas vires nanciscantur. Quidam enim eorum à potentia animæ, pictoris seu fabri characterum, quidam ex astris tempore natiuitatis

obiectio.

Solutio

Signa per se mita
hnt effirariam.

fabri ascendunt vires recipere nugantur. Quorum omnes opiniones immensae sunt nugae, & anilia deliramenta. Et sola illa Theologorum vera est opinio, qui omnes imagines, characteres & sigilla superstitiosa suas vires

45 acquirere a Daemonibus docent. At Periapta siue Amuleta collo appensa sine superstitione efficacia sunt in curandis morbis. Galenus enim radices Paeoniae herbae collo pueri Epileptici appensas, puerum ab Epilepsia liberatum eod. usque fuisse dicit, donec fortuito radix e collo decidisset, & puerum statim iterum paroxysmo correptum fuisse, donec secundo appensa essent, tum

46 ab Epilepsia praeservatum fuisse disertè scribit. Quin & corallia collo gestata ac demissa, ut stomachum attingant, Cardialgiae & vitij ventriculi succurrere certum est. Si denique pueruli per carpum gestent, statim ubi aduersa valetudine tenentur, pallescent, & floridum colorem amittunt. Resp. ad probationem Antecedentis. Omnia naturalia remedia, siue intra corpus assumantur, siue foris applicentur vel appendantur, agunt in corpora, aut qualitatibus elementaribus, aut suis Sympathijs & Antipathijs, id est, occultis viribus diuinitus in ipsa creatione illis implantatis. Quas vires & coelestes & formam substantialem vocant. Et ita naturaliter & qualitatibus suis elementaribus radices Arundinis contusae & impositae, ferrum e vulnere eliciunt. Virtute autem coelesti & occulta facultate Paeonia collo appensa Epilepsiae puerorum succurrit, ut Medici docent, & vngula

47 Alces in digitis gestata, conuulsioni medetur, & Corallia Cardialgiae, quae sine superstitione appedi possunt, quas nec nos inter superstitiosa remedia numeramus, sed quando res naturales, ut herbae in cerra coeli constitutione collectae, characteres, verba, sigilla, carmina, Euangelium S. Iohannis, quae nec qualitate Elementari, nec occultis viribus agere possunt, collo aut certis corporis partibus appendantur, ut cum Hypericon, aut

Arthy-

*Galenus
Paeoniae vis
in Epilepsia*

*Corallia ad
gel praesent.*

Arundinis vis.

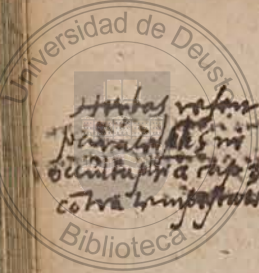
Alces vis

*Superstitio in
vires, sigillise
carminibus ut
S. Ioh. Jb.*

Arthymesia ad fugandos Daemones in domo suspendantur, aut Euangelium S. Iohannis ad auertendos globos Bombardae collo appendatur, tunc illa Amuleta fiunt Sacramenta Diaboli, & si morbi per tales appensiones curentur, aut alias actiones perficiantur, non viribus earum rerum fiunt, sed Diabolus ipse expulso vel tacito vel manifesto per illas curat & agit, & de eiusmodi Diabolicis & superstitiosis periaptis & appensionibus, hic agimus. Et sic ex his colligitur, Amuleta esse duplicia: Naturalia & superstitiosa. Naturalia sunt licita, & sunt res, quae sua forma substantiali siue occulta proprietate diuinitus in prima sui creatione indita semper eodem modo agunt in corpora, quibus applicantur, siue sua Sympathia, siue Antipathia, qualia esse creduntur Radix & se. Paeoniae collo appensa. Item Viscus quercinus collo appensus in praeservandis & curandis puerulis ab Epilepsia. Item corallium rubeum, oreificio ventriculi appensum, corroborat ventriculum. Quod etiam puerorum carpis alligatum eorum adversam valetudinem statim ostendit sui floridi coloris amissione. Item annulus ex vngula Alces digitis vel manuum vel pedum gestatus medetur conuulsioni, non sua qualitate sed occulta virtute. Ut Medici scribunt. His & similibus pro Amulatis sine superstitione uti possumus. Non etiam omnino negamus, gemmis quibusdam eiusmodi formas substantiales & occultas vires inesse. Ut tradunt Physici. Superstitiosa Amuleta sunt omnia illa, quae paulo ante de verbis, carminibus, herbis, lapidibus, metallis, cereis imaginibus, characteribus, sigillis, & similibus rebus in certa syderum constitutione, aut certorum verborum, carminumque admurmuratione decerpuntur, colliguntur, finguntur, scribuntur, appenduntur & gestantur. Quae omnia ad morbos profligandos a natura nullas habent vires, nec acquirunt a stellis, sed Diabolus pro ea, tanquam per Sacramenta sua operatur. Quarum superstitiosarum rerum exemplis pleni sunt libri Bombasticorum, quorum pauca quaedam, indicasse

*Superstitio in
S. Ioh. Jb. ad
48*

*Amuleta duplicia
Hrabia m. S. Ioh. Jb.*

non inutile fore arbitramur. Paracelsus in occulta Philosophia c. 3. & 10. scribit, Arthemisiam, Hypericon, Clematida, Chelidonium, Rutam, Morsum Diaboli & similes herbas, in vera influenza astrorum collectas & eradicatas, si vna ex his in quatuor angulos ædium, mundi quatuor plagas spectantes collocetur, aut in agrorum marginibus deponatur, illas ædes & agros ab omni violenta tempestate, fulmine & grandine immunes facere.

51 Item in eodem libro de characteribus præcipuè, inquit, characteres inter alios plurimos, duo tantum sunt veri & præcipui, quorum primum constat ex duobus Trigonis super se inuicem ita depictis, vt Sexagonum constituant, & singulorum angulorum spacijs inscribere iubet, vnam ex 6. literis nominis diuini ADONAI in hunc modum.

Alterum dicit esse priori potentiorum & efficaciorum & esse Pentagonon siue 5. angulorum acutorum, in quorum spacijs inscribendas docet, quinque literas ineffabilis nominis diuini IEHOVA, ita.

Aut singulis spacijs inscribendas docet quinque syllabas vocabuli Te-tra-gram-ma-ton. Ac subiungit olim Israëlitas. virtute horum duorum characterum insignia miracula perfe-

perfecisse, & non reperiri in vllis Magorum aut Necromanticorum libris characteres efficaciores hisce duobus, qui si, inquit, in placentulam melleam aut ostiam sacrificulorum, quam nostri Abblat vocant, depingantur, & patienti ad comedendum exhibeantur, ab obsessis spiritus immundos expellunt, Diabolum fugant, & omnes morbos magica malitia inflictos, tam animi, quàm corporis, omnesq; alias infirmitates, vbi aurum potabile & quinta essentia Antimonij nihil efficere potuerunt, tollunt, & persanant, & ne, inquit, quispiam dicat, hac in parte me peccare, contra secundum præceptum, is sciat, me minimè peccare, cum diuinis nominibus non ad perniciem, sed ad salutem hominum vtar. Dicant ad hæc quicquid velint Theologi hypocritæ. Paulò post aduersus impotentiam veneram, coniugibus nouis inflictam, tale tradit remedium, quibusdam monstrosis characteribus & barbaris nominibus in membrana noua descriptis, verba hæc sunt, AVIGAZIRTOR *σαλ. χη. φ. ι. λ.* cum hisce characteribus, CEAI. Iubet autem de 53 scribere ante solis ortum, & chartam singulis diebus per nouè continuos dies quotidie renouare, & retuso præputio glandi alligari, easque chartas tadem iubet colligere, & in cinerem adurere, cineremque cum haustulo vini, impotentia laboranti propinare. Addit præterea. Si ex ferreo calceo equi, Gabatam quidam vocant, *Huffysen* fortuito in itinere inuento, tridens siue furea die Dominico ante solis ortum fabricetur, & in singulos dentes characteres & vocabula quædam barbara insculpantur, & tridens in fluuium infigatur, maleficium, seu impotentia à patiente aufertur, & in autorem reuertitur. Postea docet tribus vocabulis, quæ græca esse dicit, Osi, Osi, Osi, si serpentibus admurmurentur, statim serpentes obstruere aures cauda, nam si audiant, statim innoxios & mitiores reddi, adeò, vt manibus sine omni noxa contrectari queant. In eodem libro de cœlesti medicina plurimos depingit monstrosos characteres,

*Luce Adonaj m. 1p
ho uq p m i n i b u s
Abblat. Quomodo
fugari morbos
magis curari.*

*Impotentia
venera quo
curari.*

*Gabatam vsq
Huffysen curat
omnes morbos.*

cteres, verba, sigilla, figuras & imagines in certa cœli constitutione, certisque metallis sculpendas & inscribendas aduersus Apoplexiam, ad visus conseruationem, ad Paraly sin, ad renum calculum, ad podagram, ad neruos contractos, ad menses immoderatos, ad lepram, ad vertiginem, spasmum & tremorem. Item ad equos, vt diu in itinere durent, ad oues ne morbo corripiantur, ad muscas in vnum locum ex tota domo congregandas ac detinendas. Per huiusmodi superstitionum rerum usurpationem, fides à verò Deo ad creaturas conuertitur, 54 nam qui minus fidei illis tribuunt, parum sunt efficaces. Veteres ac Romani ipsi puerorum collo solebant pudendi membri speciem appendere, quam appellabant fascinum, vt esset (pro ut aiebant) præfiscine, & sortilegia auerteret, idque ex electo maximè quod Plinius lib. cap. XXXVII. cap. 2. innuit turpem omninò modum & diabolicum animis ad libidinem inflammandis. Sed obstat aliud argumentum, Deus & iumentorum ratione carentium inuocationem, quæ sine fide & spiritu fit, exaudit. Ergò etiam preces & inuocationes hominum, quæ sine fide, spiritu, & mente effunduntur, Deus exaudit. Proba. Anteced. Dauid in Psalm. inquit: Qui 55 dat escam omni carni, & pullis coruorum inuocantibus eum. Et historia Ionæ testatur, cum & homines & iumenta in Niniue clamarent ad Deum, mugitus bouum, & balatus ouium exaudiuisse. Respondeo ad probationem Antecedentem. in dicto Dauidis in Psalm. putamus esse fallaciam phræseos. Deus creaturas suas conseruat & alit, eosque fame perire non finit. Quòd autem Deum inuocare iumenta & pullos coruorum dicit, describit eorum desiderium, quod suo modo & voce exprimunt. Id Dauid improprie inuocationem vocat. Hinc Buchananus Psalm. 103.

Obiectio 11

ps 147

Jon 2

ps 103.

Tum

*Tum fera proripit latebris, syluisq; relictis
Prædator vacuis errare leunculus aruis
Audet, & è cælo mugitu pabula rauco
Te patrem exposcit, dein rursus sole renato
Abditur occultis prædatrix turba cauernis.*

Quòd in Iona Rex Niniue in significationem veræ pœnitentiæ & homines & iumenta ieiunio affligenda esse mandat, eosque ad Deum clamare cogit, est quasi exaggeratio & demonstratio veræ pœnitentiæ. Exaudiuit autem Deus Niniuitas, & misertus est eorum non propter boatum, mugitum & balatum iumentorum: sed propter ardentem in spiritu, fide, & veritate effusas preces. Nego itaque consequentiam & dico ex sententia filij Dei, veros adoratores oportere Deum in spiritu & veritate inuocare, & iudicamus nos omnes preces horum, quæ solo oris murmure & labiorum strepitu sine fide & mente fiunt, ad eò non exaudiri, vt etiam coram Deo abominabiles & blasphemæ reputentur. At res Magica suas mirificas vires ex syderibus, certaq; constitutione cœli recipiunt, quod hoc argumento probatur: Cœlum & sydera in omnes res sublunares suas vires instillant, in eisque efficaces sunt. Ergò Magicæ res veluti characteres, sigilla, imagines & herbæ in certa cœli & syderum constitutione picta, sculpta & collecta, suas vires & efficacias à cœlo & syderibus consequuntur. Antecedens vniuersali experientia & historijs rerum sublunarium manifesta est. Solutio. Nego consequentiã & R. ad Anteced. concedimus ac fatemur, cœlum & sydera ac inter ea Solem potissimè & Lunam in certis Zodiaci partibus constituta in rebus illis sublunaribus, quæ aptæ sunt motui & alterationi vniuersaliter & vniiformiter suo motu lumine & calore naturaliter agere, easque res fovere, viuificare, vegetare, & alterare: sed illis peculiare & alias vires, quàm quæ à DEO in prima creatione sunt implantatæ à syderibus infundi, & in certa cœli constitutione

Joh. 7.

56

Obiectio

57

alias res, quæ eiusdem sunt generis, pro Magorum arbitrio alias efficaciores efficere, id constanter negamus, & dicimus, impia & turpissima esse Magorum & Astrologorum figmenta, mendaciaque absurditate plena. Sed instat aliquis. Quod in ordine generationis est principium, id sequentibus vim suam infundit: Figura cœli prima est omnium figurarum: Ergò omnibus figuris Magicis, & artificiosis cœli figura vim suam impertit. Hoc argumentum satis ingeniosum est ipsius Alberti Magni, & qui ipse fatetur eum ex Magicis libris excerptis. Sed nos negamus. C. & maiorem falsam esse dicimus. Nam quod principium est in aliquo genere cæteris vim suam impertit, videlicet, si verè sit principium efficiens. Sed figuram cœli principium esse Magicarum & artificialium figurarum, id pernegamus, nec in ordine, nec in tempore rerum prima fuit figura cœli & syderum constitutio. Nam constat ex sacris literis, quod ante creationem syderum fuerit plantæ perfectæ, & quomodo quæso cœli figura, quæ solùm Sphærica est omnium figurarum, primum esse principium potuit. Et præterea, quid habet figura cœli, quæ naturalis est, cum Magicis & Artificialibus commune, quæ tantum Sacramenta sunt & signa Diaboli. Sed Dæmones in suis actionibus obseruant incrementum & decrementum Lunæ: Ergò vis aliqua syderibus inest. Probatio Anteced. In Euāgelio extat historia cuiusdam Lunatici, quem Diabolus semper pro Lunæ incremento vexare solitus erat. Gaudet Diabolus superstitionis Astrologorum obseruationibus. Et quia forsā ipse Lunaticus fuit Astrologus, ipsum Dæmon exagitaui secundum Lunæ incrementum, vt nimirum persuaderet hominibus in syderibus peculiare inesse vires. Eorum quoque obseruationes in humanis actionibus necessarias esse, vt eo nimirum modo fidem hominum à vero Deo ad creaturas auerteret, seu, vt Chrysostomus ait, vt creaturas Dei in famaret. At intelligentia, id est, cœlestium orbium circumuolutores

*Argumētum
Alberti Magni
Obiectio v.
principium spirituum
vires suam
sequenti infundit.*

Obiectio vii.

*Lunaticus
narrat. 17.*

Chrysostomus.

tores spiritus, in orbium suorum reuolutionibus fauent Magis, & eorum artificiosis picturis vires suorum orbium infundunt: Ergò omnis effectio & vis rerum Magicarum ab intelligentijs defluit. Respondeo. In antecedente probetur primum, quòd sint in natura intelligentiæ cœlestium orbium rotatores, & quòd illi in certa cœli constitutione magis faueant hominibus, & eorum artificiosis characteribus vires infundant mirificas. Probatio: Plato, Aristoteles, Auicenna, & pleriq; ex recentioribus & Philosophis & scholasticis Theologis testantur, singulis cœli orbibus & sphaeris assidere vnã intelligentiam, quæ suum orbem sine vlla defatigatione perpetuò & vniformiter ac regulariter circumuoluat, & orbis sui vires in res elementares spargat. Solutio: Plato, Aristoteles & Auicenna, & qui illos cæcos duces sunt secuti, & Philosophi & Theologi, qui orbis cœlestes, Deum per intelligentiarum ministerium circumuoluerunt opinantur, omnes hi egregiè mentiuntur, & impiè delirant. Certum siquidem est, nullas vnquam à Deo esse intelligentes substantias, præter Angelos & homines creatos, neque Deum vllum Angelum orbibus, qui illos circumuolueret præfecisse, sed Deum pro immensa sua omnipotentia ac sapientia indidisse ipsis orbibus vim & energiam, vt per se naturaliter perpetuò & regulariter mouerentur, suoque motu, lumine, & calore res sublunares, quæ motui & alterationi sunt aptæ vniuersaliter, ac quamlibet suam naturam afficerent, & alterarent. Porro illud figmentum de Intelligentijs orbium motricibus, Aristoteles ea occasione excogitauit, vt cum dixisset, corpora tantum moueri ab alio motore, dixisset quoque Deum esse primum motorem, ipsum autem Deum immobilem, ne, si cœlestes orbis à Deo moueri dixisset, sibi contraria dixisse videretur. Sed idem Aristoteles tandem in libro suo de mundo de cœlestium orbium motu rectius sentit, & dicit, Deum virtute sua cœlos omnes mouere, celerius, tardius, & spacijs in quo voluunt

Intelligentia qd.

*plato Arist. Auicenna
qd nam sumunt de
Intelligentijs.*

*61 Nulla intelligentes
Substantia præter Angelos et
homines.*

*62 Cuius Artes figmentum
de Intelligentijs orbium
motricibus excogitauit.*

P

uun-

uuntur orbes singuli amplitudine. At per fidem miracula fieri possunt: Fortis enim & constans imaginatio non differt à fide. Ergò per fortem imaginationem miracula fieri possunt. Et p consequens, per imaginationem syderum vires in materias Magicas, Characteres, & cereas imagines inferri, & per eas morbi & infligi & tolli possunt. Probatio maioris: Filius Dei inquit, si fidem habueritis sicut grana synapi, & dixeritis moti: Projice te in mare, proijciet. Probatio minoris: Nulla fides esse potest sine imaginatione, præterea Auicenna & Pompanatius dicunt, fortem imaginationem, ita extendi & extolli posse, vt vsq; ad intelligentias coelestium orbium eleuari possint, & earum vires in quælibet corpora referre, in eisq; agere queant, homines sanare & miracula efficere. Paracelsus in lib. de Imaginatione dicit: Imaginationem in homine instar solis vim habere, & sicuti Sol radijs suis omnia corpora ad quæ dirigitur, illustrat & afficit: Ita & Imaginatio extensa afficit res, & mirificis viribus imbuit, ad quas dirigitur, & addit deinde, Imaginationes vorant qualibet ad suos Planetas, vt Imaginatio Inuidiæ ad Saturnum: odij ad Martem: fraudis & doli ad Mercurium, & vbi eorum planetarum vires in se receperint, inde rursus infundi in eos, de quibus fit imaginatio. Ita quoque deduci per imaginationem possunt in res Magicas, vires astrorum. Et has quidem nugas probat exemplo, in libro de vita longa cuiusdam Archesia. Archesius, inquit, omnem eruditionem & prudentiam ab alijs quibusvis Philosophis per imaginationem in seipsum traduxit: Quin & pestem, vt in sua occulta philosophia dixerit, ex regione per imaginationem in aliam traduci nugatur, inquit, si quis in Gallia existens, fratrem audiat in Italia peste obijisse, is sua forti imaginatione potest sibij pestem adsciscere, & deinde alios & totam Galliam inficere. Solutio. In vocabulo Fidei est fallacia ambiguitatis, quandoque enim & in sacris literis atque Ecclesia perpetuò pro fide saluifica in Deum accipitur, quandoque pro credulitate seu incerta persuasione.

Auicenna Pompanatius

paracelsus lib. de Imaginatione

Archesius in libro de vita longa cuiusdam Archesia

Tempes Tem adsciscere per imaginationem Fides qd

quemadmodum Paracelsus in lib. de Tartaro, Imaginationem fortem, fidem vocat, & per eam miracula fieri docet, nos itaq; negamus minorem, & dicimus ad probationem Minoris: Auicenna, Pompanatij & Paracelsi auctoritatem, vt impiorum Magorum, prorsus reijcimus, & eorum portentosa monstra de imaginatione, confutatione indigna esse iudicamus, vt quæ se ipsa apud omnes intelligentes refutent, & mera esse mendacia demonstrent, eaq; non modò cum ratione, sed cum pietate pugnant, qui imaginationi ea tribuunt, quæ solius Dei sunt. Dicimus itaq; fidem & imaginationem inter se plurimum differre, Imaginationis enim obiecta sunt rerum simulachra, fidei verò Deus. Fides autem non opus habet vlla imaginatione, sed acquiescit in verbo Dei. Verum potius cõueniunt inter se Imaginatio & somnium. Vtrumq; enim versatur circa inanes vmbas rerum & æquè est, si quis somniet aureos montes, eandem enim mercedem & fructum percipit. At Aristoteles Imaginationem vocat motum animi excitatum à sensu in actum, p què non tantum bruta, sed & homines permulta agant ac patiantur. Ergò imaginatio est multarum actionum causa efficiens. Solutio. Imaginatio est motus animi excitatus à sensu in actum. Concedimus imaginationem seu motum animi à sensu agitatum, multa posse agere, & in sanis & ægris corporib; videlicet, commouendo spiritus animales & turbando humores, vt Medici docent. Imagines enim & simulachra rerum in interiorib; sensibus, vel sunt iucunda, vel tristia & terribilia, & obseruando afficiunt spiritus, sed in alienis corporibus illas imaginationes agere posse quippiam pernegamus. Quemadmodum vnus corporis vmbra alterum corpus afficere nequit. Imaginationis enim propriū munus est rerum tantum effigies à sensibus in se recipere, & intelligentiæ comprehendendas & dijudicandas conferre. Et sanè omnis actus imaginationis in ipso fit & remanet cerebro, siue illa sit rerum iucundarum, siue tristium, nec transit

paracelsus in lib. de Tartaro fide uocat Imagin fortem

Imaginatio est fides differens obiectum Imaginatio est somnium Imaginatio est motus animi excitatus à sensu in actum

in aliena corpora multò minus in magicas res. Ergò foetus non potest anteaquã in lucem prodeat diuersum corpus aut indiuiduum dici. Vbi itaque tristi & horribili obiecto afficitur mater, vnà statim & foetus afficitur. Et quia corpus foetus tenerimum est, cuiusque parti tùm mater exterrita manus admouet, statim huic parti stigma & effigies rei obiectæ secundum Medicorum doctrinam imprimitur.

Et stigma et effigies in foribus

In curâ morborum Diabolus eum lucrum querit

Magus sortem non transferens de vita periclitatur Bodin. lib. 3. cap. 2.

73 Observandum est autem in curatione horum morborum, Diabolum semper suum lucrum querere. Itaq; si sortem equo adimat in meliorem equum transmissurus est eam, si mulierem à morbo liberet, recidet in virum morbus, in adolescentem, si senem: Quòd si sortem aliò Magus non transferat, de vita periclitabitur: denique si Diabolus corpus sanauerit, occidit animam. Refert Bodinus lib. 3. cap. 2. Fuisse quendam qui in morbo suo hyperphysico accersi curauerit Magum, vt eum pristina valetudini restitueret. Hunc verò respondisse se eum sanare nò posse, nisi morbum in filiolum ipsius transmitteret. Cùm autè nutrix re cognita cum puero aufugisset, & Magus patrem curasset, 76 ibi Magum à Diabolo subito fuisse interfectum. Idem Bodinus refert, se Tholosæ audiuisse, studiosum quendam amico suo grauissimè ex quartana laboranti dixisse, vt febrim vni suorum inimicorum traderet, respondente illo sibi neminem inimicum esse, dixisse: Da seruo tuo: tandem cum hoc illi religio esset facere, Magum dixisse, Da mihi eam, tùm annuente ægroto Magum febrim oppressum obiisse, & ægrotum reuixisse. Sed qua tandem ratione si semel intoxicati fuerimus, curabimur & 77 sanabimur? Aut ab ijs nobis cauere possumus? Quod ad curationem attinet, tutissimum est remedium ad spiritus sancti Alexipharmaca confugere, id est, ad constantem in Deum fiduciam, diuinis promissionibus sultam: deinde medicinæ auxili- um non spernendum, & omnia tentanda, quæ ars medica præcipit, & si non succedit curatio, ad Veneficos tamen nullo modo

do confugiendum, neq; malo nodo malus, vt aiunt, aut etiam peior cuneus quærendus. Euitare autem istorum hominum fu- 78 rorem & Veneficia poterimus, si nos in tutelam Dei commiserimus, est enim pater prospicientissimus, & qui Satanam ipsum eiusque vires frenat & cohibet, eumque precemur, vt adiungat nobis suos Angelos comites & protectores vitæ nostræ vbique in tota vita nostra, & consolemur nos ipsos voce filij Dei: Ero vobiscum. Item:

*Si mundus hic demonibus
Scateret sicut vermibus,
Nil timeremus anxie
Vincemus tandem strenue.
Princeps mundi superbiat,
Ringatur, ac insaniat,
Nocere nescit nebulo
Cum fractus sit vel verbulo.*

*D. M. 2. Xps 46.
Ein Prosopung.*

Venefica quædam quæ hîc Rostochij ante quadriennium 79 combusta est, ex carcere Diabolum ablegauit, vt iudices qui pridè eam sub tortura examinarunt, vel interficeret, vel eorum familijs, damnum inferret. Iudices noctu spectrum adesse animaduenterunt: Verùm quia se antea diuinæ protectioni commendarunt, Diabolus nihil efficere potuit, & in carcerem reuersus, Veneficæ indicauit, se iustâ exequi non potuisse, propterea qd dùm cubitum iuissent illi se in precibus suis Deo commendassent, additis his verbis, *Der Allerhöchste hats nicht haben wollen.* Quare imprimis meditanda est illa Dei promissio 80 dulcissima, quæ nobis per Christum facta, extat disertissimis verbis in Psal. 91. à Buchananano expressa.

De Venefica quæda Rostochiana

*Si protegendam consilio Dei
Credas salutem, rem, sobolem, domum,
Insana cum sors insonabit,
Si Domini fugias sub ymbra,*

f. 91 -

Securus omnem fer violentiam
 Sortisq; mortisque, & terrificas minas
 Contemne, securus tumultum
 Despicias creperi duelli:
 E fraude caeca te Deus eximet,
 Frangetque casses insidiantium.
 Nec sauiens late venenum
 Lethiferae patiere pestis.
 Expandet alas te super, & suis
 Pennis fouebit rebus in asperis:
 Certusq; promissa salutis
 Sub clypei latitabis umbra.
 Nec te, nec aedes, vis propius tuas
 Nec damna tangent: Nam Deus angelos
 Custodia tua salutis
 Praeficiet, vigilesq; ad omnes
 Motus, viarum qui reserent moras:
 Qui per salebras te manibus ferant.
 Nec saucietur pes recussus
 Obijcibus scopulorum acutis,
 Securus atras inter & aspides
 Deges &c.

CAPVT IX.

DE SORTIARIIS.

Summae.

- 1 Discrimen inter Magos & Sortilegos.
- 2 Duae sunt passionnes cum Satana, secundum veteres Theologos.
- 3 Angures & Chiromantici non sunt Magi.

4 Defi-

- 4 Definitio Sortilegi iuxta Isidorum.
- 5 Sortilegus large pro Mago accipitur.
- 6 Definitio vera Sortilegi vel Sortiaris.
- 7 Sortiendi genus triplex.
- 8 Diuinum Sortiendi genus.
- 9 Consilium Procerum Lithuaniae tempore electionis Polonicae Anno 87. post mortem Regis Stephani.
- 10 Sortium vsus concessus.
- 11 Politicum sortiendi genus.
- 12 Diuinatorium sortiendi genus.
- 13 Quid sit Astragalomantia.
- 14 Quid Stichiomantia.
- 15 Impostores vagabundi cum olla fortunata non ferendi.
- 16 Chiromantici qui sunt?
- 17 Chiromantiam quidam inter Physicorum genera collocant.
- 18 Mathematici & Genethliaci qui dicantur.
- 19 Motus positusq; siderum cognoscere, studium est liberale.
- 20 Verba Regis David.
- 21 Astrologicas praedictiones extendere ad casus fortuitos, deliberationes & actiones humanas superstitiosum est.
- 22 Religiones & miracula diuina ex astris deriuare vanissimum est.
- 23 Ornimantici qui dicantur.
- 24 Auguria apud veteres in vsu.
- 25 Constantinus & Iulianus Imp. omnem diuinandi curiositatem prohibuerunt.
- 26 Observationes annuum Physicae.
- 27 Observationes annuum superstitiosae.
- 28 Chronomantici qui sunt.
- 29 Duplex temporum obseruatio, Physica, & superstitiosa.
- 30 Superstitiones variae enumerantur.

Haec-

Numerus pignus

rum inspectione. Huius author extitit Numerius Prænestinus, is cum somnijs crebris ad extremum etiam minitantibus iussus esset certo in loco silicem cadere, perterritus visis, id agere cepit. Perfracto saxo mox sortes eruperunt, in robore insculptæ priscaurum literarum notæ. Vide Peucerum de sortibus. Et Szegedinum de Magia. Hoc diuinandi genus habet sub se multas species, inter quas præcipuè hæc sunt: Astragalomantia, quæ per talorum iactus fit, & ex numero oblato sumitur, cum de re numerata, veluti de numero maritorum, vxorum, liberorum, villarum & aliarum rerum quæritur: aut cum numerus iactus comparatur elogio. Libri enim eiusmodi elogiorum sunt omnibus de rebus & negotijs, ex quibus cuilibet assignatus est suus & situs taxillorum, & numerus quomodocunq; cadentium, qui cui elogio respondere deprehenduntur, id vaticinium ac responsum ad quæstionem propositam esse demonstrat. Tales libros etiamnum cum figuris & numeris alearum excusos, Galli plerunq; animi causa habent. Orta prorsus fuit hæc diuinationis superstitio à Pythagoreis, vt & Arythmantia, elementis illi literarum certos tribuebant numeros, numeris vim occulti futuriq; præfagam. Vide Archid. in c. accusatus §. sanè, de hæreditat. libr. 6. & de sortileg. 2. & 3. quæstionibus. Hostien. & Ray. in summa, eodem titulo & S. Thom. 2. quæstio. 95. in tit. de Supersti. versic. ad quartum dicendum. Iam ad Stychiomantiam, quæ repentino in librum apertum oculorum intuitu, ex sententiæ versusque ad quæst. facientis occursum sumitur, modò ad numerum iactarum alearum, modò sine eo. Et quoniam Poëmata pro vaticinijs, vt poëtæ pro vatibus habebantur, in ijs potissimum exercebatur. Hinc & in publicis causis Sibyllina carmina ita obseruabatur, & inter priuatos Græcos Homerica, Latinos verò Vergiliana. Adriano Imperatori dubitanti de animo ac amore Traiani erga se, sortes hæc Vergilianæ obuènere ex 6. Aeneid.

Astragalomantia

Arythmantia

Stychiomantia

Adrian. Impat.

*Sortes de Traiano
obuènere rursus ex
6. Aeneid. Virgil.*

Quis

*Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacraferens? noscocrines, incanoq; menta
Regis Romani —*

Post adoptatus à Traiano, successit ei in imperio Romano. Claudius secundus Aureliani Imperatoris prædecessor, inquirens de posteritate sua, incidit in illud li. 1. Aeneid.

Hic ego nec metas rerum, nec tempora pono. Genus eius per longam posteritatem stetit. Reliquas species ordine enumerat Peucerus de Sortibus & Bodinus lib. 1. cap. 6. Huc pertinent impostores illi vagabundi cum olla fortunata, *Wit dem Glücks Topff* / qui homines saltem decipiunt. Addidi quoq; in definitione Sortiarios superstitiosos quibusdam obseruationibus adherere. Huc pertinent primo Chiromantici, qui ex lineamentis personæ & membrorum diuinant & futura prædicunt. Quidam inter diuinationum Physicarum genera Chiromantiam collocant, quatenus nimirum intra Physicas versatur metas. Vide Peucerum in Chiromantia in fine. Secundò Mathematici siue Genethliaci, qui Mathematicorum liberali nomine adumbrantes ineptias suas profitentur, se fata cuiusq; nosse, & natalitias siderum obseruationes, vt Iacobus Cuiacius in Paratit. C. de Malef. & Mathematic. notauit. Vel qui mercimoniorum & itinerum lucra, hominum dignitates, status, aut liberos nascituros, actionum successus felices & infelices, ingenij tarditatem, aut dotes, & reliqua huiusmodi nobis imminetia ex stellarum situ, concursu, aspectu, & inter se retrogradatione vel coniunctione prædicunt: Vel rerum publicarum & regnorum euerfiones, mutationes, aut de familia in familiam migrationes, & translationes eodem modo, si Deo placet, diuinant, vt Lambertus Danaus in sua Physica christiana, Tract. 4. cap. 36. contra Astrologos iudiciarios scribit, vbi firmissimis sacre scripturæ testimonijs, alijsq; rationibus Astrologorum argumenta solidè refutat.

*peucr
Bodin lib. 1. cap. 6.
Wit dem Glücks
Topff.*

Chiromantij

*Mathematici siue
Genethliaci.*

*Lamb. Danaus
in Physica christiana
tract. 4. cap. 36.
Astrologos arguta
refutat.*

Q 2

Quam-

19 Quamuis enim motus positusque siderum cognoscere & inquirere, studium sit imprimis liberale, tum vt temporum interualla & vicissitudines cognoscantur, sine qua cognitione maximæ essent tenebræ, tum vt contemplantes vasta illa & varia astrorum corpora tanta celeritate tam diuerso motu congruentissima symmetria, per immensa temporum spacia decurrere, illud certò apud nos statuamus, quod in Pimandro inde colligit Mercurius Trismegistus, vnum esse omnium conditorem, qui
 20 ordinem vnum in tam multis & varijs conseruet. Ideoq; Psaltes laudato DEO istarum rerum inferiorum nomine, cum ad vim astrorum annotandam venit, extra se raptus exclamat in hanc formam:

Psalm, 8.

*Suspiciens oculis tua celsa palatia cælos,
 Artifices digiti quos peperere tui.
 Lucentemque globum, Lunæ Titaniaque astra
 Quæ doctæ Domini constituere manus.
 Ecquid homo est, dico attonitus quem mente reuisas
 Sollicita, cuius te meminisse iuuat.*

De Elementorum quoq; & corporum inferiorum constitutione aliquid conijciamus, quandoquidem elementaris mundus lationibus superiorum est contiguus, & virtus eius inde, vt ait Aristoteles, gubernetur. Vterius tamen Astrologicas prædictiones extendere ad casus nempe fortuitos, deliberationes & actiones humanas, earumq; euentus, & humanæ vitæ, ciuitatum etiam ac regnorum fata, non potest non esse vanum, & à summis Philosophis Platone & Aristotele ipso, eorum de his rebus silentio satis improbatum, & ab Eudoxo, Carneade, Plotino, ab Origene etiam, Basilio, Ambrosio & Augustino
 21 prolixè & ex professo confutatum. Vanissimum verò & cum indignatione irritandum, vt ad Ianuarium inquit Augustin. cum religiones & diuina etiam miracula ex astris deriuare conatur,

*Astrologia prædicta
 improbata à summis
 philis platone &
 Origene Bas. Amb.
 Aug.*

nantur, vtpote, cum Mosaicam legē Marti, Euangelium Mercurio, Paganismum Ioui, Mahometismum Veneri, assignant, & Dei erga nos propitiationem non verentur astris ferre acceptum, prout Abraham Auenezra, si Iuppiter, inquit, fortis, tertiam domum aspexerit, natus Deum diligit, & ab eodem diligitur. Qui Deo supplicauerit, inquit Albumazar, hora, qua Luna cum capite Draconis Ioui coniungitur, impetrat quicquid petierit. Saturnus inquit, Maternus, in Leone constitutus facit longæuos, quorum anima post mortem ad cælos transibit. Aliaque id genus deliramenta alij, verè (vt ait Hieronymus) Aegypti opprobria. Tertio Ornimantici auium obseruatores. Celebratissimæ maximèq; dignationis semper fuere oracula, extispicia, auguria: adeò, vt his totam Romanorum Rempub. tantum non contineri Cicero existimauerit. Romani, inquit, solennes & statas ceremonias Pontificatu, rerum agendarum authoritates augurio, fatorum seriem prædictione Apollinis vatumque libris, portentorum depulsa & explanationes Hetrusca disciplina explicari voluerunt. Postea verò elucescente Euangelio hæc omnia euannerunt, atque in magnam infamiam obierunt, vsque adeò vt Constantinus earum artium administris nullius domum patere grauissimis pœnis sanciuerit, quodque magis miremur, Iulianus etiam, qui postea vsque ad infamiam his rebus deditus fuit, omnem diuinandi curiositatem perpetuò silere, & non, vt olim Cato, villicos tantum, sed oēs in vniuersum, aruspicem, mathematicum, ariolum, Chaldaeum, ac Magum consulere vetuerit. Ergò, vt præclare ait Ambrosius, futura ab istis scire & inuile est quærentibus, & impossibile pollicentibus. Postea breuissimi temporis lapsus facit, vt à tota coniectura sua isti longissimè aberrant. Porro obseruationes ex auibus variæ sunt: Aliæ sunt Physicæ, vt grues, in silentio per sublime volantes, serenitatem nunciât. Corui singultu quodam latrantes, seque concutientes, si continuant, ventos, siue.

*A vol. p. d. t. v. s.
 Hieronymus Aegyptij
 opprobria.
 Ornimantij.*

*Cōstant.
 Julian. inordixit
 runt has ineptias.*

*Ambros.
 26 obseruatores auium
 physica qdã s̄t
 grues serenitate
 conij ventos nunciat*

Graculi

Bilgromix

Hirundo

Anseres

Ardea

per ora exultantia

Bonis

porci

Formice

Vermis

II Superstitio

si verò carptim vocem resorbent, ventosum imbrem : Graculi ferò à pabulis recedentes hyemem, & albæ aues, cùm congregantur, & cùm terrestres aues cõtra aquam clangores dant, perfundentes sese, sed maximè cornix : Hirundo tam iuxta aquam volitans, vt eam stringat aut percutiat penna : Anseres continuo clangore intempestiui : Ardea in medijs arenis tristis : Pecora exultantia & indecora lasciuia ludentia : Boues cœlum olfactantes, seq; lambentes contra pilum : Turpes porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes : segniter & contra industriam suam absconditæ formicæ, vel concursantes, vel oua progerentes : Vermes terreni erumpentes, eandem tempestatum significationem habent. Alia superstitiõsæ, vt, obseruare volatus aut garritus auium iuxta disciplinam gentium, vt qui noctuarum aut bubonum nocturnos clamores, mortem alicuius vicini præfagire credunt. Bubonis vox audita anno vrbs DCXIX. & sequenti, exercitus Romani oppressionem ad Numantiam portendisse credita est. Rursus visus non auditus bubo, felix omen attulisse, iudicatus est aliquoties. Noctua si volasset, victoriam nunciare, si sereno cecinisset, turbare aërem : si tempestate occineret, serenare obseruatum est. Hæc cum in hasta Pyrrhi Regis, contra Argos euntis confedisset, fatum illi, & discrimen extremum portendit & attulit. Ante Pharfalicam pugnam apes aræ insidentes, & in nauibus inspectæ Dioni & Pompeio Magno, cladem paulò post secutam prænotarunt. Idcirco cùm in Bruti exercitu examen apum procubuisset, Haruspices castra mutare eum iusserunt, ne in hoc loco damni aliquid, & detrimenti acciperet. Hirundinum circumuolutiones decubitu sue, in fausti habiti. Præposteros aut vespertinos gallorum cantus optimi euentus signa aliqui notauère. Gallinarum cantus nunquam exauditi, nisi quando dirum aliquid immineret. Corui inauspicatæ garrulitatis aues, à dextra, vt coruices à sinistra

stra spes non ambiguas : si ab ortu occinerent clara voce præsentem felicitatem significabant. Ab occasu, vel laua, si proclamarent, aut glutirent vocem, velut strangulati, exitium apportabant. Corui discriptos deuorantes pullos, reliquiaque deferentes in nidum, ante ciuile bellum inter Syllam & Marium, visi, & crudelitatem, qua in sua illi sauiuerunt viscera, portendisse iudicati sunt. Leporem aut vulpem, vel prægnantem canem obuiaße, aut serpentem commecantium iter interrupisse, aut procidisse, aut offendisse pedibus, aut subito constitisse aut expauisse vel defecisse viribus absque manifesta causa, aut spectra conspexisse, vel circumfusas ac scintillantes flammæ, aut risus, gemitus, compellationem sui exaudiuisse, & quicquid fuit huiusmodi, infortunata præfagire & infesta itinera, 28 creditum est. Vltimò Chronomantici, id est, obseruatores 29 temporum superstitiosi. Est autem duplex temporum obseruatio : Alia est Physica, quæ ex ipsis sideribus ipso naturæ ordine quodammodo pendet, quale est proximæ pluuiæ aut serenitatis : tempestatum, aut tranquillitatis : frigoris, aut æstatis iudicium. Hinc Saluator Matth. 16. & Lucæ 12. vers. 54. Quando est serum diei, dicitis, serenitas erit, rubet enim cœlum. Et mane. Hodie erit tempestatum, rubet enim cœlum triste. Item. Quam videritis nubem exorientem ab occasu, statim dicitis Imber erit, & ita fit, & quum Austrum flantem, dicitis, Aestus erit, & fit æstus. Sic Elias ex nube ex oriente mare verus, pluuiam fore naturaliter prædicit, 1. Regum. 18. vers. 43. Obseruauit enim omnis ætas quosdam ceu decretorios dies, indices præcipuarum anni tempestatum & fœcunditatis aut sterilitatis, non temerè aut fortuito, nec superstitiosè, sed quòd congruere significata deprehensum esset, et si causas non intellexit, quas constat cœlo deriuari plerasque. Vsitatum est colonis prædicere tot tempestatum, pluuias estate oborituras, quot

quot dierum in Martio nebulosa fuerit constitutio, totq; Pascha consecuturas pruinas, & Augusto Mense effumaturas nebulas, quot noctibus Martius irrorarit. Ita ex aeris constitutione, quæ incidit in diem Medardi, vel circiter, de tota messis tempestate: Ex ea, quæ Urbani die contingit, de vindemia coniecturas faciunt, quæ etsi non exactè semper cum euectu congruunt, rarò tamen prorsus aberrant. Eius generis quoq; sunt his versibus comprehensa prædicta:

*Clara dies Pauli bona tempora denotat anni,
Si fuerint venti, designat prælia genti:
Si fuerint nebulae, pereunt animalia quæque
Si nix, si pluuia: designant tempora caræ.*

Tales superstitiosi versus, sunt hi quoq;:

*Vincenti festo si sol radiet memor esto,
Para tuas cuppas quia multas colligis vvas.*

Hæc enim non possunt subsistere vt Martinus de Arles doctiss. Theologus in tractatu de superstitionibus dicit. Nam quod illa die sint nebulae vel venti per accidens, id est, quod plures sint vindemiæ illo anno vel animalia pereant, vel prælia contingant, accidit non à tali die festo sed potius à voluntate diuina. Nam sæpè contrarium videmus esse certius. Arborem ad ædificandam putatores non cædunt plena, sed decedente Luna, alioqui lignum ædificijs foret inutile. Eodem tempore inseritur, plantarumque radicibus accumulatur, grana & legumina vanno excutiuntur declinante Luna, aliæque obseruationes innumeræ
30 à veteribus fuerunt annotatæ, quas videre est apud Plinium lib. 18. cap. 32. Alia est Superstitiosa, quæ non habet causam in natura, sed humana superstitione ex cogitata est, & Satanæ præstigijs confirmata, qualis est obseruatio dierum Aegyptiacorum. Sunt enim qui dicunt, in quolibet mense duos esse dies, quos ægros & Aegyptiacos vocant, in quibus infaustum sit quicquam

quam operis inchoare s. 26. quæst. 7. non obseruetis. De his & similibus, vide Volaterranum. Alij obseruant tempus iucundi coniugij, induendæ nouæ vestis, amandandi nuncij, & aliarum id genus rerum. Huiusmodi superstitiosæ obseruationes sunt prohibita. His affines sunt, vulgares superstitiones, quibus vulgus vti consuevit, vt sunt, dirum esse, si quis manè calceum perperam, ac sinistrum pro dextro indueret, vt Cæsar etiam Augustus iudicabat. Infelicem consiliorum euentum esse eo die, quo nobis præsentibus sal in mensa effundatur. Infaustum esse, ceruum transire à dextris, vulpem à sinistris. Infaustum esse, lapidem aut puerum aut foeminam mediam interuenire. Calcare limen cum ante domum tuam transis. Redire ad lectum, dum si quis se calceat, sternutauerit. Redire ad domum si quis procidens offenderit, vel si vestis à foricibus roditur. De his lege August. lib. 1. de doctr. Christ. & c. illud. 26. quæst. 2. & c. Non obseruetis 26. q. 7. & c.

CANDIDO LECTORI
IOANNES GEORGIUS
GODELMAN S. D.

Scriptionis, candide lector, præcipuum officium esse arbitror, ingenuè & palam fateri, per quos profecerit, & quorum opera industriaq; in suis scriptis se adiutum senserit, ne alienæ industriæ laudem, suppresso aliorum nomine, sibi tribuat, vt præclare Plinius ad Vespasianum Imperatorem in proœmio Naturalis historiæ scripsit. Quapropter lubenter fateor, me in hoc suscepto difficillimo labore, ita adiutum clarissimorum & doctissimorum Theologorum, Iuriconsultorum, Medicorum, & Philosophorum Europæ, quorum nomina & verba in singulis capitibus totius operis passim bona fide annotavi, scriptis & laboribus, vt absq; illis hoc iter nequaquam ingredi ausus fuisssem: & lector attentus ipsorū res & verba cognoscet. Quid enim dici potest, quod non sit dictum prius? Inprimis verò quod ad Medica & Paracelsica à me in cap. VIII. lib. I. de curatori-

AD LECTOREM.

ratoribus morborum præstigiosis, relata, attinet, plurimum me adiuuarunt clarissimi Medici. D. Francisci Ioëlis, piæ memoriæ, Collectanea disputationis suæ, de morbis hyperphysicis & rebus Magicis, quæ pro insigni sua humanitate mihi (ad absol- uendum cap. 8.) benignè communicauit, iuuenis eruditus & modestus D. Timotheus Ioël, D. Fran- cisci filius, amicus meus singularis: licet aliàs do- ctissimus ille vir in Disputatione sua in multis à me dissentiat, inq; contraria planè sit sententia, dum Lamiarum potentiæ nimium tribuit, nec aliquam differentiam inter Magos, Veneficas & Lamias sta- tuit, sed indistinctè omnes comburendas asserit. Non enim debeo nec volo aliorum labores & in- dustriam furari & mihi vindicare: cùm peruersi & infelicis ingenij sit, malle in furto deprehēdi, quàm mutuum reddere, vt Iason noster ait. Accipe igitur lector humanissime, hunc laborem, eo quo datur animo, & citra calumniam lege, Deumq; roga, vt Spiritu suo sancto etiam reliquos conatus meos, ad sui nominis gloriam, & Rei- publicæ salutem, dirigat.

Vale.

R 2 AD

AD IVDICEM, IOANNIS
ALTHVSII V. I. D. ET PRO-
FESSORIS, ADMONITIO.

a Tob. c. 2. v. 4.
Prouerb. c. 22.
1. Ecclesiast. c.
41. v. 15. 16.

b 1. in bello
12. §. facti. 2. de
Capti. & postl.
reuerf.

c Imperitia.
132. de leg. iur.
1. 28. §. 29. ad
1. Aquil. l. 9. §.
5. l. 13. §. 5. Lo.
cat.

d act. apof. c.
8. v. 11.

e Syrac. c. 34.
v. 3. 4. 5. 6. 7. 1e.
rem. c. 27. 9. 10.
11. 15. & c. 23. 32.
act. ap. c. 8. 11.

f 1. Sam. c. 28.
v. 7. 9. 10. 11. 13.
Syrac. c. 34. v. 3.
4. 5. 6. 7. 8. facit
Tob. c. 12. v. 19.

ARdua, controuersa & periculosa quæstio de Maleficis, Sagis & Lamiis semper fuit. Non enim hîc de glande legenda, non de oleo, vino, tritico legato, sed de vita, de honore & existimatione hominis agitur. Ibi si erratur, iactura est exigua, hîc maior esse nequit. *a* Cogita igitur hîc, qui pro tribunali sedes, quantum sententia iniqua nocueris. Vide ne innocentem sanguinem effundas, vide quoque ne impium iustifices. Non hîc restitutionis integrum, beneficium locum habet, neq; postea factum infectum reddi potest *b* imò imperitia culpæ adnumeratur. *c* Neque etiam putes hîc cum vetulis deliris agi, cum callidissimo & versutissimo generis humani hoste Dæmone negotium est. Hic mille artes, quibus te decipiat, nouit, mirabiles tibi insidias struit, omnem lapidem mouet, vt à tramite recti te seducat. Iam homines dementat, *d* vetulis melancholicis imaginationes insinuat, soporiferis vnguentis delinitis somnia & phantasmata varia obijcit, homines præstigij suis deludit, *e* vt reuera à se designari existiment, quæ facta quidem esse constat, sed tamen vel ab alia naturali causâ, quæ postea deprehenditur, vel etiam ab alio autore. Nunc sensus hominum per apparentiam quandam & delusionem fallit, *f* vt omninò sibi persuadeant, fieri vel facta esse, quæ tamen vel facta omninò non sunt, vel etiam ab homine fieri non potuerunt, imò sæpè nec ab ipso Diabolo. Rogo enim an facta ab ipsis vel à Diabolo putabimus, quando confitentur, se in lupos, feles aliâsve bestias transmutas? similiter quando asseuerant, se aliò segetes transtulisse, per rimulam euolasse, mortuos excitasse, aliâque huma-

ADMONITIO AD IVDICEM.

humanæ naturæ proprietatibus contraria vel viribus nostris superiora patrasse? Nequaquam opinor. Dei solius est formas & essentielles rerum proprietates mutare, *g* huius solius recondata & occulta scire, *h* non genethliaci, non astrologi, arioli, pythons. *i* Sunt igitur hæc quæ illi de se confitentur, mera ludibria & mendacia Satana, quibus nos in superstitiones ducere & à Deo auertere molitur. *k* At quid de factis, quæ hominis quidem vires superant, in Dæmonis verò potestate sunt? Fateatur scilicet Lamia seu Malefica, se tempestates mouisse, tonitrua, grandinem, ventos, pruina, aliâq; meteora produxisse, sterilitatem effecisse. Vident hîc omnes in nullius hominis potestate esse, vt talia faciat, & tamen constans omnium ferè maleficorum confessio est, à se hæc perpetrata esse, etiam de factis & factorum circumstantijs constat. Quid igitur hîc agendum? Certè Dæmon ex naturalibus causis, de quibus Physici, facere eiusmodi potest, *l* & fecisse illa ex tacito vel expresso pacto cum malefico intelligimus. Cur igitur hic maleficus à pœna excusandus? *m* imò diligentissimè inquirendus & puniendus. *n* Idem omninò statuendum opinor, quando fatentur se virilitatem sustulisse seu vim generatiuam inter cõiuges, aliâque personas impedisse, morbos omnibus medicis incurabiles certis medicamentis, verbis conceptis, vel alio signo adhibito sustulisse, vel incognitos & admirandos suis incantationibus intulisse, se per aërè volasse, in remotissima loca deportatos, serpentes, ranas, aliâq; animalcula effecisse, res futuras prædixisse, mortuorum manes & vmbra & spectra produxisse, rerum furtiuarum, amissarum vel remotissimarum imagines, & locum in speculis, crystalis, aqua, annulo, aliòve instrumento representasse, & indicasse, serpentes virus exorcismo suo seu incantatione deponere coëgisse, vel ipsum Diabolum *o* & similia execranda patrasse. Ipsæ Malefica, Lamia vel pythones per se hæc facere non possunt. Verum est. At auxilio & ope Dia-

g Tohan. c. 2. 9
11. Exod. c. 4. 3.
4. 5. 6. & c. 7. 10.
20. & c. 8. c. 9.
c. 10. & seqq.
Num. c. 22. v.
28. Ios. c. 3. 16
& c. 10. 13. Psal.
78. & 72. 2. Reg.
c. 6. 6. Dan. c. 3.
24. & 1. Sam. 14.
6. 2. Sam. 2. 6.
Psal. 33. 9. Mat.
c. 3. 9. Rom. c.
4. 17. 21. 2. Cor.
6. 18. & 9. 8. Ex-
od. c. 15. 11. Iob
c. 9. Esai. c. 50.
2. & passim
alibi.
h Hebræ. c. 4.
13. Marc. 6. c. 2.
8. act. c. 1. 24.
Exod. c. 3. 19.
Deut. c. 31. 21.
Esai. c. 29. 15. &
in infinitis aliis
locis.
i Dan. c. 2. & c.
4. c. 5. Gen. c. 41
k Deut. c. 13. 1.
2. 3. 4. 5. Syrac.
d. loc. Ierem.
c. 27. 9. 10. 11. 15.
1 Iob c. 1. & c. 2.
1. 4. corum. 1.
multi. 6. & cor-
tit. C. de male-
lef. & mathe-
mat.
m Vil. Leuit.
c. 19. 31. & c. 20.
27. Deut. c. 18.
11. 1. Reg. c. 28.
7. d. 1. 6. multi.
1. 5. nemo. C.
de malef. &
mathemat. c.
non abiolutis.
26. q. 7.
n Deut. c. 13.
o 1. 1. §. 3. de
var. & extraor.
cogn. act. c. 19.
& 13.

ADMONITIO IO. ALTHVSII V. I. D.

boli aduocati adfistentis & colludentis faciunt. A Dæmone vero artifice & physico peritissimo hæc fieri posse negabis? Deficientibus naturalibus causis & medijs, hoc facile dixerim. Nā hoc modo aliquid efficere posse, omnipotentia argumentum est. Verūm hisce causis præsentibus, quin artifex vsu, experientia & scientia præstantissimus, supra hominum, qui scientia & facultate longè inferiores sunt, vires aliquid facere possit, quis dubitabit? Non oportet igitur Diabolum hac in re homini adæquare. Dona vtiq; naturalia spiritui conuenientia, integra & perfecta in Diabolo, sicut in cæteris spiritibus, permanserunt. Hæc naturalia dona, si tu in Diabolo mutata fuisse affirmaueris, vide ne te experientia refutet, vide quid historiae sacræ, quid profanæ responsum sis? Omnes Diaboli actiones, & operationes, de quibus in sacris literis perscruteris inuenies, parem ipsi cum bonis angelis in exequendis mandatis diuinis celeritatem, parem aptitudinem, parem etiam potestatem, tantam meherculè quantam nos vix credere possumus. An non potuit hic hominem surdum & mutum reddere? *p* Sanè morbos periculosissimos infligere, *q* vulnerare *r* homines & pecora interficere? *s* nonne serpentes aliasq; bestiolas producere? *t* Sensus fallere? *u* visu priuare, *x* phantasmata, visiones & somnia terrificam obijcere? *y* Spectrorum monstris, fascinationibus & laruis terrere? *z* phantasmatibus populum Iudaicum, *a* Aegyptios, *b* Saulum, *c* & prophetas *d* decipere? Iudam ad proditiōem adigere? *e* per incantationem nocere, *f* imò interficere, *g* ventum, tempestatem & ignem in perniciem Iobi excitare? *h* non hic potuit corpus humanū ex loco in locum deportare? *i* non potuit corpus adsumere? *k* non prodigia, miracula seu portenta

p Marc. c. 9.
Luc. c. 13.
Matth. c. 9. 32.
q Iob. c. 2. & seqq. vid. Luc. c. 13. 16.
s Acto. c. 19. 16
t Matth. c. 18. v.
u Tob. c. 6. 19
v Exod. c. 8. c. 7. c. 9.
w Exod. d. c. 7. v. 11. 12. 22.
x Mat. c. 12. 22
y Sapiē. Salō. c. 18. 17. 19. Syrac. c. 34. v. 3. 4. 5. 6. 7. Marc. c. 6. v. 49. Acto. c. 12. 15.
z Vid. d. c. 17. v. 3. 4. 7. 8. 9. Sapiē. & Matth. c. 14. 26. Act. c. 12. 9. 15. a Ierem. c. 27. v. 9. 10. 11. & c. 23. 32. Acto. c. 8. 9. 11. b Gen. d. c. 7. c. 8. & seqq. c I. Sam. c. 28. d I. Reg. c. 22. 21. 22. 23. vide Philipp. Mornæum de veritate Chr. Relig. c. 23. e Luc. c. 22. v. 3. f Syrac. c. 12. 12. 13. Psal. 58. 5. 6. g Tob. c. 6. 19. fac. 2. paral. c. 32. 21. Act. c. 18. Iob. c. 2. Matth. c. 13. 32. h Iob. c. 2. adde c. 13. v. 13. Apocal. Iohan. i Mat. c. 4. & experientia estis est. k Matth. d. c. 4. Gen. c. 3. add. c. 18. 2. c. 19. 2. Iudicum. c. 13. 16. 17. experientia testatur & historiae

AD IVDICEM.

ta per ministros suos edere potest? Magna scilicet potestas Satanæ est, qui in malis efficaciter agit & operatur, *m* qui Deus seculi huius est, *n* princeps mundi, *o* potestas aëris *p* & dominus rectorq; mundi, *q* in quo videlicet regnum suum habet. *r* Hic inquam, qui tanta facere potest, quare superiora, quæ dixi, diuina permittente voluntate, ad inuocationem maleficorum suorum non efficiet? Possè igitur habet, nec opinor, velle deficit. Atque hæ sunt pœnæ illæ quibus Deus hominum impietatem punire vult. *s* Sic ergo statuendum, quando malefici fatentur à se facta quæ vires ipsorum superant. At si quæ ab homine fieri possunt, hic in primis videndum, vt de facto illo eiusq; circumstantijs constet. *t* Deinde autorem alium inueniri non posse. Deniq; omnes circumstantias & coniecturas vrgentes in autorem maleficum concurrere, vt etiam in non confitentem probatio quædam sit. *u* Ita accuratè causa examinari debet. *x* Quare vero? Opinor, vt iudex certus esse possit, non esse hæc phantasmata, non esse præstigias & illusiones Diaboli, vt sunt sæpissimè, quæ Malefici vel Lamiæ de suis commellationibus, ludis, iocis, choreis, transportatione, nefandis & monstrosis suis libidinibus fatentur. Ex hisce de factis maleficorum intelligis, de modo vero efficiendi & operandi fortè dubitaueris, præsertim verò in ijs quæ hominum vires superant. Acta iudiciorum docent, maleficos in producendis operibus suis nonnunquam adhibere ea quæ naturalem actionem ad operationem propositam adsequendam habent, vt herbas, venena, pharmaca toxica, philtrea, & sæpè etiam nuda signa, verba concepta & inanes characteres nihil virtutis habentes ad effectum producendum. Vnde igitur inquis, illo casu operatio, quæ signa adhibita consequitur? Puto ex tacito vel expresso pacto cum Dæmone inuito, quem ad operationem producendam inuocant. Sæpè etiam vtrumque modum, res scilicet & imprecationes coniungunt.

1 Matt. c. 7. 22
23. c. 24. 24.
Marc. c. 13. 22.
23. 2. Thessa. c.
2. v. 9. Deut. c.
13. v. 1. 2. 3. 4.
Apoc. 13. 14. 13
& c. 16. 14. & c.
19. 20.
m Ephes. c. 2.
v. 2. Thessa. c.
2. 9. 10. Mornæus d. loco.
n 2. Corinth.
c. 4. v. 4.
o Iohan. c. 12.
v. 31.
p Ephes. c. 2.
v. 2.
q Ephes. c. 6.
v. 12.
r Marc. c. 3. v.
27. Luc. c. 11.
Mat. c. 12. v. 29.
s Leuit. c. 26.
sicut cōminat
tur apud Esaiā
c. 34. 14. & c. 19
3. & c. 47. 12. 13
& Ierem. c. 23.
32. 2. Thessa.
c. 2. 11.
t Deut. c. 13. v.
14. & c. 19. 17. 18
c. 16. & seqq.
Iosue. c. 7. v. 22.
& seqq. & c. 22.
clarus lib. 5. 6.
final. practic.
crim. q. 64. nu.
3. 9. & q. 55. &
q. 9.
u I. 1. 5. si quis.
27. 5. 25. & 9.
23. & § 1. 1. 18.
de question.
x Syrac. c. 11. 7.
8. & c. 37. v. 21.
& c. 19. v. 26. 27
Iohan. c. 7. 51.
Deut. c. 17. 8.
7. 62. Cor. c. 13
1. d. l. 1. §. 25. de
quæstion.

ADMONITIO IO. ALTHVSII V. I. D.

gunt. Quæ cum ita sint, rectè dixi quæstionem hanc arduam & periculosam esse, in qua iudicem circumspectum & prudentem esse oportet. Non semper credendum, quandoq; etiã fides adhibenda. y Facti qualitas & circumstatiã iudicem multa docebunt. z Vide & lege quæ eruditè & accuratè hac de re scripsit clarissimus & multæ lectionis vir D. Godelmannus lib. 2. & 3. Obserua similiter & nota benè quæ ibidem de processu tradidit, item quæ eleganter & doctè scripsit de differentia constituenda inter veneficos, incantatores, præstigiatores, ariolos & lamias, sagas seu striges, quæ ab alijs hucusq; magno errore confusa fuere. Venefici veneno, intoxicationibus: incantatores verbis conceptis seu adiuratione alijsve ceremonijs adhibitis damnum inferunt, lædunt vel interficiunt, homines vel bestias vel cæteras res inanimatas inficiunt. Præstigiatores umbras rerum offerunt & falsas species effingunt, vt oculos reliquosq; sensus hominum fascinatione ludant & fallant. Arioli diuinant & res abditas reuelare conantur *μύσους* siue *ἀμύσους*. Hi prout varijs modis diuinant, ita varijs etiam nominibus appellantur, nimirum pythones, necromantici, somniorum coniectatores, astrologi, theomantici, crystallogantici, gastrumantici, lithomantici, dactyliomantici, hydromantici, pyromantici, &c. Lamia ludis, iocis, colloquio, familiaritate, commensationibus, choreis, transportatione & Venere nefando, cum Diabolo vtuntur. Omnes in eo conueniunt, quod quicquid faciunt, Diaboli ope faciunt, cum quo scilicet ea de causa pactum tacitum siue expressum inierunt, & in istius obsequium corpus & animam addixerunt. Potest igitur Saga vel Lamia esse, quæ tamen pythonica, venefica, incantatrix nõ est, vt experientia & earundem constans confessio testatur. Quod si verò Lamia veneno vel alio modo nocuit, si præstigijs, sortilegio, diuinatione, philtro vsa est, non negamus, quin simul & venefica pythonica & incantatrix sit & haberi debeat. Non enim

y l. 1. §. 25. §. 27.
de quæstion. l.
11. §. 8. de inter-
rog. l. vltim.
C. de probat.
z l. 3. §. 1. ver. tu
magis. de test.
l. 21. d. 1. illi-
citas 6. §. 1. ve-
ritas de off.
præsid.

AD IVDICEM.

curfus & multitudo delictorum ipsa delicta vel poenã ipsorum minuit. Atque hæc doctissimus vir D. Godelmannus rectissime obseruauit & tradidit. Vtinam verò & iudices hæc obseruarent & hæc maleficia distinguerent: Vtinam perpenderent quæ quàm frigida, quàm temeraria, fallax & periculosa sit probatio Sagarum per aquam frigidam. Autor noster rectè genus probandi furiosum vocat, Concilijs iam olim prohibitum. Vide quæ doctissime docuit lib. 3. At, inquis, si prohibitum fuit, quomodo hodiè in plurimis locis robur & fidem accepit? quomodo in consuetudinem venit? Venit certè, nec iam quomodo venerit, sed quàm rectè & quomodo tollatur, quærendum erat. Verum sæpè aquis innatantes postea etiam nocetes deprehenduntur, & contrà innocentes sursum feruntur. Fieri hæc & facta sæpè, credo. Tu verò nescis, Diabolum sæpè vera b dicere, sæpius etiam falsa? c Vera dicit coactus d vel semel, vt centies te in posterum decipiat. Iusta nimirum merces est hæc eorum qui in probando illicita media quærunt, qui plus quàm par est, sapere volunt, e qui miraculum quærentes Deum tentant, vt scilicet seducti mendacijs credant, f & error ad superstitionem in ipsis efficax sit. g Crede mihi, Diabolus maleficos puniri & manifestari nunquam cupiet, grassandi potiùs & peccandi licentiam & tempus suis omnibus modis prorogari sataget. Nonuit verò Deus occulta & abditis mirabiliter in lucem proferre & maleficos ad supplicia ducere. Longè aliud est quod olim malefici per sortem iudicati fuerunt, h item per potionem amaram, i aliud etiam factum Ecclesiæ. k Sed iam actum ago, habes hæc de re latius & accuratius disputantem autorem nostrum. lib. 3. Hoc interim testor hinc, me à fidedignissimis, qui viderint, audiuisse, aquis innatasse, de quorum tamen innocentia & integritate nemo dubitare poterat, & contrà nocentes submersos. Ita mendax varius & subdolos Diabolus est. Quod si præterea lector varias variorum altercationes & disputationes, qui-

a l. 2. de pñ-
uat. delict. l. 27.
ad L. Aquil. l.
11. §. 2. de seru.
corrupt. l. 8. §.
2. arb. furt. Cæ-
sar l. 60. de act.
& obligat.
Matth. c. 7. 13.
Exod. c. 23.
b l. Sam. c. 28.
19. act. apost. c.
16. v. 17. & c. 19.
15. 16. 2. Corin.
c. 11. 14. Matth.
c. 8. 29. Marc. c.
5. 7. & experi-
tia restatur.
c Iohan. c. 8. 2.
44. Gen. c. 2. 10.
rem. c. 27. 9. 10.
11. 14. 15. & seqq.
d d. c. 8. 29.
Matth.
e Rom. c. 2.
f 2. Thessal. c.
2. 9. 11.
g Esai. c. 19. 1.
vide apud le-
rem. c. 44. 16.
17. 18. 19. & seqq.
In dubio igitur
melius est
nocentem di-
mittere, quàm
innocentem da-
mnare. l. 5. ab-
sent. d. c. pœ-
fac. l. 47. Artia-
nus de oblig.
& act. l. 6. C. de
accusat.
h Iosu. c. 7. 18.
Ionæ c. 1. 7. 11.
Samuel. c. 14.
41. 42. Prouer.
c. 18. 18.
i Num. c. 5. 14.
15. & seqq. 24.
k l. Regu. c. 18.
22. & seqq.
l Iohã. c. 8. 44.

S

bus

ADMON IO. ALTH V. I. D. A D IVDIC.

bus hæc quæstio hucusq; agitata fuit, inspexeris, imò inquam, si insuper præiudicia numeraueris quibus hætenus vel impugna-
ta vel defenfa fuit, non minùs ardua & perplexa videbitur. Re-
medium ad difficultatem hanc superandam suppeditabit tibi
hæc doctissima clarissimi viri D. Godelmãni disputatio in vsum
tuum edita. De vtilitate huius quæstionis minùs dubitabis
quando tractatũ hunc historijs, disputationibus physicis, The-
ologicis & Iuridicis refertum perlegeris. Si ita existimaueris, ago
hïc de illis, qui in omnium nostrorum perniciem coniurârunt,
quorum vita nostrorum est exitium, mors verò salus & incolumi-
tatis. Hisce magistratum prouincias suas purgare oportebat,
m vt piorum Regum exempla testantur, *n* atque suspectos ad
cultum diuinum etiam inuitos cogere. *o* Claudam admonitio-
nem hanc si prius te, clarissime & præstantissime D. Godelman-
ne, admonuero, vt ita de Repub. benemereri pergas & doctissi-
mos duos alios tractatus, vnum de homicidio, alterum de com-
munibus opinionibus feudalibus, nobis etiam non
inuideas. Benè vale lector, & hisce
vtere fructu.

F I N I S.

m 2. Reg. c. 10.
& iudic. c. 10.
l. 3. in fin. l. 13.
congruit. de
offic. præsid. vt
sublatis malis
cæteri securi
viuant. 2. Tim.
c. 3. 16. Deut. c.
13. 11.
n 2. Paral. c. 30
& 31. & c. 34.
2. Regum c. 18.
13. 4. 5. & c. 22.
& c. 23.
o 2. Paral. c.
14. 33.

LIBER SECUNDVS
DE LAMIIS

FRANCOFORTI
D. M. XCI.

LIBER SECUNDVS,

DE LAMIIS.

FRANCOFORTI,
D. M. XCI.

I
LIBRI SECVNDI.

CAPVT I.

Lamia vnde dicatur & quid sit.

CAPVT II.

An Lamiae foedus cum Satana ineant.

CAPVT III.

De Lamiarum & aliorum hominum in lupos, feles, aliaue eiusmodi animantia transformatione.

CAPVT IIII.

An Lamia scopis vel baculis insidentes per aërem volitare possint.

CAPVT V.

An Lamia cum Satana rem Veneream exercere possint.

CAPVT VI.

Verum Lamia, tempestates, pluias, tonitrua, ventos in aëre producere possint.

A 2

CAPVT

CAPVT I

LAMIA VNDE DICATUR,
ET QVID SIT,

Summæ.

1. Lamia vnde dicatur.
2. Eustatij verba de Lamijs.
3. Philostrati verba de Lamijs.
4. Dionis verba.
5. Diodori Siculi verba.
6. Plutarchi verba.
7. Duris verba.
8. Lamia vocabulum in sacra scriptura quomodo accipiatur.
9. Striges vnde dictæ.
10. Sagæ vnde dictæ.
11. Sagæ cur veratrices dictæ.
12. Europæ populi quomodo Lamiam nominent.
13. Sagæ cur hodiè Lamia dicta.
14. Quid sit Lamia.
15. Quales personas in hanc tragœdiam Diabolus introducat.
16. Diabolus quos superat, per mærorem superat.
17. Mulierum sexus incautus & mollis est.
18. Diabolus quomodo & qua ratione Lamijs insidias struit.

In præ-

N præfatione libri primi ostendi imprimis obseruandam esse differentiam in hoc Tractatu inter Magos, Veneficas, & Lamias, propter diuersitatem poenarum. Quapropter cum abundè, vt spero, in præcedente libro de Magis & Veneficis actum sit, restat iam vt aliquid etiam de Lamijs dicamus. Lamia à voce λαιμας deriuatur, id est ingluuius, vt ait Porphyrio in illud Horatij: Neu pransæ Lamia. Et, eodem iure piscis omnia deuorans, etiam homines integros, teste Nicandro Colophonio apud Eustathi. in Odys. 13. appellatur Lamia. Eustath. in Homerum dicta Odyssea ita scribit: voce Lamia significari Dæmonem specie muliebri. Eodemq; sensu ait Philostratus, Lamiam pueros deuorantem Corintho Apollonio Tyanneo expulsam esse. Cum autem plerumq; Dæmones spectentur in desertis locis, prout est maxima ex parte Africa, Lamiam in historia Africana describit Dion similem feræ habenti vultum fœminæ elegantissimum, mammas, & pectus pellicendis viatoribus regenti, modestis & gratis oculis: Caterum loco pedum habere serpentis caput, & squamigerum serpentem esse, qui hominem, cum primùm accessit, vorat avidissimè. Diodorus Siculus Bibliotheca lib. 20. Inde iter facientibus occurrit mons ex vtroq; latere præruptus, in cuius medio alta erat cauerna, ex qua ardua rupes sursum tendebat, ad eius radicem, antrum erat insignis magnitudinis, hedera & taxo obstitum. In eo vixisse fabulantur reginam Lamiam, insignis pulchritudinis mulierem, sed eius faciem postea, propter animi feritatem, in beluinam transformatam ferunt. Cum ei omnes liberi morerentur, hoc casu mœstam & invidia aduersus fœcundas motam, ex vlnis infantes abripi & confestim necari iussisse, fama est. Hinc ad hanc vsq; diem manere apud pueros illius mulieris memoriam, atq; ijs eius nomen esse summo terrori. Cum autem ebria esset, licentiam omnibus dedisse, quidvis pro-

arbitrio faciendi, atq; per illud tempus quoniam ea, quæ fierēt in illis finibus, non inquireret, p̄cæca habitam fuisse. Hinc fabulantur quidā, eam oculos in marsupium occuluisse, transferentes eam, q̄ in vino nascebatur, incuriam ad supra dictum carmen, tanq̄ vinū eam aspectu priuasset. Quod autem ea in Africæ finib⁹ fuerit, autor est & Euripid. ait enim: Quis hominib⁹ infame nescit genus Lamia Libysticæ? Plutarchi verba lib. de curiositate hæc sunt: Lamiam, inqt, fabulæ narrant, domi quidē canere cæcam, oculos habentem in vasculo repositos, verū vbi prodeat forās, reponere, ac tūm oculatam esse. Ita quisq; nostrū foris & in rebus aliorū ob malevolentiam sibi curiositatē velut oculū imponit. In nostris verò ipsorum erratis nec oculos, nec lucē habemus. De Lamijs (prout refert Pet. Martyr in commēt. suo super 28. c. li. 1. Sam.) scribit Duris li. 2. De rebus Libycis: fuisse Lamiam mulierē formosissimā, & pellicem Iouis. Id lunonem indignè tulisse, & filium, quē ex ea Iupiter sustulerat, occidisse, & eam turpissimū in modū deformasse. Illam autē impatientem tātā iniuriæ primū cepisse furere, deindē etiam liberos alienos trucidare. Esse autem hoc genus mulierū in Libya, in sinu maris arenosi, & naufragos homines hærentes fortē in 8 Syrtibus statim ab illis deuorari. In sacra scriptura Lamia pro nomine bestia: quæ noctu vagatur accipitur. Esai. 34. vbi ob sotilegia Babylonem detestatus, ait: non esse mansurum lapidem vnum alteri impositū, sed illic Satyros & Dæmones saltaturos esse, & ibi commoraturam Lamiam. Hebraicē nominatur Lilit. Lutherus ibidem vertit *Robold*. Apud Ieremiam Thren. 4. v. 3. Sed & Lamia nudauerunt mammā. Lamiam pro Dracone interpretes accipiunt, vide D. Osiand. ibid. Et Lutherus vertit: *Die Drachen reichen die Brüste sren Jungen / vnnnd saugen sie.* Lamia Germanicæ nominatur. *Ein Nachtfraw / Geist oder Zaubertweib.* Basilius Faber in Thesapuro suo Erud. Scholast. in 9 v. Lamia. Lamia quoq; appellantur Striges, à stridore & auibus

foedis-

foedissimis eiusdem nominis, quas Harpyas Vergilius vocat, quæ humana carne vesci gaudent. Sagæ à præfagiendo nomen obtinent. Sunt autem, quæ de rebus amissis alijsq; futuris euentibus ex cristallorum, speculorum, rerumque similibus inspectione vaticinantur. Hinc veratrices dictæ, quia profitebantur se vera dicturas, vt refert doctiss. Iosephus Scaliger in Pharmaceu. Vergilij, vbi ait: eodē modo in Italia & in Aquitania vulgò Faticolæ & Sagæ vocantur. Germani nominant Lamias *Zauberinnen / Buholden / Hexen / Walsagerin / Wettermacherin.* Galli forcierre: Itali Iannara, incantatrice, strea, striga, maga, fattureia: Hispani, Bruxa. Lamia itaq; dictæ sunt, propter similitudinem aliquam quæ ipsis est cum Lamijs antiquorum, horum enim Lamia, spectra, & phantasmata erant in formosarum mulierum specie, cum insigni splendore apparentia, quæ sese amore Iuenum captas mentiebantur, & cum ipsis conuersabantur, dum eos perderent atq; devorarent, prout ex probatis autoribus ostendi. Quoniam ergo Sagæ nostræ non quidem spectra sunt, sed quod se cum diabolis colludere, choreas ducere, concumbere, scopis insidentes per caminos evolare somniant, Lamia sunt vocatæ. Lamia est, q̄ ob foedus præstigiolum cum Diabolo initum, Dæmonis persuasū, inspiratione & p̄stigijs elusa, qualiacunq; mala, vel cogitatiōe, aut imprecatiōe designare se existimat, veluti aërem insolitis fulminib⁹ & tonitru concutere, grādinē & tempestates excitare, segetes aliò transferre, ab amasio q̄ præstigiolum formā hirci, porci, vel vituli induit, in montem aliquē vel breuissimo tēporis spacio baiulari, partim in baculo, furca, alioue instrumēto aliquo advolare, totā deinde noctem, ludis, locis commestationib. choreis, & varijs libidinib. cū amasio consumere, milleq; rerū monstrōsa ludibria ostētare. In hac enim Tragœdiam vt plurimū inducit diabolus sexū foemineū lubricū, credulū, malitosum, impotentis animi, melancholicū, imprimis autē effœtas, stupidas, indoctas, in christiana religione per-

perversè institutas, menteq; titubantes vetulas. Chrysoſtomus ait: Omni diabolica actione potentior ad nocendum est mœroris magnitudo: quia Dæmon quoscunque superat, per mœrorem superat. Hinc D. Petrus 1. ca. 3. non iniuria mulieres vocat infirmius vasculum. Et idem Chrysoſtomus: Sexus, ait, mulierum incautus & mollis est: incautus, quia nō omnia quæ videt aut audit, cum Sapientia & ratione considerat: mollis autem, quia facilè flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad malum. Idem in Epistolam ad Corinth. 2. Homil. 23. dicit, mulierum proprium esse decipi. Quo nomine Euam (Genes. 3. 1. Timoth. 3.) conuenientius suæ persuasioni organum, non Adam, in rerum primordijs, quum duo solum existerent homines, aggressus est: quam leuietiam disputationis velitatione vicit. His & instrumentis congruis insidiatur quibuscunq; potest modis, suo tempore & loco: singulos, vt cuiusque animi studia & affectus ex certis indicijs cognoverit, peculiari aliqua ratione adoritur, insectatur, illicit, vel assumpta plausibili forma, vel cogitatione imaginationeq; variè agitata & corrupta, donec tandem ipsius proposito consentiant, se ipsius persuasioni dedant, quicquid in mentem ille ingerat credant tanquam foedere obligati, ab illius nutu pendentes, ipsi obtemperantes, vera omnia esse, quæ suggerit rati, formas in imaginatiua virtute vel phantastica ab eo ingestas reverà substantialiter (vt sic dicam) existere confidentes sanctissimè: nec aliter queunt, quàm illorum mentem ex primo assensu imaginibus inanibus vitari, consopitis vel concitatis in hoc opus corporis humoribus & spiritibus, vt hac ratione ad organa accommodata species aliquas inducat, perindè ac si extrinsecus eæ occurrerent verè, non solum dormientibus, verum & vigilantibus: atque hoc modo aliqua foris vel existere vel fieri putentur, quæ tamen reverà nec sunt, nec fiunt, nec sæpè in rerum natura existunt. Ea est horum immundorum spirituum subtilitas incomprehensibilis propè, & fraus

& fraus in fatigabilis, sensus hominum eludens. Vt VVierus li. 3. De Lamij cap. 5. scribit.

CAPVT II.

AN LAMIAE FOEDVS CVM SATANA INEANT.

Summæ.

- 1 *Fœdus Magorum cum Diabolo non est imaginarium.*
- 2 *Lamiarum fœdus cum Diabolo est prestigiosum.*
- 3 *Magi ex proposito peccant.*
- 4 *Lamia per dolum à Diabolo decipiuntur.*
- 5 *Theophrasti Paracelsi verba.*
- 6 *Diaboli studium.*
- 7 *Nil violentius Dæmonis impetu.*
- 8 *Tertulliani verba.*
- 9 *Lamia in perpetuo tremore & timore viuunt.*
- 10 *Errantis nullus consensus.*
- 11 *Lamia errant & melancholicis vexantur morbis.*
- 12 *Vbi est caput melancholicum, ibi Diabolus habet præparatum balneum.*
- 13 *Lamiae similes sunt furiosis & dormientibus.*
- 14 *Secunda differentia Magorum & Lamiarum.*
- 15 *Tertia differentia Magorum & Lamiarum.*
- 16 *Historia de studioso quodam.*
- 17 *Petri abiuratio confertur cum abiuratione Lamiarum.*
- 18 *Lamiarum confessio spontanea absq; indicijs legitimis nullius est momenti.*
- 19 *Lamiae si impossibilia fatentur non puniendae.*
- 20 *Secus si possibilia, quo casu concremandae.*

21. *Lamia Sortilegijs & Magicis artibus homines & iumenta interficiens, transit in castra Magorum & Veneficarum.*

In præcedente libro ca. 2. posui formam execrabilis horribilisque; confœderationis Magorū cum Diabolo, quam minimè fictitiā esse, sed reuera fieri ex libris Magorum eorumque; confessionibus, quæ in tabulis Iudiciorum forensium conscriptæ habentur, constat. Iam restat, vt videamus, an etiam vetulæ illæ rudes, quas Lamias nominamus, eiusmodi confœderationem cū Dæmone ineant. Et sanè fœdus hoc præstigiosum esse, phantasmate aut imaginatione, vel phantastico præstringentis spiritus corpore fallaciter apparente: vel neruis opticis seu visorijs indita subdolè, quam Satan vult, specie, commotis huc humoribus & spiritibus idoneis: vel sibilo, susurro aut murmure in organis auditus, vitiatæ formis imagini respondente, spiritus maligni arte excito cõflatum stabilitumque; ac inde nullius esse ponderis, facile cognoscitur: potissimū si vtrumque; & Magorū & Lamiarū fœdus inspiciatur. Nam primò Magi & Venefici ex proposito & deliberatione ex illicita curiositate moti, cum corpore & anima se Diabolo vouent, idque; vel iureiurando, vel chirographo proprio sanguine scripto polliceri coguntur. At Lamia seu Vetulæ illæ rudes à Diabolo dolo circumveniuntur, vi, metu compelluntur, errore & ignorantia inducuntur ad fœdus hoc præstigiosum. Hinc Theophrastus Paracelsus in Tract. de Maleficis c. 22. spiritus, inquit, in somnijs lamias docent ac instituunt, vt hoc vel illud efficiant, & tam multa somnia ascendentes ipsis suggerunt, vt quis per illa Doctor Magiæ fieri possit. Quid autè grauius Lamias accidere potest, quàm Dæmonis tentatio, cui nec voluntas deest, vt totum terrarum orbem seducat, neque diligentia, quia alium actum non habet: neque technæ artesque, quibus circumuenire, fallere, decipere, non modò foeminam, sed constantissimum prudentissimumque; quemque hominum potest.

potest. Si vim spectes quæ maioris rei impetus est, q̄ repelli non potest. l. 2. D. quod met. caus. Quid autem dæmonis impetu violentius? quo cum repentinos & extraordinarios animæ infligat excessus, vt inquit Tertullianus, primū mentē harum muliercularū ita subiugat, captiuamque; ducit, teste concilio Ancyrano, & D. Augustino, de ciuit. Dei li. 2. c. 10. vt credant ei quod nec est, nec esse potest, deinde corpus vniuersum ita obsidet, vt contra corporis naturam moueatur: denique; linguam earum sic occupat, vt non nisi quando vult ipse, nec aliud quàm q̄ ipsi placeat, eloqui possint. Suppetit illis, ait Tertullianus, ad vtramque; substantiam hominis lædendam subtilitas & tenuitas sua multum spiritualibus viribus, quas vel eò magis attendere debemus in hac quæstione, quòd & invisibiles & insensibiles in effectu potius quàm in actu appareant, eodem teste in Apologet. cont. gent. cap. 22. Quid dicam de metu & timore an non misera hæ mulierculæ in perpetuo tremore & timore vivant. Nam & præsentia mala quibus premuntur ac exercentur paupertatem, odia hominum, calamitates, vel se mentitur immisisse, vel etiam Deo permittente immittit, vel ita delusis earum sensibus imprimit, vt licet nihil eorum patiantur, tamen quasi perpetuantur doleant, vt aut amolitionem eorum ostentans, aut successuum meliorum spem iniiciens, fidem ac obsequium mellis extorqueat. Hic est certè illatus timor. Timor autem & tristitia quædam est. Omnes enim ex malo aequè timemus, si immineat, vt affuturum: & dolemus, si præsens iam sit, & lædat. Nam quod lædit, naturæ contrarium, ac voluntati est. Quicquid autem fit occasione alicuius involuntarij, involuntarium & est & dicitur l. 8. D. ad l. Rhod. Restat error & ignorantia. Clarum autem est, errantis nullam esse voluntatem, & ignorantis nullum consensum. l. 15. D. de iurisdic. omnium iudicum. Quin & hunc inuito simile esse l. 26. de Reg. iuris. & furioso l. 12. D. si certum petatur, cui parçitur in omnibus. Lamias autem errare

errare inde constat, quòd in tantam mentis alienationem incidant Diaboli ludibrijs, vt nesciant quid agant, oculiq; earum ita perstringuntur, vt scilicet videant credantq; quod non est.

12 Melancholicis enim morbis vexantur. Vbi autem est caput melancholicum, ibi Diabolus habet præparatum balneum. Imò Lamiarum passiones non absimiles sunt dormientium & furiosorum actionibus. Furiosum autem & dormientem pacisci non posse manifestum est omnibus, cum eorum voluntas nulla sit l. 5. & 40. D. De Reg. iuris, nullus item consensus l. 2. C. de contrah. empt. sed per omnia & in omnia absentis & quiescentis loco habeatur l. 2. §. penult. D. De iure codicillorum l. 1. §. furiosus, ibi, si quis dormienti D. De Acqui. possess. & mentis ad omnia cæcitate laborent vt Cicero loquitur in 3. Tuscul. quæst. Cùm itaque Lamia dolo circumuentæ, vi coactæ, metu compulsa, errore inductæ in hanc credulitatis temeritatem inciderint: profectò nec hoc obijci miseris poterit, quod in contractibus attenditur, quæ ab initio sunt voluntatis, expòst facto fiunt necessitatis l. 5. C. de Oblig. nec illud quod in hæresi, delictum hoc sola voluntate, & in mente committi c. excommunicamus §. credentes de hæret. Bal. in l. si quis non dicam. C. de episc. & cler. & alij doctores. Nam vbi nullus est contractus, ibi nec contractus initium: vbi verò dolus, vis, metus, error, ignorantia, ibi neque voluntas, vt dixi suprà, neque consensus esse potest: quare nec hæreseos, nec alterius delicti, quod à solo animo pendet, suspicio, aut pœna.

14 Secundò Magi & Venefici artem Diabolicam ex libris Magicis & à præceptore Diabolo, alijque Magis discunt, vt carminibus, ritibus solennibus, Characteribus, figuris rebúsue alijs, dæmonem in eum finem evocarent, vt ad postulata vel voce, vel nota, vel quocunq; alio modo respondeant, opúsve aliquod præter & supra naturæ ordinem perficiant. At Lamia nullas artes norunt, libros nec præceptores habent vel quærunt, sed Diabolus sese insinuat apud illas

quas

quas suspicatur aut propter credulitatem nimiam, aut ætatis senilis stuporem, aut naturæ melancholicæ tristitiam, aut ex paupertate vel perpeffa iactura desperationem, fore obsequentia suæ deceptionis illusionisque organa, vt earum phantasia varijs possit simulachris præstringere. Tertiò Magi chirographo proprio sanguine scripto Diabolo se obligant, Dæmonem secum in annulo vel cristallo circumferunt, & denique corpus ac animam Diabolo vouent. At Lamia horum nihil præstant, à nulla auditum, quòd chirographum dederit &c. Imò ferè omnes antequam exuruntur inuocant æternum Deum, ipsiusque implorant misericordiam, & sæpè etiam testem suæ innocentia appellat, sanguinarijs præsidibus ad cœlestem tribunal citatis. Iam rogo, quum se iuxta vestrum decretum Diabolo emanciparint, vnde vlla respicientia? non à Satana: astutior enim est, quàm vt secum pugnet: ergo à Deo. Si itaque Deus agnoscit & recipit animam, quur tu Prator vsque adeò inclementer agis, quum nulli iniuriam fecerint, vt corpus repudies, maximè quum in tuo non deliquerit foro, & tibi nullum in diuino iudicio relinquatur tribunal? vt ait VVierus cap. 24. De Lamis. Piè & rectè fecit Lutherus qui studiosum quendam, qui varijs desperationis ex paupertate insidijs adactus, animam suam tradidisset Satanae, ad præscriptum diem ab eo possidendam, deduxit in templum, & cum pijs aliquot viris pro ipso Deum orauit, seruauitq; afflicti hominis animulam. Eadem ratione quoque procedendum esset cum Lamis & miseris illis anubus à Satana seductis. Perpendatur quæso exemplum Divi Petri, non solum abnegantis sed etiam licet mox præmoniti Christum Dominum suum abiurantis. An nõ ad simplicem ancilla & famulorum interrogationem ter negare cum iuramento herum maius est peccatum, quàm si Lamia flexuosis Satanae persuasionebus excæcata, similia committat. An non illud grauius, quod tantus Apostolus committat.

B 3 sit,

Wier.

LIB. II. CAPVT II.

12 sit, quàm quod vulgaris & infirmus peccator. At, hæc ad D. Petri Apostoli exaggerandam abnegationem non adfero, sed ad reprehendendum eos qui proprijs viribus tantùm adscribunt, & non diuinæ soli gratiæ quò minus in singulas horas, imò momenta nomen Christi abiurent: Deinde etiam, quod sicuti Petrus suæ poenitentia interuentu consecutus est misericordiam, ita & Lamia & nos omnes mortales impetrare queamus à Deo delictorum remissionem, quamuis semel atque iterum defecerimus. Vt piè VVierus cap. 24. de Lamis scribit. Sed quæro. Vnde hoc, quò pactum Lamia cum Dæmone conflat, tibi constat? Nonne ex propria stupidarum delusarumque anicularum confessione. At, quæ fatentur, vel faciunt coactè, vel spontè. Si spontè, & quidem nullis præcedentibus legitimis indicijs, quæ in ordinatione Carolina recensentur, tunc confessio est mutila & nullius momenti, quia cruciatibus torturæ intolerabilibus expressa. Quid autem periculosius, quàm in Diabolicis negotijs sine maleficij patrati testibus, pendere saltem ex confessione anus dementatæ, per vim expulsa? Sileres haud dubiè, si vidisses oleum tibijs illatum infundi feruens, candelis ardentibus torteri axillas, & infinita summæ barbariei & immanitatis tormenta exerceri in decrepitas vetulas, sicut nos in infontibus, partim etiam dimissis ob innocentiam ex nostro patrocinio, spectauimus. Si spontè aut impossibilia fatentur, uti per aërem volasse, in bestias fuisse transmutatas, & similia, & hæc confessio quia versatur circa *admirabilia* non potest puniri. Aut fatentur possibilia, ut, se homines & iumenta sortilegijs & magicis artibus interfecisse, tunc absque vlla dubitatione sunt condemnandæ. Et sanè in hoc casu non nego eas cum Diabolo conspirasse: nam tunc in castra Magorum & Veneficarum transeunt & Lamiarum nomen amittunt appellanturq; Veneficæ.

CAPVT

DE LAMIIS.

13

CAPVT III.

DE LAMIARVM ET ALIORVM
HOMINVM IN LVPOS, FELES, ALIAVE
cuiuscemodi animantia transformatione.

Summæ.

- 1 *Plurimi eruditi credunt, homines in bestias transmutari.*
- 2 *Ad hanc opinionem confirmandam plurima testimonia ex sacris & prophanis authoribus adferuntur n. 3. 4. 5. 6. 7. 8.*
- 3 *Communis Theologorū & Ictiorum est conclusio, hanc Metamorphosin esse præstigiosam.*
- 4 *Credibile non est, hominem ad Dei similitudinem creatum, in lupum aut aliud animal transmutari.*
- 5 *Hæc dubia quæstio dudum in Concilio Ancyrano decisa.*
- 6 *Verba Decreti.*
- 7 *Diabolus creaturas à Deo conditas transmutare nequit.*
- 8 *Diabolo multa impossibilia esse, probatur ex sacris.*
- 9 *Responsio ad primam obiectionem de conuersione Vxoris Lothi in statuam salis.*
- 10 *Responsio ad secundam quæstionem de furioso rege Nabuchodonosore.*
- 11 *Testimonia Theologorum & aliorum, quod prædictus Rex in furorem saltem inciderit.*
- 12 *Responsio ad tertiam obiectionem transmutationis sociorum Vlyssis in sues.*
- 13 *Plinij verba.*
- 14 *Historie duæ quæ acciderunt in Episcopa Argentinensi, & vrbe Rosarum.*
- 15 *Historia de S. Machario.*
- 16 *Responsio ad quartam obiectionem de Lycantroporum metamorphosi.*

23 Descri-

LIB. II. CAP. III.

- 14
- 23 *Descriptio Melancholiae, quæ à Medicis Lycantropia dicitur.*
- 24 *Historia de Lycantropo Patauino.*
- 25 *Historia de Lycantropo Bisantino.*
- 26 *Quid de Lycantropis in Liuonia statuendum, authoris vera relatio.*
- 27 *Historia de rusticis in Liuonia.*
- 28 *Georgij Sabini, & aliorum doctorum Virorum testimonia, quibus ostenditur, Lycantroporum Metamorphosin esse tantum prestigiosam n. 29. 30. 31. 32. 33.*
- 34 *Diaboli interdum sub forma luporum homines & iumenta interficiunt.*
- 35 *Historia quæ Constantinopoli accidit.*
- 36 *Historia quæ Vienna accidit.*
- 37 *Solutio vltimæ obiectionis Diabolum hæc permittente Domino facere posse.*
- 38 *Deus nihil agit contra ordinem.*
- 39 *Natura quid?*
- 40 *Angelos & homines quare Deus creauerit.*
- 41 *Diaboli Dei carnifices.*

AD Lamiarum potentiam refertur, quòd se in lupos, feles, hircos aut alias bestias pro sua libidinis delectu verè & substantialiter momento transmutare & tantillo tempore in homines rursus reformare possint. In hac opinione plurimi sunt eruditi, qui eam diuinis & humanis historijs & experientia tot seculorum atque populorum & doctissimorum hominum iudicijs tuentur atque demonstrant. Ac primum Ioannes Bodinus lib. 2. cap. 6. de Dæmon. inter alios ad sententiam suam stabiliendam ex sacris allegat historiam vxoris Lothi in statuam salis à Deo conuersæ. Genes. 19. Deinde Nabuchodonosoris ab ipso

*Joh. Bodin
lib. 2. cap. 6.
Gen. 19.*

DE LAMIIS.

ipso Deo in bestiam per integrum septennium conuersi, Daniel. 4. & tandem his verbis concludit. Si veritatem historiarum factarum apud Danielelem (quæ in dubium vocari non potest) si vxoris Lothi in saxum immobile versæ confitemur, certum est, æquè posse hominem in bouem, lapidem, aut animalia alia transformari. Et paulò antè cap. 6. fol. 199. Deus enim iusto iudicio finit nos humanam formam amittere, & lupos sicuti merentur fieri. Nam post omnium hominum memoriam famosi fuerunt Magi & Magæ hoc nomine, quòd cibis vescantur huiusmodi, mortuorum corpora effodiant & abrodant ad ossa vsque, quod Pausanias annotauit dicens, à dæmone terrestri factum, Apuleius ait fecisse Sagas. Qui autem asini fiunt, eò transformantur, quòd detestabilia Magorum arcana expetiuerint cognoscere: quemadmodum ij, qui maleficam amârunt Circen, iusto Dei iudicio fuerant in sues transformati, & in Liuonia affirmatur eos, qui Magos & Lycantropos frequentant, ijs tandem conformari. Hæc Bodini verba eius interpres Ioann. Fischerus I. V. D. germanicè ita reddidit.

Man soll aber auch diß darbey wissen / das Gott durch ein gerecht Brithenyl gestattet vnd zulasset / das solche verachte Leute / gleich wie sie verdienen / Menschliche Gestalte verlieren / vnnnd Wölffe werden / auch ihrer Menschlichen Speise entrathen müssen / Dann die Zauberer vnd Zauberin seindt von alten zeiten her verschreyt gewesen / als daß sie die todten Körper außgegraben / vnnnd sie biß auffß Beyn zernaget / welches dann auch Pausanias hat verzeichnet / vnd darbey so viel sein meynung entdeckt / als wer es ein Irdischer Geist / oder Teuffel / der solches thue. Aber Apuleius / so der Sachen besser erfahren gewesen / sezt außdrücklich / das es die Zauberin thun / Antreffend die so sich inn Esel verwandelt / begegnet ihnen dasselbe daher / weil sie die abschewliche Geheimnissen / der Zauberer haben erfahren wollen / Gleich wie die auch in Säwe haben müssen verwandelt werden / welche sich an

Dan. 4.

Handwritten notes in the right margin, including 'Dan. 4.' and other illegible text.

der Zauberin Circe vnd ihrer Kunst verliebten. Eben also auch
 erget es denen in Lieffland/das sie auß gerechtem Vrtheyl Got-
 tes/weil sie mit den Zauberern / vnd Wolffleuthen gerne umbge-
 hen / darüber ihnen auch endlich gleich werden / Vnd wann wie
 der Wahrheit der H. Histori im Propheten Daniel / welche dama-
 in keinen Zweifel kan gezogen werden / bekündlich seyn / vnd des-
 gleichen auch der Histori mit des Loths Hausfraw / die in ein ver-
 verenderlichen Stein ist verwandelt worden / So ist ja aus dieser
 beyden Geschichten gewis/das die verenderung des Menschen in
 einen Vchsen/ oder Stein möglich vnd thänlich sey. Hactenus
 interpres. Secundò ex prophanis authoribus adferunt Vlyssis
 sociorum in sues mutationem, quam Homerus commemorat
 à Circe venefica factam verè contigisse, vel vt ipsius Bodini ver-
 bis vtat, non esse fabulam. Item sociorum Diomedis in aues.
 Tertio, Varronem Pomponium Melam, & alios, citant: q scri-
 bunt, homines in Neurorū regione frequēter conuerti in lupos.
 In Asia quoq; Græcia frequentem esse eiusmodi luporum ge-
 nerationem. Bodinus li. 2. c. 6. de Dam. Exemplū de Petro Bur-
 got adfert, qui Bizantij accusatus, se vnguibus suis & dentibus
 lupinis puerum septem annorum, & deinde quatuor puellas di-
 lacerasse & deuorasse confessus fuit. Et alterum quod recitat ex
 lobo Fenzelio lib. 2. de miracul. quod comprehenso Lycantro-
 po cuidam vngulæ omnes abscissæ sint, isq; simul ac redijset ad
 se, manibus pedibusq; mutilatus visus sit. Peucerus quoq; de di-
 uinat. fol. 130. scribit, Se nunquam credidisse *nona vngulæ*, quæ
 verè mutatis corporibus fiat, postmodò verò cum rescuerit ex
 plurimis fide dignis hominibus eam sapissimè cōtingere in Li-
 uonia, se non potuisse fidem illis habere. Refert quoque Phi-
 lip. Broidæus in historia fori Rom. fol. mihi 220. Linguetum
 non minus doctrina, quàm diuturna totius Europæ peragratio-
 ne præclarum, in hac fuisse sententia, quod vtrum fiat occul-
 ta quadam vi naturæ potentis, vt de Parrhasio traditur, vel vt
 tio:

*sey lyssim
 sius mutaja
 Circe.
 solij Diomedis in
 aues.
 Hactenus in lupos
 conuersi.
 Bodin. lib. 2. cap. 6.
 Fenzel. lib. 2. de
 miraculis
 Peucer. in lib.
 de diuinat.
 philipp. Broidæus
 in hist. fori Rom.*

tione diuina, vt de Nabuchodonosore, nondum ei constare.
 Denique hæc omnia permissione Dei fieri dicunt. Sed his o-
 mnibus non obstantibus, communis est veterum & recentio-
 rum Theologorum, Ictorum, Medicorum & Philosophico-
 rum conclusio, hanc transmutationem & metamorphosin ef-
 se præstigiosam & phantasticā. Credibile enim non est, sed pro-
 fus ab omni ratione alienū, hominē ad Dei similitudinē & ima-
 ginem creatum, conformatūq; ex corpore & anima, & S. sancti
 templum rationis hospitium, sublimem, erectū, & ad cœli quasi
 cognationis domicilijq; pristini conspectum excitatum, imò
 cui Deus omnia subiecit, oues, boues, campi pecora,
 volucres cœli & pisces maris, eaq; propter solum hominem cō-
 didit, hunc inquā, in lupū, bestiā irrationabilem transmutari.
 Admiratione certè dignum Ioan. Bodinum IC. & historicum,
 aliàs eximium, & de re literaria præclarè meritum in hac fuisse
 sententia propterea quòd hæc quæstio dudum in concilio An-
 cyrano in Ancyra vrbe Galatiæ circa annū Christi 308. sub Di-
 oecletiano Imp. habito decisa & determinata sit. Verba extant in
 c. Episc. 26. q. 5. Quisquis credit posse fieri aliq̄ creaturam, aut in
 melius deteriūque immutari, aut in aliam speciem vel similitu-
 dinem transformari, quam ab ipso omnium creatore, pagano
 & infideli deterior est. Omnib. itaq; publicè annunciandū est,
 q̄ qui talia credit, & his similia, fidem perdidit, & qui rectam fi-
 dem non habet, hic non est eius, sed illius in quem credit, id est,
 Diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est: Omnia per
 ipsum facta sunt. Quamuis enim Satanus mille sit artifex: ta-
 men nemo sibi persuadere debet eius creaturas à Deo condi-
 tas pro suo nutu trāsmutare aut ipsarum formam, virtutem vel
 proprietatem inducere, & aliam inde essentialem creare
 posse, cum hoc solius DEI sit opus, qui postquam omnia
 rerum naturalium genera, omnesque species creasset, sin-
 gulis illis (exceptis spiritual.) creaturis vt ipse à creatione libera-
 retur,

Nabuchodonos.
opinio Thod. e
Fenzel. v. p. 130.
Ab Chy 308 in
Concilio Ancyrano
sub Dioclet. Imp.
transmutos determi-
nata est.
Fol. 1
Diabol. mille
artifex.

retur, potestatem quoq; siue facultatem indidit similem ex sese speciem progignendi, quarum si vna formam suam prorsus amiserit, omninò perdita, destructa, mortua ab vniuersis Physi-
 cis rectè dicitur. Satan itaque cum & ipse creatura sit spiritua-
 lis, nullam neque sibi similem creaturam, neque corpoream
 quamcunque de nouo creare potest. Proinde cum Satan hoc
 non possit, quis sanæ mentis compos vltèrius hominum meta-
 morphosin, aut in alia animantia transformationem asserere
 & defendere audeat? Nemo scilicet, qui vel extremis, vt aiunt,
 labris physiologiæ primordia degustauit, id ipsum conabitur
 vt rectè scripsit Guil. Adol. Scribonius in Physiolog. Sagarum fol.
 73. & D. Heerbrandus in Disput. de Magia Thesi 60. Vt cunq;
 potens sit spiritus, tamen nec per se, multò verò minus per su-
 os Magos, sicut perperam multi senserunt & scripserunt etiam,
 homines, corumue membra, & species in alias diuersas, vt be-
 stiarum, &c. transformare potest. Et Augustinus re-
 ctè & sanctè. De Ciuit. Dei lib. 18. cap. 18. scribit. Non solùm ani-
 mum, sed nec corpus quidem vlla ratione crediderim Damo-
 num actu, vel potestate, in membra vel lineamenta bestialia ve-
 raciter posse conuerti. Et D. Heerbrandus Thesi 68. Ita nec Sa-
 tan facere potest, nec Magi, vt corpus per spacium improporti-
 onatum, videlicet per foramina in cellis vinarijs, & similia an-
 gustiora quàm sunt corpora, ingrediatur. Nisi fortè si tale quid
 accidat verè, Satan loco moveat lapides & alia materialia, quæ
 deinde mox restituat, aut alio quodam simili modo, sicut est
 mille artifex, & potens spiritus. Non potuit Diabolus, vt dixi-
 mus cap. 3. lib. 1. virgas in Dracones verè conuertere, nec aquas
 in sanguinem, nec gigneret ranas, vel pediculos ex puluere pro-
 ducere. Exod. 7. 8. 9. & 10. Der mechtige Fürst dieser Welt / ait
 Lutherus, ist nicht so mechtig / das er kan ein Laus machen / nec
 cursum solis, fluminum sistere. Ios. 10. Esa. 28. nec diuidere ma-
 ria, neque aquam in vinum transmutare, aut mortuos resuscit-
 are.

Satan ipse creatura
spiritus est se huiusmodi
creare non potest

Guil. Adol. Scribonius
in Physiolog.
D. Heerbrandus in
Disput. de Magia

Aug. de Ciuitate
Dei lib. 18. cap. 18.

D. Heerbrandus
An Collapsoria
in membris

Exod. 7. 8. 9. 10.

D. M. Lutherus
Der mechtige Fürst dieser Welt
ist nicht so mechtig / das er kan ein Laus machen / nec
cursum solis, fluminum sistere. Ios. 10. Esa. 28.
Jos. 10. Es. 28.

tare, vel cæcis visum, surdis auditum, claudis gressus firmitatem
 restituere. Scribit Psellus Platonius, Dæmones sæpè homini-
 bus diuitias polliceri, item & gloriã, victoriã, amorem, cum
 tamen tradere ex se non possint: quippe quòd nullum Imperi-
 um habeant, sed visu tandem quædam inania suis cultoribus af-
 ferunt, varia prorsus & instabilia, quæ tamen impij diuina esse
 spectacula putant. Non obstat primò exemplum coniugis
 Lothi in statuam salis à Deo conuersa Genes. 19. Luca. 17. Fuit
 enim hæc specialis & fatalis, vt Scribonius ait, conuersio, non
 enim scemina ista deinceps formam suam recuperauit, vt Lothi
 vxor iterum fieret aut diceretur, sed omninò ob promeritam
 vltionem perditio fuit, quòd dubitans an frustra ex vrbe mi-
 grasset, respexerit post tergum, quod erat fidem abrogare Dei
 oraculo. Quod ad Nebucadnezarem attinet textum Danielis
 prophetae diligenter perlegendibus, ritèque considerantibus, li-
 quidò apparebit, mutationem istius regis factam esse
 verè & substantialiter, sed non ad nos peruenit, vt similis euaserit
 bestijs in syluis, hinc inde irrationabiliter currentibus. Nec e-
 nim textus, inquit, eum factum esse bouem, aut aliud quoddã
 certo nomine insignitum animal: sed segregatum esse ab ho-
 minibus, & cum bobus, aut instar bouum, herbas agri comedif-
 se, vt ait Scribonius. Dicit enim textus, cum ex hominibus ab-
 iectum, id est, vt D. Osiander ibidem interpretatur, cum pro-
 pter insaniam & furorem ex contubernio hominum exturba-
 tum. Inquit enim Rex ipse. Igitur post finem dierum ego Na-
 bucdonosor oculos meos ad cœlum eleuauit, & sensus meus
 redditus est mihi. Et paulò post: figura mea reuersa est ad me,
 id est, iuxta Osianderũ, recuperaui priorem faciei gratiam & Ma-
 iestatem, quæ ex insaniam fuerat amissa. Furiosi enim admodum
 in facie immutantur, præsertim si malum sit diuturnum: ita
 quidem vt vix amplius agnoscantur. Sed audiamus super hũc
 locum & alios sacrarum literarum Interpretes. D. Lutherus in

psell. platon.

Gen. 19 de
Lothi vxore
specialis & fatalis quæ
Luce. 17. Scribon.

De Nebucadnezari
mutatio quæ
fuit.

D. Osiander

Furiosi in facie
immutantur.

d.c. sic scribit: Im vierden Capitel stehet ein trefflich Exempel wider die Tyrannen. Denn da wird der grosse mechtige König seiner Vernunft beraubt/ vnd so rasend vnd toll/ das man ihn/ wie einen tollen Hund/ mit Ketten binden/ vnd auff den Felden gehen lassen muß/ den man bey den Leuten nicht hat wollen leyden. Ist weil es da im Buch stehet/ scheint es ein gering ding/ aber wann wir hettten sollen seyn darbey gewest/ vnd solches gesehen haben/ so würden wir ein schrecklich vnd gewlich Bruehl Gottes gesehen haben/ Also das sich wol jederman hette müssen von Herren erbarmen/ vber alle Oberherrn/ vnd böse Tyrannen/ das sie so grausame Bruehl müssen gewarten/ wo sie ihrer Herrschafft mißbrauchen. V Vigandus ibidem, quod aliqui Metamorphosin somniant, quasi in bouem transmutatus sit, id pugnat cum manifesto textu. Etsi enim naturaliter homines non possunt gramine vesci, vt boues, tamen in hac poena Deus ita rexit Nabuchodonosorē, vt possit concoquere. Lambertus Danaus de Sortiarijs c. 3. Sed illud de Nebucadnezar ita intelligendum est, ne mutata humanam eius naturam in bruti animalis essentialiam putes aut sentias. Mutata enim est eius conuersatio, & humane societatis amans animus & affectus. Deinde vt id in eo euenisse concedamus, Dei ipsius omnipotentis & creatoris potestate, non autem Satanæ vi (per quam solam Sortiarij operantur) effectum est. Hactenus Danaus. In eadem sententia fuit quoq; Calvinus c. 4. Daniel. v. 32. vbi scribit: quod nonnulli putant Nabuchodonosorē mutatum fuisse in bestiam, illud est nimis durum & absurdum. Nulla igitur nobis fingenda est Metamorphosis, sed ita fuit abdicatus ex hominum consortio, vt forma hominis excepta, nihil à brutis animalibus differret: imò tanta cōtigit deformitas, in exilio illo, vt esset horribile spectaculum, quemadmodum postea videbimus, omnes pilos corporis sic creuisse, vt pennæ crescunt aquilis, deinde vngues eius fuisse similes vnguibus anium, hoc habuit simile cumbestij, ceterum

Wigand.

Lamb. Danaus

Caluin.

rum residua in eo fuit hominis figura. Idem voluit VVierus de Præstig. Dæm. lib. 1. c. 24. Annuebatur Satanæ, vt regem Babyloniorum Nebucadnezar in furorem actum, & ab hominum vsu in solitudinem propulsus, forma miserè deſœdata, durissimè affligeret & exagitaret totum septennium: ne autem animæ vim faceret, prohibebatur. Intercà nec penitus illum reijcit Deus, nec pœnis obrutum deserit. Sed exacto septennio liberatum à furijs, regno restituit. Ex his constat Bodinum in Confutatione sua manifestam iniuriam intulisse, quod scripserit VVierum confiteri Nabuchodonozorem à Satana in bouem fuisse transmutatum. Non obstant secundò allegata exempla de transmutatione sociorum Vlyssis in sues, item Diomedis in aues: sola enim vtique apparentia & oculorum deceptio fuit, vt Augustinus in lib. De Ciuitat. Dei cap. decimo oct. scribit, vbi ait, non itaque solum animum, sed nec corpus quidem vlla ratione crediderim Dæmonum arte vel potestate in membra vel lineamenta bestialia veraciter posse conuerti, sed phantasiam hominis (quod etiam cogitando siue etiam somnando per rerum innumerabilium genera variatur, & cum corpus non sit, corporum tamen similes mira celeritate formas capit, sopitis aut oppressis corporeis hominis sensibus) ad aliorum sensum nescio quo ineffabili modo figura corporea posse perducī, ita vt corpora ipsa hominum alicubi iaceant, viuientia quidem, sed multò grauius atque vehementius, quàm somno suis sensibus obseratis. Phantasticum autem illud veluti corporatum, in alicuius animalis effigie appareat sensibus alienis, talisque etiam homo sibi esse videatur, sicut talis tibi videri posset in somnis, & portare onera, quæ onera si vera sint corpora, portantur à Dæmonibus, vt illudatur hominibus, partim vera onerum corpora, partim iumentorum falsa cernentibus. Nam quidam nomine Præstantius, patri suo contigisse indicabat, vt venenum illud per caseum

VVierus de Præstig.
Dæm. lib. 1. cap. 24.

Bodini inuentionem
in sua confutatione
sua refutat.

Transmutatio sociorum
Vlyssis in sues
Diomedis in aues
fuit apparentia et
deceptio oculorum
Aug.

Historia de
Præstantio

caseum in domo sua sumeret, & iaceret in lecto suo quasi dormiens, qui tamen nullo modo poterat excitari. Post aliquot autem dies cum velut euigilasse dicebat, & quasi somnia narrasse, quæ passus est, caballum se scilicet factum, annonam inter alia iumenta baiulasse militibus, quæ dicitur Retica, quoniam ad Retia deportabatur: quod ita vt narravit, factum fuisse compertum est, quæ tamen ei somnia sua videbantur. Indicauit & alius se domi suæ per noctem antequam requiesceret, vidisse venientem ad se quendam Philosophum sibi notissimum, sibi que exposuisse nonnulla Platonica, quæ antea rogatus exponere noluisse. Et cum ab eodem philosopho quæsitum fuisset, cur in domo eius fecerit, quod in domo sua petenti negauerat? Nō feci, inquit, sed me fecisse somniaui. Ac per hoc alteri per imaginem Phantasticam exhibitum est vigilanti, quod alter vidit in somnis. Hæc ad nos non quibuscunque qualibus credere putarem indignum, sed e's referentibus peruenerunt, quos nobis non existimarem fuisse mentitos. Proinde quod homines dicuntur, mandatūque est literis à Dijs, vel potius à Dæmonib' Arcades in lupos solere conuerti, & q' carminib' Circe socios mutauit Vlyssis, secundum istum modum mihi videtur fieri potuisse, quem dixi, si tamen factum est. Diomedes autem volucres, quandoquidem genus carum per successionem propaginis durare perhibetur, non mutatis hominibus factas, sed subtractis credo fuisse suppositas, sicut cerua pro Iphigenia, Regis Agamemnonis filia, neque enim Dæmonibus indicio Dei permissis, huiusmodi præstigiæ difficiles esse possunt: sed quia illa virgo postea viua reperta est, suppositam pro illa ceruam esse facile cognitum est. Socij verò Diomedis, quia nusq' subito comparuerunt & postea nullo loco apparuerunt, perditibus eos vltoribus angelis malis, & pro eis aues occultè ex alijs locis, vbi est hoc genus auium ad ea loca perductæ sunt ac repetè suppositæ: ideo creduntur esse conuersi. Quod autem Diomedis

Arcades an in lupos soloant conuerti.

De socijs Diomedis.

medis in templum aquam rostris afferunt & aspergunt, & quod blandiuntur Græcigenis, atque alienigenas persequuntur, mirandum non est fieri Dæmonum instinctu, quorum interest, id est, ad quos persuadere pertinet, Deum factum esse Diomedem, ad decipiendos homines, vt falsos Deos cum veri Dei iniuria multos colant, & hominibus mortuis, qui nec cum viuerent; verè vixerunt, templis, altaribus, sacrificijs, sacerdotibus (quæ omnia cum recta sunt, non nisi vni Deo, viuo & vero debentur) inseruiant. Hactenus Augustinus. Socios porrò Vlyssis in bestias versos, & Diomedis comites in aues atque Arcades stagnum quendam transgressos in lupos commutatos, fabulosa esse, & poetarum commenta, multi credunt cum Plinio, qui scribit homines in lupos verti, rursumque sibi restitui, fabulotum esse confidenter existimati debere, aut credere omnia quæ fabulosa tot seculis credimus. Inde subiungit: Mirum est, quod procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens est mendacium, vt teste careat. Sic mera quoque sunt præstigia atque oculorum illusiones, quæ de transmutatione Sagarum in feles traditur, quenquam inueniantur viri doctissimi, qui hoc credant, inter quos Ioachimus Camerarius in libello Plutarchi de defectu oraculorum fol. mihi 332. fuit. In Episcopa Argenti-20 nensi scribit Sprengerus p.2. q.1. c.9. tres Dæmones sub forma trium ingentium felum, agricolam quendam secantem ligna ad ortos esse qui defendendo se, vulnerauit depulitque feles, deinde eodem momento mulieres tres domi suæ decumbentes grauius vulneratas fuisse. Agricola certè non mulieres vulnerauit, sed Diabolus qui laboratoris istus & verbera mulieribus in domo residentibus subito, & per aërem inferre potuit. Est enim impossibile Dæmoni, vt Paulus Grillandus IC. Italus de Sortileg. c.8. dicit, quod possit hominem transmutare in speciem alterius animalis. Rostochij venefica quædam infensissima vicina suæ tum temporis sponsæ, Diabolum in ades eius sub

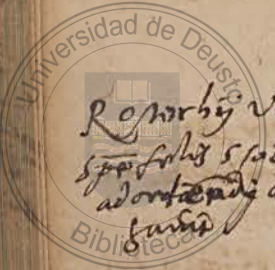
Conuersio huius in lupos fabulosum non aut plin.

An Sagar in felis transmutentur?

Joach. Camer.

Sprenger. tres Dæmones sub forma trium felum in ligna secantem ad ortos in-

Paul. Grilland. de Sortileg.

*Reporby venofit...
specie felis...
adont...
Bibli...*

specie felis ablegavit, vt eam miserè tractaret faciemque com-
macularet: Verùm cum sponsa manibus pedibusque selem à se
abigeret, prosiliit illa in ministrum, qui fortè in hypocausto
aderat, cuius faciem adedò crudeliter vulneravit, vt vix ab ho-
minibus agnosceretur. Idem Sprengerus p. 1. q. 10. ex vita Pa-
trum refert, Iuenculam, cùm assentiri nollet cuidam iuueni
de stupro eam sollicitanti, conuersam fuisse procurante venefi-
ca in equam, & hanc conuersionem non fuisse secundum rei
veritatem, sed secundum ludificationem tantùm, vt videretur
quæ erat vera mulier. Nam cùm ea ad Macharum ducta esset,
non potuisse Diabolum ita operari, vt illuderet sensus eius, sic-
ut aliorum propter sanctitatem suam, cùm eam aspiceret vt
veram mulierem, & non equam, ideoque eius oratione tan-
dem eam ab illa illusione liberatam. Non obstat tertio, quod

*Sprenger...
de Iuencula...
equo quorisa...*

*Quid de Lycan-
tropia metamor-
phosi summatu...*

*Auicenna...
Paul Aeginet...
Lycantropia...
Melancholia...*

*Notie Lycantro-
por...*

de Lycantroporum metamorphosi in Asia, Græcia, & Liuonia
dictum. Quanquam enim qui tales se fuisse dicunt, falluntur
tamen, suntque ea animi deliria & falsæ phantasie siue imagi-
nationes, quæ magna vi illusionis cuiusdam aut morbi animis
eorum inhæserunt. Plerosque etiam attrabile vitiatos se Leo-
nes esse, vel Dæmones, vel aues imaginati annotauit Auicen-
na. Omnes Medici fatentur Lycantropiam Melancholice ef-
se speciem, Paulus Aeginetus Medicus libr. 3. cap. 6. vbi scribit,
Qui Lycantropia, id est, hominis in lupum conuersione corre-
pti sunt per noctem domo egressi lupos per omnia imitantur, &
quoad dilucescat, circa defunctorum monumenta plerunque
errant. Notis verò sequentibus eo morbo oppressum depre-
hendes. Perpallidi sunt, cernunt imbecilliter & obtusè, ocu-
los habent aridos & linguam aridissimam neque saliuam ex-
puunt, siti excruciantur. Tibiæ quoniam frequenter offen-
duntur ita exulcerantur, vt curationem non recipiant. Talis
fuit Petrus iste Bisantinus, cuius Bodinus mentionem fecit, qui
fortè

fortè sua, & stolta persuasione se lupam existimans, puerulos
& puellulas ex illicita & præternaturali appetitione manibus su-
is, quarum extremitates unguis aut unguulas credidit, impetu
validissimo discerpfit & comedit, vt Scribonius scribit. Ta-
lis quoque fuit agricola Patauij cuius Fincel. lib. II. de mirabil.
meminit, qui lupus sibi videbatur, multosque in agris insiliit,
trucidauitque. Tandem non sine multa difficultate captus,
confidenter asseueravit, se verum esse lupum, discrimen so-
lum existere in pelle cum pilis inuersa. Quapropter quidam
exuti omnem humanitatem, vereque lupi truces voracesque,
tibias, & eius brachia gladio feriunt, amputantque, veritatem
rei exploraturi: cognita verò hominis innocentia, cum chirur-
gis tradunt curandum, sed post dies non multos expirauit. Ta-
les Lycantropi sunt quoque in Liuonia & Borussia, qui se lupo-
rum specie cateruatim obambulare, & damna hominibus iu-
mentisque inferre credunt. Cùm anno M. D. LXXXVII. per
annum in Liuonia publicorum negotiorum causa versarer, di-
ligenter Rigæ Regiomonti & VVarisauie in Polonia inquisiui,
an ista transmutatio hominum in lupos vera esset, an verò
præstigiola, tandem ex sermone nobilium præcipuorum
& ciuium, esse tantummodo præstigiola transmutatio-
nem & ita fieri deprehendi. Diabolus eorum, qui se in lu-
pos credunt transmutatos externos sensus sopit & occæcat:
ita, vt in profundissimum somnum incidant, deinde varias
rerum formas in pueris, vel insectandis, vel vorandis, siue
iumenta ladendo, aut longè lateque vagando, veteranus
hic præstigiator obijcit, quas perturbatis iam eorum hu-
moribus, & animis imprimit tam efficaciter, vt se reipsa
lupos esse & fuisse credant. Talibus præstigijs & lusi-
bus delectatur Diabolus, vt misera illa, & DEI ignara
mancia excruciet, atque in errore ac superstitione confir-
met.

*Petr. Bisantinus
brakops fuit.*

*Agricola Patau-
sibylis...
nabaz...*

*Aggelus...
in Liuonia...
de Lycantropia...
an vera...*

Notie...

Rupinm Liouonia
si magis barbari
ex mra doro
mancipia

met. Sunt enim rustici in Liouonia homines miserrimi, superstitiosi, barbari, mera Dominorum mancipia, & qui in omnibus parere coguntur, nam si imperata recusant, aut negligenter officium ipsis commissum præstant virgis castigantur, & duriter tanquam pecudes tractantur. Vnde apparet huiusmodi homines ac nationes hoc genere Imperij delectari, aut saltem patienter hoc imperium ferre. Placet hic referre historiam, quæ reuera in Liouonia accidit. Cùm Illustrissimi & sapientissimi nostri principis Vdalrici Megapolitanorum Ducis, patroni huius Academiae nostræ, soror serenissima Curlandiæ Ducissa Anna, pro rusticis apud nouum maritum Gothardum piæ memoriæ, Curlandiæ Ducem, intercessisset, ne rustici ita virgis more vsitato cederentur, sed vt vel carcere, aut pœna pecuniaria, sicuti in Germania vsitatum, punirentur. Princeps maritus petitioni coniugis satisfecit. Verùm cùm postea familiæ rusticorum imperata facere recusaret, rustici submissè rursus à Principe petierunt, vt istam consuetudinem iam abrogatam rursus introduceret, aliàs enim illos familiam in officio continere non posse, additis his verbis: **Sie wolten gerne bey ihrem alten Privilegien bleiben.** Horum barbarorum petitioni tandem Dux, necessitate sic iubente, annuit. Sed audiamus & alios qui hanc transmutationem hominum in lupos, & bestias præstigiosam affirmant & scribunt: Georgius Sabinus magni illius Melanthonis gener, & D. Peuceri affinis, in Comment. super lib. 7. Metamorph. Ouidij, de Lycantropis ita scribit: Certos homines effici quotannis lupos, & rursus ad pristinum habitum redire, vulgò persuasum est. Tales refert Herodotus esse apud Neurios Scythiæ populos. Et hinc quoque apud Borussos fama est tales inueniri, è quibus nuper vnus fuit captus, & Duci Borussiae adductus à rusticis, quorum iumenta dilaniasse credebatur. Erat homo deformis, nec multum absimilis feræ, habebatque vulnera in facie, quæ dicebatur accepisse morsus à canibus.

Historia qm
Liouonia dicitur

Sabin. Inp
opus de g'cta
Lycantropo.

bus, vbi fuisset mutatus in lupum. Is à quibusdam, quibus Princeps id negotij dederat interrogatus, aiebat, se quotannis bis ita mutari solitum: primò circa natalem Christi, deinde circa festum Iohannis Baptistæ, illisque temporibus se efferari, & cogi impetu quodam naturæ versari in syluis inter lupos, maximo autem horrore & languore corporis se affici, antequam pili erumperent, & forma mutaretur. Hæc affirmanti credita sunt: sed cùm ad explorandam rei veritatem diu captus in arce detineretur ac diligenter à custodibus carceris obseruaretur, an aliquando efficeretur lupus, retinuit semper eandem formam quæ habuit. Is fuit exitus fabulæ. Vnde constat, ea quæ de ambiguis lupis narrantur esse falsã, utpote, quæ homines mente capti sibi imaginantur. Martinus Biermannus in disputatione nuper in illustri Iulia Academia habita Thesi XLI. de Lycantropia ita disserit: Sed quid tandem de Lycantropia ac similibus Metamorphosis tantum celebratis decernis? Describit Aristot. 7. Eth. c. 1. & 6. *θυρίστηνα ἢ τὸ ἐξ ἐξουσίας ἀνθρώπων μεταίεσθαι*: quæ appetitum hominis in beluinum conuertit, exclusã aut peruersã ratione. Huius triplicem causam notat. Alia enim est quando natura humana in beluinam degenerat. Ea est quarundam gentium feritas, quæ nudo incedunt corpore, palant in syluis, vescuntur carnibus crudis, etiam humanis, exhibent epulis suos liberos. Alia est feritas genita morbo corporis, vt in grauidis vitio humorum sæpè excitatur desiderium obominandorum ciborum, calcis, picis, terræ: & in Melancholicis ac Phreneticis à temperiei corruptione motus oriuntur ferini, & ab homine sano alieni. Alia verò est feritas, praua consuetudine contracta. Sic Cleomenes Spartanorum Rex è longa cum Scythis helluatione eò feritatis peruenit, vt suos sibi artus detruncaret ferro. Quid prohibet, quartam his addi causam? scquitur Diaboli, qui impios quidem omnes ad dissolutam vitam deducit, sed quorum animos per vim tenet, eos ad facinora

Martin Biermann
29 in Disputi de
Lycantropia.

Artus rerbis.

ca triplex

II

III

IIII

non solum humano, sed & beluino appetitu tetriora impellit. Talem immutationem hominum nos in Sarmatiae prouincijs obseruauimus, non figuram aut formam, sed appetitum humanum exuentem. Haecenus Sabinus. Huius rei quoque testis est Lambertus Danæus in Dialog. de sortiarijs cap. 3. vbi sic scribit: Quare illa etiam falsissima censenda sunt, quæ de Lycantropis quibusdam narrantur. Quanquam tamen alij id fieri apud septentrionales populos affirmant, veluti apud Borystenem fluuium. Nam quod Varro scripsit esse in Arcadia lacum, quem qui traiecerint, euadant lupi, ita accipiendum puto, quod propter metum, quem in traiciendo periculosissimo illo lacu homines concipiunt, sibi videantur esse lupi. Alias meras nugas & aniles fabulas totam illam narrationem dixerim. In eadem quoque sunt sententia Medici Germaniae celeberrimi Ioan. VVierus de præstig. lib. 3. ca. 10. Nobilissimus Dn. Henricus Brucæus collega meus colendus. Item Ioan. Adolphus Scribonius de physiolog. Sagarum fol. 76. vbi ait, Quæ obrem vt vnde digressa est, eò redeat deinceps oratio nostra, statuo, vt nec alios homines, ita nec Sagas vnquam in lupos, & per consequens in feles, canes, lepores & similes bestias immutari. At, inquires, sit venia dictis. Sensibili enim oculorum experientia, & Sagarum ipsarum confessioni fidem non habere nefas sit. Esto sanè. Ast contra inquam, apprensus ista & phantastica omnis fuit visio, fucataque, & inumbratilis tantum imago, vt homines quidem maneat, sed brutorum animantium specie extrinsecus apparentes solum modò videantur. Imago scilicet, vel ab ipso Cacodæmone, eiusque auxilio, vel ex mera illorū, quos hoc modo mutatos esse dicimus, imaginatione orta. Facillimum enim est Dæmoni Sagarum corpora alterius cuiusdam bestia, siue rei cuiuslibet figura vel imagine superinducta tegere, ne quales sint homines agnoscantur. Interdum enim Dæmones sub forma luporum apparent & homines aciu-
menta

Lamb. Dan.

Varro de qdam lacu in Arcadia

Aniles fabula

Joh. VVierus

Henricus Brucæus

Joh. Adolphus Scribonius

Nulli horum unquam ex Sagis in lupos ut felis ut canis lepores quorū possunt.

menta interficiunt. Sic anno quadragesimo secundo apparuit Constantinopoli luporum ingens turba, incolis vsque adeò infesta noxiaque, vt domos ciuium egrederentur. Turca itaque prius muris Ciuitatis præsidio munitis postridiè cum magno comitatu equestri pedestriq; urbem circūiuit, tandemq; lupos circiter centum quinquaginta ad muri eius angulum offendit, qui cunctanter impetiti per murum euestigio simul transilire videbantur, nec vllus postea in vrbe aut vicinia apparuit. Et historia de Vieniensi Episcopo extat, qui letanias minores instituerat ante ascensionem Domini, eò, quod lupi ciuitatem caeteruatim intrantes homines publicè deuorauerunt. Non obstat denique, quod Bodinus, & alij, afferunt, Diabolum Deo permittente hæc & illa facere posse. Ad hanc obiectionem Ioannes VVierus cap. 24. lib. I. respondet, Axioma hoc esse imperitorum. Considerandum enim esse ait, quis ea in re maiestatis diuinæ ab initio mundi fuerit ordo & modus, num huic controueniat, id quod accidisse narratur, cum nihil promiscuè aut citra ordinem condiderit vniversi ordinis causa, imò ipsius ordo. Vnicuique enim rei suam essentiam, formam, proprietatem, vires & munus indidit, vt quodcunque conditum vel agere vel non agere debeat queatque ex insito naturæ (quæ nihil aliud est, quàm ordinaria Dei potestas, cunctis rebus pro sua cuiq; conditione indita) motu, & extra hanc inditā à principio potentiam, nihil ad ipsum possit, neq; aliud huic, quàm quod ea ratione potest, à Deo conceditur, alioqui sibi ipsi Deus aduersaretur, quod ab eo est perquam alienum. Angelos creatorum omnium creauit, vt ipsum inenarrabili voce laudēt, & piorum ambulantium in via Domini & vocatione legitima sint vigiles & custodes. Homines condidit, vt eum agnoscant, agnitiq; celebrent cum sanctis Angelis in omni aternitate, in hac terra degerent, eam excolerent, & humanum genus propugnarent. Diabolos verò in aère vagari, & DEI nutum
cuius.

Ho. 142 Constantinopoli turba luporum apparuit.

Episc. Vieniensi. Letanias minores instituit pp lupos.

Regio VVierus ad Axioma Bodini.

Angeli ad gloriam
Hors ad gloriam

Diaboli dicitur sunt Carnifices.

cuius sunt carnifices, in probandis & castigandis hominibus, obseruare voluit. Volucris vt in aëre volentiniunctū, aquarum hospitium piscibus commissum.

*Non verò vt celeres pascantur in aethere cerui
Aut freta destituant nudos in littore pisces,
Sive pererratis amborum finibus exul
Aut Ararim Parthus bibat, aut Germania Tygrim.*

CAPVT III.

AN LAMIAE SCOPIS VEL BACVLIS INSIDENTES PER AEREM
volitare possint.

Summæ.

- 1 *Ad Lamiarum potentiam refertur, quòd possint, per Caminum in aërem transuolare.*
- 2 *Lamiarum conuentus iuxta quorundam sententiam in monte Blockberg.*
- 3 *Lamiarum operationes non esse fabulas aut somnia, plurimi eruditi credunt.*
- 4 *Lamiarum extorta confessiones inter se congruunt.*
- 5 *Lamijs prohibetur à Diabolo signo crucis se munire, aut nomen Domini proferre.*
- 6 *Bodini verba de comitijs Lamiarum.*
- 7 *Lamiae iuxta Paracelsum sæpè turmatim proficiuntur.*
- 8 *Baiulatio Lamiarum quomodo fiat in aëre Paracelso.*
- 9 *Lamiarum amasij à Paracelso ascendentes dicti.*
- 10 *Lamiae vt plumæ in aëre feruntur.*
- 11 *Vnguentum Lamias volatiles reddit iuxta Paracelsum.*

- 12 *Ioachimi Camerarij verba de commessionibus, tripudijs & choreis Lamiarum.*
- 13 *Exemplum Christi, quod is iuxta quorundam sententiam corporaliter à tentatore Diabolo super pinnaculum templi subductus sit.*
- 14 *Lamiarum baiulatio in aëre nullis criticis confirmata.*
- 15 *Somnia esse & fabulas, Lamiarum operationes.*
- 16 *Campus Elyseus.*
- 17 *Quatuor hominum genera præter Adami posteros, in singulis Elementis vnnum finxit Paracelsus.*
- 18 *Paracelsus dubitat, vtrum Adami posteri vel in elementis habitantes homines saluentur.*
- 19 *Melufina Gallicanum monstrum.*
- 20 *Danheuseri fabula in monte Veneris.*
- 21 *Lamiae virtute vnguenti in profundum somnum incidunt.*
- 22 *Ioannis Baptista Porta Neapolitani verba de Lamiarum vnguento.*
- 23 *Historie due memorabiles.*
- 24 *Quomodo vim imaginatiuam vitiet Diabolus.*
- 25 *Homo sapiens in somnia concipit de futuris contingentibus.*
- 26 *Verba Decreti 26. q. 5.*
- 27 *Historia ex vita S. Germani.*
- 28 *Lutheri verba.*
- 29 *Philippi Melanthonis verba.*
- 30 *Abbatis Tritemij verba.*
- 31 *Verba IC. Vdalrici Molitoris.*
- 32 *Alciati verba.*
- 33 *Pauli Grillandi verba.*
- 34 *Ioannis Fichardi verba.*
- 35 *Martini Biermanni verba.*
- 36 *Diabolus suos Magos in altum tollere potest.*
- 37 *Historia de Apolonio Thyaneo.*

- 38 *Historia de Ioanne Fausto.*
 39 *Incredibile est Lamias per angustum foramen scopis insidentes in aërem transuolare.*
 40 *Corpus physicum non nisi per ista spacia ferri, nec eodem tempore diuersis in locis existere potest.*
 41 *Consuleum non est pijs inquirere quomodo Christum Diabolus sustulerit.*
 42 *Verba D. Martini Buceri.*
 43 *Verba Augustini Marlorati.*
 44 *Coquus Lamiarum combustus.*
 45 *Verba Augustini Lerchemers.*
 46 *Lamiae cum sunt illusae, illarum quoque confessiones sunt erroneae.*
 47 *Historia de Ariolo quodam.*

Lamiarum potētiam quoque refertur quod peruncta certis quibusdam vnguentis, vtpote cati alicuius aut lupi adipe, & lacte asinino & nescio quibus alijs, possint extra ades suas scopis & baculis insidentes per caminum aut aliud angustum foramen per aërem volitare, & sic de loco ad locum alium transferri, vbi conuiuia alijsque ludos cum Diabolis celebrent. Peruulgata enim fama est, Lamias totius Germaniae certis vnguentis illitas, noctu Calend. Maij in montem Bructerorum vulgò *Blocksb.* partim à familiaribus suis daemonibus & ammalis, qui praestigiosam formam hirci, porci, vituli & similis animalis induunt, breuissimo temporis spacio baiulari, partim furca, baculo, alioue instrumento vehi, & deinde noctem totam ludis, iocis, commestationibus & choreis, cum ammalis suis consumere. Plurimi eruditi & doctissimi viri vt Bodinus, Ioachimus Camerarius, Danaus, Scribonius, Franciscus Ioel, alijque talia reuera fieri, & Lamij contingere posse constantiter asse-

Lamiae an ipse aere voluit.

Comitij Lamiarum Calend. Maij in berg / & Herberg / monte Blocksb. & Herberg.

Bodin. Camer. Danaus. Scribon. Franciscus Ioel. Iulia

asserant, nihilque absurditatis habere dicunt, cum & Magos quosdam pallijs suis ad longinquos locos per aërem illatos delatos esse, historiae attestentur. Deinde hanc quoque causam adferunt, quod omnes Sagae, quamuis diuersis in locis torturae subiectae sint, vno tamen ore omnes eadem confiteantur ad extremum usque vitae spiritum. Primum enim omnium confessiones in descriptione loci, cum vera & reali Topographia montis ipsius congruunt, nimirum montem altum esse & praeruptum, & in vertice planiciem aliquam habere, arboribus densis coronatam. Secundo omnes idem dicunt de coquo Sagarum & ferculorum generibus, de archisponsa, de eis quae in choreis labuntur, coque anno periculum combustionis eas subituras minantur. Denique omnes affirmant, cum à baiulis suis deferri debent, se praemoneri ne signo crucis se muniant, Deum non inuocent, nullamque vocem edant, aiunt quoque si quae à suo amasio non inuitetur, eo anno huic mortis instare periculum. Ioannes Bodinus de Daemonoman. lib. 2. cap. 4. scribit: Comitij Lamiarum praesse hircum ingentem, nigrum, adstantes ratione humana compellantem, in eius ambitum saltare omnes, tum vnumquemque posteriores illius partes cum ardente candela osculari: hoc facto, hircum absumi igne, de cuius cinere singulos capere, vt eo bouem inimici necarent, huius ouem, illius equum, hunc hominem languore, illum morte afficerent; postremo Diabolum voce terribili haec verba intonare, vlciscimini vos, aut mortem appetetis: ita singulos ope Diaboli redire qua venerant. Et magnos saepe choros earum esse, refert Paracelsus adeo vt turmatim aliquando, militum instar, ex ordine super pagos, montes, conualles ferantur. Vulgus hunc chorum Lamiarum vocat. *das wütende Heer.* De earum aurigis seu baiulis idem Paracelsus in sua magna Philo. ita scribit: Sagarum amasij siue ascendentes, spiritus sunt, per se quidem

De Sagarum Archisponsa gla...

phibere signum crucis...

Comitij Lamiarum...

paracelsus...

Amasij Sagarum

quidem invisibiles, tactu tamen instar venti perceptibiles, & possunt fictitiam formam pro Sagarum voluntate recipere, & eos certis temporibus, locisq; cum suis Sagis convivia celebrare, & eas ad constitutum locum sine omni laesione convehere, non aliter quàm ventus validus plumam à terra sublatam in 10 aère circumfert, donec in certum locum deponat. Theophrastum sequitur Scribonius in sua Physiologia fol. mihi 65. vbi scribit: Dæmones si voluerint Sagas quasdam cæteris adesse, eas deducunt ad locum vbi congregatio illarum futura sit, siue per caminum, siue alia quacunq; via, flantes nimirum post tergora Sagarum. Quemadmodum ventus spirans plumam à terra eleuat in altum & ante se, donec eò loci veniat, in quo steterit. 11 Hactenus Scribonius. Paracelsus in sua magna Philosophia & occulta Philos. tale vnguentum Lamias ex carne recens natu-
 12 rum infantium in pulmenti formam coctum, & cum herbis somniferis, quales sunt Papauer, Solanum, cicuta, & c. conficere docet, quo si se inunxerint, & hæc verba pronunciarint, *Oben auß/ vnd nirsent an/* confestim eas per caminos & exigua foramina fenestrarum aut parietum, ope Diaboli auolare. Verùm minimè credibile est, huic soporifero, foedo & horribili vnguento tantam inesse vim, vt volatiles ex eius inunctione reddantur Sagæ, sed illud ipsum est tantummodò Sacramentum Dæmonum, per quod suas præstigias exequuntur. Doctissimus Germaniæ nostræ Plato, Ioachimus Camerarius in Proœmio Plutarchi de defectu oraculorum fol. 332. scribit: De epulis quidem lautis. collatis & appositis, non fingi quæ nunc quoque memorantur; prouerbium etiam testari possit, *Pafetis dimidium obuli, quod assis fermè erit pretium.* Habui notos homines, neque leues & non indoctos, qui affirmabant, se audisse secum colloquentes disertè, eos, quos tunc interuallo multorum millium pass. abesse certò scirent. Proditum etiam scriptis veterum, & narrationum multorum nostris temporibus.

*Scribon.
 Dæmones edunt
 sagas ad locum ubi
 conuivia illarum
 futura.*

*Paracelsus
 vnguentum
 lamiarum.*

*Oben auß/ vnd
 nirsent an.*

*Vnguentum
 p. in sacris
 Camerarius
 Joach. Camer.*

bus cognitum est, fremitus, strepitus, sonos tam letos quàm tristes, Musicas etiam Symphonias & Cytharæ modos, apparente nemine vsquam, venationesque in syluis auditas, obiectos etiam errores, & exercitus visos monstrosos constat. Ad quæ antiquitas Satyrorum & Faunorum appellationes accommodauit. Et paulò ante scribit: Compertum est, quendam nocte lanium, qui sunt ferociores pleriq; & audaciores, iter per nemus quoddam factentem, audisse intra arbuta colloquia quædam lasciuia plena cum risu & iocis. Ibi ille, quemadmodum ipse postea recitauit, primùm consistere, deinde accedere propius atque introspicere, & tandem etiam introire: Tùm verò subito euauisse conspectas ab ipso humanas species virorum & mulierum, relictis mensis extractis, cum poculis & cæteris vasculis epulorum & vini, in quibus & scyphi argentei viserentur: Non voluisse autem se ita simpliciter discedere dixit, & venisse in mentem sibi aliquid de ea copia, quæ ante oculos versaretur, esse auferendum. Sublatis igitur scyphis duobus, ita tùm abiisse. Manè verò ad magistratum oppidi sui scyphos eos detulisse, & quomodo illi ad se peruenissent, demonstrasse. Magistratus signa agnouit eorum, qui in consilio publico conuenire deberent. Accersit igitur eos, & scyphos cognoscere iubet, si ipsorum sint. Agnoscunt & suos esse aiunt, & mirati quid de ijs factum sit. Iubet ergò domum eos ire & videre, nunquid suos fortè apud se reperiant. Eunt, non inueniunt. Redeunt & ceptos sibi esse indicant. Ita mulieribus ipsorum in suspicionem venientibus, comprehensa illæ, & indicato sodalicio precipuarum in eo oppido foeminarum, mirifica res & incredibilia facinora exquisita cognitaque fuerunt. Idem aliquando post lanium, cum idem nemus sub vesperam fortè equo vetus transiret, & ad illum locum à se dudum disturbata societas peruenisset, obuam se habuisse narravit, equitem terribili specie, & impetum stricto gladio in se fecisse, cum quo, nam

*Historia de gda
 lamio.*

& se suum gladium eduxisse, fermè dimidiam noctis dimican-
do consumpsisse. Fuisse autem eam defatigationem suam, vt
postridiè decumbens multis diebus in morbo lecto affixus ia-
cuerit. Vidi arborem magnam & ramis densam, sed planè ari-
dam ante oppidum, cuius in hac mentione nomen ponere
non est visum, in qua conuenisse tale Sodalitium, compre-
hensæ in maleficio quædam indicassent. Iam suam aliquas
Sagas formam in animalis alterius figuram mutasse, vt verbi
13 causa, felis, traditum scimus. Hucusque Camerarius. Et de-
nique prædicti plerique omnes ad stabilicndam eorum opinio-
nem, exemplum Christi adferunt, quòd is à tentatore Diabo-
lo corporaliter ex deserto super pinnaculum templi Hierosoly-
mitani, & inde in verticem excelsi montis subductus sit. Cùm
14 autem hæc de corporali volatu & baiulatione Lamiarum in aë-
re, & commensationibus cum suis Dæmonibus, nocturnisque
tripudijs, nullis critirijs, siue normis certitudinum, notitijs vi-
delicet communibus, vniuersali experientia, Syllogismi bona
consequutione, vel verbo Dei expresso (sine quibus mens hu-
15 mana nullis asseuerationibus credit) sint confirmata. Maior
pars Theologorum, Iuriconsultorum, Medicorū & Philoso-
phorum statuit, hæc omnia figmenta, & prodigiosas ac ani-
16 les fabulas esse, similes fabulis Vergilianis de ijs, quæ in cam-
po Elyseo geruntur, & non minùs absurda, quàm sunt ea, quæ
nugacissimus Paracelsus in sua occulta & ad Athenienses phi-
losophia, de Nymphis, Syluis, Dryadibus, Euestris, Melusina,
monte Veneris, in quo Danhuserus cum Venere habitãrit, nu-
gatur, & pro veris asserit, statuuntque post inunctionem eas
in profundum somnum incidere, & à Diabolo forti quadam
16 imaginatione phantasijs eiusmodi occupari. Venusta fabula
de locis inferorum, de animabus ex hac vita creptis, eorumq;
tormentis & lætitijs beatorum extat apud Vergil. 6. Aeneid.
Vnde

Christus quò sit
à tentatore
ductus.

Suba Theolog
Iurisconsulto-
rum & medicorum.

Vergil. Hen.

Vnde Pontificij suum purgatorium extruxerunt. Paracelsus 17
Dei & hominum irrisor suis blasphemis & monstrosis fabulis
quæ in philosoph. ad Athenien. de Syluis & Nymphis scribit,
ipsum Vergil. longissimè superat. Is siquidem pro veritate con-
stanter asseuerat Deum præter homines Adami posteros, alia
quatuor hominum genera, ratione, carne & ossibus prædita,
creasse, eosq; in singulis elementis habitandos collocasse, in
quibus singuli suam haberent Rempublicam & ex negotiatio-
ne ac laboribus victum & amictum sibi comparare, & eos ho-
mines qui in terræ visceribus habitant, vocat pigmeos & Gno-
mos, qui in aquis Nymphas & Vndenas, qui in aëre Sylphos &
Melusinas, quos solos cum hominibus Adami posteris com-
mercium habere, & ex mutua commissione liberos generare,
nugatur. Qui in igne sunt, Vulcanos appellat. Addit quoque 18
blasphemo ore adhuc incertum esse cuiam generi hominum
vera fides in Deum sit data, & via ad salutem patefacta. Melusi-
19 na Gallicanum fuit monstrum in forma venustissimæ mulie-
ris, eius fabula extat in libello Germanico & Gallica lingua
translato, quam Paracelsus non fabulam, sed verissimam hi-
storiam esse, nugatur. De Danhuseri fabula in monte Italia
cum Venere per integrum annum commorantis, extat quoq;
vetus cantilena Germanica, quam & ipsam Paracelsus pro ve-
ro asseuerat, quæ sanè Paracelsi nugæ prodigiosa, non argu-
mentis sed flagris erant refutandæ. Sed ad institutum redeo.
Dixit Lamias virtute vnguenti in profundum somnum inci- 20
dere, & Diabolum in somno earum imaginationi talia phan-
tasmata, de volatu, choreis, imprimere, & in tali phantasma-
te eas donec euigilent detinere, corpore interim in lecto aut cu-
bili quiescente. Suppeditat enim illis fraudulentus ille magister
naturalia quædam pharmaca, quibus vbi se inunxerit cõfricue-
rintq; per fornacem mox se evolaturas ac per aërem lögè lateq;
20 euagaturas ad tripudia, dulcissima symposia, concubitus, & gra-
tissima

17 purgatorij
origo.
paracelsus dixit
homines ratione
& sensu homines creasse

18 pigmei &
Gnomos
Nymphas & Vndenas
3 Sylphos & Melusina
4 Vulcanos

18 Blasphemia para-
celsi in nugantibus
homines vera fides
via ad salutem data
sua inuentione
Melusina monstrum
Gallicanum

20 Fabula Danhuseri

tissima rerum spectacula, cōfidunt: q̄ tamen per insomnia ipsi ingerit mille artifex, vbi ab inunctione somniferi omnino vnguenti, in profundissimum lethargicumq; somnum delabuntur in scia, vt VVierus cap. 11. de Lamijs scriptum reliquit. Et hæc ne somnia videantur, libuit adducere, quid solertissimus occultarum causarum indagator Ioannes Baptista Porta Neapolitanus lib. 2. cap. 26. Magiæ naturalis, siue de miraculis rerum naturalium, scribit: Adeo, dira, inquit, cupido hominum mentes inuasit, vt quæ natura mortalium commoditati elargita est, abutantur, vt multis horum simul coaceruatis componant Lamiarum vnguenta: quæ quanquam ipsæ superstitionis plurimum admiscent, naturali tamen vi euenire patet intuenti: quæq; ab eis acceperim, referam. Puerorum pinguedinem ahe-neo vase decoquendo ex aqua capiunt, inspissando quod ex elixatione vltimum nouissimumq; subsidet. Inde condunt, continuoq; inseruiunt vsui: cum hac immiscent elcoselinū, aconitum, frondes populneas, & fuliginem. Vel aliter sic: Sion, acorum vulgare, pentaphyllon, vespertilionis sanguinem, solanum somniferum, & oleum (etsi diuersa commiscant, ab ijs parum dissident) simul conficiunt, partes omnes perungunt, eas antea perfricando vt rubescant, & reuocetur calor, rarumq; fiat quod erat frigore concretum. Vt relaxetur caro, aperianturq; pori, adipem adiungunt, vel oleum ipsius vicem subiens, vt succorum vis intrò descendat, & fiat potior vegetiorq;, id esse in causa, non dubium reor. Sic non illi nocte per aëra deferri videntur ad conuiuia, sonos, tripudia, & formosorum iuuenum concubitus, quos maximè exoptant: tanta est imaginationis vis, impressionum habitus, vt ferè cerebri pars ea quæ memoratiua dicitur, huiusmodi sit plena: quumq; valdè sint ipsæ ad credendum naturæ pronitate faciles, sic impressiones capessunt, vt spiritus immutentur, nihil nocte dieq; aliud cogitantes: & ad hoc adiuuantur, quum non vescantur nisi betis, radicibus,

*De Vnguento
Lamiarum*

dicibus, castaneis & leguminibus. Dum hæc pensculatiùs 24 perquirendo operam nauarem (ancipiti enim immorabar iudicio) incidit mihi in manus Vetula quædam (quas à strigis, auis nocturnæ similitudine, striges vocant, quæque puerulorum sanguinem è cunis absorbent) spontè pollicita, breuis mihi temporis spacio allaturam responsa: iubet omnes foras egredi, qui mecum acciti erant testes, spolijsque nudata, tota se vnguento valdè perfricuit, nobis è portæ rimulis conspicua: sic soporiferorum vi succorum cecidit, profundoque occubuit somno. Fores ipsi patefacimus, multum vapulat: tantaque vis soporis fuit, vt sensum eriperet. Ad locum foras redimus. Iam medelæ vires fatiscunt flaccescuntq;. A somno sevocata, multa incipit fari deliria, se maria montesque transmeasse, falsa depromens responsa. Negamus, instat: liuorem ostendimus, pertinaciter resistit magis. Hucusq; Ioannes Baptista. Simile exemplum, in Ducatu Megapolensi ante annos non ita multos accidisse viri fide digni referunt. Mulier quædam Megapolitano cuidam nobili diu & fideliter inseruiens, à Veneficis paulò post concrematis, sortilegij accusata est, & quòd aliquoties cum ipsis in monte Bructerorum fuerit. Id Dominus qui alioquin sceminam propter sedulam rei domesticæ administrationem amabat, agrè primùm tulit. Post vix adduci potuit, idem vt crederet. Tandè cum famulam ea de realloqueretur, respondit stolidam. Confessionem de migratione in montem Bructerorū veram esse, imò sequente nocte necessariò cum reliquis eò ipsi transuolandum esse. Nobilis noctu adiunctis sibi pastore & domesticis mulierem diligentissimè in conclaui custodit, exploraturus vtrum transuolare velit. Sed ecce: Postquam vnguentis corpus suum illeuit, in profundum somnum ita incidit, vt nec illa nocte nec sequente die excitari potuerit. Altero autem mane interrogata, respondit, se in montis Bructerorum conuentu cum reliquis Veneficis reuera fuisse, nec aliud sibi persuaderi

*Historia de gata
megapolitana muliere.*

24 stolidi passa est. Cum itaque actiones seu passiones Lamia-
rum similes sint furiosis, idem de illis quod de furiosis dici po-
test. Dæmones enim consecuti potestatem, diuina permissio-
ne, species eiusmodi formandi, & eas in animales spiritus im-
primendi, talibus formis ostendunt personas modò lætas, eden-
do, bibendo, saltando, canendo, Venerem exercendo : modò
tristes, quæ nihil non mali fabricent vel patiantur : modò hu-
manas, modò bestiales, modò opprimentes, modò volantes, &
animæ sensus ipsi infigitur tanquam rebus ipsis. Vt rectè VVier^o
25 de Lamis c. 10. scribit. Et quod miretur aliquis, de futuris verè
deinceps contingentibus homo in somnia sapissimè concipit.
Multa enim sic audiri, multa dici videntur. Cuius illustre ex-
emplum est apud Cicronem lib. 1. de diuinat. de duobus Arca-
dibus amicis qui cum iter facientes Magaram venissent : alter
ad cauponem, alter ad hospitè diuertit. Et huic q̄ in hospitio
erat, concubia nocte visum fuit in insomnijs, alterū orare vt sub-
veniret, q̄ sibi interitus à caupone pararetur : idq̄ cum p̄ nihilo
haberet, alter denuò idē rogare visus est, vt quoniā sibi viuo nō
subuenisset, mortem suam ne inultā esse pateretur, se interfectū
in plaustrum infra stercus à caupone coniectum esse, & c. Manè
igitur, vt admonit^o erat, surgens bubulco ad portam prestō fuit,
quærens qd̄ in plastro esset, mortuum eruit : bubulcus perter-
ritus aufugit. Caupo re patefacta pœnas dedit. En imaginatio-
nem nocturnam & somnium Arcadis de familiari suo verissi-
mum. Similiter etiam Simonides, vt idem Cicero refert, cum
ignotum quendam proiectū mortuum vidisset, eumq̄ huma-
uisset, haberetq̄ in animo nauem conscendere : moneri visus
est in somno ne faceret, ab eo quem sepultura affecerat : si enim
nauigasset, eum naufragio esse periturum. Redijt itaq̄, perierūt
cæteri, qui tūm nauigassent. Ita sæpè animus hominis in somno
præsentia cernit, futura prævidet, meminit p̄teriorū. Vt Scri-
26 bonius in sua Sagarum Physiologia scribit. Quod autem eius-
modi

*Cicero de
duobus amicis
Arcadibus.*

*Simonides
historia à
Cicero
mutata.*

modi Lamia & malefica non transferantur localiter ad ea loca
in quibus se fuisse dicunt, sed phantasticè tantum, illusionè dæ-
monum, iam olim in concilio Aquirensi est decisum, vt refer-
tur in c. Epif. 26. q. 5. vbi inter alia dicitur. Quapropter sacerdo-
tes peccelias sibi commissas, populo Dei omni instantia prædi-
care debent, vt nouerint hæc omninò falsa esse, & nō à diuino,
sed à maligno spiritu talia phantasmata mentibus fidelium ir-
rogari arbitramur : siquidem ipse Satan, qui transfiguratur se in
angelum lucis, cum mentem cuiuscunque mulieris ceperit, &
hanc per infidelitatem sibi subiugauerit, illicò transformatur se in
diuersarum species personarum, atq̄ similitudines, & mentem
q̄ captiuatam tenet, in somnis deludens, modò læta, modò tri-
stia, modò cognitata, modò incognitata personas ostendens, per
queq̄ deuia deducit, & cū solus spiritus hoc patitur, infidelis hoc
non in animo, sed in corpore evenire opinatur. Quis enim in
somnia & nocturnis visionibus non extra seipsum deducitur,
& multa videt dormiendo, q̄ nunq̄ vigilando viderat ? Quis ve-
rò tam stultus & hebes sit, q̄ hæc omnia, q̄ in solo spiritu fiunt, et-
iam in corpore accidere arbitretur ? Cū Ezech. Prophe. visio-
nes Dōi in spiritu, non in corpore vidit & audiuit, sicut ipse statim
inqt. Fui in spiritu. Et Paulus nō audet dicere, se raptū in corpo-
re & c. His procul dubio de causis beatus Germanus existima-
uit fieri non posse, vt mulieres nocte simul in caupona essent, &
mariti laterib^o accubarent. Legitur enim in eius vita, q̄ cū nocte
quadā in diuersorio mensa iterū à coena sterneretur, admirans
inqsierit ab hospitibus, cui coena pararetur ? eiq̄ responsum sit,
bonis illis viris ac foeminis q̄ nocte vagātur. Itaq̄ sanctus vigila-
re statuit, & ecce multitudinem ad mensam, virorum ac mulie-
rum venientem : quibus ille mandans ne abirent, tota familia
excitata quæsiuit, num quæ ex ipsis cognoscerent ? His õnes vici-
nos ac vicinas esse dicentibus, singulorū adibus perscrutatis, õ-
mnes in suis lectulis decubentes invenit. Itaq̄ statim õnes adiu-
rauit:

*Dissio conaly
Aquirensis.
C. Epif. 26. q. 5.*

*2 cor. 12.
Raptus p̄nig.
2 cor. 12.*

27 *Historia de
beato Germano
q̄ malos sp̄s
adiurauit.*

28 raut: qui se Dæmones esse confessi sunt. In eadem quoque sententia fuit D. Lutherus: Nam cum aliquando coniunx sua ipsi referret à Diabolo puerperam in aërem sublata fuisse, respondit in hæc verba: *Es hat der Frawen also gedaucht/ als si sie der Teuffelinn die Luste / dann er machet die Leuthe schlaffen / welches er auch leichtelichen thun kan / vnnnd machet Gaudelwerck ihnen vor den Augen / darmit sie spielen so lang sie erwachen.*

Philippus Melanthon

Philippus Melanthon in libello suo de anima: Quartum genus somniorum est diabolicum, ut cum Veneticæ videntur sibi interesse conuiujs, ac ludis, cum sæpè compertum sit eas nusquam abijisse sed dormientes gestu & clamore somnia conuiuiorum & saltationum significasse. Ioannes Tritemius in tractatu de Maleficis: Diaboli noctibus aliquando de montibus turmatim egrediuntur, mirandas stupendasq; in campis ducunt choreas, & quasi vnius ducis metuentes imperium, subito euanescent ad signum, & ad sua diuerticula reuertuntur. Interdum nolarum inter eos auditur sonitus, & se nonnunquam spiritus esse hominum, vita defunctorum mentiuntur. Nihil magis quærunt quam metum hominum & admirationem.

Job. Tritemius in tract. de maleficis.

Ulricus Molitor

Ulricus Molitor Constantiensis V.I. Doctor & Professor Papiensis in dialogo suo de Lamijs & Pythonicis mulieribus. Tertia determinatio est, quod Diabolus permittente diuina clementia, ob incredulitatem hominum, vel aliam causam, possit perfringere oculos, aliosque sensus hominum obstruere: ita ut homines credant se alicubi esse, vbi tamen non sunt, vel videre id quod in se tale non est, vel apparere aliter quam sit.

Alciatus

31 Recenset etiam D. Alciatus Iuriconsultus doctissimus libro octauo. Parergon iuris cap. 22. Hæreticæ prauitatis, ut vocant, inquisitorem in subalpinis vallibus, aduersus hæreticas mulieres, quas veteres Lamias, nos strigas vocamus, inquisuisse, & supra centum flammis consumpsisse: quotidièq; ceu noua holocausta alias super alias Vulcano obtulisse, è quibus non pauca hel-

cæ helleboro potius quam igne purgandæ videbantur: donec rustici arreptis armis vim illam inhiberent, & negotium ad Episcopi iudicium deferrent. Et post: Et quamuis aliqui ex maritis, magnæ fidei homines asseuerarent, eo potissimum tempore, quo illæ in ludo & choreis, sub Tellina arbore fuisse dicebantur, se exploratum habere, in lecto potius secum fuisse: tamen respondebatur, non illas, sed cacodæmonem potius, vxoris forma assumpta marito illulisse. Atque ego replicabam: cur non potius cacodæmonem cum suis dæmonibus, illam verò cum marito fuisse præsumis? cur verum corpus in ficto lusu, phantasticum in vero lecto comminisceris? quid hic opus est vsque ad eò augere miracula, & non tam Theologum quam ^{regali} ^{deor} agere, sæuioeremque partem in pœnis eligere? Constat ex illis actis, semel in eo ludicro per quandam mulierculam nomine Iesu appellato, omnem illum apparatus, omnes saltatrices cum amasijs suis repente euauuisse, quæ fieri id potuit, si vera fuissent corpora & non phantasmata, & Tantalii horti, quæ apud Philostratum libro quarto, etiam Apollonius Tyanneus censuit: & apud Plutarchum in Bruti vita C. Cassius. Nam & Medici maximos effectus corruptæ menti, imaginariæque ludificationi tribuunt: Vnde Ephialtici, afflati, superstitioni, incubati, amore furentes, imaginosi, Lycaones, Cynanthropi, qui tamen medicamentis curantur: videnturque hæc esse, quæ Plinius & alij veteres, Faunorum ludibria appellant, pœonia-que herba emendari consuêrunt, ut etiam harum plerasq; curari posse sit verisimile, nisi quod pauperes & foemellæ omnes sunt, quibus talis facultas non suppetit. Ego certè magis iuri Pontificio, communiq; nostratium doctorum interpretationi, hæc in quæstione, quam Theologis istis tribuerim, maximè in hac in quæstione, quam Theologis istis tribuerim, maximè in re à Synodo decisa in Concilio Aquirensi. cap. 1. vbi talia phantasmata mentibus à maligno spiritu irrogari ait. Et rursus: infidelis, inquit, non in animo, sed in corpore euenire opinatur:

*Ephialtici
Afflati
Incubati
Imaginosi
Lycaones
Cynanthropi
Faunorum ludibria.*

quis enim in somnijs, & nocturnis imaginib⁹ non extra seipsum deducitur? quæ etiam videtur fuisse Augustini sententia lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 18. vbi verum, inquit, corpus nulla arte dæmonum conuerti potest, sed phantasticum: quod etiam cogitando siue somniando prerum innumerabilia genera variatur: & cum corpus non sit, corporū tamen formā capit, sopitis aut oppressis corporcis sensibus, ita vt vera corpora alibi iaceant, sensibus obseratis. Nec refert, quod ibi Herodiadi aut Dianæ honor exhibetur. Hactenus Alciatus. Et Paulus Grillandus Iurifconsultus de Sortilegijs cap. 10. refert sequentia. Quidam maritus ex oppido agri Sabinensis habebat vxorem maleficam siue strigam, vt vulgò dicunt. De crimine autem solū erat suspicio, non certa notitia. Nam cum aliquoties à marito rogaretur, num eius esset professionis, negabat constanter. Crescente porrò rumore, & vitis fide dignis apud maritum eius flagitij vxorem insimulantibus, quòd ea familiariter vteretur alijs mulieribus, huius criminis ratione cognitis, cum quibus etiam se turpibus miscere sceleribus, & nocturnos agere cœtus videbatur: decreuit maritus ipsam in eiusmodi operibus obseruare, & apprehendere, & cepit plurimis noctibus diligenter & attentè inuigilare, noctesq; circiter duodecim egerat insomnes, attendens studiose, num illa aliquòd ad dæmonum lusum vel aliud maleficium noctu evagaretur, & num penes se in lecto permaneret, nocte tota quando lectum conscendisset: nihilq; vnquã fraudis comperit, sed manibus illam semper in lecto contrectauit. Quum verò post dies paucos vnà cum quibusdam alijs de eodem crimine accusatis in carcerem conijceretur, subdereturque quæstionibus, confessã est demùm, se tali interfuisse iustii vnà cum alijs mulierculis incarceratis, flagitijq; huius reis, tali die, vndecimo mensis, &c. tali nocte, hora tali, &c. idem fatebantur & aliæ. Maritus verò in coniugis patrociniū asserbat, præstito iuramento grauissimo, eam illa nocte designata, & maxi-

Paul. Grilland.

maximè illa hora, secum decubuisse in eodem lecto: & se eam tum non studiose semel tantum tetigisse, sed pluries, ac eū ca loquutū fuisse. Hactenus Grillandus. Ioannes Richardus consil. 34. in. nu. 2. Das ich aber so viel auff das Nachtfahren/ tanzen/ auch gemeinsamen/ mit gib/ darzu bewegt mich/ das ich befinde / das viel trefflicher gelehrter Leut von alten vnd auch zu vnsern zeiten / statlichen darehun vnd aussführen (etiam cum autoritate Canonum sanctorūq; Patrum) das es mit dem Nachtfahren / vnd solchen nächtlichen Tānzen vnd Coniuuijs, desgleichen auch den Leiblichen Vermischungen / so die bösen Geister mit solchen Weibern vollbringen sollen / ein lauter Traum / Gespenst / triegeren / vnglaublich vnd vnmüglich ding seye. Martinus Biermannus in 35. suis Thesibus de Magicis actionibus, Thes. 18. Hinc per quietem somnia mouet prodigiosa, quibus volare, cœtus Magorum frequentare, complices agnoscere, commensationes & tripudia celebrare, aliq; peragere videntur sibi homines dementati: quæ & ipsa expergefacti (vt est amentia) pro veris constantissimè asseuerant. Quam vt rem perficiat, adiumenta quedam sumit natura. Nam & soporiferas iaunctiones imperat, & cibos præbet flatulentos, ad suscitandum fouendūq; turbulenta somnia polentes, apium, cepas, fabas, phascolos & alia. Possent plurimorum testimonia adducere si opus esset. Non obstant superius adducta. Ac primū, quòd interdum Diabolus Magos per 36. aërem ad longinqua regna deducat. Nam cum tantæ sint vires dæmonum non negant prædicti, Dd. quin Diabolus interdum Magos qui sponte sese cum anima & corpore ipsi deuouerunt in altum tollere possit. Prout nota est historia, de Apollonio Thyanneo excellente Mago & Necromantico, qui Rome cum apud Seuerum Imperatorem facinoris accusatus esset, & Imperator ipsum in carcerem conijciendum iuberet, è conspectu Imperatoris disparuit, & à Dæmone Putæolis in Campaniam est deductus, vbi eo die conspectus fuit. Et 38. de lo-

Joh. Finbury

Martinus Biermann.

Historia de Apollonio Mago.

de Ioanne Fausto VVitebergæ temporibus diui Lutheri com-
 morante, qui pallio insidentes, non tantum ipsi, sed & alij socij
 39 per aërem ad longinqua regna deducti & baiulati sunt. Quod
 Noto Lamia prædicto modo per caminum aut alia loca angu-
 stiora scopis insidentes per aërem ad montem **Blockberg** voli-
 tent, hoc fabulosum esse asserunt, & quidem rectè. Propterea
 quod essentiam suæ creaturæ mutare non possint, vel efficere
 vt vnum corpus per aliud sine vni⁹ vel amborum iniuria trans-
 eat, aut maius corpus penetret per spacium improportionatū,
 vt ita dicam, loco, videlicet quod per foramina domorum exi-
 gua ingrediantur tales fœminæ: hæc per Dæmones non magis
 fieri possunt, quam vt camelus transeat per foramen acus. Ha-
 betur hoc à Christo ipso pro *de Ananias*. Corpus enim, & quicquid
 loco circumferibitur, hoc est, vt ita loquar, omne *romano* ac lo-
 40 catum, debet esse suo loco proportionatum. Alioquin corpo-
 rum penetratio, admittenda esset: quod contra naturam & o-
 41 mne physicum principium est. Non obstat exemplum tenta-
 tionis Christi, quod à supradictis ad stabiliendam eorum opini-
 42 onem adfertur. Ad hoc enim eleganter doctissimus quondam
Mart. Bucy. Germaniæ Theologus Martinus Bucerus in lib. i. Samuelis ca.
 28. respondet. Deus non permisit Satanæ, vt per carmina & in-
 cantationes Christum in ea loca quæ memorata sunt, perduce-
 ret, sed Christus tentatus sua sponte non fascinatus in illa loca
 profectus est, nostro omnium bono, quem per infirmitatem,
 per omnia similiter nobis tentari conueniebat, vt sic probatus
 nostræ infirmitati condoleret. Nam consultum non est pijs de
 hac re inquirere, prout Augustinus Marloratus cap. 4. Matt. v. 5.
 43 ait: *Quomodo Christum Diabolus sustulerit, vine coactum*
an voluntariè sequentem, an per aëra deportatum, imò verò
an re ipsa euectus sit in sublime, an verò per visionem id factum
 44 *sit, consultum non est pijs hac de re inquirere. In Oppido N.*
quidam rusticus combustus fuit, propterea quod confessus erat,
 se in

*Bia budo sum Lamias
 p caminum hanc
 locu angustiora
 scopis p hanc
 uoluntati p airo*

*τοπιον στο
 loco de no pro
 portio natura*

Mart. Bucy.

Aug. marlor.

se in monte Bructerorum per plures annos coctum Lamiarū
 fuisse, & conductum à Dæmone sub specie nigri hominis in a-
 gro obambulantis: etiamsi ipsius vxor affirmaret, nunquam
 Calendarum Maij, aut reliquis temporibus noctu eo è lecto ca-
 ruisse. Non obstat tertio exemplum à Camerario allatum. Ad 45
 illud enim Augustinus Lerchemer in suo Germanico Tractatu
Don Zauberey Heidelbergæ edito, ita respondet. Exemplum à
 D. Ioachimo Camerario allatum, ipsis mirificè placet. Mulier-
 culæ hæc non fuerint in sylua sed domi suæ dormiērunt & so-
 mniārunt, interim Diabolus pocula argentea ex scrinijs earum
 abstulit, & ad locum illum, vbi præteriturum lanium sciebat
 portauit, saltem vt hac ratione delusas fœminas in discrimen
 vitæ adduceret, quod & factum, si ipsæ pocula ad locum istum
 attulissent, proculdubio in fuga ne proderentur abstulissent.
 Diaboli fuerunt non homines. Nec obstat deniq; quod La- 46
 miarum confessiones inter se congruunt, vt quod illa hora vel
 die fuerint in monte Bructerorum vel alibi &c. Nam cum à
 Diabolo sint illusæ confessiones quoque tales prorsus sunt er-
 roneæ. Sed vt hoc verum esse ostendam, referam historiam 47
 omnibus notam. Ariolus vel Pythius quidam cui hæcenus
 index fidem apposuerat, ad eum peruenit, dicebátque se ad-
 huc vnam maleficij ream indicaturum, nisi iniquè ferret: præ-
 tor annuit. Is eius vxorem etiam talem esse ostendit, ac ne quid
 hac in re hæsitaret, palàm se id demonstraturum, ostendit, ho-
 ràmque præfigit, qua eam reliquarum Sagarum conuentui &
 choreis interessè, suis ipse maritus testaretur oculis. Consen-
 tit iudex vel prætor. Qui statuta hora quosdam amicos & con-
 sanguineos in eadem mensa secum & cum coniuge canare vo-
 luit, suppressa interim cōuocata societatis causa. Hinc designa-
 ta ab ariolo hora, mensa surgit, iubetq; omnes simul cum vxore
 permanere, nec priùs loco dimoueri, quàm ipse rediret. Deductus
 porrò ab ariolo quò is voluit, Lamiarū cœtū, choreas, & nescio
 G quas

*coctus Lamias
 coctus*

*Aug. Lerchemer
 de poultis ablaus.*

*Historia de
 Ariolo pto
 vs vxorem
 Sagarum*

quas alias voluptatū illecebras, quibus ipsius intererat coniunx, reliquarum delicias sectata, non obscure videbatur spectare. Mox domum reuersus, amicos vocatos eo quo reliquerat ordine, vnā cum sua vxore, latos mensæ assidere comperit. Et cum studiosè, num stationem deseruisset coniunx, percunctaretur: eam eidem affixam fuisse loco in eius absentia, vno ab omnibus affirmabatur ore: Itaq; rem omnem aperuit prætor, ob inflictam innocentibus pœnam serò pœnitentia ductus, Pythium accusatorem morte multabat. Hortor itaque iudices ne eiusmodi somnijs & illusionibus credant, fidemq; adhibeant, propterea quod prorsus nulla earum mentio fiat in c. 44. *Bon Ansetzung der Zauberey* constituit. Carolina, ne semetipsos, & illusas vetulas, in discrimen adducant. Quod si euidenter constet & probari possit eiusmodi Lamiarum baiulationes naturaliter fieri potuisse & factas esse hîc nihil impedit fidem adhibere.

CAPVT V.

AN LAMIAE CVM SATANA REM
VENEREAM EXERCERE
possint.

Summæ.

1. Multi credunt Dæmonis congressum cum Lamia verè fieri.
2. Verba Augustini.
3. Verba Lutheri.
4. Verba Danai.
5. Verba Thomæ Erasti.
6. In eadem sententia fuerunt Sprengerus & Bodinus.
7. Theophrasti Paracelsi sententia de concubitu Dæmoniaco cum Lamia.

8 Obiectio

8. Obiectio quorundam ex cap. 6. vers. 2. Gen.
9. Lactantij, Tertulliani, & aliorum opinio.
10. Confessiones Lamiarum de suis amasijs.
11. Crebrior est opinio Dæmoniacos concubitus esse tantum illusiones.
12. Verba D. Biermanni.
13. Diabolus visum & tactum hominum decipit.
14. Lamia vexantur morbo, quem incubum nominamus.
15. Incubus qualis morbus.
16. Verba Martini de Arles Theologi.
17. Verba Nicolai Iaquerij.
18. Verba Cassani.
19. Exemplum illusionis Dæmoniacæ ex Leone Africano.
20. Verba Iosephi Scaligeri doctissimi Europæ philosophi.
21. Verba Davidis Chytræi.
22. Verba Petri Martyris.
23. Verba Valtrici Molitoris.
24. Verba Ioannis Fichardi.
25. Nulla fit mentio in c. 44. Constit. Carolina concubitus Diabolici.
26. Augustini supra allata sententia à Cardano refutatur.
27. Filij Dei qui dicantur Gen. 6. vers. 3.
28. Ficta fuerunt omnia quæ Poëta de Deorum libidinibus tradiderunt, & quod ex illis, vel ex imaginibus homines nati fuerint.
29. Historia de Paulina Romana.
30. Decij Mundi amoris impotentia.
31. Amor vis & pretium.
32. Sacerdotes Isidis lenones.
33. Iuuenis pro Deo coit.
34. Lenocinij pœna.
35. Historia de Sacerdote quodam ex Eusebio.
36. Fucus sacerdotum in adulterijs.
37. Sacerdotes semper pro Deo suo comedunt & coeunt.

38 *Lamiarum confessiones de Damoniaco concubitu sunt phantasia & mera imaginationes.*

1 **V**terius controuertitur ac disputatur. Vtrum Lamia cum Diabolo concumbant & rem habeant. Et sanè viri maximæ autoritatis, tam in Ecclesia, quàm in foro, firmiter credunt, hunc Dæmonis congressum cum Lamijis verè fieri, nec

2 illusiones esse. Et primò omnium magnus ille Augustinus lib. 15. De Ciuitate Dei istam Diabolorum cum mulieribus copulationem scribit ad eò certam esse, vt contradicere magnæ sit

3 impudentiæ. Lutherus quoque alibi huic sententiæ ad stipulatur, & scribit: Potest esse, vt Diabolus rem habeat cum Lamijis & Sagis, sed quòd ex illo congressu liberi procreentur, hoc nihil est. Quia Deus est creator & gignit homines per constituta

4 media. In eadem quoque sententia est Lambertus Danaus in Ethica sua Christia. lib. 2. cap. 14. vbi scribit. Septimo deniq; loco quaesitum est de Dæmonibus, vtrum cum ijs coniungi copulariq; prohibeantur homines & scemina, & dubitant quidã, vtrum id fieri & accidere possit, qui si legerint quæ scribit August. in lib. De Ciuitate Dei, de Dæmonibus, & eorum natura, & vt pati queant, itemque, quod omnes admittunt, Dæmonũ

5 alios esse incubos, alios succubos: certè fatebuntur id esse verum, & sæpè mulieres maleficas cum dæmonibus coijisse, & ex eo coitu voluptatem sensisse, ex earum confessione scimus. Illi enim ad tempus induunt corpora, & aëris impulsu potest excitari titillatio iucundusque aliquis in coitione sensus, qui re ipsa concumbentes cum illis delectet. Olympias etiam illius coitus cum dæmone signa in vtero gestasse dicitur. Item Thomas Erastus de Lamijis: Pro septima ratione hoc esto, quod scedam & execrabilem exercent cum cacodæmone libidinem.

Certè

Aug. statuit copulationem diab. cum mulieribus

Lamb. Danaus

Dæmonum alios incubos alios succubos

Olympias cum dæmone coijisse. Thomas Erastus

Certè singulos suos habent amafios, ornatu, aspectu, nomine distinctos. Et statim à contracta societate aut pactione congressi solent, sicut vniuersæ, vbicunq; captæ fuerint, magno semper consensu asseuerarunt. Iacobus Sprengerus & collega 6 quatuor scribunt se plurimas Sagas supplicio vltimo addixisse, in Constantiensi & Ratisbonensi territorio, quæ omnes fatebantur Diabolo concubuisse secum. Iidem scribunt quoque semen viro antea ademptum, mulieris inde sinui in ipso actu instillari, atque hinc factum concipi, progignique: quem tamen Grillandus ait non dicendum filium dæmonis, sed eius cuius erat sperma. Item Satanam dum ad choreas vxores translata sunt, dæmonem alium in forma succubi marito substernere, qui ad eò benè se accommodet coire volenti, vt etiam callidissimum quemq; falleret. Hanc opinionem multis confirmat exemplis Ioannes Bodinus de Dæmon. lib. 7. cap. 2. An Magi rem habeant cum Dæmonibus. Theophrastus Paracel- 7 sus de Maleficis cap. decimo quarto scribit: Non esse Diabolum qui rem habeat cum Lamijis, sed ascendentem, verba eius sunt: Diabolus non est, sed Ascendens, qui eas ad malum incitat: Nam quemadmodum homines inter se boni & mali sunt, ita etiam Ascendentes, & id eò amat eas Ascendens, vt naturale semen corrumpat, easq; à maritorum congressu & amore abstrahat, & discordes reddat. Et illud corpus non Physicum est, sed contra naturam, nihil procreat. Qui 8 dam ad stabiliendam hanc opinionem, quòd nimirum Dæmones possint mulierum concubitu frui atque generare, adducunt textum Genesis. 6. vers. 2. Quod filij Dei ad filios hominum ingressi sint, atque genuerint potentes & ce- 9 lebres viros. In hac opinione fuerunt Lactantius, Tertullianus, alijque qui omnes ambiguitate vocabuli ducti arbitratiq; filios Dei, angelos, puròsque deos genitos

G. 3. ex.

Jacob. Spreng.

gen. 6. filios Dei ad filios hominum ingressi sunt. Tertull.

10 ex eis, quos partim Heroas partim Dæmones nominârunt. Et denique supradicti omnes Dd. ad confessionem harum mulierum prouocant: confitentur enim omnes se cum amalijs suis, quos nominant *Sûsholz / Leschhorn / Blederwisch / Schnur / busch* coisse, & ex eo coitu voluptatem sensisse, semênque frigidum fuisse. Caterum sanior & magis receptor est sententia eorum, qui statuunt Dæmoniacos hos concubitus saltem illusiones esse, quæ etiam honestis & probis sæpè mulieribus accidunt. Quid enim commiserentur spiritus, vt D. Biermannus in disputat. sua de Magic. Actio. Thef. XXXII. scribit, siue inter se, siue cum hominibus, qui nec moueri nec alterari possunt? Quæ autem esset libido generandi in illis, quorum genus nec numero singularium diminui, nec multiplicari potest? Quod si *in illis* istud cadit in spiritus, quomodo aberit *in illis*? quomodo autem vtrumque erit sine organis accommodatis? Corporei ergò spiritus fuerint. Veruntamen gaudent impurissimi genij impuritate hominum, ad eamque vi & fraude adigunt. Animo enim iam dementato lasciuam suggerunt speciem, tum affricu pruritu excitant, quibus agitati spiritus tanquam cæstro exastuant. Cum ergò soli pruriant Magi, & sint animo malè sani, nihil eorum confessio aliud confirmat, quàm se aliquid passos esse: at quomodo passi sint, ratio & fides

13 nulla erit. Haftenus Biermannus. Diabolus enim non modò hominibus oculorum aciem præstringit, & auditum obtusorem reddit, quod indè perspicitur, quando noctu tumultus ac turbas in aëdibus quorundam excitat, perindè ac si omnes ollæ, lebetes, patinæ & canthari, in vnum coniecti frangerentur, cum tamen mane omnia illæsa & salua suo ordine & loco disposita conspiciantur: Verum etiam tactum ac ipsos tangendi palpandiq; actus adeò decipit, vt si homo manibus aliquid conrectet, id tamen haudquaquã inueniat. Eadem ratione Sagar & Lamia, vt Augustinus Lerchemer ait, decipiuntur, quando

sibi

Quidam statuunt Dæmoniacos generantibus non illis.

Biermannus lib. 32.

In multis est turbas in aëdibus audiuntur.

sibi falsò imaginantur, eas cum Diabolo rem habuisse. Non est naturale opus nec voluptas naturalis, sicuti ipsemet confitentur. Nam quid potest spiritus & corpus viuum efficere, quorum naturæ & proprietates prorsus diuersæ sunt, nec ad hoc opus idoneæ. Deinde cum Lamia, (vtpotè ob sexum & ætatem vt plurimum pituitosæ & ob animi affectus melancholicæ iuenculæ, item propter absentiam plerunq; maritorum & amicorum suorum tristiores, & varijs curis cogitationibusq; implicitæ) obnoxia sint morbo, quem Medici incubum nominant, contingit sæpè, accedente præsertim illo sensu communi ab immundi spiritus assidua suggestione vitiatò, vt existiment verè se passas esse, quòd solum per somnum vel imaginatione intensa innotuit. Dicitur autem incubus ab incubando vt VVierus lib. 3. cap. 19. scribit, quòd pondus quoddam nobis dormientibus incumbere, & super nos consistere putamus, respirationem opprimens, & ob id vocem impediens: ita vt si velimus clamare, non possimus, cum somnijs horrendis & imaginationibus plurimis nos ab alijs inuadi existimantes. Fit ferè noctu, & à somni initio: & quæcunq; epileptici interdiu vigilesq; patiuntur, hæc noctu & in somno ephialtici. Plinius modò suppressiones, modò noctis ludibria, modò Faunorum in quiete ludibria nominauit. Huc facit quòd doctissimus Theologus Martinus de Arles in tractatu de superstitionibus c. 7. scribit: Et non solum apud maleficas, sed & circa alias probas mulieres accidit hæc illusio: nam relatu cuiusdam sacerdotis habui his temporibus, sibi in confessione reuelatum à quadam proba muliere coniugata, cui sæpè in somnis videbatur realiter super iumenta equitare per campos cum alijs, & sic incedèdo super aquam coire hominem cum ea, & sentire intensam concupiscentiam in actu, & hoc sæpè ei accidisse, quòd cum eius confessor à me quæreret, quid aliud ad illam equitationem responderi potuit, quàm quòd de prædictis maleficijs non realiter, sed phanta-

Cito Sagar decipitur

Fructus 74?

plin. sup. sors et noctis ludibria uorat.

marku. de...

16. fr. 11

phantasticè acciderit sibi, & hoc illusione dæmonis secundum prædicta. Et Nicolaus Iaquerius in Flagello Hæretic. ca. 2. scribit: Frequenter contigit hominibus dormientibus interius fieri repræsentationes quarundam rerum, quas tunc ita existimant se facere, quas tamen realiter non faciunt, vel habere quas non habent, sed hoc duntaxat somniant. Et paulò post: Vndè contingit per hanc operationem viris dormientibus aliquando fieri quasdam mulierum repræsentationes, & similiter fœminis, accedit fieri in somno repræsentationes virorum, & deindè sequi nonnunquam illusionibus mediantibus carnales immunditias. Et Cassanus inquit: Nullo modo credendum est, spirituales figuras naturaliter coire posse. Sed ad probandam vanitatem falsitatemq; Dæmoniâ concubitus, nullum illustrius est exemplum quàm quod Ioannes Leo Africanus lib. 3. descript. Afric. adfert. In Africa Fessâ, ait, esse maleficas, quæ videri volunt habere summam cum dæmonibus familiaritatē: dæmones autem vel rubros vel albos vel nigros appellant: atq; vbi alicuius fatum eloqui volunt, certis odoribus semetipsas suffiunt, & affirmant eum tùm se recipere dæmonem quem accerserunt, inde mutata voce dæmonem in se loqui fingunt. Tùm qui rei alicuius explorandæ gratia venerunt, iam magna cum reuerentia sciscitantur ex illis, & tandem numerato dæmoni pretio discedunt. Sahacat has mulieres nominant. Si quando formosæ mulieres eas adeant, maleficæ earum amore non secus atque adolescentes puellarum accenduntur, & in Dæmonis specie rogant, vt concubitum pro mercede patiantur. Ita fit, vt dum se Dæmoniorum dictis paruisse putant, rem cum maleficis habuerint. Neque desunt quæ eius rei voluptate allecæ, maleficarum consortium ambient, & morbum fingentes, vnam earum ad se vocent, vel miserum eò mittant maritum: quæ re intellecta, mulierem à Dæmone quodam vexatam affirmat, eamq; ob

*Cassanus. no credendum
s ptes figurâs
posse coire.
Leo African.
de maleficis in
Africa.*

*Sahacat mulieres
quæ fingunt dæmonem
in se loqui.*

ob causam nullo modo liberari posse, nisi se illarum adiunxerit numero. His verbis miser ille tandem victus non modò permitit id, sed & maleficarum ordini sumptuosum parat conuiuium: quo absoluto, ad tympanorum strepitum mirum in modum saltare solent, deinde vxorem dijs ventisq; committere. Reperiuntur tamen, qui vel minimo negotio fustibus hunc dæmonem eijciunt. Alij dæmonio se obsessos fingentes, non alio modo maleficas illas decipiunt, quàm quo illorum vxores sunt deceptæ. Sicars eluditur arte. In hac quoque sententia 20 fuit doctissimus Europæ Philosoph. Julius Scaliger de subtilitate ad Cardanum Exer. 355. Vbi inter alia modò recitatum exemplum allegat, verba eius sunt: Hunc pilæ ludum ridere licet, stomachari verò quæ de eorum coitu Psellus effutit, gignit aliq; Et D. David Chytraus in præfatione Panurgix. Sagæ 21 verò illæ ac anus miseræ, somniant se cum Diabolis colludere, choreas ducere, concumbere, scopis insidentes per caminos euolare. Petrus Martyr in lib. 1. Samuelis cap. 28. Sagæ autem 22 mulieres & viri malefici, vt istos spiritus ad se inuitarent, solebant se perungere vnguento aliquo soporifero, deinde conijcere se in lectum: vbi ita profundè dormiebant, vt nec aciculis, nec ignibus possent expergesieri. Interim Diaboli illis ita dormientibus multa proponebant ludicra conuiuia, choreas & omnigenus voluptatum. Vdalricus Molitor Iurisconsultus c. 23 De Lamis. Quinta determinatio, quòd Diabolus, siue vt incubus, siue vt succubus pueros generare nullo modo potest: sed huiusmodi pueri si inuenti fuerint, vel suppositi pueri, vel phantastici existunt. Et Ioannes Eichardus conf. III. Es ist vn glaublich/ lauter Gespenst vnd Träume von der Weiber teiblichen vermischungen mit den bösen Geistern/ vnangesehen/ das die Inquisitores hæreticæ prauitatis (ihres eygen mutens halben) vnd andere/ solchen Vnglauben durch viel eruechter vnnnd Vnglaubwürdiger Exempel/ wie die selbstigen in Mallico maleficarum, Formicario,

Ful. Scalig.

Chytraus.

Petr. Martyr.

Vdalric. Molitor.

Joh. Eichard.

cario, auch obgedachten D. Grillando, vnnnd andern mehrn/ so an dem Bapsthum hangen / gefunden werden / hefftig gesterckt / vnnnd so viel als glaublich gemacht haben / auch wider alle Ver-
 25 nunnst vnd Naturlichen Verstand. Nec vllus deniq; prudens aduocatus, inter Veneficij articulos talem concipere solet. *Itē wahr das N. mit dem Teuffel gebulet /* cūm profus nulla hac de re mentio fiat in cap. 44. constitut. Carolinae. *Von Anzeigung*
 26 *der Zauberey.* Non obstat autoritas Augustini: Nam vt Cardanus de Varieta. lib. 15. cap. 80. scribit: Melius fecisset Augustinus, si à tam absurdis narrationibus abstinuisset. Nec obstat
 27 quoque allegatum cap. 6. vers. 2. Genes. Nam filij Dei ibi non fuerunt angeli, sed filij sanctorum Patriarcharum, qui ad veram, & non ad Cainicam Ecclesiam pertinebant, & qui alijs honesto vitæ exemplo præluere debebant: hi videntes filias illas hominum, procreatas in Cainica Ecclesia, formosas quidē, sed impias, tunc libidinoso amore accensi, eò quòd essent admodum pulchræ, acceperunt sibi vxores, ex omnibus quas elegerant, id est, non habita ratione vel pietatis, vel honestatis, vel affinitatis ex contractis matrimonijs iam ortæ: quæcunque oculis ipsorum placuissent, eas rapiebant sub prætextu matrimonij, & quidē quot volebant, easque, furentes libidine (etiam reclamantibus sanctis Patriarchis) dicebant vxores: & easdem repleta libidine, vbi fastidium earum cepissent, iterum repudiabant, aliàsque in harum locum sibi iungebant, obiecto Dei timore. Et ita miscebant se impiorum familijs: qua occasione facile in Cainicam impietatem, & omnis generis scelera
 28 sunt pertracti. Vt D. Oslander ibidem scribit. Confecta enim fuerunt omnia, quæ per artem Poëtæ antiquitus de decorum libidinibus tradiderunt, & quòd ex illis vel virginibus, homines nati fuerunt: scripserunt enim hoc vel per adulationem ad magnorum virorum familias illustrandas, vel per pudore-

*Gm. 6
 Rly 21 gny*

pudorem, ad obscuritatem generis, aut natalium turpitudinem tegendam, vel per timorem, ad stupra mulierum, aut adulteria celanda, vel etiam conficta fuerunt hæc per artem ad libidinem quorundam expetendam, qui plerunque aut lasciuui fuerunt iuuenes, aut ociosi sacerdotes & forma & venustate mulierum templa frequentantium capti, vt VVierus de præstigijs Demon. cap. 26. lib. 3. ait. Prout constat ex his duabus historijs. Erat Romæ (vt Ioseph. antiq. Iud. lib. 18. cap. 4. inquit) ²⁹ Paulina, mulier non minus probitate morum quàm natalium claritate illustris, adhæc opulenta & formosa, vt quæ esset in ipso ætatis flore, sed inprimis ornata pudicitia. Nupta autem erat Saturnino, viro tali coniuge dignissimo. Huius amore ³⁰ captus est Decius Mundus, iuuenis non obscurus in equestri ordine: & quia maior erat foemina quàm quæ corrumpi posset muneribus, eò magis accendebatur amantis insania, ita ³¹ vt offerret ei pro vnica nocte ducenta drachmarum millia. Ac ne sic quidem valens eam flectere, non ferens amoris impotentiam, decreuit morbum simul & vitam finire inedia. Hoc eius propositum non sefellit. Idem, libertam Mundi paternam, varijs instructam, sed non probatis artibus: quæ indignè ferens obstinationem Iuuenis, blanda oratione conuentum animare conata est, spem ei faciens, effecturam se vt patiatur Paulinæ complexibus. Cūmque ille preces eius libenter acciperet, ait sibi opus quinquaginta tantum drachmarum millibus ad expugnandam mulieris pudicitiam. Ita refocillato Iuene, & accepta quantam petierat pecunia, nouam doli viam ingressa est, videns Paulinam non capi penunij. Sciens porro, eam vehementer addictam Isidis cultui, tale quiddam comminiscitur. Conuentis aliquot ex eius ³² Sacerdotibus, accepta fide silentij, & quod efficacissimum est, ostentato premio, in præsens 25. millibus, & alteris totidem

Fabule poetarum de libidinibus

*Ioseph.
 De muliere Paulina amore Origenis g. 1. captus.*

post nauatam operam, indicat eis amorem iuuenis, rogans vt omnibus modis adniterentur eum reddere voti compotem. Illi auri cupidine tacti, benignè sunt polliciti : quorum natu maximus properè se ad Paulinam contulit : & admissus imperatoque absque arbitris colloquio, venire se ait missum ab Anubide, capto ipsius forma, & iubente vt ad se veniat. Illa libenti animo accepit nuncium : moxque iactabat se apud familiariter notas mulieres, quòd dignata sit amore Anubidis : marito quoque indicat, condictam sibi coenam & cubile Anubidis. Id eò facilius concessum est, quòd cognita & probata esset
33 viro coniugis pudicitia. Itaque in templum proficiscitur, & post coenam, instante somni tempore, inclusa per sacerdotem, tenebris conciliantibus in latentem ibi Mundum incidit, totamque eam noctem obsecuta est iuueni, Deo se gratificari existimans. Eo deinde abeunte, priusquam sacerdotes doli conscij surgerent, Paulina mane ad maritum reuersa, congressum cum Anubide prædicat, & idem apud amicas quoque magnificis verbis exaggerat. Illis nec credere libebat, rei naturam considerantibus : nec mirari tamen non poterant, ob insignem mulieris pudicitiam. Die deinde post rem patratam tertia, Mundus adamata fortè fortuna obuius : O factum benè Paulina, inquit, quòd & ducenta illa millia mihi seruasti, quæ potuisti tuis facultatibus addere, & morem nihilominus meæ voluntati gessisti. Nihil enim mea refert, quòd Mundum contempseris, quando quidem præteru Anubidis oprata voluntate expletus sum : atque his dictis abiit. At mulier tùm primò deprehenso flagitio, vestem sibi lacerat : & re tota ad maritum delata, obsecrat ne tam insigne ludibrium impunitum sinat, maritus
34 porrò Imperatori totum significat. Tyberius, postquam accuratissima inquisitione didicit omnia, sacrificos illos impostores in crucem egit : vnàque idem, inuentricem huius sceleris, cuius præcipua opera fuit in corrupenda mulieris pudicitia :
diru-

dirutoque templo, statuam Isis iussit mergi in Tyberim. Mundum autem mitiore poena exilij castigasse contentus est, crimè eius in cupidinis impotentiam referens. Eusebius non minùs 35 notabile refert Saturni adulterium. Sacerdos Saturni, Tyrannus nomine, quasi ex responso numinis, adorantibus in templo nobilibus quibusque & primarijs viris, quorum sibi matronæ ad libidinem placuissent, dicebat, Saturnum præcepisse, vt vxor sua pernoctaret in templo, Tùm is qui audierat, gaudens quòd vxor sua dignatione numinis vocaretur, exornatam comitius, insuper & donarijs onustam, ne vacua scilicet repudiaretur, coniugem mittebat ad templum. In conspectu omnium conclusa intrinsecus matrona. Tyrannus clausis ianuis, & traditis clauibus, discedebat. Deinde facto silentio per occultos meatus & subterraneos aditus, intra ipsum Saturni Simulachrum patulis irrepebat cauernis. Erat autem simulachrum illud à tergo exesum, & parieti diligenter annexum. Ardentibusque intra ædem luminibus, intentæ supplicantiq; mulieri vocem subito per simulachrum æris concaui proferebat, ita vt pauore & gaudio infelix mulier trepidaret, quòd dignam se tanti Numinis putaret alloquio. Posteaquàm verò quæ libi- 36 tum fuerat, vel ad consternationem maiorem, vel ad libidinis incitamentum differuisset Numen impurum, arte quadam linteolis obductis, repente lumina extinguebatur vniuersa. Tùm descendens, obstupefactæ & consternatæ mulierculæ, adulterij fucum prophanis commentationibus inferebat. Hæc cum per omnes miserorum matronas multò iam tempore gererentur, accidit quandam pudicæ mentis foeminam horruisse factus, & attentius designantem cognouisse vocem Tyranni, ac domum regressam viro de fraude sceleris indicasse. Ille de iniuria coniugis, imò potiùs sua, ardentius inflammatus, inscriptum Tyrannum ad tormenta deducit. Quo conuicto atque confesso, cæcisq; fraudibus reuelatis, pudor omnis & dedecus
H 3 paga-

*Euseb. Jo
Adulterio
Saturni*

paganorum peruaserat domos, adulteris matribus, incestis patribus, liberis spuris deprehensis. Hinc existimare possumus, ac dignoscere, quomodo matrona Romana fuerit à Marte compressa: cuiusmodi multa Valerius Max. & alij historici referunt.

37 Fuit hæc fraus semper vsitata sacrificis, vt hac de causa simulachra deorum, ipsosque deos & comedere & bibere, & coire fingerent. Non obstant denique Lamiarum confessiones. Nam phantasias esse & peruersas imaginationes, quæ de Dæmoniaco concubitu narrant, verba earum ostendunt, dum fatentur, se à spectro quodam impregnatas esse in thoro legitimo & quidem maritis ignorantibus nec animaduertentibus. Item non opus esse naturale, nec ita se affici voluptate naturali, quam si cum maritis coirent. Quapropter cum Dæmoniaci concubitus sint tantum illusiones, sequitur quoq; confessiones earum ea de re esse erroneas, & nullius momenti.

*phantasiae sunt
ex imaginatione de
dæmonio interrogantibus*

CAPVT VI.

VTRVM LAMIAE, TEMPESTATES,
PLVVIAS, TONITRVA, VENTOS IN
aëre producere possint.

Summæ.

- 1 Multi existimant Lamias posse excitare tempestates.
- 2 Ethnici quantum Lamiarum potentie tribuerint.
- 3 Ex sacris demonstratur Deum autorem esse tempestatum.
- 4 Venti sunt ministri Dei.
- 5 Procreatio grandinis iuxta doctrinam Physicorum quomodo fiat.
- 6 Theophrasti Paracelsi sententia.
- 7 Obiectiones.

8 Pauli

- 8 Pauli Grillandi verba.
- 9 Diabolus absq; Dei permissione efficere nil posse testatur Iobi Historia.
- 10 Verba D. Osiandri.
- 11 Verba Tertulliani.
- 12 Diabolus ex Dei permissione planè tyrannicè in corpus & bona hominis seuit.
- 13 Præcipua est Dæmonum potestas in aëre.
- 14 Historia de Gallis, templum Delphicum diripere volentibus.
- 15 Verus intellectus legis 6. C. de Maleficis.
- 16 Lex 4. C. de Maleficis à Leone Imperatore sublata est.
- 17 Leges 12. tabularum ab Ethnicis conscriptæ.
- 18 Verba Spiegelij.
- 19 Dictum Senecæ.
- 20 Vera quæ sint Veneficia quibus segetes pelliceuntur.
- 21 Quomodo Diabolus instituat ministros suos quando tempestates excitare vult.
- 22 Verba Iulij Scaligeri.
- 23 Si Magi, Veneficia, & Lamia tempestates excitare & fruges perdere possent, nullo bello opus esset.
- 24 Magi & Veneficia possunt suis sortilegijs homines & iumenta interficere, at tempestates excitare nequeunt.
- 25 Verba D. Heerbrandi.
- 26 Verba D. Beza.
- 27 Verba Concilij Bracarensis in Portugallia.
- 28 Verba D. Bodini.
- 29 Verba D. Vlrici Molitoris.
- 30 Verba D. Biermanni.
- 31 Conclusio capituli ex Psalmo 29.

Restat

Restat vt videamus, An Lamiæ vētos, pluuias, fulmina, tonitrua, aliasq; aëris tēpestates excitare queant. Et sanè maxima pars hominum, factam ex grandine & procella, vini, frugum, nauumq; iacturam non diuinitus immisam, sed à Lamijs excitatā credunt. Ideoq; eas Vulcano simul mox esse consecrandas clamitant, suorum interea flagitiorum immemores, quasi ne vel aquæ leuiter vnquam turbatæ rei essent, sed ante tribunal Christi prorsus innocentes. Imò eò cæca hominum ratio peruenit, 2 vt crediderit & scripserit. Sagam tanquam diuini potentem posse coelum deponere, terram suspendere, manes sublimare, sidera extinguere, tartarum ipsum illuminare, prout de Erychthone Arcade Saga in Lucano, & de Pāphila Theffala in Apuleio legimus. Verùm nos longè aliter ex sacrosancta scriptura edocti, scimus Iehouam ducem exercituum, causam efficientem esse grandinum, procellarum & tempestatum Psalm. 29 Ezech. 39. vers. 34. Ierem. 15. vers. fin. Nunquid sunt in seculptilibus gentium qui pluant, aut cœli possunt dare imbres, nisi tu uolueris, nonne tu solus es Dominus Deus noster quem expectauimus? Tu enim fecisti omnia hæc, id est, Tu immisisti nobis tēpestates, siccitatem & sterilitatem, idq; propter nostra peccata: tu rursus pluuias fœcundas dare, & famis malum à nobis arcere potes: quare ad tuam opem supplicem confugimus, vt Osiander ibidem loquitur: Non enim sentiendum, inquit, est, tempestates vel commodas vel incommodas, esse in manu hominum aut Diabolorum, sed Dominus eas dirigit, iam ad infligendas pœnas meritas, iam ad testandam paternam suam beneuolentiam. Itaq; ab ipso solo tempestates commodæ sunt petendæ. In lib. 2. Moïsis c. 9. legimus, à Deo Moïsi mandatum esse, vt extensa manu super vniuersam Aegyptum, in homines & iumenta grandinem prouocaret. Et Iob. 28. Qui fecit ventis pondus, id est, qui modum ventis præscribit, quantum ipsis scire liceat:

*Oegia grandinum
ps 29.
Ezech 39
Ier 15.*

*Exod 9
Job 28*

liceat: sunt enim ministri eius & suæ voluntatis executores in hominum commodum siue damnum. Vndè & ventis Deus imperat, quemadmodum suo exemplo docuit Christus sedans & statim tranquillans turbatum ventis mare, & eos coërcens Matthæ. 18. Et eodem cap. Iob: Quando scilicet ponebat pluuijs legem, ne frequentiores, aut densiores, quàm oportet, deciderent, & viam monstrabat procellis sonantibus, qua ire quid profernere illis liceat, quid non, vt D. Osiander ibidem loquitur. Et Aggæi 2. ait Deus: Percussi vos carbunculo & robigine & grandine omne opus manuum uestrarum: nec tamen fuit ex vobis qui ad me reuerteretur dicit Dominus. Grandinem procreari physici scribunt, quando è terra subleuantur vapores humidi, & Solis calore in aëris in medium, vbi nubes hærent, attracti ab aëris frigore in nubes coguntur condensanturque, quibus à Solis calore dissolutis, gignitur vel pluuiæ vel grando tempore æstiuo. Pluuiæ decidit, nisi rursus ex aëris frigore coalescant guttæ: grando autem, vbi eo modo illæ concreverunt durefcuntque. Theophrastus Paracelsus de Maleficis cap. 4. scribit: Diabolum tempestates naturali etiam motu facere posse. Verba eius sunt: Quemadmodum videmus in terris varias ab hominibus artes inueniri, meteoricis generationibus non absimiles. Nempè vt coelestes generationes fiunt in cœlo, sic in terra quoque naturaliter meteorica quædam opera contingunt, & quidem per mineralia. Vt si salpetra cum aluminosa substantia misceatur in magna quantitate, & super terram accendatur, priusquam integrè preparata sint: tum mixtum hoc in fumum assurgit ad mediam fermè regionem aëris nubem in illo generans quæ per se postmodum resoluitur in guttas aqueas & meram pluuiam. Simili modo non impossibile fuerit cacodæmoni, materiam mineralium in montium cauernis locisque secretioribus congregare, & ibidem arte

*Scilicet in nigris
ni gnuat ut damna
honi.*

Matth 18.

Agg 2.

*Grando quæ
surgit
in
montibus*

*Theophrastus de
naturis.*

*Salpetra cum
aluminosa
mixta et
accensa
surgit*

Vulga-

Vulcanica intempstatum molitiones fabricari, quæ deinceps in turbines atq; procellas erumpunt naturaliter. Et artes istæ plurimum admirandæ sunt, hominibusq; non vsq; adeò notæ, sed tamen naturales: quarum operationibus è specu non nunq; videlicet ventorum erumpentium tãtos impetus eo loco se conferentes, ad quem ex pacto licitati sunt, vt valdè mirum sit videntibus. Quando igitur simile quid contigerit, existimandum est, eadæmones artibus subtilissimis humanam experientiam excellentibus vsos fuisse. Sed obijcit aliquis si Deus est causa efficiens tempestatum, & procellarum, quare Diaboli, & Veneficis & Lamij hæc adscribuntur? Qui fit quod Constantinus, Constantius & Iulianus Imperatores poenam maleficis propterea decreuerint? l. 6. Multi magicis artibus vsi, elementa turbare, vitam infantium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilarè, vt quisq; suos conficiat malis artibus inimicos, hos quoniam naturæ peregrini sunt, feralis pestis absumat. Et l. 4. nullis verò criminationibus implicanda sunt remedia, humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocèter adhibita suffragia, ne maturis vindemijs metuerentur imbres, aut ventis grandinisque lapidatione quaterentur. Magis mihi certè placet Pauli Grillandi Jurisconsulti sententia de sortilegijs quæst. 6. c. 17. vbi ait: Post hæc quæro an isti malefici & Magi possint eorum arte & dæmonum suffragio inducere pluias, grandines, fulgura, aut magna tonitrua, & etiam an possint, quando illa venerint, remouere, & facere, vt cessent, & videtur dicendum quòd non, quia ea quæ de cælo veniunt, & ad nos descendunt, diuina dispositione proueniunt à corporibus cælestibus vel ab aère, mediante ordine quodam naturali dictorum corporum, & illorum coniunctionum secundum quod clarè demonstrant Astrologi. Tamen dicas, quòd isti possunt dæmonis industria inducere grandines & fulgura & è conuerso siq; irruentia remouere. Et ratio est, quia dæmones

Obijctio si Deus est efficiens tempestatum, & procellarum, quare Diaboli, & Veneficis & Lamij hæc adscribuntur?

Grillandi sententia

Pauli Grillandi Jurisconsulti sententia de sortilegijs quæst. 6. c. 17. vbi ait: Post hæc quæro an isti malefici & Magi possint eorum arte & dæmonum suffragio inducere pluias, grandines, fulgura, aut magna tonitrua, & etiam an possint, quando illa venerint, remouere, & facere, vt cessent, & videtur dicendum quòd non, quia ea quæ de cælo veniunt, & ad nos descendunt, diuina dispositione proueniunt à corporibus cælestibus vel ab aère, mediante ordine quodam naturali dictorum corporum, & illorum coniunctionum secundum quod clarè demonstrant Astrologi.

mones possunt elementa concutere, & inducere vêtos, & pluias, fulgura & grandines inducere prout dicit textus in l. 6. & 4. C. De Malefic. Hactenus Grillandus. Ad has obiectiones respõdeo. Firmam ac indubitatam esse iuris diuini regulam, quam nullus sanæ mentis homo infringere potest. Diabolum eiusq; asseclas absq; voluntate Dei profus nihil efficere vel in actum deducere, permittente autem Domino facili mè celerrimè que omnia mala perpetrare posse. Cuius rei sufficiens testis est Iob historia cap. i. ibi: Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce vniuersa quæ habet in manu tua sunt, tantum in eum non extendas manum tuã, id est, ipsius personæ nolo vt aliqd mali inferas, familiam autem & facultates eius, permitto tibi, vt affligas corporaliter, quantum potes, & voles. D. Osiander ibidem, vbi ait: Ergò Satan ne facultatibus nostris damnum dare potest, nisi id Deus permiserit, & habent tentationes & afflictiones suos terminos, quos transilire Satana non licet. Deus autem aduersa suis immittit, non vt perdat sed vt eorum fidem probet. Etc. leganter asserit Tertullianus in lib. De fuga in persecutione: Nec, inquit, in porcorum gregem Diaboli legio habuit potestatem, nisi cum à Deo impetrasset, tantum abest, vt in oues Dei habeat. Nactus verò à Deo potestatem in corpus & bona hominis planè tragicè omnia peragit, prout historie omnium temporum declarant, pluit igne cœlitis quo oues Iob consumit: procellas impetuosissimas commouet, quibus conuulsam ab imis sedibus domum diffringit ac diruit, & liberos opprimat. Præcipua est enim Dæmonum in aère potentia in quo circumuolitant & versantur. Hoc eis dominium tribuit Paulus, cum Diabolum τὸν ἀρχόντα τῆς ἀέρος τῷ ἀέρι vocat. Cum Brenno Duce Galli Asiam peruagati ad templum Delphicum diripiendum accederent, & incolarum alij hostium metu diffugerent, deserta statione, alij propugnatori

Regula iuris diuini. Diaboli & eius asseclas absque voluntate Dei nihil efficere vel in actum deducere.

D. Osiander.

Aduersa suis immittit, non vt perdat sed vt eorum fidem probet. Etc. leganter asserit Tertullianus in lib. De fuga in persecutione.

Præcipua est enim Dæmonum in aère potentia in quo circumuolitant & versantur.

Historia de Brenno. Brenno Duce Galli Asiam peruagati ad templum Delphicum diripiendum accederent, & incolarum alij hostium metu diffugerent.

turi sedes suas & prohibitori direptionem templi quærent, quid factu opus esset in tanta trepidatione tamque subita hostium irruptione: respondit Oraculum, se defensurum templum suum. Itaque dum accedunt Galli mox terra continuis quassata motibus ea parte maximè, qua Gallorum exercitus consistebat, contremiscit aded, vt & dehisceret alibi ac subderet in profundas voragine plurimos absorbens, alibi in editos assurgeret tumulos, tonitrua percrepant frequentissima, fulgetra coruscant continua, maxima multitudo de cælo tacta aut flammis vstulata perit. Noctu sæuissima hyems ingruit, nix densa castra operit, lapides ex disiectis ædificijs, turbinibus violentis in sublime euecti, rursusque præcipitati deorsum improuidos conterunt, ingentia fragmina à Parnasso abscissa deuolutaque rapidissimo cursu non singulos binosue, sed plures, prout multi in vicinia simul excubabant, obruunt. Peucerus de Diuination. folio. 33. Quod ad allegatam l. 6. attinet sciendum est. Legem illam loqui ex vulgari hominum sententia, & Magorum opinione, qui à Satana ita sunt persuasi, quod artibus suis turbare elementa possint. Sic enim verba legis sonant. Multi magicis artibus vsi elementa turbare non dubitant, id est, certò sibi persuadent se hoc efficere posse. At instas primò. Si elementa turbare non possunt, quare eos igitur capitaliter punit? Respondeo. Lex capitaliter eos punit, propterea quod se totas Diabolo manciparunt, ita in Satanæ spiritu immerfi, vt nihil cum suo hero Satana quàm mortali-um perniciem cogitent & machinentur: prout sonant verba textus. Et manibus accitis audent ventilare, vt quisque suos conficiat malis artibus inimicos. At instas denuò. Imò lex quarta, eodem titulo. C. De Maleficis expressè dicit eos posse tempestates remouere & id efficere ne segetibus officiant. Si itaque destruere maleficium possunt, ergò & inducere. Prout

Peucer de Diuinatione foli 33. de legibus in iudicij hominum opibus magorum

Si elementa turbare possunt lex capitaliter eos punit & bonum agunt.

Lex 4. C. de maleficis

& Bartolus & Grillandus quoque statuerunt. Respondeo. 16. Hæc lex quarta à Leone Imperatore Nouell. 65. non tantum emendata sed prorsus antiquata est, nominans ibi hoc totum maleficorum ministerium imposturam & fallaciam. Admiratione itaque dignum Bartolum, Grillandum & Bodinum Iuriconsultos aliàs magnæ autoritatis hæc non obseruasse. Sed obijcis tertio. Ergò frustra quoque leges duodecim tabul. poenam statuerunt contra eos qui fruges excantarunt, si illi hoc præstare non possunt? Respondeo. Si legislatores 17. duodecim tabul. cognitionem religionis Christianæ habuissent hanc certè legem non tulissent, quam ex libris veterum poetarum conscripserunt. Hinc Iacobus Spiegelius ibidem. 18. Incredible dictu est, inquit, quàm varijs superstitionibus hoc etiam tempore rustici secundum eorum incredulitatem vexentur à Satana, vt putent aliàs lac ademptum, aliàs foetum, aliàs segetes, & vniuersam agriculturæ rationem, non ad benedictionem Dei, in vera fide, sed ad meras præstigas referunt. Rectè Seneca. Rudis hæc credebat antiquitas, 19. Seneca. & attrahi nubes cantibus & repelli, quorum nihil posse fieri iam est palàm, vt huius rei causa nullius philosophi schola sit adeunda. Vera autem carmina & Veneficia quibus segetes 20. pelliceuntur, atque in agrum transferuntur docet Caius Furrinius: qui è seruitute liberatus, cum in paruo admodum agello largiores multò fructus perciperet, quam ex amplissimis vicinitas, in inuidia erat magna ceu fruges alienas pelliceret maleficijs. Quamobrem à Sp. Albino accusatus, cum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam & benè vestitam, ferramenta egregiè facta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues saturos postea dixit: Maleficia mea Quiritis hæc sunt: nec possum vobis ostendere, aut in forum

Respondit leges 12 tabul.

Jacob. Spiegel.

Seneca.

Caius Furrinius agellus: quod alienas pelliceret fruges maleficijs.

adducere lucubrationes, vigiliâsque & sudores. Hic omnium sententijs teste Livio tandem absolutus fuit. At instas quartò. Tu tamen ipsemet superius cap. 7. de Venefic. scripsisti. Veneficas posse segetes suis Veneficijs perdere. Et iam contrarium asseris. Nec Magos, Veneficas, multò minus Lamias posse tempestates excitare. Respondeo : Verum est, scripsi Veneficas posse tempestates & grandines segetibus ac vineis perniciosas excitare, sed addidi: Diabolo reuera expediente ea quæ molitur. Nam quando Dæmoni grandines ciendi potestatem facit Deus, tum Maleficas instruit, vt quandoq; silices post tergum in occidentem versus projiciant, aliquando vt arenam aquæ torrentis in aërem conijciant, plerunque scopas in aquam intingant, cœlûmque versus spargant, vel fossula facta & lotio infuso, vel aqua digitum moueant: subindè in olla porcorum pilos bulliant, nonnunquam trabes vel ligna in ripa transfuerse collocent, & alia id genus deliramenta efficiant: atque vt arctius eas Satan illaqueet, diem & horam sibi dictis rationibus notas præfigit. Cùm verò hæc successum vident, magis confirmantur, quasi euentus hic subsequatur ipsarum operationem. Hoc modo à Diabolo illuduntur Maleficæ quasi ipsarum existat opus, quòd Deo assentiente ipsum effecit dæmonium. Eleganter Iulius Scaliger lib. 16. de Subtil. exer. 349. Autor fascino est malus Dæmon, non vt hominem faciat potentiorè, sed vt ipsum deciperet credulitate, atque socium haberet tum impietatis, tum æterni exitij. Ipse igitur agit Dæmon: stultus ille ac vecors, putat suis se vocibus agere. Nec enim statuendum vesanarum muliercularum actioni obedire elementa, & ad harum nutum, institutam à Deo naturalium rerum seriem impediri vel euerti, quod haud dubiè contingeret, si harum arbitrio

Veneficæ sunt huiusmodi res ex utroque diabolo excitantur.

11
71
72

Falsus Scaliger.

tempestates, pluuia, grandines & fulmina inferirent, vt quancumque & quomodo hæc iubeant eam sequantur: Et sic diuina potentia ab humana voluntate superaretur, tanquam in seruitutem redacta, vt pulchrè docet Hippocrates. Sanè si Magi, Veneficæ vel Lamia hoc quod fatentur præstare possent, vix in generis humani sustentationem frumenta superessent, imò nihil in rerum natura incorruptum permaneret: non opus quoque esset tanto apparatu bellico, tot militum caterua, tot equitum catafractorum turba, vnica vetula hic omnipotentiam suam ostendet, quæ etiam contra perpetuum Christiani nominis hostem Turcam esset ableganda, vt à subsidij onere Germania semel liberetur. At obijcis vltimò. Diabolus docet eas istam artem, quid ergò impedit, quò minus ea, quæ percepèrunt, quorûmque artem nouerunt in actum deducere & ijs vt queant. Respondeo. Non nego Diabolum Magos & Veneficas instruere in arte Magica & sortilegijs, quibus sæpè homines & iumenta interficiunt, aut aliàs damna inferunt: Sed hoc non concedo eas tempestates & tonitrua excitare posse, interueniunt quidem sed horum nihil efficere possunt. Alia est enim proprietas dæmonis Dei spiritus ministratorij, alia terrestris hominis. Ille quidem vt spiritus in hominem se insinuare, cùmque agitare potest, vndè dæmoniacus, vel à dæmone obsessus dicitur homo: nequit tamen in dæmonem spiritum se vicissim ingerere homo terrestris, vt indè similiter nomen muretur, opereturque, vt VVierus de Lamijs libro tertio, capite decimo sexto scripsit. Sed audiamus Theologorum & aliorum de hac quæstione iudicia & testimonia. D. Heerbrandus in disputatione sua de Magia Thesi quadragésima sexta, cum aliquot sequentibus sic scribit. Cùm Diabolus potestas aëris dicatur, & sit, adeoque princeps huius mundi

Si pluuia & cetera per se sunt tempore quædam sunt ab ipso.

Nihil in rerum natura incorruptum permaneret si magi & veneficæ essent.

*Obiectio
24. Diabolus docet istam artem.
Respon.*

Magi malum faciunt suis et iumentis interficiunt et aliàs damna inferunt.

VVierus de Lamijs lib. 3. cap. 6.

D. Heerbrand. in disputatione sua de magia.

mundi Deo permittente, turbare aërem atque inficere potest, tempestates ciere. Cùmque iam instare tempus videt deuin-ctos sibi & coniuratos suos admonet Magos vel Sagas, vrilli carmina sua expediant, hæ verò herbulas quasdam certas coquant, ollulamque euertant. Cumq; sequatur effectus, grando & aliæ tempestates illi suis incantationibus, murmure & herbularum coctione, tempestates se excitasse credunt, & sibi persuadent. Quæ cum causas in rerum natura & verbo DEI nullas habeant, superstitiosa, vana, impia adeoque sacrilega est

*Theod. Beza
cap. 1. Johan.*

26 se sciendum est. D. Theodorus Beza in explicat. cap. I. in Iobum vers. 16. Cæterum ostendit etiam hic locus impuros illos Spiritus non temerè ab Apostolo vocari aëris principes, sicuti suam illum Iouem horum Dæmonum principem Græci & Latini multis propterea epithetis cognominantur, *vesperis* *επιφυαντων*, fulguratorem tonantem vocantes: qui tamen vel minimum quiddam in cœlo vel in terra mouere, nisi Deo concedente, non possint: sed Dominum quidem illorum opera quoties ipsi libuit in huiusmodi excitandis tempestatibus vti, ipsos verò donec in abyssum mittantur, in aëre & alijs mundi partibus versantes, & nulla re magis quam omni rerum confusione, & hominum præsertim exitio gaudentes, adde etiam omnium naturalium causarum, ad excitandas omnes eius generis impressiones requisitarum summè peritos, quam facillimè & quam libentissimè Deo concedenti vel etiam imperanti, suam in his rebus operam præstare constat, sagarum etiam &

*Supra
Concil. Bracarens.
An. 430.*

27 Magorum omnis generis adhibito interuentu. Et hanc questionem dudum quoque decidit Concilium Bracarense in Lusitania, circa Annum Christi DCXX. vbi eiusmodi fecit decretum. Si quis credit, quod aliquas immundas creaturas Diabolus fecerit, & tonitrua & fulgura & tempestates & siccitates Diabolus sua autoritate facit sicut Priscillia dixit, Anathema sit. Ioan.

Ioannes Bodinus lib. 2. de Dæmon. c. 8. scribit: Quanquam Sa- 28 gæ ac potius Satanas ipsis postulantibus, & Deo permittente fruges interdum perdit, sed neque omnes, neq; omnium. VI- 29 ricus Molitor de Lamijs c. 7. Sig. quomodo igitur Maleficæ mulieres credunt & asserunt, se procreare tēpestates. VI. Ipsæ duntaxat p earundem stultitia, se talia facere credunt: & tamen sua credulitate decipiuntur. Sig. Vt quo? VI. Nam cum Diabolus ex motu elementorum cognoscit mutationem aëris, & tempestates fieri debere: quas tamen ipse Diabolus, facilius & citius, quàm homo præscire poterit: vel dum diuina permissione aliqua plaga, & peccatorum correctio super terram iusto Dei iudicio cadere debet: cuius correctionis ipse executor est, tunc harum mulierularum mentes agitat, varijsque imbuit imaginibus & suggestione multiplici quasi ob inuidiam in proximū, vel ab indictam aduersus inimicum, sint aërem turbaturæ, tēpestates excitaturæ, & prouocaturæ grandines. D. Bierman- 30 nus in disputat. De Magicis actionib. Thesi. 49. Tempestates, grandines, fulgura, tonitrua certum est virtute cœli & elementorum excitari. Est tamen quod Dæmones nonnunquam (Dei permisso) materiæ motum promoueant, ac dirigant, disgregatas exhalationes cogant & ita componant, vt sæuissima ingruescat tempestas: quam ipsam etiam detorquent in exitium hominum & iumentorum, deturbationem ædificiorum, calamitatem agrorum. Est etiam quod nulla suppetente vaporum copia, aëris contractu fragorem, impulsuque nimbos concitent. An enim nobilissimum aërem turbare & per vim agitare integrum non esset his, quibus grauissima corpora in altum subducere, & per aërem impetu auferre non est operosum? Hinc non videtur præter omnem fidem esse, quod de Lappis & Finnis memoratur, qui ventos secundos pretio vendant nauatis. Quorum in obsequio cum sint Dæmones (maxima enim est in septentrionalibus barbaries & idolomania) si res ad super- stitio-

*Joh. Bodin. lib. 2. de
Dæm.
Vlric. Molitor de
Lamijs.*

*D. Bierman. in
disput. de magicis
actionib.*

*Fides. o. habundia,
Lappis & Finnis, qui
vntas des quo uentis
nauis.*

stitutionem confirmandam faciat, ipsi aërem haud difficulter à puppi impulerint. Atque adèd, cum prævident & signis prænotant Dæmones, quid possit natura, aut suis ipsorum viribus in aëre geri: interpellant Magos, vt hæc illæ parent. Vbi succedit euentus, de suo artificio hi gloriantur. Cæterùm vt semel hunc librum & hoc caput finiam, si Christianus tonitrua, grandines, fulmina & tempestates perceperit, hæc non dicet à Diabolo fieri, sed à Deo proficisci, vt cecinit Dauid Psalm. 29.

*Erumpens cælo Domini vox clara tonantis
Personat æthereas humentia culmina nubes:
Vires ostentat Domini vox clara tonantis,
Spirat magnificum Domini vox clara tonantis,
Perfringit cedros Domini vox clara tonantis,
E Libano effringit Domini vox clara tonantis,
Flammas dissundit Domini vox clara tonantis,
Et deserta quatit Domini vox clara tonantis.
Omnia dum passim Domini de voce fatiscunt,
Laudibus è templo findunt pia pectora cælos.*

LIBER TERTIVS.

QVOMODO CONTRA
MAGOS, VENEFICAS, ET
Lamias procedatur.

FRANCOFORTI.
M. D. XCI.

CAPITA LIBRI
TERTII.

CAPVT I.

Qu in crimine veneficij seruandus sit processus ordinarius.

CAPVT II.

Quomodo contra Magos & veneficas per viam accusationis procedatur.

CAPVT III.

Quomodo contra Magos & veneficas per viam inquisitionis procedatur.

CAPVT IIII.

De purgatione iuratoria, & armata.

CAPVT V.

De exploratione per aquam frigidam.

CAPVT VI.

De captura Veneficarum.

CAPVT VII.

De confessione Magorum & Veneficarum Spontanea.

CAPVT VIII.

De probatione veneficij per testes.

CAPVT IX.

De confessione Veneficarum & Magorum contra consocios eiusdem criminis.

CAPVT X.

De confessione Magorum vel Veneficarum in tortura.

CAPVT XI.

De pena Magorum, Veneficarum & Lamiarum.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC D. VDALRICO DVCI
MEGAPOLITANO, PRINCIPI VETVSTAE
 gentis Henetæ, Comiti Suerinensi, Rostochij
 & Stargardiæ D. Domino suo cle-
 mentissimo.

SI quis Illustrissime & sapientissime Prin-
 cept, Vniuersam institutæ gubernationis
 tuæ rationem ob oculos ponat, videbit
 is quàm ritè Cels. T. eam secundum Tria
 iuris præcepta, quæ velut prima principia & fontes
 vniuersi iuris sunt, ex quibus omnes aliæ leges po-
 sitiuæ deriuantur, & ad quas tanquam ad Lydium
 lapidem, seu Regulam & normam immotam, di-
 rigi & examinari debent, direxerit, ordinarit, &
 constituerit. Inter quæ cum primum sit, & in se in-
 tegram quasi de moribus doctrinam complectatur
Honestè viuere, in hoc Cels. T. incumbit, vt in
 toto cursu vitæ suæ innocenter, grauitè & sanctè
 viuat, propter quam causam meritò hodiè multi
 Imperij proceres ac Principes, non ad intuendum
 tantum

*Tria præcepta
 iuris.
 1
 Honestè viuere.*

EPISTOLA

tantum sed ad imitandum ac sequendum, præcla-
 rum omnis pietatis, iustitiæ, grauitatis, prudentiæ,
 integritatis, fortitudinis ac constantiæ exemplum,
 in Cels. T. maximè sibi propositum esse libenter a-
 gnoscant, ac statuunt.

Certè propter has eximias virtutes, & in primis
 pacis studium, digna visa est Cels. T. Diuo Rudol-
 pho II. Cæsari, & omnibus, qui non solum suis im-
 peraret, sed alijs etiam sapientia, consilio præiret, &
 publicus esset inferioris circuli Saxonici *in pacis*,
 pacis, concordiaque custos. Præclara sanè & ma-
 gna res virtus est, quæ in amorem sui tacita com-
 mendatione, optimos quosque rapit, & auctori-
 bus suis, cum alia ornamenta, tum auctoritatem ac-
 cumulare solet. Deinde secundum iuris fundamentum
 quod spectat. *Alterum non ledere*, hoc efficit Cels. T.
 vt omnis violentia legitimis compescatur remedi-
 is, facinora debito puniantur modo, iniuriæ repri-
 mantur, atque tota prouincia malis purgetur ho-
 minibus.

Alterum non ledere.

Ad tertium accedo; vt quisque quod suum est
 consequi possit, qui finis est iustitiæ, etiam hoc san-
 ctissimum iuris præceptum Cels. T. religiosè ob-
 seruat. Nam consistorio prouinciali Cels. T. non
 solum ipsa præest, vbi ius omnibus absq; respectu
 personarum, magna cum grauitate pro veritate di-

*cum q; suum
 p. consuet.*

DEDICATORIA.

cit: sed & omne reliquum tempus, rebus sacris, de-
liberationibus serijs, mandatis & decretis tribuit,
eò curas omnes, cogitationes & meditationes de-
figens, vt subditis *Summ* tribuatur. Inueniuntur
multi, quos natura etiam egregiè ad humanitatem
flexisse videtur: sed cum illi ad Rempublicam acce-
dunt, cum tantam negotiorum molem vident,
molestia, tædióque affecti, ea vel prorsus abijciunt,
vel certè languidiùs & remissiùs curant; Alios con-
viuia, alios venationes ab intentione studióque a-
vocant, sed Cels. T. in tractãdis negotijs, audiendis
libellis supplicibus nunquam defatigatur. Quid
de reliquis Cels. T. virtutibus heroicis dicam? Sum-
ma humanitate & suauitate in colloquijs, singulari
elegantia in moribus, toto denique corporis habi-
tu, & vultus venustate & maiestate: quæ omnia do-
cent. Cels. T. non tam ad clementiam institutam,
quàm factam, non imbutam, sed natam esse. Hæ
igitur maximæ & clarissimæ Cels. T. virtutes, in-
gentia quoque in me à Cels. T. collata beneficia, &
quia priores duos libros, de Magis, Veneficis & La-
mijis serenissimo Daniæ Regi Christiano IIII. ne-
poti Cels. T. dedicavi, impulerunt, vt hunc proces-
sum criminalem, quem in Academia Cels. T. pub-
licè prælegi, Cels. T. nominatim ascriberem atque
dicarem. Quare princeps illustrissime, pro tuo er-
ga iu-

EPITOLA DEDICATORIA.

ga iuris prudentiam perpetuo studio, & beneuo-
lencia in Iurisconsultos singulari, hunc meum la-
borem T. Cels. dicatum, clementer accipe, meque
solita clementia porrò etiam prosequi non dedi-
gnare. Deus Opt. Max. per quem Reges & Princi-
pes regnant, Celsitudinem T. ad sui no-
minis gloriam, Ecclesiæ ac Reipub-
licæ salutem, diu con-
seruet.

Celsitud. T.

obsequentissimus

Ioannes Georgius Gödelman.

CANDI-

CANDIDO LECTORI IOANNES

Georgius Gödelman D. S. D.

Multi hodiè imperiti Iudices & Scabini Germaniæ magis ex præscripto Ioannis Bodini I C. Galli, & opinione propria quàm ex Legibus, & constitutionibus Criminalibus Carolinis, in hoc delicti genere procedunt, & sine ullo discrimine, & legitimis præcedentibus indicijs, ex consuetudine quadam magis inueterata demētatas anus flammis horrendis obijciunt, & hac ratione conscientias eorum lædunt se suosq̄ in vitæ & bonorum periculum conijciūt. Vt enim quondam, quum Ethnici adhuc grassarētur in Christianos, si quis accusabatur fidei in Christum, vulgus vociferabatur ad Leonem: ita his temporibus si quæ mulirecula, quamvis honestæ, insimulentur tantum incantationis aut Veneficij clamare solent, Ad ignem. Quapropter cum aliquoties Auditores mei post habitam disputationem de Magis, Veneficis & Lamijs Anno 1584. in hac Academia Vrbs Rosarum, & remota quædam Germania Ciuitates, prout ex adiuncta videbis epistola, petierint, vt in eorum gratiam in hoc delicti genere, processum ordinarium, quem in intricata hac materia tutò sequi possent, conscriberem: Collegi tandem post reditum meum ex Liuania & Polonia, ad labores Academicos, quædam, reiectis somnijs & absurdis, nec in iure fundatis opinionibus quorundam, ex ipsis fontibus legum & constitutionum Criminalium Caroli V. Imperatoris, & Ordinum Imperij, ad quas religiose obseruandas Iudices in toto Romano Imperio peculiari Iureiurando astrinxerunt. c.3. constitut. Carolina. Tuum erit candide lector, hoc meum studium, quod ad inquirendam veritatem confertur, boni consulere, & tuo amore & beneuolentia me meosq̄ complecti.

Copia

Copia

Eines Fürnemen vnd gelahrten Herrn in Westphalen/im Namen vnd von wegen der Statt N. schreiben/ an Johan Georg Gödelman der Rechten Doctoren/r̄. Sub dato N. den 6. Maij. Anno 87.

Ein freundlichen dienst zuuor/ Ernuester/Hochgelahrter günstiger guter Freundt/Ihr werdet ohn zweiffel vor dieser zeit vernom̄en haben/welcher gestalt meine Herrn Burgermeister vñnd Rath dieser Statt/vor zweyen vñnd s̄ierhalb Jars/mit dem Beschwerlichen Justitzwerck gegen die Hexen vñnd Zauberinnen bemühet gewesen/vñnd noch sein. Als nun aber in solchen Processen/meine Herrn des Raths auff der eingezogenen/in vñnd außserhalb peine gethane/vñnd mit dem Todte bestettigte confession vñnd besage (in ansehung daß die Zauberrey inter crimina excepta erzeulet/vñnd difficillimæ probationis sey/darüber man wenig andere indicia haben mag) gegen andere mit gefänglicher einziehung / vñnd ferner auff ihrer verleugnung zu peinlich er frage verfahren/Sonderlich da solche besage geheufft/vñnd eine nicht allein von einer oder zweien Hexen/ sondern auch mehrern vor eine Zauberischen beschuldigt vñnd angegeben / Auch die besagte Person also argwönig/das man sich der besagten Missethat

B

sethat

Copia eines Schreibens an Ioan.

sethat zu ihr versehen mögen. Die verdächtige Person auch alten herkommen nach zu förderst ein theil an Händen vnd Füßen gebunden / ein theil auch vngelunden / auffß Wasser setzen lassen / vnd sich befunden / daß solche verdächtige Person oben geschwimmet vñ wie viel sie sich darumb bemühet / nit zu grunde gehen können. Da doch nach dem lauff der Natur Omne graue feratur deorsum, auch da vnschuldige Personen gleicher gestalt auffß Wasser gebracht / wie dann mehr / dann an einem orth darzu vnschuldige gekaufft / als baldt auch in gegenwart der Hexen / zu grunde gangen. Wirt ichto von etlichen eingezogener Verwandten vñ Freunden / solch Zusatz werck vñ Proceß controuertieret, in zweyung gezogen / vnd vorgegeben. Als soll solche der eingezogenen Hexen besage / da gleich zwo vnd mehr auff ein ander / die ihnen dennoch mit Namen / oder sonst seniger der gleichen anzeig nicht vorgehalten werden / zustimmen / indicium ad torturam sufficiens sine alijs indicijs nicht gebaren. Item es sol solche besage kein beweisthumb ersetzen / vngachtet / dieselb in vnd außserhalb Pein beschehen / dabey auch die Hexen an dem Peinlichen Gerichte vnd biß zum Tode verblieben. Auch etlichmal mit dem sagenden confrontirt, wo fern nicht auff solche besage ihnen / den sagenden Personen nachmalige Pein angelegt / vnd damit solche besage erhalten hetten. So lassen sich auch etliche bedünckel / als sol das Baden den Rechten zu

Georg. Bodelman der Rechten D.

ten zuwider sein / die weil darin vñ sonderlich dem Geistlichen Rechte / purgationes vulgares per ferrum candens, aquam feruidam ac frigidam verboten / wie wol meine Herrn des Raths auß außgedeuteten Baden oder schwimmen kein indicium genommen / allein daß die schuldigen dadurch etwas leichter zur Bekänntniß bewogen / So scheint auch nicht geringer vndercheid zu sein zwischē der purgation quæ per aquam frigidam fiebat, vnd in den canonibus verboten ist / vnd diesem Baden / Sintemal daselbst der vnschuldig sein wolten / oben auff dem Wasser contra naturæ ordinē schwimmen mußte / vti purgationem per aquam frigidam describit Panormitanus, in c. sententiam in fine. Ne Cler. vel Monachi. In diesem fall aber gegen den natürlichen Lauff die schuldige oben schwimmen / vnd nicht mergiert werden können / vnd Gott damit als ein Anzeig ober menschlichem Verstand die Schuldigkeit andeuter. Wie auch bey dem Todtschlage geschicht / Vbi corpus mortuum, coram homicida sanguinem mittere sæpius compertum, & pro sufficienti indicio ad torturam, iam dudum receptum est. Item es soll den sagenden Personen nicht geglaubet werden / daß sie bekennen vnd anzeigen / daß sie diese oder jene Personen auff iren Teufflischen Tänzen vñ samtkünfften gesehen hetten / daß es solten solche Tänze vñ samtkünffte nicht reuera geschehen / Sondern dieselben vom Teuf-

Copia Eines Schreibens an J. G. Gödel. der Rechten D.
 fel den Hexen eingebildet werden / nur Träume / vñnd
 Phantasey sein / vñnd da gleich die Tantz vñnd Gesell-
 schafft von den Hexen gehalten würden / so könnte doch
 der Teuffel ein vnschuldige Person auff solchen tätzen
 repräsentieren. Derwegen wider niemandts auff sol-
 che besage in Recht zuuerfahren sein soll. Wann nun jr
 in der hohen Schul zu Rostock auch vor etlichen Jaren
 von den Hexen disputirt, vñnd ohn zweiffel hierin viel in
 dieser intricata materia gelesen vñnd erfahren. Ist eines
 Erbarn Raths an euch freundlich gesinnen vñnd bege-
 ren / weil jr zuvor treulich Consulendo in andern vn-
 unterschiedlichen Casibus dieser guten Statt gedienet / jr
 wöllet vnbeschwert vñnd mit hindansetzung eurver obli-
 genden geschäften / auff alle obberürte Puncten / eurver
 Rätzlich bedencken / vñnd wie man wider solche Hexen
 vñnd Zauberschen de iure vnverweisslich procedieren:
 Auch ob Mann durchaus in allen des Franckösischen
 Rechtsgelahrten D. Ioannis Bodini meynung in sel-
 nem buch de Dæmonomania folgen kan / ausführlich
 vñnd nach der lenge zuschicken. Daß solche Mühe vñnd
 Arbeit danckbarlich erstattet werde / will ich mir hinw-
 derumb angelegen sein lassen. Hiemit in Schutz
 des Allerhöchsten befohlen. Datum N.
 den 6. Maij. Anno. 86.

Copia

Copia.

D. Johan Georg Gödelmans / gegebener
 Antwort / auff N. in Westphaln
 schreiben / r.

Anhaffter Wolgelarter günstiger Herz vñnd
 Freundi / E. G. schreiben im Namen vñnd von wegen
 eines Erbarn Raths daselbst / hab ich von dem West-
 phalischen Botten wol empfangen / vñnd wolte dassel-
 bige / wie von mir begeret wirt / gerne etwas weitleuff-
 tiger der Sachen Notdurfft nach / mit allen vñndständen / in ange-
 regter Malefis Sachen beantworten. Weil ich aber diese Woche
 noch / mit verleyhung Göttlicher hülff verreisen muß / habe ich je-
 so nur kürzlich / mein einsältig Bedencken der Warheit vñnd den
 Rechten gemess / auff E. G. schreiben / bey Zeygern zuschicken wöl-
 len. Mit erbietung / wo fern ich mit Göttlicher hülffe / Frisch vñnd
 Gesundt / widerumb zu den meinen anlangen würde / daß als dann
 ein ausführlicher Tractat / was für ein Proceß mit den Zauberin
 zuhalten / wie vñnd welcher gestalt sie auff ihre Belanntniß zuverra-
 thenlen / einem Erbarn Rath daselbst zukommen soll.

So viel die erste Frag betrifft. Ob nemlich ein Oberkney / auff
 der eingezogenen Hexen vñnd Zauberinnen in vñnd außserhalb der pein /
 gethane Confession, die von ihnen besagte Person gefänglich ein-
 ziehen / vñnd ferner auff der selben verleugnung peinlich fragen kö-
 ne. Hierauff kan ich E. G. nicht für enthalten / daß die allgemeine
 beschriebene Rechten / vñnd sonderlich weiland Keyser Carls des V.
 Peinliche Halsgerichts Ordnung / darnach sich ein jeder Rich-
 ter / gleich als nach einer Richtschnur in Peinlichen Sachen ver-
 halten muß / nach inhalt des 6. Articuls / vermögen: Das niemand
 gefänglich eingezogen werden kan / es sene dann derselbe einer Be-
 delthat durch gemeinen Leumuhrt berüchtiget / oder andere glaub-
 würdige Anzeigung oder verdacht vorhanden. Item im 218. Ar-
 ticul: Es sollen auch die Obrigkeit keinen ohn vorgehend /

B ij

rüchtig

1 Frag
Ob off minor Exmoy
großes Confession
besagte gefänglich
ein für

Copia der Antwort

rüchtig / bösen Leumut / vnd andere gnugsame anzeigung angreiffen vnd ins Gefängniß legen / wie dann in solchem angriff / etwa durch die Obrigkeit geschwindiglich vnd vnbedächtiglich gehandelt wirdt / dardurch der Angegriffen an seinen Ehren Nachtheil erleidet.

Sine legitimis enim indicijs, fide dignis suspicionibus & dif-
famatione, ad capturam Iudex procedere nō potest, secundum
Angelum Aretinum, in Tractatu Maleficiorum, in verbo: Fa-
ma publica. Imō secundum Marianum Soccinum in tractat.
de citat. in 2. Act. principal. num. 24. quæst. etiam plenè de deli-
cto constare debet ante capturam. Est enim incarcerationis species
torturæ & mortuus in carcere dicitur mortuus in cruciatu, Iux-
ta Bald. in l. 2. C. de Epif. And. Sichardus magnus ille quondam
Germanorum I C. in l. 2. C. de Act. & obligat. Ideoque in Legi-
bus nostris appellatur mala mansio. l. 7. D. de pos. propter squa-
lorem, frigus, tenebras, mediam, solitudinem & tentationes af-
fiduas. VVesenb. cons. 44. Et quod Iudex in causis criminalibus
indistinctè nō possit à captura incipere indicijs non præceden-
tibus, tenet Mynsi. Observ. cent. 5. obs. 69. vbi ait: Sanior tamen,
magis pia & crebrius recepta est eorum sententia, qui incarcerationem
siue capturam tum demum in criminalibus admittit,
quando prius habita est informatio. Idem tradidit Lancellotus
De officio Prætoris in caus. criminal. De captura. num. 2. vbi ait:
Captura regulariter nō fit in criminalibus, nisi præcedat iudi-
cia, etiam in crimine læsæ Maiestatis.

Auß diesen angezogenen Rechtsgründen / ist zuersehen / wie widerrechtlich / freuentlich vñ Tyranisch / diejenige Richter handeln / welche offermals vnschuldige Frauen / oder andere Personen / nur von wegen einer böshafftigen Deitel / oder leichtfertigen Gesellen / falschen wahn vñ verleumdung / nach altem Mißgebrauch / in so schendliche grausame böse Thurn / welche billich nicht Wente-
schen Gefängniß / sonder des Teuffels Marterbencke möchten ge-
nennet

*Intravenerunt
spēs torturæ
mortuus in carcere
de mortuus in cruciatu
Mala mansio.*

*Böse Thurn
nicht Wente-
schen Gefängniß
klar zu sein.*

D. Joan. Georg Gödelman.

nennet werden hinab werffen / da liegen die elende blöde Weiber im
finstern / da der Engel der finsterniß lieber vnd mächtiger ist / dann
anderswo / machet sie ihm da mit schrecken mehr vnderthenig vund
zu eigen / dann sie zuvor waren / oder daß sie sich im Kerker (wel-
ches die Obrigkeit bey dem allerhöchsten Richter zu verantworten
hatt) selbst entleiben. Ja beredet vnd bedräuwet in so einsamer Fin-
sterniß auch offte die / so kein Heren seind / keine gemeinschafft je mit
ihnen gehabt / daß sie seine genossen werden : Nach dem Teuffel
kompt der Hencker mit seinem greuwlichen Folterzeug darzu.
Welch Weib / wann sie das für Augen sihet / solte nicht darober
schrecken dermassen / daß sie nicht allein das bekente / was sie wüßte /
oder meynte das sie begangen hette / sondern auch daß jr nie in sinn
kommen were zuthun? Auß solche gezwungene / Falsche / Nichtige
Bricht / werden sie dann verurtheilt vnd hingerichtet / vnd wöllen
lieber sterben / dan in solchem Gefängniß welche nicht ein Straff /
sonder Custodia sein solte / vom Teuffel vnd Hencker so grewlich
gepeiniget werden.

Es haben die Römische Keyser Gratianus Valent. vnd Theo-
dosius löblich vnd wol verordnet / in l. 5. C. de Custodia Reorum
daß die Gefangnen / wosern sie der Missethat halben vberzeuget /
schleunig hingerichtet / die vnschuldigen aber mit langwerender Ge-
fängniß nicht sollen gemartert werden / Impp. verba sunt: De his
quos tenet carcer inclusos, id aperta definitione sancimus, vt
aut conuictos velox poena subducat, aut liberandos custodia di-
uturna non maceret. Ober das so hat auch der Keyser Iustinia-
nus in Authentica Hodie C. eod. titu. bey hoher straff verboten /
daß man kein Weibsbild ins Gefängniß einiger Missethat halber
legen solle.

Verba Impp. sunt: Sed si crimen grauiissimum sit, de quo ac-
cusatur mulier, in monasterium vel asceterium mittatur, vel
mulieribus tradatur, per quas custodiatur. Demnach sollen sich
die Richter vnd Obrigkeit wol fürsichen / daß sie nicht leichtlich et-
nem fer

Handwritten notes in the right margin, partially illegible.

*Ordinung des
Gratianus
V. l. 5.*

*In Justinian. l. 5.
von der Gefangenen
mit hoher straff
verboten.*

Copia der Antwort

nem jeden Geschrey / so vnder dem leichtfertigen / Wanckelmütigen Herz omnes umbgehet / glauben geben / Bnd gleich also auff höre sagen zufahren / vnd die so für Zauberinnen außgeschrien / gefänglich einziehen / sie haben denn alle umbstände gnugsam erfahren / vnd sein auff eine gewisse Spur gekommen / sonst ist das Geschrey (wie auch der weise Heyd Quintilianus lib. 5. cap. 3. vnd 4. sagt) ein falsche vngegründete Red / die auß Bosheit vnd Mißgunst ihren anfang gewinnet / vnd durch gern glauben zunimpt vnd gestärck wirdt / welches auch dem aller vnschuldigsten durch List vnd Trug seiner Mißgünstigen widerfahren mag / denn der Teuffel als ein Lügner vnd Mörder nur damit umbgehet / daß offtermals die allerfrümbsten / stattlichste vnd fürnehmste Geschlechter / in den Städten vnd aufferhalb / mit solchem laster mögen berüchriget werden.

Das auch daß bloß neydlich Besagen solcher bösen Weiber nit ein gnugsam Anzeigung seye / nicht allein zu der Captur oder gefänglicher einziehung: Sonder auch zu der Tortur vnd peinlicher Frag: welche der Obrigkeit extremum remedium vnd vltimum refugium ad indagandam veritatem ist: solches ist gleichfals in hochgedachter Keyser Carl. obberührter Halsgerichts Ordnung im 8. vnd 20. Articul heylsamlich vnd wol versehen / dann vermög derselben / kein Richter jemandt auff bloß angeben vnd ohn gewisse Vermutung peinlich fragen kan / Sonder es müssen zuvor redliche anzeigungen der Missethat vorhanden sein.

Et communis omnium Doctorum sententia est. Nominati- onem rei in tormentis facere tantum indicium ad vltiorem inquisitionem, & non ad torturam multò minus ad condem- nationem, etiam in criminibus exceptis, quale est Veneficium. Iul. Clarus in Pract. crim. q. 21 num. 8. vbi ait: Sed quid in crimi- nibus exceptis? Respondeo: quòd adhuc talis nominatio, alia præsumptione non concurrente, non est sufficiens indicium ad torturam, & Afflict. I C. Super l. p. Const. Regni Rubr. 27. nu.

D. Joan Georg Gödelman.

34. scribit, quòd viderit per multos sapientes sic fuisse decisum in crimine læsæ Maiestatis. Idem tradit Iacobus Menochius de Arbit. Iudic. q. 2. c. 5. casu 474. num. 41. Laurentius Kirchouius Communium opinionum Cent. 8. Conclusi. 54. Ioannes Sichardus in l. 10. C. de Testi. num. 3. Dionysius Gothofredus in l. fin. C. de Accusat.

Denn es ein vngewiß / gefehrlich vnd zweiffelhafftig ding vmb die peinliche frag ist. Sintemal etliche von Natur so hart vñ listig / daß sie alle Pein verachten / vnd die Warheit auff keinerley weiß / da sie zugleich in stücken solten zerrissen werden / bekennen wollen / hergegen aber viel von Natur so weich / zart / blöd (sonderlich daß Weiblich Geschlecht welches die Schrift / ein schwachwerckzeug nennet) daß sie von wegen der grossen Herken Angst vnd Marter fälschlich auff sich selbs / vnd andere vnschuldige Leut bekennen vñ liegen / daran sie etwan die Tag ihres lebens niemals gedacht / viel weniger volnbracht / wie hievon der fürtrefflich Jurist Vlpianus in l. 1. §. 23. D. de Quæstionibus, geschrieben.

D. Luther vnd Georg Lauterbeck schreiben von einer Historie en / die zu Meß geschehen. Daselbst ist ein reicher Kauffman gewes- sen / in dessen abwesen der Hencker heimlich in sein Haus kommen / vnd sich in den Keller versteckt. Als nun auff den Abende / die Fraw ihre Wagdt in den Keller schicket Wein zu holen / erwürget sie der Hencker. Da die Wagdt nicht wider kompt / schickt sie die Tochter hernach / zu sehen wo die Wagdt geblieben / der begegnet eben also. Die Fraw gehet endlich auch hienunder / diese wirt gleicher gestalt vom Bösewicht ermordet. Zu lest nimpt er auß dem Hause alles Silbergeschir / sampt der Baarschaft. Der Kauffman als er zu Haus gekommen / vnd die elende trawrige gelegenheit für Augen ge- sehen / beklaget sich deß für einem Rath / in beysein deß Henckers / dieser gab für: Man wüßte wol / wie vneinig der Kauffman mit sei- ner Frawen gelebet / derwegen nichts gläublichers / daß er selbs heß- te diesen grewlichen Mordt begangen / vnd spricht ferner: Wosern

Quintilian. lib. 5. cap. 3. Das Ehehoy in ein falsche vngewiß gem. Str. 22.

Copius. Card. 8. vnd 20. Art.

Handwritten marginal notes in German script, including phrases like 'S. 23. D. de Quæstionibus' and 'Lauterbeck vñ Georg'.

Copia der Antwoort

er solte vnter meine Handt kommen/ich wolte jme diß wol abfragen
Solche red gab Bisach/das der Kauffman als baldt ist eingezogen
vñ Torquiret worden/welchem der Hencker mit der Tortur so hefftig
zugeseht/das er auß grosser Pein vnd Marter/bekandt/er hette
diese grewliche Mordthat begangen/vnd ist darauff gerichtet wor-
den/da nun die ganze Welt schläffet/wachet der gerechte Richter
auff/vnd kömpt des Henckers Mordt gar wunderlich vnd also an
den Tag/das er einem Jüden einen von des Kauffmans Bechern
verseht/darauff sein Wapen gestochen gewesen/welches der Jüd
also baldt gekennet/vnd der Obrigkeit offenbaret/die den Erkmör-
der auff sein bekandnuß haben hinrichten lassen.

11
Eris Gistona
Dz Erzstift zu
m. J. 1670
Eg. Land. 1670

Im Erzstift Bremen/im Ampt Egenhausen hat ein junger
reicher Ehemann gewonet/welcher seine Mutter so noch ein junge
Witraw gewesen/bey sich gehabt/mit derselbigen hat sein Knecht
gebulet/wie er sie denn auch beyde darüber betroffen vñnd hart ge-
straffet/auch vor Schande zeitlicher vñ ewiger Straff gewarnet.
Endlich begibt es sich/das der Herz auß der Kirche zu hause kömmt/
vnd da er denn handel vermercket eilet er nach der Kammer. In dem
Kompt der Knecht von der Kammer/vnd wie er denn Herrn siehet/
läufft er nach der Thür/der Herz eylet ihm nach/vnd hauwet ihm
den Hut mit der geißel von dem Kopff/er aber entläufft/vñ begibt
sich zwölff Meil von dar in einen Dienst/mittler zeit/spricht des
Knechts Vatter den Herrn an/wo sein Sohn geblieben/der Herr
erzehlet ihm den gansen handel vnd sagt. Sein Hut wer zwar vor
handen/ihme aber wer vn bewust wo sein Sohn sich jehunder auff-
enthalte. Der Vatter läffet sich an dieser Antwort nicht genügen/
sonder schöpffet auff ihn ein Arzwohn/als wann er seinen Sohn
hette umbgebracht/verlagt in derowegen bey der Obrigkeit/die
läßt denselbigen also baldt gefänglich einziehen/vnd auff seine ver-
laugnung durch den Scharpffrichter hart peinigen/in der Pein
sagt er/er hette ihn umbgebracht/da man in fermer gefrage/wo er
den Knecht gelassen/sagt er/Er hette ihn in einen Sack gesteckt/
vnd

D. Joan. Georg Gödelman.

vnd in die Weeser geworffen. Nach der Pein aber hat er alles wis-
der verleugnet/bis endlich/das er von neuwem wider gemartert/
hat er er abermals bekendt vnd bey seiner Aussag geblieben. Als er
nun auff der Walstatt/von dem Prediger ermanet worden/er sol-
te die Warheit jehunder vor aller Welt bekennen/sein gewissen mit
beschweren/vnd sagen ob ers gethan hette oder nicht/Nein sagt er/
jedoch was hilffte es/ja/ja/Ich hab gethan/darauff ist der vnschül-
dige Fromme Mann gerichtet worden/Es hat aber Gott der All-
mächtige den Knecht hernach wie auch den Vatter greulich ge-
straffet.

Im Land zu Holstein/hat der Ehetuffel zwischen zweyen Ehe-
leuten eine solche Feindschafft angericht/das die Mutter mit irem
Sohn vnd Tochter bey sich beschlossen/in der folgenden Nacht/
den Mann vnd iren Vatter zu erwürgen. Als nun der Vatter sol-
chen handel vermercket/machte er sich davon/gehet an den See wels-
cher nicht weit von seinem Hause gelegen/daselbst legt er seine Klei-
der vnd Hut in einen Kan/das man ja nicht anders solte gedencken/
als hette er sich selbs ercrencket/vñ begibt sich von dar in das Lande
zu Sachsen zu seinen Freunden/Weilerweil als dieser Mann nicht
wider kompt/vnd seine Kleider an der See gefunden worden/die
tägliche Vneinigheit im Hause auch bekandt war/machte ihr die
Obrigkeit desselben Orts die gedanken/Als wann die Mutter mit
dem Sohn vnd Kindern ihn hetten umbs leben gebracht/wurden
darauff eingezogen/vnd bekandt in der Tortur/Sie hetten ihren
Vatter umbgebracht vnd ins Wasser geworffen. Auff solche ihre
bekandnuß seynd sie gerichtet worden/allein die Tochter hat der
Scharpffrichter los gegeben. Für der Execution haben sie dem
Prediger den gansen handel erzehlet/mit vermeldung das sie an
seinem Tode vnschuldig/baten ihn/er wolle ihr vnschuldig allererst
nach irem Tode offenbaren/dann so es zuvor würde geschehen/be-
fürchteten sie sich/das sie wider möchten gepeiniget werden/dann
sie könten solche Marter nicht außstehen/viel lieber wolten sie ster-
ben/

11
Eris Gistona zu
Soltau zu
J. 1670

Copia der Antwort

ben. diese beyde Historien erzehlet M. Samuel Weigerius Pastor zu Norddorp in Holstein/ De panurgia Lamiarum lib. 2. c. 12.

Über das so hilff weniger dan nichts zu der besagung / das die Zauberin darauff sterben/ vnd die besagung mit dem Fener bestercken. Depositio enim rei supplicij tempore neminem onerat. Ulpianus l. 3. §. 1. D. ad Sc. Sylleia. vbi, Si quis moriens dixisset, a feruo vim mortis illatam esse sibi, dicendum est nō esse credendum Domino, si moriens hoc dixit, nisi potuerit & probari. Idem tradidit nobilis & clarissimus Saxoniae l. C. D. Ioac. à Beust, præceptor meus in l. Admonendi 31. D. De lureiurando, fol. mihi 339. vbi ait: Sola confessio moribundi non est sufficiens indicium ad torturam, etiamsi *in xagis* vel iuramento suam confessionem confirmauerit. Et simul ibi opinionem Hippolyti de Marsilij, qui scribit. Confessionem hanc indicium facere ad torturam refutat. Sed hoc latius persequitur Anton. Gomezius Variar. Resol. T. 3. c. 13. num. 16. Vide quoque Cyrillum Fulgeonium in Summa Criminali. De confes. §. 2 fol. mihi 73. l. nu. 4.

Dann wie gefährlich es sey / auff der Richter besagung mit dem besagten Peinlich zu precedieren / bezeuget solches diese geschicht / welche billich alle Richter für augen haben sollen.

Ein Mörder ist auff eine Zeit / zu einem Schumacher in eine Stadt kommen / vnd ein par schuhe von jm begeret / Als jm aber der Schuster die begerten Schuh ohn Gelt nicht geben wollen / ist der böswicht zornig darvon gangen / vnd mit trawung gesagt: Er wolle es ihm gedencken. Als hernacher derselbige wegen eines Mordts gegriffen / vnd vnter andern gefragt worden / wer im geholffen / hat er auff den Schuster bekandt. Worauff der Schuster als bald gefanglich eingezogen / auch so lange in der Pein gestreckt worden / bis das er auß Schmerzen bekennen müssen / das er den angezeigten Mordt heit mit volnbringen helffen / Hierauff scynd sic beyde zum Todt verurtheilt worden. Der Mörder damit er seinen gefastten neid / ins Werck volnbrächte / hat auff der Wallstade den Richter

Handwritten marginal note in German script, partially illegible.

Historia von einem Mörder

D. Joan. Georg Gödelman.

Richter gebeten / Er wolte den Schuster von ersten richten lassen / welches der Richter also gewilliget / wie nun der Scharpfrichter dem armen unschuldigen Mann / Arm vnd Bein entzwey gestossen / hat der Mörder dem Richter zugeschrien: Er solte still halten / vnd weiter an den Schuster kein Handt anlegen / denn er were unschuldig. Als er aber gefragt war von dem Richter / was er den armen Mann geziehen / vnd so vbel bey ihm gethan / vnd in unschuldiger weiß also bezüchtiget / vnd der gestalt martern lassen / hat er lachend geantwortert. Er het ihn einmal vmb ein par Schuhe angesprochen / welches er ihm versagt / dasselbige habe er ihm vergelten müssen.

An solchen vnd dergleichen Exempel sollen sich die Obrigkeit denen das Schwerdt befohlen / spiegeln / das sie auff der Richter Besagung niemand plötzlich einziehen / peinlich fragen / viel weniger verdämen / sonder zuvor fleißig erkündigen vñ nachforschen / ob sich die Sache also in der Wahrheit erhalte oder nicht / Darumb werden die Richter der unschuldigen Susanna billich von Daniel mit diesen Worten gestrafft: Sendt ihr von Israel solche Narren / das ihr eine Tochter Israel verdampt / ehe ihr die Sache erforschet vnd gewis w. rdet? Keret wider vmb fürs Gerichte.

Es geschicht offtermals / das nit allein solche vngerechte Richter für ire Person schrecklich gestrafft werden / sondern kompt auch vnderweiln / das ein gantzes Land / ein Statt oder Commun. eines solchen vnbedächtigen handels in vergießung unschuldiges Bluts entgelten muß.

Nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa.

Das ist:

Menschen tödten ist ein grosse Sach /
Mann bedenck sich wol / vnd thu gemach /

E iij Dann

Handwritten marginal note: NB. Exponit Susanna

Copia der Antwort

Das Köpff / Dann es wachsen die Köpff nicht wider wie die Weyden / vnd
ob gleich hierauff möcht gesagt werden. An einem Fuchs bricht
man kein Wiltban / vnd es sey an solchen geringen Weibern nicht
viel gelegen. Das man sich an ihnen hoch vergreiffen möchte. So
wil sich doch nicht anders gebären hierin zuverfahen / dann was
dem Rechten gemäß ist. Vnd würde einmal dahin kömten / darvon
die alten in ihren gewöhnlichen Rhytmis den Richtern geprediget.

*Iudicabit iudices iudex generalis.
Neque quicquam poterit dignitas Papali
Siue sit Episcopus, siue Cardinalis
Reus condemnabitur, nec dicetur Qualis
Ibi nihil proderit quicquam allegare.
Neque excipere, neque replicare
Nec ad Apostolicam sedem appellare.
Neq. codicillos Caesaris citare,
Reus condemnabitur & dicetur quare,
Cogitate miseri, quid vel quales estis,
Quid in hoc iudicio dicere potestis,
Hic non erit Codici locus, nec Digestis,
Idem erit Dominus, iudex, actor, testis.*

Gen 3.
Gen 4.
18

Es sollen billich alle Richter vnd Regenten / damit sie sich desto
weniger vergreiffen / vnd irren / dem Proceß nachfolgen / welchen
Gott der Allmächtig selbst gehalten. Als Genesis am 3. Wusste
Gott wol / daß Adam gesündigtet / den was kan Göttlicher Maie
statt verborgen seyn? aber gleichwol wurde Adam von Gott zur
Antwort Citirt vnd gehört. Da Gott sprach / Adam wo bist du?
vnd Genesis am 4. Fraget Gott Cain den Mörder / wo ist dein
Bruder Abel? Ungeacht daß Gott wusste / daß Cain ihn erschlagen.
Item Genesis am 18. Da Gott saget. Es ist ein Geschrey von
Sodom vnd Gomorra für mich kommen / daß ist groß vnd ihre
Sünde

D. Ioan. Georg Göbelman.

Sünde ist fast schwer / Darumb wil ich hinab fahren / vnd ste
hen / Ob sie alles gethan haben / nach dem Geschrey daß für mich
kommen ist / oder obs nicht also sey. Dis Exempel zeucht D. Lu
ther seltiger / in Auflegung desselbigen Capitels dahin / Das man
nicht freuentlich vnd eylendis Brithen sol / sonder sich zuvor als
ler ding erkunden / damit daß Brithen ja gewiß sey / vnd nicht feh
len könne.

Endlich sollen auch alle Richter vnd Regenten daß herlich re
scriptum des Keyfers Constantini, welches er an seinen Stadt
halter Catulinum in Africa auß Trier haer abgehen lassen / wann
sie vber Leib / Leben / Ehr vnd Blut richten / fleißig betrachten. Qui
sententiam laturus est temperamentum hoc teneat, vt non pri
us capitalem in quempiam promat seueramque sententiam,
quam in adulterij vel homicidij vel maleficij crimine, aut sua
confessione, aut omnium qui tormentis vel interrogationibus
fuerunt dediti, in vnum conspirate concordanteque rei finem,
conuictus sit, & sic in obiecto flagitio depræhensus, l. 17. C. De
Pœnis. Der jenig so ein Brithen fällen wil / sol diese maß halten /
daß er in Peinlichen Sachen denn Stab nicht breche / vñ die Ende
vrthent vber einen ergehen lasse / es sey dan / daß er des Ehebruchs /
Todschlags / oder sonst eines Lasters durch sein eygen Bekand
niß / oder der jenigen / so derwegen peinlich gefragt werden / einze
lige Aussag / dermassen überwunden / daß er die begangene Wisse
that / selbst mit bestand nicht läugnen kan.

Auff die ander Frag / Ob man die Heren / wañ sie nichts bekenn
nen / altem herkommen nach an Hand vnd Fuß. vbinden vnd ins
Wasser werffen könne? Vnd so sie oben schwimmen Zauberiien /
so sie aber zu Grunde gehen / vnschuldig sein sollen? Hierauff ant
wort ich Kunde vnd Teutsch / daß solches ein widerrechtlicher vnd
teuffelscher gebrauch ist / vnd ein greuel für Gott dem Allerhöch
sten / daß auch seine Göttliche Allmacht dadurch nicht weniger erz
ürnet werde / als wann zuvor die Kinder durch das Fehr gangen
seynd /

*Ubi dicitur vngel
Soll man nicht
eilen
Reginaldus Caspar
ad Catulinum Affric
P. 100
11 Frage
Ob die Heren so
die nicht bekennen
ins Wasser werffen
sollen? vñ ob sie
zu Grunde gehen
vnschuldig sind.*

Copia der Antwort

seynd / welches Deut. am 18. verboten. Vnd ist zu beklagen / daß dieselbige hin vnd wider in Teutschlandt vñ anderen benachbarten Prouincien eingerissen / dadurch viel vnschuldige Leuthe vmb Leib vnd Leben können / dieweil solche furiosa probatio oder exploratio, wie dieselbige Franciscus Hottomannus præceptor meus in seinem Buch de Disputat. Feudali. c. 44. neñet vorlengst so wol von der Christlichen Kirchen / als von dem löblichen Keyser Lothario auffgehoben vnd verboten worden. Vnd schreibet hievon ein altes Buch fürnehmer vnd Hochgelarter Professor H. VV. in der Vniuersitet Heidelberg / in seinem Christlichen bedencken von der Zauberrey / fol. mihi 194. verl. wie folget: Ja die Vbrigkeit treiben selbs Zauberrey bey diesem Gerichte / Zu erforschen / ob sie Zauberinnen seyn / haben etliche diesen brauch / binden ihnen die rechte Handt an den lincken Fuß / vñnd die grosse Zehe / vñnd die lincke Handt an den rechten Fuß / werffen sie also drey mal ins Wasser / schwimmen sie dann / so seynd sie Zauberinnen / gehen sie zu Grundt oder sincken / so seynd sie es nicht. Welcher Geist hat euch das eingegeben / lieben Herrn / oder in welcher Schule habe jr das gelernet? Eins Menschen Leibe / fürnemlich wann im Hand vnd Füße gebunden seynd / daß er sich nicht regen kan / gehet zu Boden / halten ihn die Kleider ein weile auff / so sincket er doch wann die das Wasser durchdringet / Schwimmet ohn das ein solcher Leib / so helt ihn der Teuffel empor / auff daß er euch in euerm falschen wahn stercke / den Menschen vmbbringe / eben so baldt den Vnschuldigen als den Schuldigen. Welchen Brauch / vermeynen etliche / die sich gelohrt düncken / zu vertheidigen als natürlich vñnd recht. Sagen der Teuffel der die Hexen durch vñnd durch eingenommen vñnd besessen / mache sie leicht vñnd schwimend. Als wann er Luftt were / sie füllete wie ein Blase oder Sackpfeiffe / nicht ein Geist vñnd ein vnleiblich wesen were. Lieber warumb müssen sie eben also verschrenckt vñnd nicht anders / vñnd je an die grosse Zehe / vñnd nicht an die kleine gebunden / vñnd drey mal / nicht zwey oder vier mal auffss Wasser geworffen werden. In meins

Ernst Hottomannus
Prob. in
Mag. J. G. G.
vñnd
brauch
him
Lothario.

die
die
die

D. Joan. Georg Gödelman.

meins erachtens Teuffels gespenst vñnd Betrug / der solchs bey vns vñnd etlichen andern hat eingeführt / davon die alten Jüden / Griechen / Römer nichts gewußt / sintemal man in iren Büchern nichts davon liest / weder in der Bibel (fürnemlich Deu. 21.) noch bey anderen / die zwar solches als ein Mirackel / insonderheit die Philosophi / nicht verschwiegen hetten.

In derselbigen meynung ist auch gewesen Ioannes Oldendorpius, Classe 7. De Actio. fol. mihi 1063. vbi scribit: Olim solebant se purgare suspecti de crimine, aliàs duello cap. 2. de purgatione vulgari: aliàs aqua frigida, vel feruente, in quam nudi mittebantur ca. ex tuarum de purgatione Canon. aliàs ferro candenti, vt vocat cap. fin. de purgat. vulgari: vel ignito, vt rectius in c. Menam. 2. qu. 5. Cum autem istis cruciatuum afflictionibus Deus tentaretur, meritò fuerunt abrogata.

Gleicher gestalt verwirfft auch Ioannes Bodinus, de Dæmon. lib. 4. cap. 4. diese falsche Prob / auff daß höchst / da er also schreibt: Sapiens verò ludex ad consequendum veritatem omnes præsumptiones comportaturus est: modò ne id faciat, quod multi Iudices in Germania solent. Hi enim aut Magos alios conquirunt, vt per eos ad saltum cribri resciscant an reus sortes exerceat: aut puerulis templum adeuntibus novos calceos axungia suilla perunctos curant indui, vt Magæ inde nequeant egredi, nisi eis visum fuerit qui pingues calceos ferunt: *Cui ambos pedes Saga & manus colligantes eam imponunt aqua leniter, eamq; si sa- ga fuerit, in fundo mergi non posse putant. Hac enim via Diabolus in- dicia, qua sancta oportet seruari, commutat in Scholam Magiæ.*

D. Iohannes Euvich ein fürtrefflicher Medicus zu Bremen / in seinem Tractatu von den Hexen fol. mihi 35. improbiert gleichs fals solche Anfangsweis / bis verbis: Was ist dann diß vñnd gewöhnlich Werk anders / daß eine versuchung Gottes / oder ein Teuffelisch Gespöt / vñnd einer sorglichen vñnd ärgerlichen tragœdien anfang? Davon ein scherzer lachende vñnd diese probiermeister beschimpffens

am 2

Opinio oldendorp.

Joh. Bodin.

v. Joh. Euvich.
von dem G.

D

de ge

Copia der Antwort

de gesagt/ daß sie der Röch weiß folgen. Dann wie diese die Cop-
paun/so sie zur Malzeit bereite/ erst mit Wasser reinigen/darnach
braten/ also jene rüst: n auch dem Moloch seine gerichte vñ brand-
opffer zu. Et fol. 41. Diweil dann die wunderbare vnd abschewli-
che der Hexen widertauff solchen gewissen vnd festen Grundt vnd
demonstration nicht hat/ ja denselben zuwider ist/ vñnd gereicht
zu versuchung Götlicher Allmacht (wie selbst Paps Lucius der
dritte bekent) so darff man nicht zweiffeln/ daß sie nit vom Doctor
Satan/oder vñ den seinigen/ als seynd Hencker/Peiniger/Gotts-
lose abgötterer/falsche Christen/Sophistische vnd heyllose Philo-
sophi, aberwizige weissager vnd dergleichen erdacht vnd eingefüh-
ret sey. Die dann allesampt, was diesen Punct belangt, diener vnd
teuffer des Satans seynd/ nach dem vñnd sie durch diese Wassers-
prob/ eben als durch eine Tauff die/ so vorhin vor Christen gehal-
ten/ vñnd Christo durch daß Sacrament der Kirchen als ein ver-
leibt gewesen/ sezt in gegenwertigkeit vieler Menschen dem Sat-
tan (so viel an ihnen ist) zueignen/ gleich wie vorzeiten die Moloch-
chter ihre Kinder/durchs fawr/Hactenus D. Evvichius.

Vñd kan allhier nicht statt haben die Consuetudo oder gewon-
heit/so hin vñd wider in benachbarten Fürstenthümern eingerissen/
in betrachtung daß dieselbige nicht durchaus frefftig ist/ wo nicht
der algemeine consens an jm selbst billich vñd recht ist/daß ist nicht
wider gute Ordnung/sonder mit gewissen vñnd vnseilbarn gründe-
n vñd Ursachen verwaret/ demit wir nicht vnbilligkeit vñd vn-
recht einreissen lassen zu vnserm eygen verdet ben vñ vnheyl. Dem
nach sollen die Richter keiner gewonheit leichtlich raum vñd statt
geben/sonder dieselbig auff die Wageschale der Vernurfft legen/
vñd die Ursach derselben fleißig betrachten. Denn so schreibe der
Jurist Celsus in l. 39. D. De legib. Quod non ratione introdu-
ctum, sed errore primum, deinde consuetudine obtentum est:
in alijs similibus non obtinet. Was nicht auß gutem bedencen
eingeführet sonder durch irthumb nachmals durch den gebrauch
bestetigt/soll in gleichen fällen nicht gelten. Deros

D. Joan. Georg Bödelman.

Derowegen weil solche Purgatio per aquam frigidam ein ille-
gitima exploratio ist/ darvon wir wider in Dei noch Caesaris Co-
dice lesen/wirde dieselbige billich auch von allen löblichen Juristen
faculteten totius Germaniae vñd anderwo verworffen.

Ein natürliche löbliche Inquisition war die/welche ein Italia-
nischer Fürst von Mantua mit namen Ferdinandus Gonzaga ge-
brauchet. Vñter etlichen war ein unbekandter Todtschläger/ die
lest er alle für sich kommen/ heist ein jeden die Brust blößen/ gehet
darnach umbher/ greiffte ein jeden mit der Handt daran/ Kommet
zu einem dem zappelt vñd klopffe das Herz für anderen/ Zu dem
spricht er/ du hast gethan. Der bekennet alsbalde/ dann daß vn-
billige gewissen machte jm daß Herz vnruwig. Solche erforschung
ist recht/hat Ursach in der Natur/ wie auch König Salomon die
beyden Mütter/ die vñd daß lebendige vñd vñd das Todte Kinde
sancketen/entscheidete. 3. Reg. 3.

Vñd dienet zur Sachen nicht/ was von dem indicio homi-
cidij, wird angezogen. Dann ob wol Iacobus Menochius. De Ar-
bitrarijs lib. 2. c. 3. C. 370. num. 16. der meynung. Quod indi-
cium sit verisimile ad torturam, in crimine homicidij, quando
cadauer coram homicida emittit sanguinem. So seynd doch
andere Rechtsgelehrten in contraria sententia: als Marsilius in
Praxi. Crim. §. Diligenter, num. 81. vñd sonderlich der fürtrefflich
Jurist Antonius Gomezius Varia. Resol. T. 3. c. 13. fol. mihi 562.
vbi scribit: Sed saluo meliori iudicio ego teneo contrarium, &
nullo modo practicarem, quia hoc indicium est nobis incertif-
simum, & ex causis nobis incognitis & valde remotis, ideo non
esset practicandum. Item quia tortura est actus grauissimi præ-
iudicij, ex quo faciliter posset sequi mors, ideo in dubio sanctius
esset, nocentem impunitum relinquere, quàm innocentem
condemnare, l. Absentem D. De Poenis. Idem quia licet indicia
sint arbitraria, tamen intelligo quãdo iure probantur ex aliqua
extrinseca & nobis cognita præsumptione. Sed istud indicium

Löbliche Inquisition
mit Italieni-
schen
Luis von Mantua
Ferdinandus Gonzaga
einmal
Salom.
3 Reg. 3

Copia der Antwort

de quo loquimur, nullo iure, vel causa quæ iuridicè concludat nobis constat. Ergo non valet, nec ex eo reus veniret torquendus. Hactenus Gomezius. Zu dem geschicht auch dessen indicij kein meldung. In dem 33. Articul / von anzeigung des Mordts in der Peinlichen Halsgerichts Ordnung. Jedoch bin ich mit Iosepho Mascardo. De probat. vol. 2. Conclus. 567. num. 24. einig / quod indicium faciat, concurrente scilicet fama vel inimicitia rei, aliàs non: pro vt idem tradidit Iacobus Nouell. Reg. 184. dies weil notorium daß offtermal der leichnam geblutes / nach dem die nechsten Feind denselbigen beklaget / vnd der thäter bereit sein wol verdienten Lohn vom Nachrichten empfangen.

Zum dritten / was das reiten vnd fahren der Hexen auff Böcken / Besen / Gabeln / Stecken nach dem Blockberg oder Heuberg zum wolleben vnd zum Tanz, desgleichen auch von den Leiblichen vermischungen / so die böse Geister mit solchen Weibern vollbringen sollen / anbelangt / Achte ich nach meiner einfalt darfür / daß es ein lauter Teuffels gespenst / triegeren / vnd Phantasey ist / nicht allein dieweil es contra naturam corporis physici, also durch ein Rauchloch zufahren / daß offte so enge ist / daß kaum ein faust dardurch gehet / oder ein Raß dardurch kriechen mag / Sonder weil ich auch sehe / daß viel trefflicher gelarter Leucht / von alten / vnd auch zu vnsern zeiten der meynung gewesen. Der Herr Philippus Melanthon in libello de Anima fol. 95. schreibet hiervon also. Quartum genus somniorum est diabolicum, vt cum venefica videntur sibi interesse conuiujs ac ludis, cum compertum sit, eas nunquam abijisse, sed dormientes gestu & clamore somnia conuiuiorum & saltationum significasse. Sæpè etiam diabolus spectra terribilia dormientibus offert, vt de Cassio Parmensi scribit Valerius. Et hoc multis quoque argumentis demonstrat Ioan. Francisc. Ponzinibius eximius quondam Italiae I C. in tracta. de lamijs, num. 45. cum seqq. Stephanus Szegedinus in loc. com. theolog. de somnijs. Hieron. Cardanus lib. 18.

verf.

D. Ioan. Georg Gödelman.

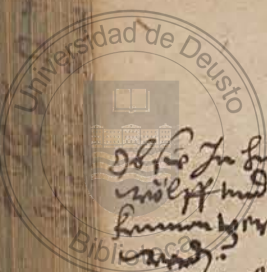
verf. Vnguentum lamiarum, de subtilitat. & rursum lib. 13. c. 80. de varietate rerum. Ioan. Bapt. à porta Neapol. lib. 2. magia naturalis cap. 26. & denique Iohannes Fichardus Conf. III. num. 4. Ioan. VVierus lib. de præstigij dæmonum 2. cap. 31. Idem sentendum & dicendum de delusionibus Dæmoniaci concubitus. Nullo enim modo credendum est, vt Cassianus inquit, spirituales figuras cum foeminis naturaliter coire posse. In eadem sententia fuit quoque eximius Duacensis Iuris consultus Philippus Broideus in Historia Fori Romani, Franc. Polleti in Corollario ad II. caput fol. mihi 198. vbi scribit: Optarem equidem vt maiore cum pondere, & diligentius fierent anacrises Sagarum siue strygm, (quas vulgus à fortibus, vt puto, Sortierias vocat) neq; tam faciles essent ludices ad credendum, tanquam vera, quæ quotidie de Illusionibus, & præstigij dæmonum referuntur, adeò vt confessioni delirantis anus, & malè sanæ de suis epulis, choreis nocturnis, confessoribus, & concubinis, statim non adhibeant fidem. Quid enim non comminiscuntur? Quasi hæc corporaliter, & reuera, non imaginariè, aut sensuum quadam fascinatione & in spiritu fiant.

Vnd kan alhier die obiectio der jenigen nicht gelten / die da fürgeben: Hat der Teuffel können Christum in die Lufft vnd auff die Dinnen des Tempels führen / Matt. 4. Ergo, so könne er auch wol solche Hexen auff den Blockberg vnd anderswo führen / hierauff antwortet D. Martinus Bucerus in lib. 1. Samuelis, c. 28. also. Deus non permittit Satanæ, vt per carmina & incantationes Christum in ea loca, quæ memorata sunt, perduceret, sed Christus tentatus, sua sponte non fascinatus, in illa profectus est, nostro omnium bono, quem per infirmitatem, per omnia similiter nobis tentari conueniebat, vt sic probatus nostræ infirmitati condoleret.

Dergleichen Fantasey ist auch / daß etliche glauben / daß die Hexen vnd Zauberer / in Raken / Hund / vnd Wölff können verwandelt

D iij let

obiectio des schlus.
Der Teuffel können
Christum in die
Lufft führen
Matt. 4.
so könne er auch
wol solche Hexen
auff den Blockberg
vnd anderswo
führen / hierauff
antwortet D. Martinus
Bucerus in lib. 1.
Samuelis, c. 28.
also.

Copia der Antwort

Das In dem Kay
wölff und
Linn
Concil. Anvr.
15 Aug 308

OML

H. Maria von J...
L...
10 d...
das and...
bl...
...

let werden/ Denn dasi solche verenderung vntwäglich sey/ ist bereit
in einem alten Concilio so zu Ancyra in Galatia, Anno Christi
1308. vnter dem Keyser Diocletiano gehalten / geschlossen worden.
Verba decreti sunt : Wer glaubet dasi ein wesen in ein bessers oder
in ein ärgers löhe verenders / oder im ein ander Form oder Gestalt
gegeben werden / dann allein vom Schöpffer aller ding / der ist är
ger dan ein Heyd vñ vnglaubiger. Vñ soll diß offentlich von Pre
digern verkündiget werden / dasi wer solches glaubet / der hab den
rechten Glauben verloren / sey nicht Gottes sonder des Teuffels/
an den er glaubet. So weit dasi Decret. Dieser meynung war auch
D. Luther / hielt ganz vnd gar nichts von dem fahren / hielt sie für
albere/leichtfertige Leute/die es glaubten. Vnd dasi man sagte/die
Hexen kommen etwan bey Nacht in eim Hauf zusammen in Katzen
gestalt/machen da ein geschrey vnd ein gebeisse/ vñ so wer vnder sie
sticht/hawet/oder wirfft / dasi sie verwundet werden / so finde man
dann in der nachbarschafft verwundte Weiber / die müßens ja ge
wesen seyn. Darauff antwort er. Der Teuffel hab sie daheim in
ihren betten verwunde / da sie gelegen vnd geträumet sie sein dort
in Katzen gestalt. In Keyser Maximilians des ersten Hofe waren
zween Edelknechte / deren einer dem andern auß Feindschafft den
Lode geschworen hatte. Der eine wurde nachtes in seim Bette er
stochen/des andern Schwerdt blutig morgens gefunden hangende
in der scheiden für seinem Bette. Das waren zwo starcke / wichtige
Anzeigungen / dasi er es gethan hette/nemlich/ er war dessen Lode
Feindt/vnd sein Schwerdt blutig. Aber er kundte beweisen dasi er
die Nacht nicht auß seiner herberge kommen war. Bekandte aber/
es hette jm die Nacht geträumet/dasi er ihn erstechte. Da ist offen
bar/dasi es der Teuffel gethan hab/ der kans gleicher weise den He
ren thun.

Es halten viel Hochgelahrte vnd Fürnchme Leute / dasi jenig
was von den Beerwolffen inn Witternächtigen Königreichen /
Norwegen vnd Schweden/wie auch in Liefflandt/ erzehlet wird/
für

D. Joan. Georg Gödelman.

für warhafftig. Das aber auch solche Metamorphosis ein gespenst
vnd Afsankerey des Teuffels sey/wil ich allein des Herrn Geor
gij Sabinii testimonium luculentum & sufficiens anhero sehen:
Man helts allhier in Preussen (spricht Sabinus in dem Buch das
rinn er die Fabeln Ouidij in Metamorphosi erkläret) dasi für / dasi
etliche Menschen zu Wölffen sollen werden / vñnd ist nicht lang/
dasi ein solcher gefangen/ vñ Herzog Albrecht in Preussen Mar
grafen zu Brandenburg v von den Bawren zugeführt worden/
als solte der selbige ihnen ihr Vieh zerrissen haben. Er war ein heß
licher Mensch/vnd nicht vngleich einem Wilden thier/sein Anges
sicht war voll Wunden / die er von den Hunden solte bekommen ha
ben / nach dem er ein Beerwolff worden. Des Herzogen Rähte
nach dem sie in derowegen angesprochen / gab er zur Antwort/dasi
er zweymal im Jahr pflage in ein Wolff verwandelt werden / erst
lich vmb Weihenacht/hernach vmb S. Johannes. Zu diesen zeis
ten müße er in die Wildnuß vnter die Wolff lauffen / ehe er aber
sein Menschliche gestalt verliere / vñnd die Haar herfür kommen/
würde jm gar angst vnd bang/ Solches ist ihm anfanglich gelaub
bet worden / bis endlich / dasi er ein lange geraume zeit auff dem
Schloß verwaret/vñ endlich befunden worden/dasi er niemals in
ein Beerwolff verwandelt worden/ sonder allwegen sein Mensch
liche gestalt behalten hat / vñnd setzt Sabinus hinzu/disi ist der auß
gang dieser Fabel gewesen / dahero zuschen / dasi das jenig so von
dem Beerwolffen erzehlet wird / lauter Fantasey ist / welche die
Leute / so ihre sünff stin nicht haben / sich vergebentlich einbilden.
Hactenus Sabinus. Hierauf ist zu erschen der grobe Irthumb lo
hannis Bodini den er in seinem Buch de Daemon. lib. 2. c. 6. sehet/
dasi König Nebucadnezar zu Babel Daniel. 4. warhafftig auß ei
nem Menschen in ein Vchsen sey verwandelt worden. Cum ta
men textum prophetæ diligenter per legentibus riteque consi
derantibus liquido appareat, mutationem istius Regis factam
esse vñnd vñnd verè & substantialiter sed nãf d. nos d. vñnd vñnd vel po
tius

Metamorphosis ist
vñnd vñnd vñnd
Sabinus
Thier vñnd

Josephus Lib. 8. Book
lib. 2. cap. 6
Dan. 4. vñnd
Nebucadnezar.

Copia der Antwort

tius uel opacitatem, ut similis euaserit bestiis in syluis hinc inde irrationabiliter currentibus. Nec enim textus inquit, eum factum esse bouem, aut aliud quoddam certo nomine insignitum animal: sed segregatum esse ab hominibus, & cum bobus, aut instar bouum herbas agri comedisse, quemadmodum in allegato Dan. 4. c. Theologi nostri seculi vnanimitur scribunt.

III
ob die hinc sum
miser michen

Endlich wirdt auch den Hexen zugeschrieben / daß sie böse vnzeitige Wetter machen können: So doch Wetter machen Gottes vnd keines Menschen werck ist / er sey so wichtig vnd mächtig als er wolle / ich geschweige dasein alt / krafftlos / toll Weib / solches sollte vermögen. Es läßt Gott der Allmächtig dem Teuffel seinem Scharpfrichter bißweilen zu / daß er etwan an einem Ort einen schädlichen Wind / Donner / erwercke / welches jm als einem Geiste in der Luft mächtig / inden wackelbarn / vnbeständigen meteoris nicht vnmöglich ist / doch nicht offter / nicht weiter / nicht anders dann ihm Gott verhecket / daß ziel steckt / vnd die maß fürschreibet. Dessen wir ein klare Zeugnuß haben am Job / daß er das Haus / darinn seine Kinder waren / durch einen Sturmwindt in hauffen warff / vnd mit Fewr auß der Luft seine Heerde sampt den Hirten verderbte. Darumb hat das Concilium Bracarense in Portugal circa Annum Christi 620. recht geschlossen / mit diesen Worten / Si quis credit, quod aliquas immundas creaturas Diabolus fecerit, & tonitrua & fulgura & tempestates & siccitates Diabolus sua autoritate facit, sicut Priscillianus dixit, Anathema sit.

Concil. Bracarense
ad chrij 620.

Derentwegen kann kein Richter jemandt auff solche Puncten peinigen viel weniger tödten / weil derselbigen mit keinem Wort in der Peinlichen Halsgerichts Ordnung gedacht wirdt / allein dis / wofern jemand mit Zauberey / Vieh vnd Menschen Schaden gethan / oder getödtet / daß dieselbige Person so es kundbar / mit dem Fewr gestraffet werde / Ist demnach auff der Hexen vnd Zauberrinnen Aussag gut acht zugeben / was für Wahrheit oder Phantasma zuhalten sey.

Die

D. Joan. Georg Gödelman.

Vnd ist zu erbarmen / daß hin vnd wider in Teuschlandt jährlich so viel hundert aberwitzige Weiber / die offtermals zu Haus weder zu beissen noch zu brechen haben / vnd in so grosser sorg vnd schwermut sitzen / auch durch des Teuffels geschwinde Rhetorica eingenostien werden / auff solche Narrische vnd Phantastische bekändnuß verbrandt werden / dann je mehr man ihr vmbbringet / je mehr ihrer werden. Daß dem also sey / gib die Erfahrung / vnd ist die Ursache wol zuverstehen / wann man des Teuffels art betrachtet. Der weiberrümbte Jurist Herz Andreas Alciatus von Meyland / welcher vor vierzig jaren gelebt / schreibt / daß ein Ketzmeister vnd Hexenbrenner habe in einem Bisshum am welschen Gebürge ober hundert Hexen verbrandt / vnd je mehr er verbrandt / je mehr ihrer wurden / daß letztlich die Dawren zur wehr griffen / vnd den Hexenbrenner zwingen / daß er auffhören muste / vnd den Bischoff lassen Meister vnd Richter darinn seyn. Der befraget sich Raths bey dem Alciato / der riecht ihm er sollte gemacht thun / es weren Leute mit verrückten sinnen / die man billicher zum Arzt / dan zum Fewr solt führen.

minde, das die d...
wider die weber...
brockmann zu...
non d...
Vrsache...

Alciato

Alhier beruffen sich etliche auffß Gesetz Moses / Exod. 22. Du solt die Zauberrinnen mit leben lassen. So doch dieser Text nicht von diesen aberwitzigen Weibern / sonder von denjenigen die mit Zauberey vnd Gift Menschen vnd Vieh tödten / oder sonst Schaden zufügen / redet / vnd nach außlegung Iosephi vnd Septuaginta Interpretum zuverstehen ist.

Exod 22

Zum vierdten / was D. Bodini Buch de Daemonomania Magorum anbelanget / ob wol in demselbigen viel nützlichs begriffen: Jedoch weil er kein discrimen Magorum, Veneficarum & Lamiarum helt / den ordentlichen Proceß in dieser Malefiz sachen verwißte / vnd viel absurdas opiniões, wie solches an seinem Ort außführlich soll dargethan werden / eingeführet / bin ich der meynung / daß kein Richter weil derselbige die Peinliche Halsgerichts Ordnung weilandt Keyser Carls des V. vnd des H. Reichs in acht haben

Johann de la J...
Bodino

E ben

Copia der Antwort D. Joan. Georg Gödelmans.

ben muß/seiner meynung so viel den Proceß belanget / mit gutem gewissen folgen kan.

Darmit wil ich obberürte Puncten nur auff daß einfältigst besantwort haben doch E. G. vñ eines jedern verstendigers rechtmäßige verbesserung allenthalben vorbehalten. Dann ich solches der meynung nicht geschrieben/ als ob ich wie ein neuer Gesesgeber/ der Obrigkeit ein gewisse Regel vorschreiben wolte/sonder daß ich ein Anlehtung gebe / daß mann in hac discordantia opinionum selbst erkenne/welches die beste sey/ vnd nicht etwas annehme/vnd anfangen/daß man nicht recht verstehet/vnd wann es zum Brithof kompt / dermassen procedire vñnd verfahre / daß einen hernachmals gereuwe/vnd mit der that versuchen müsse/was der

Poët wolmeiniglich erinnert. Iudicij vindex tan-

dem Deus extat iniqui. Geben Kofstock

den 8. Martij. Anno 87.

LIBRI

LIBRI III. CAPVT I.

AN IN CRIMINE VENE-
FICII SERVANDVS SIT PRO-
CESSVS ORDINARIVS.

Summæ.

- 1 *In nullo alio delicti genere Iudex tam facile à tramite Iustitiæ aberrare potest, ac in crimine veneficij.*
- 2 *Cautè agendum in criminalibus.*
- 3 *Deus est vindex Iudicij iniqui.*
- 4 *Tragicus exitus Regis Gothorum Theodorici.*
- 5 *Laus Pomponij Atreici.*
- 6 *Sanguinem innocentum de manu Iudicum requiret altissimus.*
- 7 *Angeli Dei intersunt iudicij.*
- 8 *Consuetudo iudicandi in Æthiopia.*
- 9 *Cognitio causarum criminalium apud Romanos solum consulibus competebat.*
- 10 *Pontifices hanc potestatem postea labefactârunt.*
- 11 *Pontifices capite damnatos executioni subtraxerunt.*
- 12 *Pontifices sceleratis hominibus Ecclesiam pro asylo aperuerunt.*
- 13 *Occursus Pontificum sæpè ductos ad supplicium seruabat.*
- 14 *Causæ criminales plebeis hominibus demandatæ.*
- 15 *Carolus V. cum statibus Imperij in constit. publicorum iudiciorum absurdas consuetudines abrogauit.*
- 16 *Iudex peritiores consulere debet.*
- 17 *Iudex secundum leges iudicare debet.*

E 2

18 Iudex

LIB. III. CAP. I.

- 2
- 18 *Iudex debet habere duas sales scientiæ & conscientiæ.*
- 19 *Ioannes Bodinus asserit in crimine veneficij ordinariam viam accusationis teneri non oportere.*
- 20 *Communis est Dd. sententia, ordinarium processum etiam in hoc crimine obseruandum.*
- 21 *Explicatio legis 8. D. De Public. Iudicijs.*
- 22 *Ordo exercendorum publicorum iudiciorum in vsu esse desijt.*
- 23 *Matthæi VVesenbecij l. C. laus.*
- 24 *Iudicia criminalia redacta sunt ad formam ciuiliū.*
- 25 *Iudex non seruans ordinem iuris pro priuato habetur.*
- 26 *Iudicis officium est vtramq. partem audire.*
- 27 *Dictum Senecæ.*
- 28 *Consuetudo Alexandri Magni in dijudicandis causis capitulibus.*
- 29 *Distichon poëta.*
- 30 *Iudex constitutionem Carolinam obseruare debet.*

I Vm in nullius criminis cognitiōe & disquisitiōe ad eò facillimè Iudices à tramite Iustitiæ, puniendo innocentes & dimitendo nocentes, aberrare possint, ac in crimine veneficij: Ideo cautè agendum est, quādo de vita, existimatione & sanguine hominis (quibus rebus in orbe terrarum nihil est pretiosius) iudiciū ferendum est: ne Iudices ex affectu, vel ignorantia, aut dubia conscientia aliquid admittant, cuius ipsos postea poeniteat, & verum experiantur, quod Poëta canit:

3 ¶ *Iudicij vindex tandem Deus extat iniqui.* ¶ Ignorantia enim

4 iudicis interitus & calamitas sæpè est innocentis. Et tales socij plerunq. testem conscientiam secum circumferunt, quæ tametsi veluti canterio vsa, ad tempus securè conuiescit, tamen aliquando, idq. in articulo mortis, tanquam è suauis somno excitata, instar mille testium erit, & grauius affliget cor, quam vlla

laccra

DE MAGIS ET VENEFICIS.

3
laceratio corporis, corpus cruciare potest. Idque verissimum esse inter alia exempla, etiam tragicus exitus Theodorici Gothorum regis Arriani abundè testatur. Nam cum is Symmachum & Boëtium, quia impediuerant ne Arriani Ecclesiæ traderentur, interfici misisset, hanc iniustam crudelitatem hæc poena secuta est: non multò post eorum necem, cum cœnanti propositum esset in mensa grande caput piscis, visus est sibi cernere caput Symmachi horribili rictu, & flammeis oculis minitantis ipsi. Subitò igitur consternatus & tremens iussit se in lectum collocari, & accersito medico Elpidio, narrauit amicis terribilem illam Symmachi speciem conspectam, & in deploratione sceleris sui paulò post extinctus est.

Cicero Pomponium Atticum vel ob id quondam maximè laudabat, quòd ab eo nihil vnquam viderit temerè fieri, præsertim in pronunciandis litibus: quando hinc nos attentiores esse oportet Christianos, in christiano sanguine aut capite iudicando, ne quid temerè aut malitosè in eum statuamus: Cuius sanguinem de manu nostra requiret altissimus: huic enim reddenda est ratio administrati iudicij. Hinc Iosaphat rex Iudæ commendans Iudicibus officium suum. Videte, ait, quid sitis facturi, & mementote à vobis exerceri iudicium Dei. 2. Paralip. c. 19. Et in orientis partibus actores apprehendentes oram vestimenti eorum, quibus cum iure experturi sunt, dicere solent, Adeamus iustitiam Dei. Hebræi veteres affirmabant, interesse Angelos Dei iudicij. Franciscus Aluarezius scribit, iudices in Ethiopia infidentes subsellijs, relinque vacuas in editiore loco cathedras duodecim, & dicere has sedes Angelorum esse. Sanè cognitio causarum criminalium apud veteres Romanos, non nisi ijs, qui merum imperium habuerunt, putà consulibus, prætoribus, competeat: in cuius potestatis signum, securim cum fascibus virgarum lictores præferabant, vt testatur I. Fenestel. in libel. suo De magistrat. Roma. c. 7. Existimabant enim veteres Romani

*Exitus tragicus
Theodorici Gothorum
regis.*

*Tragicus exitus
Theodorici Gothorum
regis.*

*Cicero laudat
Pomponium Atticum
propter iustitiam.*

Iosaphat.

*Franciscus Aluarezius
de iudicijs in
Ethiopia. in cathedris
duodecim angelis iudicij
relinquuntur.*

hac potestate disciplinam publicam conseruari, eaq; Maie-
 10 tem imperij Romani maximè contineri, ideòque eam non nisi
 viris prudentibus & iustis committendam esse. Postea verò Ec-
 11 clestastici ad hanc potestatem labefactandam, & Imperium Ro-
 manum subuertendum, vt Nicolaus Vigelius in c.1. const. crim.
 scribit, potentia suæ augendæ gratia asseruerūt, eam legibus di-
 uinis repugnare, hoc nimirum prætextu, quòd Deus non velit
 mortem peccatoris, sed magis vt viuat & conuertatur. Hinc dis-
 12 putatio illa iuris Pontificij orta est. An hominem vltimo suppli-
 cio afficere liceat. Hinc Clerici & monachi capite damnatos ex-
 ecutioni subtraxerunt, suisq; monasterijs incluserunt: quorum
 temeritati const. Imp. Arcadij & Honorij obuiatum est l.6. C.
 13 de Episcop. audient. Hinc etiam sceleratis & facinorosis homi-
 nibus asylum in Ecclesia dederunt, & tam personas, quàm loca
 Ecclesiastica à cognitione causarum criminalium exemerunt c.
 cum Ecclesia. De immunitate Ecclesiæ c. 2. §. cessent in Eccl-
 14 sijs eod. tit. num. 6. Occursus quoque Pontificum sæpè seruabat
 ductos ad supplicium. Iacobus Cuiacius in d. l. 6. idquè vestalibus
 etiam erat concessum. Vide Alexan. ab Alexandro 5. Genial. 12.
 & hodiè ex communi opinione Cardinalibus. Clarus 5. sentent.
 15 §. fin. qu. 98. v. vltius quæro. Qua sua hypocrisi hanc potesta-
 tem, & hoc merum Imperium adeò detestandum vulgò fece-
 runt ij, qui nunc ex leui aliqua causa homines comburunt, vt
 Principes & Nobiles viros huius suæ potestatis puduerit, causas-
 que criminales meri imperij plebeis hominibus mandârunt
 dijudicandas: hinc absurdissimæ consuetudines introductæ, &
 vel in fontes cum fontibus damnati, vel fontes cum infontibus
 absoluti, prout iudices vel seueritatis vel clementiæ gratiam af-
 16 festârunt. Quam rem tandem Carolus V. Imperator ceterique
 Imperij ordines, ad suam curam reuocantes, constitutiones pu-
 blicorum iudiciorum in Comitijs tum Augustanis tum Ratis-
 honensibus. Anno 1532. promulgârunt, atque eas religiose ob-
 seruan-

*originito an ho
ultra me supoliis
affij deat*

*Cōfirmatōes publ. iudi-
Año 1532. promulgata*

seruandas, iudices cum suis Assessoribus ac ministris iureiuran-
 do peculiari astrinxerunt, & ad ius commune eiusq; peritos con-
 sulendos remiserunt. In dubijs namque & obscuris quæstioni- 16
 bus, iudex peritiores consulere iubetur. Nov. 113. §. 2. concordat
 c. 7. constitut. Carolinæ. Et Iudex secundum leges iudicare de- 17
 bet, nec audiendus est is, qui dicit, ex aequitate esse pronunciadū,
 quam quisque pro suo affectu adducere potest. Mynsing. cent. 6.
 obser. 97. num. 8. Nam cum se & iudicium suum præfert legibus,
 per hoc facit iniuriam legib. §. oportet in Auth. De iudic. Nisi 18
 fortè esset talis iudex, qui haberet duos sales, conscientia & sci-
 entia. Ioan. Sichardus in l. 1. C. de sent. ex breuic. recit. vbi ait: Si
 duo sales adfuerint, conscientia & scientia, tunc admittam, vt
 pro sua conscientia iudicet: si autem non adsint, tunc iudicium
 ipsius & conscientiam eius, quæ est contraria legibus, habebo
 pro diabolica. His præmissis ad propositam quæstionem perue-
 niamus. An in crimine Veneficij iudex ordinarium processum
 19 admittere debeat. Ioannes Bodinus l. C. de Dæmon. lib. 4. cap. 3.
 scribit. In causis criminalib. ac imprimis in veneficij & fortilegij
 crimine, ordinariam accusationis viam teneri nõ oportere, sed
 potiùs veritatem quibuscunque modis indagandam esse, argu-
 mento l. 1. D. De Publicis iudicijs, vbi Paulus scribit. Ordo exer-
 20 cendorum publicorum capitalium in vsu esse desit. Sed iuris
 est, ad eòque omnium I Consultorum sententia, processum or-
 dinarium tam in criminalibus, quàm ciuilibus seruandum, &
 præcipuè in crimine veneficij, prout patet ex constitutione Ca-
 rolina, & l. 16. C. de Pœnis. Vbi Imperator tradit hunc ordinem,
 quòd ad sententiæ executionem vel pœnæ irrogationem non
 perueniamus, nisi priùs causa cognita, aliàs acta essent nulla.
 Inuersio enim vel præposteratio ordinis vel formæ facit actum
 nullum. Fichardus Conf. 105. vbi vide. Non obstat l. s. quam Bo- 21
 dinus adfert. Nam Paulus ibi de scrupulosis solemnitatibus &
 veteribus iudiciorum formulis loquitur, quæ hodiè sunt subla-
 ta. Or-

*Sales duo conscientia et
Scientia.*

*An in crimine Veneficij
iudex ordinarij processum
admittere debeat.*

22 *tæ.* Ordo enim exercendorum publicorum iudiciorum, cuius Cicero pro Roscio Amerino, pro Milone & alijs locis, Linius lib. 1 aliiq; meminerunt, in vsu esse desiit, vt rectè notauit VVesenbecius, quem solida iuris peritia, indefessum studium, præcellens iudicium, admiranda memoria, consilij dexteritas, deuota pietas, singularis beneficentia erga plurimos, maiorem in modum superstitem & viuum nobis commendarunt, Iurisconsultus de tota Iurisprudencia optimè meritis, præceptor fidelissimus, in Parat. D. De publ. iud. num. 4. Iudicia enim Criminalia, perindè vt in ciuilibus, ad quorum formam hodiè penè sunt redacta, cum primis ordinanda, & totus processus vsitato more

23 conficiendus, VVesenb. inst. De Publ. iud. num. 10. Iudex enim non seruans ordinem iuris pro priuato habetur, nec iudicis nomine dignus, si non est in eo iustitia, c. forus. §. Iudex de verbo. sig. Et iustitia fieri dicitur, quando iuris ordine seruato proceditur, & litigatores causæ suæ merita explicantes, tam in ciuilibus, quàm criminalibus patienter audiuntur l. 9. cum Auth. seq. C.

24 De iudicijs. Iudicis enim officium est, vtramque partem benignè prius audire, quàm iudicare & condemnare, non præcipitare iudicium, sed cuncta maturè rimari, neque ab executione incipere. Idq; exemplo Dei, qui etsi notum haberet lapsum Adæ, tamen cum inauditum condemnare noluit, sed cum prius vocauit & audiuit. Genesis. 3. versiculo. 3. capit. Deus omnipotens.

25 2. quæst. 1. Et Seneca in Medea piè dixit. Eum qui statuit aliquid parte inaudita altera, æquum licet statuatur, haud tamen æquum esse. Sanè iudices sæpenumerò tantam fidem calumniatoribus & delatoribus adhibēt, vt delatus prius supplicium ferat, quàm cognoscat, qua de causa supplicium inferatur tantum abest vt antè auditus, & causa legitimè cognita sit. Et quanq̃ in publicis iudicijs ambæ partes sæpè solemniter audiantur, tamen etiam ibi ne auditus quidem non auditur, animo iudicis vel fauore accusatoris, vel inuidia rei, vel somnolentia, vel rerum imperitia occupa-

occupato. Alexan. Magn^o cum in causis capitalibus federet iudex, 28 accusatori alteram aurem occludebat: Rogatus cur id faceret? Respondit: Alteram integram seruo reo. Vnde illud distichon.

*Cur geminas homini concessit Iuppiter aures,
Possit vt hæc lesis, illa patere reis.*

29

Tutissimus itaq; modus est, vt iudex Constitut. Carolinas, in omnib⁹ sequatur, & præ oculis habeat, hoc si fecerit, & illesam habebit conscientiam, & tramites iustitiæ nõ transgredietur, prout habetur, in c. 83. *In allen Peinlichen Gerichtlichen Händeln / sollen Richter vnd Schöppen / die vnserer Ordnung vnd Satzung gegenwertig haben / vnd darnach handlen / auch den Partheyen / so viel inen zu fren Sachen noch ist / auff ihr begeren / dieser vnser Ordnung vnderrichtung geben / sich darnach wissen zu haltē / also / dz sie durch Vnwissenheit der selben nit verkürst oder gefürt werden.* Id est, volumus vt in omnib. caus. crimin. Iudices & Scabini constitutiones has semper præ oculis habeant, litigantesq; ex ijs, vbi petierint instruant, ne ignorantia harum in periculum aliquod incidant.

CAPVT II.

QUOMODO CONTRA MAGOS ET VENEVICAS per viam accusationis procedatur.

Summæ.

- 1 In causis criminalibus, quot modis procedatur.
- 2 In constitutione publici iudicij necesse est ante omnia de accusatore quari.
- 3 Accusatio quid.
- 4 Magos & Venevicas accusare possunt omnes.
- 5 Accusator tenetur crimen probare.
- 6 Accusatione instituta, satisfationes prestanda sunt.
- 7 V sit a quondam in crimen inscriptio obsoleuit.
- 8 Liti quoque contestatio fieri debet.
- 9 Recipiuntur quoq; exceptiones, defensiones & probationes.
- 10 Probationes debent esse liquidissimæ.
- 11 Post ipsam sententiam defensionis probatio in criminalibus recipitur.
- 12 An in criminalibus admittatur procurator.

F

nos, Alex. mag. in ratiõ respicitur.

- 13 Ratio cur hoc receptum sit.
14 Quando reus praesens est, per procuratorem verba facere, non prohibetur.
15 Forma libelli.
16 Forma litis contestationis in crimine veneficij.

IN causis criminalibus, in Peinlichen Sa-
chen/ hodiè proceditur duobus modis, per viâ accu-
sationis, & inquisitionis c. 11. Von annemung des
Vbelthäters/ so der Kläger Recht breret & c. 6. vñ an-
nemung des Vbelthäters/ von der Oberkeit vñ Ampts wegen. Co-
stitut. Carolinæ. Iul. Clar. in Pract. crim. li. 5. q. 3. n. 1. Ioan. Althus. in
2 Iurispr. Rom. li. 2. c. 2. In constitutione enim publici iudicij, necesse
est ante omnia de accusatore quaeri, cum sine eo iudicium nō pro-
cedat l. 7. D. de accusat. l. 6. §. 2. Ioan. s. v. 11. Mulier, quis te accusat.
Et Festus Acto. 25. vers. 16. Non est Romanis consuetudo quenque
morti dare, priusquam reus praesentes habeat accusatores, & locū
defensionis accipiat super criminatione. Inde apud Romanos ac-
cusatori sex horæ, reo nouem, legibus dabantur. Plinius 4. Epist. 9.
Et Cicero, cum iret in exilium: Eijcior, inquit, non solum sine iudice,
sine iudice, sine crimine: sed etiam sine accusatore, quasi gra-
uius esset sine accusatore, quam sine iudice eijci. Sine accusatore
enim iudicium criminale non procedit, vt nec ciuile, sine actore
l. 62. D. de iudicijs, nisi cum ex fama publica, q̄ loco accusatoris est,
e. cum oporteat. Extr. eod. magistratus in delicti autorem, vt mox
3 dicam, inquit, quod olim p̄ denunciations fiebat. VVesenbec.
in Parat. D. de Accusat. n. 2. & 3. Est autē accusatio maleficij alicui
4 apud iudicem delatio ad vindictā publicam solenniter facta. Porro
ga hoc delictum inter excepta crimina refertur, ideo ius accusan-
di hīc habent, qui aliās ad accusandum non admittantur l. 3. 4. C.
de Malefic. & Mathe. & l. 7. 8. D. ad l. Iul. Maieft. Lancellortus de of-
5 ficio prætoris, in causis crimi. §. de Accusati. nu. 9. Teneatur autem
accusator crimen cum indicij & argumentis suspicionis iudici ex-
ponere, antequam reus custoditur, prout cauetur ca. 11. his verbis
Eo

So der Kläger die Oberkeit oder Richter anruufft / jemandt zu streng-
gen / Peinlichen Rechten / zu Gefängnuß zu legen / so soll der selbige
Ankläger die Vbelthat / vñnd derselbigen redlichen Argwohn vñnd
Verdacht / die peinliche Straff auff jm tragen / zu förderst ansagen /
vñngesehen / ob der Ankläger den Angeklagten auff sein Recht ges-
fänglich einzulegen / oder sich bey dem Beklagten zu setzen / begeren
vñnd erbieten würde. Accusator magistratum interpellans, vt quis
publico & pœnali iudicio subdatur & vinciatur, debet initio male-
ficium & legitimas suspensiones & præsumptiones quæ publicam
pœnam continent ac merentur, indicare, etiam si reum actor pro
suo iure comprehendi & includi in carcerem postulauerit, seque
paribus vinculis obtulerit mancipandum. Accusatione institu- 6
ta, satisfationes quoque præstandæ sunt, non tantum à parte rei,
nisi carceribus coërceatur. lib. prim. vbi Bartolus & Dd. de cu-
stod. reor. sed etiam à parte actoris, de prosequenda lite & iniu-
ria, si succubuerit refarcienda l. 3. C. de his qui Accusat. l. 2. C. de ex-
hibend. reis, quo nomine etiam carcerib⁹ detinetur, donec idonee
caueat Angelus tractat. malefic. verbo ad querelam, etiam ex or-
dinatione nostra Carolina prout cauetur c. 12. his verbis: So balde
der Angeklagt zu Gefängnuß angenommen ist / soll der Ankläger /
oder sein Gewalthabender / mit seinem Leib verwahrt werden / bis er
mit Bürgen / Caution, Bestandt vñnd Sicherung / die der Richter /
mit sampt Vier Schöpffen / nach Gelegenheit der Sachen / vñnd
Achtung beyder Personen für gnugsam erkant / gethan hat. Quam-
primū reus comprehensus seu vinctus est, accusator quoq; seu
eius mandatarius custodiantur, donec fideiusserint, cauerint, &
satisfederint: eamq; satisfationem prætor seu iudex vnā cum
quatuor Scabinis iuxta merita & conditionem causæ, amba-
rumq; personarum rei & actoris sufficientem declarauerit. Idem
quoq; cap. decimoquarto cauetur hoc modo: Als lang vñnd die
weit der Ankläger gemelte Bürgschafft nit gehalten mag / vñnd doch
dem strengen / peinlichen Rechten nachfolgen wolte: So soll er mit
dem

dem Beklagten bis nach Endung vorangezeigter redlicher Auf-
 führung in Gefängnuß oder Verwahrung / nach Gelegenheit der Per-
 son vnd Sachen/gehalten werden. Quamdiu accusator fideiussores
 habere ac satisfidare nequit, nec minus tamen publicum iudicium
 prosequi intendit, tam diu detineatur iuxta conditionem & quali-
 tatem suæ personæ captiuus ac vinctus cum reo, donec controuer-
 7 sia de satisfactione fuerit determinata & expedita. Vltata enim
 quondam in crimē in scriptio obsoleuit, & in desuetudinem venit,
 seu ab aula, vt Dd. aiunt, recessit, idq; ea potissimū ratione, ne me-
 8 tu propriæ salutis q̄s ab accusatione desistat, & sic sceleratissimi et-
 iam impuniti relinquuntur. Geil. de pace publ. li. i. cap. 9. n. 3. Cæ-
 9 terum & litis quoq; cōtestatio fieri debet, Bartol. in l. 1. §. 6. ff. ad Se-
 natusc. Maximè iure Saxo. Gloss. Articul. 14. lib. 3. nu. 3. v. Es seyen
 10 Peinliche oder Bürgerliche Klagen. Recipiuntur etiā exceptiones
 ac defensiones, non æque iuramēta. l. 1. 3. vbi glo. & Dd. D. de iure-
 iuran. nisi purgationis tot. tit. de purgat. Canon. Probationes hęc,
 quoad condemnationē debent esse liquidissimæ l. 16. C. de poenis,
 & luce, sicuti dicitur, meridiana clariores l. fin. C. de probationib;,
 adeò, quod in ciuilibus plenè probat, id in criminalibus, præsertim
 capitalib; vix semiplenam probationem impleat. Decius conf. 175.
 11 n. 6. VVesenb. in addit. ad Schneidevvein: Institutis de publicis iu-
 dicijs n. 10. Imò post conclusionē in causa atq; adeò post ipsam sen-
 tentiam defensionis hęc probatio recipitur. Lancellottus de officio
 12 Prætoris in princip. num. 3. VVesenbec. d. loco. Geil. lib. i. de pace
 publica cap. 8. Sed quaritur. An in crimine Veneficij admittatur
 procurator. Et respondetur, q̄ in causis criminalibus per procura-
 13 torem nec accusatio nec defensio permittatur l. 13. De publicis iu-
 dic. Ratio est, ne sententia fiat elusoria, quia condemnato procura-
 tore, non posset contra eum, tanquam innocentem, executio
 fieri, & sic crimina manerent impunita, quod exemplo pernicio-
 sum foret. Deinde si procurator interuenire posset, nunq̄ com-
 parerent Rei criminis, cōscientia perpetrati sceleris territi, sed la-
 tebras

tebras & effugia quærent, vt poenam condignam delicto cuita-
 rent. Geil. lib. i. de pace publica cap. 10. num. 2. Planè si accusator
 14 vel reus præsens in iudicio sit, per procuratorem verba facere nõ
 prohibetur art. 88. Es soll in der Kläger vnd Antwoarter willen ste-
 hen / ihren Redner auß den Schöpffen oder sonst zunehmen / oder in
 selbst zu reden. Accedit Iul. Clar. §. fin. q. 32. v. item quæro 16. vbi
 etiam additur distinctio, quod si accusationi sit respondendum,
 vel alijs interrogationibus à iudice factis, reus per se, non per pro-
 curatorem respondere debeat.

Forma Libelli N. Anklägers / contra N. Angeklagte.

D Brehleuchtiger Hochgeborner Fürst / gnädiger Herr / für
 E. F. G. erscheinet der Edle vnd Ehrenveste N. Ankläger / gegen vnd
 wider N. Angeklagte / mit vorbehalt aller rechtlichen Wohlthaten / in son-
 derheit sich mit keinem vberflüssigen Beweiß zu beladen: Vnd bringet nachfol-
 gende Klage für / doch nicht in Gestalt eines zierlichen Libells / sondern schlechter
 Erzählungs weiß / Ob wol in den Höretlichen vñ allgemeinen geschriebnē Rechten /
 heylsamlich versehen geordnet vnd gesetzt / auch bey hoher Straff / vnd Verlierung
 Leib vnd Lebens verboten / daß niemand Zauberey gebrauchen / viel weniger Men-
 schen vnd Viehe darmit Schaden zu thun / vnd dieselbigen zu tödten. So hat
 doch dessen vngachtet / obgedachte N. Angeklagtin / den 9. Maij, Anno 90. nicht
 allein Anklägers Sohn N. dermassen bezäubert / daß er in eine schwere / vberna-
 türliche Kranckheit eylendis vnd vnversehens gefallen / vnd hernacher mit jäm-
 merlichen vnd grewtlichen Schmerzen daran gestorben / besondern auch seine
 16 Weyde / Erfft vnd Wiesen auff der Dummerßdörffer Feldmarcke / also durch
 ihre Zauberey vnd Teuffelskunst vergiffet / daß N. Anklägers Viehe mehrer
 Theils darvon abgangen. Demnach bittert Ankläger vnderthänig / die Angeklagte
 N. nach derselbigen erfolgter Antwort / die Ankläger hiemit von ihr fordern thun /
 vermög Kayser Carols des Fünfften / vnd des heiligen Reichs peinlichen Ge-
 richtsordnung / peinlich zu straffen. Hierzu E. F. G. Hochadelich mildtrichterlich
 Ampt vnderthänig anruffend.

Forma litis contestationis N. Angeklagtin / contra N. Anklägern.

Derhleuchtiac Hochgeborner Fürst / gnediger Herr / auff
 N. Anklägers cōtra N. Angeklagtin / in puncto prætenſi veneficij
 Derscheinet Angeklagte N. hiemit gehorsamlich / behelet ihr bevor alle rech-
 tliche Wohlthat / damit Angeklagtes Theil / nicht allein inn gemeinen ge-
 schriebenen Rechten / sonder auch nach allem vbllichsten Gebrauch dieses E. J. G.
 Gerichts / befrehet. Vnd weil jr zweiffels ohne / auff eslicher ihrer Mißgünstigen
 nichtiges Angeben / ein vermeinte Zauberey / vnd darauß erfolgte vergiffrige Töd-
 tung vnd Mord will zugemessen werden / deren sie doch mit nichten geständig / auch
 in alle Ewigkeit dessen nicht kan überwiesen werden / Als thut sie N. Angeklagte /
 omnibus exceptionibus. tam ante. quam post litis contestationem cō-
 petentibus. nec non defensionibus saluis. hiemit litem negatiuè conte-
 stiren. & negat narrata prout narrantur. ac ob id dicit petita. prout pe-
 tuntur. fieri non debere. Mit vnderthantger Bitte / sie auff irer erfundenē Bu-
 schuldt / mit endlicher Vrtheil vnd Recht / sampr Erstattung des auffgegangē Ge-
 richtskosten vnd Schaden / ledig erkennen / E. J. G. Hochadelich / mitdrichterlich
 Ampr demüthig anruffend.

CAPVT III.

QUOMODO CONTRA MAGOS ET VENEFICAS PER VIAM INQUISITIONIS PROCEDATUR.

Summæ.

- 1 Curia assumit informationes. vt delicta eò citius puniantur.
- 2 Iudex tenetur reos inquirere. ne videatur cum ipsis colludere.
- 3 Inquisitio quid.
- 4 An inquisitio sit prohibita.
- 5 Inquisitio. non præcedentibus legitimis indicijs. nulla est.
- 6 Diffamatio præcedere debet.
- 7 Consuetudo Scocie.
- 8 Fama à fide dignis venire debet.
- 9 Fama res veras & falsas nunciat.
- 10 Fama per duos testes probatur.
- 11 Testis deponens de fama. quomodo probet.
- 12 Testes nominare debent. à quibus diffamationem audiverunt.
- 13 Vnus testis deponens de veneficio. facit indicium contra reum ad inquirendum.
- 14 Secundum indicium ad inquirendum oritur ex dicto socij criminis.
- 15 Tertium indicium.
- 16 Quartum indicium.

17 Quin-

- 17 Quintum indicium.
- 18 Veneficas ex solo aspectu cognosci posse. vulgus existimat.
- 19 Mala Physiognomia arguit malam naturam.
- 20 Verba Ciceronis.
- 21 Exemplum mala conscientia seipsum prodentis.
- 22 Inconstantia facit tantum indicium ad inquirendum.
- 23 Sextum indicium.
- 24 Septimum indicium.
- 25 Consuetudo iudicum pessima. in explorandis Veneficis.
- 26 Grillandi & Bodini opinio.
- 27 Danaei opinio.
- 28 Iudex ex indicijs Magorum neminem in carcerem conijcere. vel torturæ subijcere (debet.
- 29 Augustini dictum.

Rer viam inquisitionis proceditur. quando curia assu-
 mit informationes contra delinquentes. vt delicta eò citius puniantur. sicq; status Reipublicæ constans & illæsus
 permaneat. Tenetur enim iudex ex debito officij sui. Veneficas & Magos. latrones & sceleratos. inquirere. & qua-
 sitos punire. prout meruerint. ne videatur cum ipsis colludere. vel eo-
 rum dicta & facta approbare. l. 2. ibi. Et si iudex repertum non vindicat.
 tegere vt conscius criminosa festinat. C. de commer. & Mercator. Offi-
 cium enim boni magistratus est. seuerè in sceleratos animaduerte. re &
 ditionem repurgare ab hominib. scelestis. publicam tranquillitatem
 perturbantibus. Roma. 13. Nam vbi omnia omnibus licent. ibi pessimè
 est consultum ciuib. Estq; inquisitio criminis alicuius. per superiorem
 præcedente à fide dignis & honestis fama communi. vel cum de delicto
 ex indicijs præcedentibus aliquo modo constat. tam contra absentem.
 quam præsentem inuestigatio. cum descriptione circumstantiarum.
 Althuisius in Jurispr. Rom. li. 2. c. 2. Existimant nonnulli. inquisitionem
 prohiberi per l. si. C. de Accusa. Ego nihil dubito eà regulariter permit-
 ti. per d. l. 13. D. de off. præsidis. Nam quòd ipsi distinguunt inter genera-
 lem inquisitionem. somnium est. Quomodo enim in genere aliquid
 peruestigabit magistratus. q̄ fructum afferat Reip. nisi perueniat tandè
 ad specialem inquisitionem aduersus hunc vel illū. Quod item dicunt. sine
 legitimis indicijs specialem inquisit. non prædere. id obseruandū est et
 in illa. quam ipsi vocant generalem. Nam nullus omninò pōt in suspici-
 onem adduci. nisi ex causa secundū iuris definitionem verisimili. q̄ cum
 adest.

adeft, quilibet iudex potest, siue dicas generaliter, siue specialiter, inquirere veritatem. Porro in quocunq; casu, in quo iudex siue de iure communi, siue statuario, siue ex consuetudine, potest procedere ex officio ad inquirendum, nunquam debet neq; potest à seipso procedere, ad inquirendum, siue assumendas informationes, vel iudicia specialia contra aliquem, nisi aliquid præcedat, quod aperiat inquisitioni viam, scilicet diffamatio, vel querela partis, vel denunciatio, vel huiusmodi quid, aliàs enim processus esset ipso iure nullus, etiam si delictum foret exindè plenè probatum, secundum Iulium Clarum receptorum sententiarum, lib. 5. §. final. pract. crimi. quæst. 5. n. 4. fol. 97. col. 2. De consuetudine Scotiæ, quæ Medionali quoq; est recepta. Magi & Veneficæ hac ratione inquiruntur: In templo est cauus truncus, in quem cuiuslibet permissum iniicere chartulam, nomen Magi, rem gestam, locum, tempus & testes exponentem. Hic truncus quindeno quoq; die in præsentia iudicis vel instigatoris aperitur, & postea ciàm de ijs, quorum deprehensa fuerunt nomina, inquiritur. Sed hanc consuetudinem, quæ nimis latam habenam concedit his, qui de salute sua desperant, & hac ratione bonos in discrimen adducunt, in medio relinquamus, & videamus, quid leges & constitutiones Imperatorum nobis præscribant. Primum itaq; necesse est in hoc delicti genere, eum contra quem inquiritur, de crimine Veneficij diffamatum esse: talis enim diffamatio loco accusationis succedit, quasi videatur populus ipse, illum, vt reum criminis, iudici deferre. Et hæc est communis Dd opinio Iul. Clar. in P. criminal. quæst. 6. num. 1. V. Vesenbecius in Paratit. D. de Accusat. num. 1. Ideoq; cauti aduocati in concipiendis articulis inquisitionalibus, inter alios quoq; & hunc ponunt: *Ob nicht wahr/das D. Angeklagte von den Leuten dieses Orts zu D. lange Zeit her mit der Zauberey verdacht vnd berüchtiget gewesen/ vnd für eine Zaubermne/ gleich wie auch ihre Mutter/ von D. vnd vielen Leuten gehalten. Veruntamen si sermoni communi & famæ hærendum est, ea non ab aduersarijs, sed ab hominibus fide dignis oportet nasci. C. qualiter & quando de Accusat. Et cap. 25. Constitut. criminal. Doch soll solcher böser Leummth nicht von Feinden oder leichtfertigen Leuten / sondern von vnpartheylichen / redlichen Leuten kommen.* Hæc distinctio est necessaria, vt præripiatur improbis occasio appetendi bonos calumnijs. Sic enim Poëta de fama scribit, inquiens:

*Fama malum quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate viget, viresq; acquirir eundo.*

Et pauld

Et pauld post sub finem eiusdem descriptionis:

Tam ficti praviq; tenax, quàm nuncia veri.

Fama, inquit, non minus res fictas & planè falsas, quàm verè contingentes sæpenumerò hominibus annunciat. Fama autem probatur per duos testes, eum in ore duorum vel trium stet omne verbum, Deut. c. 17. Et hæc est communis DD. conclusio Iul. Clar. d. loco quæst. 6. num. 12. Iosephus Mascordus de probatio. vol. 2. conclusio. 749. num. 1. Vt autem testis deponens, de fama probet, necesse est, vt dicat, quod audiverit hoc publicè dici, à maiore parte populi seu hominum illius loci, in quo erat fama, hunc esse Magum vel Veneficum. Philip. Dec. Conf. 37. n. 10. & ibi Carolus Molineus in verb. publice. Rol. à Valle. Conf. 54. num. 17. Laurentius Kirchovius, Præceptor meus, commu. opinio. Cent. 3. conclusio. 26. Imò quòd amplius est, deponentes super fama, si fuerint interrogati, nominare eos debent, à quibus audiverunt, id de quo deponunt, esse publicam vocem, & famam, aliàs non probant. Iul. Clar. d. loco, num. 16. Vnus quoq; testis deponens de veneficio, facit indicium contra reum ad inquirendum, id est, quo ad assumendas specialiter contra eum informationes: Iul. Clar. d. quæst. 21. num. 2. Et hoc appellat Baldus, ibi indicium facti, quod scilicet dirigit iudicem in viam perscrutationis ad indagandum, an ille talis, qui ab eo nominatur, sit reus illius delicti. Secundum indicium ad specialem inquisitionem in crimine veneficij oritur ex testimonio socij criminis Magi vel veneficæ. Iul. Clar. quæ. 2. n. 8. vide l. c. 8. Tertium indicium est suspicio, nam in hoc crimine ex sola suspicione proceditur ad inquisitionem, quamvis diffamatio nõ procedat. Francif. Ponzinib. de Lamijs supra d. loco, num. 88. Existimo tamen, quòd ultra ipsam suspensionem adhuc requiratur diffamatio in hoc crimine, sicuti in alijs, aliàs daretur nimis lata habena inquisitoribus, si possent ex suo capite contra omnes inquirere, nulla diffamatione præcedente, sed ex sola sus-
G spicione

16 spicionetantum, quod nullo modo est dicendum. Quartum indicium ad inquirendum est, si diffamata venefica nata est ex parentibus veneficis & Magis. Si enim Saga est mater, est etiam filia, iuxta proverbium Germanicum: *Das Bier schmecket nach dem Fass.* Nam quod in causa impudicitiae dicitur, filiam esse matri persimilem, non semper verum est, de Magis vero omnibus ferè certissima est regula, vt ex innumeris indicijs comper- tum asserit Bodinus. Et huc spectat Catulli Distichon:

*Nam magus ex matre & gnato gignatur oportet,
Si vera est Persarum impia religio.*

Ideoq; advocati etiam hunc articulum ponere solent: *Nicht wahr/ daß der Angeklagtin N. Mutter mit gleicher Zauberey umgegangen/ auch von jederman in der Nachbarschafft für eine Zäuberin gehalten worden?* Nullum enim est sacrificium, quod ab istis hominibus tantoperè Diabolus expetat, quam vt suos, ipsorumq; liberos, simul ac hauserunt lucem, ipsi voveant. 17 Quintum indicium est inconstantia, titubatio & trepidatio veneficæ, pleræq; enim vetulæ, vultum desigunt humi, nec in os iudicem audent aspicere. Et vulgus putat, eos ex solo aspectu 18 ideo cognosci posse, propterea quod pleræq; vetulæ aliorum obtutum effingentes semiclausis oculis conniveant, ne per signa oculorum prodantur, & hoc indicium Bodinus non omnino contemnendum scribit. Potest enim iudex ex vultu, aspectu, qualitate personæ, constantia, trepidatione, ex oculorum sermonisq; indicio delinquentis conscientiam observare. Vnde illud vulgatum:

Hæc, quàm difficile est crimen, non prodere vultu.

Et Iuvenal. Satyr. 1. in fine.

*— rubet auditor cui frigida mens est,
Criminibus tacita sudant præcordia, culpa.*

Idem

Idem Satyr. 2.

*— hunc ego satis
Imputo, qui vultu morbum, incessuq; fatetur.*

Mala enim Physiognomia arguit in genere malam natu- 19 ram. Hinc Cicero in oratione pro Roscio comædo. Oro atq; 20 obsecro vos, qui nostis vitam inter se vtriusq; conferte: qui non nostis faciem vtriusq; considerate: nonne ipsum caput & supercilia penitus abrasa, olere malitiam & clamitare calliditatem videntur, nonne ab imis vnguibus vsq; ad verticem summum, (si quam coniecturam asserit hominibus tacita corporis figura) ex fraude, fallacijs, mendacijsq; constare totus videtur, qui idcirco capite & supercilijs semper est rasis, ne vllum pilum 21 viri boni habere dicatur. In Thuringia est oppidulum ad Or- lam Neustad, ibi cum scortum infantulum clam editum, occidisset, & in vicinam piscinam proiecisset, fortè linteolum, in quod inuolutus fuit infans, prodidit factum. Res ad magistratum delata est, cumq; homines simplices non scirent aliam 22 commodiorem rationem inuestigandi sceleris, omnes puellas in curiam conuocant, & singulas explorant. Facile autem patuit indicium, tum ex vultu, tum etiam sermone, reliquas esse innocentes. Cum autem ventum esset ad eam, quæ tantum scelus patrârat, non expectavit ipsa dum interrogaretur, sed magno clamore contendit, se non esse ream criminis. Statim oborta magistratui suspicio est, non vacare eam crimine, quod ambitiosius quàm reliquæ se excusaret, ac à liëtoribus arrepta, statim eadem facta est. Huius generis infinita exempla quotidie vsu veniunt, vbi sollicitè excusando homines se accusant & pdunt, vt Lutherus in c. 4. Gen. ait. Verum est enim, quod eodem c. 4. v. 4. scriptum extat: Si non benè egeris, ad fores peccatû cubat. Et commu. est DD. sententia, inconstantiam, titubationem & 22 trepidationem non facere indicium ad torturam, nisi alia con- currant

currant indicia, sed ad vltiorem inquisitionem tantum. Iul. Clar. quæst. 21. num. 38. vbi ait: Si essem iudex, ex sola variatione non subijcerem reum torturæ, cum multi natura adeo sint timidi, vt si veniant in conspectum iudicis, ita turbentur, vt nesciant, quid dicant, quamuis sint innocentissimi. Sextum est inimicitia, quæ facit indicium ad inquirendum, & non ad torturam, vt est communis opinio. Antonius Gomezius c. 13. delect. num. 11. Grammat. consil. criminal. 3. num. 16. Nam cum Magi & veneficæ plerumq; aduersus inimicos scelera sua exercent, diligenter peruestigandum est an is, qui occisus aut fascinatatus præsumitur, odium contra veneficam suspectam gesserit, singulaq; ex venefica, capita inimiciarum inquirenda, vt recte ait Bodinus lib. 4. cap. 1. fol. mihi 326. Septimum est de patria veneficæ, & an non solum verterit. Solent enim tales de pago in pagum migrare, nisi bona certo in loco ipsas remorentur explorandaq; occasio, cur sedem mutauerint. Quidam imperiti & sanguinarij iudices, per saltum cribri veneficas explorant, aut pueris templum adeuntibus novos calceos exungia suilla perunctos curant indui, aut res quasdam alias templorum liminio substernunt, ne veneficæ possint egredi. Paulus Grillandus, Bodinus & inquisitores, validissimum signum cognoscendi veneficas, & hoc dicunt, quod lachrymas emittere non possunt. Sunt qui referant stigmata quædam post aures, vel in anteriore frontis parte Sagarum: sed ea tamen haud omnibus apparere. Triscalanus quidam, recensente Bodino, dixit Magis impressum esse signum, quasi vestigium leporis, cui quamuis ad ossa vsq; indatur acus, locum tamen sensus expertem esse: & hoc indicio se plurimos Magos patefecisse. Et ex his indicijs desumptam præsumptionem esse firmissimam, & cum alijs sufficientem, vt procedatur ad condemnationem, Bodinus ait. Addit autem: Ego tamen, inquiens, cum Danæo sentio, principes quosq; Magos carere signo, aut illud habere loco tam abdito, vt eos

*Examp saluam mibj
Vniuersitate explorat
Nouus calceos exungia
suille pueris calceos
induit.
In lachrymas emittit
non possunt
In stigmata post aures ut
in antum mibj frontis presagunt
In magos carere
signo.*

vt eos per hoc detegi difficilimum sit. Nam a Valefco quodam nobili viro accepi, quosdam a Diabolo sub palpebrarum altera, quosdam ex vno ex labijs, quosdam in podice obsignari. Hæc ille. Danæus putauit Satanam ijs tantum notam inurere, quos 27 metuit pactum suum deserturos, alijs verò quos constantes fore sperat non item. In viris tamen notam eiusmodi apparere, vt plurimum in dextro humero, inter labia, in palpebris, nonnullis in sede, vt non facillè reuelentur. In foeminis ad femur, sub axillis, aut in genitalibus. Sed hæc indicia inania sunt, absurda & friuola. Ideoq; reiicienda, nec admittenda, vtpote legibus nostris contraria. Ita enim sonat Lex Carolina: *Es soll auch auff der anzeigen/die auß der Zauberey oder andern Künsten warzusagen sich anmassen/ niemands zu Gefängnuß oder peinlicher Frage genommen / sondern dieselbigen angemassen Wahrsager vnd Ankläger sollen darumb gestrafft werden.* Sed vt tandem 28 concludam: Semper in inquirendo, dictum illud Augustini grauissimum, prudens iudex obseruabit 2. quæst. 1. Multi corriguntur, vt Petrus, multi tolerantur, vt Iudas, multi nesciuntur, donec veniat Deus, qui illuminabit abscondita tenebrarum. De libello inquisitionis formando vide c. 59. constitutio. criminal. Carol.

*cur Satanæ notam
in iuris?*

CAPVT IIII.

DE DEFENSIONE SEV PURGATIONE IVRATORIA ET ARMATA.

Summæ.

- 1 Inquisitioni subueniant purgationes legitime.
- 2 Purgatio legitima quæ.
- 3 Purgationi legitima quando locus sit.

G 3

4 Pur-

LIB. III. CAP. III.

- 20
4 Purgatio duplex, iuratoria & armata.
5 Defensio seu purgatio iuratoria que dicatur.
6 Quamobrem purgatio iuratoria, Canonica & legitima nominetur.
7 Compurgatores qui dicantur.
8 Legitima purgatio locum habet in omnibus criminibus.
9 Obtinet quoq; locum in causis fractæ pacis.
10 Forma iuramenti purgationis.
11 Iuramento præstito absolutio sequi debet.
12 Iudicis inquisitionem ulteriores hoc iuramentum non impedit.
13 Iuratoria purgatio locum quoq; habet in causis matrimonialibus.
14 Iuratoria purgatio locum quoq; habet in civilibus.
15 Septentrionales populi, Dani, Sueci & Holsati iuratoria purgatione frequenter utuntur.
16 Purgatio iuratoria locum quoq; habet in Feudalibus.
17 Sacramentum dicitur iusurandum, item pecuniam, quam litigantes in sacro deponebant.
18 Sacramentales qui dicantur.
19 De duello & defensione armata.
20 Duellum unde dicatur.
21 Duellum quid.
22 Duello vsi sunt veteres in causis publicis.
23 Defensio armata locum quoq; obtinet in civilibus & criminalibus.
24 Exempla eorum, qui pro nuptiis puellarum regiarum certarunt.
25 Fabula Amadisica unde.
26 Constitutio Philippi Pulchri Gallia Regis.
27 Forma duelli.
28 Iura duelli.
29 Defensio armata, quantum ad purgationem criminis esse prohibita.
30 Hotomannus duellum furiosum probationis genus nominat.
31 Lamberti Danæi de Monomachia iudicium.

DE MAGIS ET VENEVICIS.

- 31 An torneamenta vetita.
33 Principes in duello inter se configere possunt.

Inquisitioni, vt exitum habeat, subueniunt defensiones seu purgationes. Ecce enim, si alicuius honesti & primarij ciuis vel nobilis vxor, de crimine veneficij simpliciter est diffamata, nec adfunt probationes sufficientes, (Solent namq; veneficæ sæpè ex mera inuidia & instinctu patris Diaboli, qui nil nisi sanguinem innocentum Christianorum spirat, sponte vel in tortura confiteri, præcipuas in vrbe, fuisse earum consocias) certè iudex hic lupum tenet auribus? Condemnare enim non potest, quoniam ius vetat. Rursus absolueret statim tam suspectum hominem, res fuerit mali exempli, & quæ illum ipsum quoq; ad delinquendum faciet audaciorem. Quid igitur erit? Medium quoddam est. Purgatio legitima, quæ est innocentia super obiecto crimine veneficij, vel alterius, certis à iure inuentis medijs facta ostensio. Quando enim crimina sunt manifesta, tunc purgatio non admittitur, sed reus condemnandus est. Nam purgationi tantum locus tunc est, quando neq; accusator reperitur, neq; sufficiens probatio. C. cum dilectus in fine. De purgat. Canonica. Iulius Clarus. §. final. quæst. 63. num. 4. Sed hac in re singularis industria circumspecti iudicis adhibenda est, vt cognoscat & exploret, vtrum persona sit proterua, meticulosa, leuis vel temeraria, quia hæc qualitates personarum per iudicem diligenter exploranda sunt, antequam ad iuramentum prorumpat, arg. l. 3. ibi tu magis scire potes D. de testibus. Diuiditur autem purgatio in iuratoriam & armatam. Iuratoria legitima siue Canonica purgatio est, quando diffamatus de crimine aliquo se peculiari iuramento, in præsentia iudicis & coniuratorum purgat. Iuratoria dicitur ad differentiam armatæ purgationis, quæ per duellum & singulare certamen suscipiebatur, vt

6 mox dicam. Canonica idè dicitur, quia Canon eam adinuenit, tot. tit. de purgat. Canonica. Legitima idè, quia legibus quoq; & constitutionibus Imperatorum approbata est. l. 6. §. 4. C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt. l. 6. C. de Procuratoribus. l. 3. C. de rebus credit. l. 2. v. l. fin autem dicatur C. de fundo instructo. l. 26. in fine, C. de vsuris. l. vlt. §. 10. C. de iure deliberandi. l. 3. ff. de edendo. Necessè est autem in iuratoria purgatione, vt delatus apud magistratum adhibeat septem, vel pro qualitate rei pauciores, qui testimonium innocentia illius idè præstare possint, quia & fide sint digni, & propter vicinitatem compertam habere possunt veritatem, c. ex duarum, & c. cum dilectus de purgat. Canonica. Tum ipse suspectus iurabit, se non admisisse tale crimen, quod obijcitur. Compurgatores autem iurabunt, se credere, quòd principalis iurans dicat veritatem, c. de testibus. & c. vlt. de purgat. Canonica. Porro iuratoria purgatio primò locum habet in omnibus criminibus, in hæresi, veneficio, adulterio, alijsq; delictis. Daniel Venatorius in sua Analyfi Pontificia, de purgatione vulgari, fol. mihi 1030. Iacobus Menochius de Arbitrarijs iudicium lib. 2. cent. 3. cal. 274. Iul. Clar. §. final. quæst. 63. num. 4. De hoc quoq; iuramento purgationis in causa fractæ pacis, quid iuris sit, videte pulchrè des Reichs Abschiedt / Anno 1495. zu Wormbs auffgerichtet / sub rubr. Wenn die Thäter / 1. part. constitut. Imperato. mihi pag. 25. & Anno 1521. zu Wormbs auffgerichtet / in Ordnung des Landfriedens / sub rubr. Wenn die Thäter des Friedbruchs nicht offenbar. 1. part. constitut. Imperato. mihi pag. 133. 1. col. & in 2. part. mihi pag. 46. im Landfriede / Anno 1548. zu Augspurg auffgerichtet / sub rubr. wie gegen denen / die des Friedbruchs. & in 2. part. ord. Cam. Imper. Augustæ, Anno 55. prom. num. 10. vbi plenè statuitur, quomodo ad purgationem contra aliquem procedi debeat. Vide quoq; Mynsinger. obs. 87. cent. 10. 2. & Geil. obser. 106. lib. 2. Formam autem iuramenti purgationis

nis ex subiecta sentètia videre est: In Sachen angemaster purgatio zwischen dem Richter vnd Gericht zu A. contra B. ist zu Rechte erkant / möge vnd wolle gemelte B. ein Eydt zu Gott vnd auff das heilige Euangelium schweren / das sie niemahls mit Zauberey vmbgegangen / auch dieselbige nicht zum Schaden vnd Vntergang der Menschen oder Viehe gebraucht / das soll geschöret werden / vnd alsdann / sie thue das oder nicht / serner ergehen / was recht ist. Iuramento præstito, absolutio sequi debet, & pro iuramento tantisper præsumendum, donec postea ordinaria actione instituta, de mendacio & periurio conuincatur. Nam accusator ad probandum periurium admittitur, quia iuramentum purgationis est iudiciale, quod purgationem in contrarium admittit, nec iudicis inquisitionem de veritate postea faciendam impedit, si fortè appareat falsa purgatio. Andreas Geil. Daniel Venatorius & Ioannes Oldendorpius allegatis locis. Mynsinger. obs. 82. cent. 2. Secundò hoc purgationis iuramentum locum quoq; habet in matrimonialibus causis, vt ecce, puella quæ ab aliquo stuprata est, fatetur inter stupratorem & eam, clam contracta esse sponsalia, & affirmat stupratorem fidem dedisse, quòd velit eam ducere, spricht er habe shr die Ehe zugesagt / & hoc dicit, se velle iuramento confirmare, stuprator verò non quidem stuprum ipsum, sed tantum sponsalia clandestina negat, verleugnet nicht das Beyschlafen / sondern die eheliche Zusage / & etiam offert se ad iuramentum, sicut quotidie in confessorijs accidit. Hic quæstionis est, cui iudex ex officio in isto casu perpetrati stupri & prætensi matrimonij, possit vel debeat deferre iuramentum purgationis, & responderet, Stupratori, Dacus Couar. in suo tract. caus. nupt. cap. 4. §. 1. per text. in C. veniens, l. 2. & c. is qui fidem extr. de sponsalibus. Semper enim magis pro matrimonio, quàm contra præsumi debet, & in dubio coniectura capienda est, quòd cognoscens aliquam, cognouerit eam tanquam futuram vxorem, non causa libidinis, quia

actus dubius ita debet interpretari, ne ex eo resultet delictum per regulam l. 51. D. pro Socio. Præsumitur ergo potius facta copula, causa contrahendi matrimonium, quam causa scortationis, sed quia in animo stupratoris consistit, qua mente eam cognouerit, ideo datur id eius iuramento, ut inquit Nenizan. in sua sylua nuptial. lib. 2. n. 121. vbi pro hac sententia iura & auctoritates allegat, ut tibi per eum. Huc accedit, quod, sicut nemo præsumitur iactare vel proijcere bona sua vulg. ita multo minus virgo censetur stupratori concessisse florem virginiratis decerpere, nisi fidem ipsi de matrimonio dedisset. Cum ergo præsumptio sit contra stupratorem, merito illi hoc iuramentum officio iudicis imponi debet, Ioachim. à Beust in tract. de sponsalibus c. 47. Tertio hoc iuramentum in ciuilibus quoque locum habet, all. l. 6. C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt. Gloss. in l. admonendi in versi. exacto, & ibi Dd. D. de iure iurando, & in anth. nouo iure C. de poen. iudic. qu. mal. iudic. gloss. in l. 1. versi. non occidendi. C. ad l. Cornel. de sicar. Idem habetur quoque in constitut. Elect. Saxonie p. 1. c. 22. *Ob wol das iuramentum purgationis fürnemlich in peinlichen vnd in Ehefachen / auß Richterlichem Ampt / da es gleich nicht gebeten / dem Beklagten / wo eine rechtliche Verdacht wider ihnen außgefühet / kan auferleget werden / so hat es doch zweiffel / ob solches auß beweglichen Ursachen / auch in in causis ciuilibus geschehen können. Man hat sich aber verglichen / daß iusta ex causa in ciuilibus solches iuramentum ex officio ein Richter befugt seyn soll zu erkennen / Als wenn der Kläger hette eine grosse Verdacht bewiesen / vnd es weren grössere Ursachen / das iuramentum purgatorium den suppletorium zu sprechen / so solte dem Beklagten dieser Eyd in solchen vnd dergleichen Fällen zuerkannt werden / darbey wir es auch bleiben lassen.* Hac iuratoria defensione in causis tam ciuilibus, quam criminalibus frequenter hodie septentrionales populi, Dani, Holsati, Sueci, ad lites celeriter dirimendas vtuntur, & ita

& ita conceditur, ut vel solus is iuret cui defertur, vel cum 6. 8. vel 12. compurgatoribus, qui ex alterius animi sententia & conscientia iurant, reum vera iurasse. Quarto in Feudalibus quoque; 16 defensio iuratoria locum habet. Nam si quis dixerit, feudum ad se per successionem pertinere, asserendo, illud esse paternum, si alijs iustis rationibus probare non potuerit, dabitur ei defensio cum 12 Sacramentalibus c. vnico. §. 2. in fine, si de inuestitu. Feudi contro. 5. fuerit in vsibus feudo. Et hanc defensionem authores feudorum purgationem Sacramentalem vocant, quæ fiebat per Sacramentum, id est, per iuramentum, ita enim Sacramentum ibidem accipitur, quemadmodum & in l. 8. C. de legatis, & in l. vlt. D. de remilit. Alias Sacramentum 17 dicitur pecunia, quam litigantes in sacro solebant deponere, ut qui vinceret, suum Sacramentum reciperet, victi ad aratum perueniret. Varro lib. 4. de lingua Latina Sex. Fest. lib. 17. & Borcholten de feudis cap. 2. num. 19. vbi ait: Ita frequenter apud Ciceronem accipitur, & inter cætera in illo eleganti ioco ad Voluminium: Pugna si me amas, nisi ridiculum *το αρα το ποσ* *Αουλα*, nisi cætera, quæ sunt à me in secundo de Oratore per Antonij personam disputata de ridiculis, *ἀρετα* & arguta apparebunt, ut Sacramento contendas mea non esse. Et 18 iurat reus, ut dixi, non solus, sed cum duodecim Sacramentalibus, id est, cognatis, vel adfinibus, vel clientulis, vel extraneis, qui rerum nostrarum instructi peritia, de probitate & religione nostra, ita confidunt, ut non dubitent, idem iurare, quod is cui defensio incumbit, iurat, ut notauit Iacobus Cuiacius dicto capite vnico, de Feudis libro primo. Hinc 19 tenus de defensione iuratoria dictum est, nunc videamus, quæ sit defensio armata, quam scriptores duellum nominant. Duellum autem veteris Latina lingua idem quod bellum erat, ut scribit Varro libro de lingua VI. ex eo, dictum, quod duabus partibus de victoria contendentibus dimicetur. 21

Hinc illud Caij I C. l. quos nos, 274. de verb. signif. Quos nos hostes appellamus, eos veteres perduelles dicebant: Sed barbaricis temporibus, hoc est, post Gothorum eluiones deprauata sermonis consuetudine, duellum pro duorum certamine, 22 quàm *μονομαχία* Græci vocant, vsurpari cepit. Hoc genere purgationis diu sunt vsi veteres, tam in causis publicis, quàm priuatis criminalibus & ciuilibus. Iacob Cuiacius allegato loco. In causis publicis pro suis regibus singulare certamen inuenit Dauid & Goliath, 1. Samuel. 17. vbi Goliathus legem hanc nominatim dicit: Si ipse vincatur, Philistinus Israëlitis seruituros: sin ipse vincat, dominaturos. Eiusmodi nobile illud certamen fuit Menelai & Paridis apud Hom. Iliad. 7. inter duas acies Græcorum & Troianorum, vniuersis hinc atq; hinc inspectantibus: nam inter Agamemnonem Græcorum & Priamum Troianorum Reges lex pacta erat, vt si Paris vinceret, Helenam sibi haberet: sin Menelaus eam Troiani redderent. Eadem Ter-geminarum Horatorum & Curiatorum ratio fuit. Atq; ea pactione inter vtramq; aciem commissi sunt, vt suæ quicq; Reipublicæ aleam subirent, vtri vtris sine alterutrius populi inter-necione imperarent. Hinc Plautus in Amphitricone:

*Deinde vtriq; Imperatores in medium exeunt,
Extra turbam ordinum colloquuntur simul,
Conuenit, victi vtri sint eo pralio,
Vrbem, agrum, aras, focos dederent.*

Ex eodem genere illud est, quod scribit Polyd. Verg. lib. hist. Angl. 7. inter Edmundum Anglorum, & Canutum Danorum Reges intercessisse. Ratio, inquit, inita est, vt reges inter se ferro contenderent, & qui vicisset, huic alter victus, regni possessione cederet. Inspectantibus vtriq; copijs atq; acie vtriq; ordinata datur signum, infestisq; armis Reges concurrunt. Post diuturnum certamen conuenit inter illos, vt regnum inter se æquis ex-parti-

partibus diuiderent. Item, illud, de quo Albertus Kranzius in Saxonia, lib. 1. ca. 4. inter Hundiugum Saxonie, & Roheum Daniae Reges, qui spectantibus exercitibus duello dimicauerunt: ea lege, vt qui vicisset, Iutia terra potiretur. Eiusdem modi fuit illud apud eundem Kranzium, lib. Dan. 1. cap. 22. Inter Atislum Sueciae, & Frovvinum Iutiae Reges, qui cum aliquandiu copijs omnibus ancipiti praelio decertassent, tandem cum in acie alter alteri occurrisset, singulari certamine negotium inter se transegerunt. Porro defensio hæc armata, locum quoq; obtinebat in criminalibus & ciuilibus. De criminibus pleni sunt Langobardorum libri. Imperator Fridericus II. in tribus solis criminibus duellum permisit, in reliquis interdixit, læsæ maiestatis, cædis & veneficij. Neapol. const. l. 2. tit. 33. Quod verò ad res ciuiles attinet, exemplum est deposito abnegato, lib. 2. tit. 54. in l. si quis per scriptum: quæ tamen lex à Friderico II. abrogata est. Neapol. constitut. lib. 2. tit. 34. item, de venditione, vi aut metu exorta, l. sequen. item, de paterno debito, l. si quis post mortem: item, de re mobili vel immobili malo ordine possessa, in l. 2. tit. de præscript. Quin etiam de regiarum & nobilium puellarum nuptijs complures historiæ extant apud Albertum Kranzium, veluti lib. Dan. 2. cap. 2. vbi Noruegiæ Rex filiam eius suam despondet qui duello vicerit, & Noruegiæ l. 1. 2. vbi Starcutterus nouem fratres duello pro Regis filia pugnantes interfecit. Indeq; fabularum Amadificarum & aliarum consimilium argumenta sumpta videntur. In Gallia lege Philippi Pulchri constitutum est, ne duello certare, nisi ob capitales accusationes, liceat: & eo demum casu, quo commissum facinus fuisse constat, cuius tamen probatio nulla extat. Verba constitutionis referuntur à Guido Papiro decis. 617. Forma duelli hæc erat: 27 Primò à summo magistratu duelli inferendi potestas petebatur: deinde calumnie iuramentum præstabatur: tertio aderat iudex tanquam præses duelli, qui in consilio suos assessores ha-

buit : quartò pignoris loco ab vtraq; parte aliquid offerebatur, quantumuis leue illud fuerit : nam iure Gallico Chi rothecam solam loco pignoris dare posse, pragmaticorum & historico- rum omnium consensu constat. Atq; hoc fidei pignus apud Germanos fuisse, sicut annulum apud Romanos, patet ex Speculo Saxonico lib. 2. articul. 2. Quintò de armis & telis, item, de campo, per vtriusq; amicos, singulos ab illis nominatos, quos Galli patronos nominant, conueniebatur. Saxo Grammat. lib. histor. Dan. 2. scribit, veterum duellorum institutum hoc fuisse, vt priusquam aduersarij decertarent, constitueretur, vtri prius & quoties vtriq; ferendi potestas fieret. Non enim, inquit, antiquitus in edendis agonibus crebre ictuum vicissitudines petebantur, sed erat cum interuallo temporis etiam ferendi distincta successio : rarissq; sed atrocibus plagis certamina gerebantur, vt gloria potius percussionum magnitudini, quam numero deferretur. Vbi in campum ventum est, alter alterum manu præhendit, atq; iterum de calumnia in hæc verba iurant: Se solius Dei armorumq; suorum præsidio, & æquitati causæ confidere, magicis omnibus artibus, vt libellis, herbis & lapillis repudiatis, legibus Langob. tit. 112. Ad extremum, silentio per præconem imperato, potestas eis decertandi permittitur. Superest vt de iure videamus. Primùm igitur qui prouocatus duellum detrectat, pro conuicto & confesso habendus est. Nam apud Abbatem Ursperg. in hist. Henrici III. cum Eguino quidam medicocri loco natus Otthonem Baioariæ Ducem apud Imper. læsæ maiestatis accusasset, eumq; ad duellum prouocasset, quod Dux cum latrone, inquit, primas cum ignobili congregari contempsit, maiestatis damnatus, & Ducatu suo priuatus est. Sic apud eund. in hist. Fridr. I. cum ambigeretur, an ius esset Imperatori iudicium capitis exercere in principes Germaniæ extra ipsius principis, qui reus factus esset, ditionem ac fines, extitit qui pro Imperatoris iure sese ad duellum offerret, quia nemo conditionem

acce-

accepit, 2. Imperatorem pronunciatum est. Alterum ius est, vt qui ex vadatis siue aduersarijs ad diem duello constitutam non affuerit, & vadimonium non deseruerit, pro confesso & conuicto damnetur. Tertium ius est, vt si in pugna satisfactum Regi videatur, tùm si ius sit finem pugne per præconem indicere. Quartum ius est, vt qui duello superabitur, eo supplicij genere afficiatur, quo, si iudicium sententia damnatus fuisset, legibus afficiendus ac mulctandus esset. Quintum ius est, vt prouocator, qui vincere non potuerit, pœna legibus imposita calumniatoribus afficiatur. Lomb. l. i. t. l. si quis qualem cunq; 7. in illis verbis. Et si probare non potuerit, & cognoscatur dolo se amisisse, tunc guidrigilt suum componat, medietatem Regi & medietatem ei cui crimen iniecit. Franc. Hotom. de disp. feudali c. 45. Sed tandem quaeritur, vtum defensio hæc armata hodiè indifferenter sit sublata? Resp. quantum ad probationem rei occultæ, vel purificationem criminis defensio armata de sententia Theologorum & Iurisconsultorum est prohibita, quia per eam multoties condemnatur absolueudus, & Deus tentari videtur, tot. tit. Extr. de purg. vulg. & ibi Canonistæ. Cagnolus de Reg. Iuris n. 17. Ioan. Oldendorp. de sup. allegato loco. Franc. Hotom. d. loco, vbi futuriosum probationis genus duellum nominat. Venatorius Extr. de purgat. vulgari. Vvesenb. de feud. c. 17. n. 13. Lambert. Dan. de Monomachia in Ethica sua Christiana, lib. 2. c. 13. sic scribit: Quæsitum est de Monomachia siue duello, vtum qui ex consensu principis duello pugnat, & aduersarium occidit, non pertineat ad hoc præceptum. Et certum est pertinere, neq; propter principis concessionem excusari, quia hæc non est iusta, & à Deo concessa litium & controuersiarum nostrarum finiendarum ratio, neq; etiam nostræ innocentie probatio, cum in duello possit aduersarium superare, qui re ipsa, & coram Deo reus est, cano. Monomach. 2. qu. 4. multò igitur minus, qui sine decreto principis pugnat, excusatur ab hoc præcepto. P. Martyr in 1. Sam. Bern.

32 Bernhard. Epist. 39. Imò & ipsa vetita sunt torneamenta, quæ
33 tamen non ita sunt periculosa, & fato subiecta, c. 1. & 2. de Torneamentis. Sanè principes inter se de regno, principatu, territorioq; litigantes, duelli hunc conflictum ad causam sopientiam posse suscipere, post Alciatum in tractat. de singul. certamine, c. 3. notarunt quoq; Ferdinandus Vasqius Illustr. quæst. lib. 1. c. 49. Cephalus conf. 57. lib. 1. Borcholt. de Feudis, cap. 7. n. 51. Nam cum bellum non nisi maxima humani generis calamitate & Frage conficitur, quid iustius excogitari posset, quàm vt tanta noxa è medio sublata, hi soli potissimùm armis decernant, ad quos ea res pertinet, victoremq; res sequatur? Franciscus Sonbeckius in vsu Feudorum, p. 15. n. 89.

CAPVT V.

DE EXPLORATIONE PER AQVAM FRIGIDAM.

Summæ.

- 1 Exploratio per aquam frigidam quomodo fiat.
- 2 De hoc inquisitionis modo varia sunt hominum iudicia.
- 3 Explorationum sex genera.
- 4 Quare hæc species purgationes vulgares nominentur.
- 5 Primum explorationis genus olim erat per flammam.
- 6 Historia de orthodoxo quodam Episcopo.
- 7 Historia de Albanensi Episcopo.
- 8 Historia de Monacho Dominicano Florentino.
- 9 Secundum explorationis genus est per indicium crucis.
- 10 Tertium explorationis genus per sortes.
- 11 Quartum per corpus Domini.
- 12 Quintum per ferrum candens.

13 Histo.

- 13 Historia de nobili quadam muliere.
- 14 Versus Sophoclis.
- 15 Formula huius deuotionis.
- 16 Historia ex Ioanne Tritemio.
- 17 Historia ex Alberto Cranzio.
- 18 Lex Gallorum & Lombardorum, quando alicui de libertate lites est mota.
- 19 Historia ex Cranzio.
- 20 Sextum genus per aquam feruentem aut frigidam.
- 21 Hæc explorationum genera de iure sunt prohibita.
- 22 Aqua frigida examinationem nominatim sustulit Imperator Lotharius.
- 23 Communis est sententia Doctorum, quod hæc exploratio sit prohibita.
- 24 Francisci Hottomanni verba.
- 25 Oldendorpij verba.
- 26 Andrea Alciati & Bodini verba.
- 27 Facultates iuridicæ in Academijs Germania explorationem per aquam frigidam reijciunt & improbant.
- 28 A communi Doctorum sententia non est recedendum, & quare.
- 29 Cum Iurisconsultis conueniunt quoq; Medici & Philosophi.
- 30 Iudex qui hac furiosa probatione vitur conueniri potest actione iniuriarum.
- 31 Scribonij argumentum refutatur.
- 32 Indicium tantum est verisimile, si cadauer emittit sanguinem.
- 33 An ex indicio isto quis possit condemnari & torqueri.
- 34 Verba Scribonij de experientia ipsa in hoc explorationis genere recensentur.
- 35 Contrarium exemplum de submersione veneficarum refertur.

I Restat

Restat ut de alio inquisitionis modo, qui sumitur ex iniectioe veneficarum in aquas frigidas, aliquid dicamus. Hæc exploratio sic se habet.

1. Foeminas quas fama vel etiam confessio veneficarum suspectas reddidit, quidam Imperiti Germaniæ iudices, statim absq; vltiori inquisitione capiunt, captasq; extra urbem deducunt, & in aquam frigidam ita conijciunt, vt dextra manus sinistro pedi, sinistra verò dextro pedi sit alligata, & si supernatant veneficas, sin submerguntur, innocentes credunt.
2. De hoc inquisitionis modo varia sunt doctissimorum virorum iudicia. Guilielmus Adolphus Scribonius, Philosophus aliàs doctissimus, in sua Physiologia sagarum contra Ioannem Euyichium & Hermannum Neualdum medicos Saxoniæ celeberrimos, hæc explorationem vt naturalem & veram defendit. Nos præmissa priùs origine explorationis huius & aliarum, quæ verior & receptior sit sententia, ostendemus. Olim suspecti de crimine aliquo purgare solebant se. 1. Per flammam. 2. Per crucem. 3. Per sortes. 4. Per corpus Domini. 5. Per ferrum candens.
4. 6. Per aquam feruentem vel frigidam. Et hæc purgationes vel explorationes à Canonistis & Legistis vulgares dicuntur propterea, quòd vulgus eas contra leges tam diuinas, quàm humanas, ex mera superstitione introduxit c. consulisti 2. q. 4.
5. Primum explorationis genus erat per flammam. Orthodoxus quidam Episcopus, cum Arriano contendens, eam conditionem proposuit, vt verborum aucupijs relictis, ignem ingrederentur, & sic ostenderent vtra sententia magis pia esset. Arrianus conditionem detrectauit accipere. Sed Orthodoxus ignem ingressus è rogo disputauit, & illæsus seruatus est. Theodorus lector lib. 2.
7. Abbas Ursperg. Petrus (inquit) Albanensis Episcopus obiit, iste per iudicium ignis immensam pertransiens illæsus pyram, vestimentis etiam per flammam volitantibus, sed in nullo læsis, Petrum Florentinum Episcopum declarauit Simoniacum : vnde

vnde & ipse postea Igneus est appellatus. Ex eodem genere est, quod Philippus Comineus commemorat lib. Gallic. hist. 8. c. 19. vbi scribit. Hieronymum Sauranollam, Monachum Dominicanum Florentinum, quòd in suis concionibus vehementius in Italorum mores inueheretur, & Caroli Francogallicæ Regis aduentum infestis in Italiam signis assidue in concionibus suis denunciaret, à Franciscano quodam in crimen hæreticos vocatum fuisse : tanta contentione, vt sponsione illum flammæ subeunda prouocaret, ni hæreticus & veterator esset. Pro Hieronymo alter quidam sui sodalitij atq; ordinis Dominicanus, conditionem accepit. Die constituta, cum vterq; magna sodalium suorum caterua stipatus in forum, multis hominum millibus inspectantibus, venisset, Dominicanus (inquit Comineus) corpus Domini manu tenens, progredi ad rogam cepit. Aduersus eam gestationem, cuius præsidio Dominicanus confidebat, Franciscanus reclamare, atq; acriter aduersari cepit. Itaq; Senatus Florentinus intercessit, qua de causâ reinfecta vtrinq; discessum est. Secundum explorationis genus est, per iudicium crucis, vt in testamento Caroli Magni : apud Naucleum : Si causâ controuersæ inter partes orta fuerit, quæ hominum testimonio definiri non potest, volumus, quòd ad declarationem rei dubiæ iudicio crucis Dei voluntas, & rerum veritas inquiratur. Et in Capitulari : Quòd si accusator contendere voluerit, de ipso periurio, stent ad crucem : & si iurator vicerit, lege sua accusator emendetur. Et alio loco : Campo vel cruce contendant. Et Carolus Magnus in suis Constitutionibus mihi f. 62. l. 3. Homo ingenuus, inquit, qui multam soluere non potest, & fideiussores non habet, licet ei semetipsum in vadium mittere donec persoluat, aut 1. iuret, aut, si ille, qui causam quærit, 12. hominum Sacramentum recipere noluerit, aut cruce, aut scuto, & fuste contra eum decertet. Existimat Vitus Amerbachius in annotatione ad constitutiones Carolinas constitut.

stitur. 34. fol. mihi 64. campum & cruce fuisse armorum genera. Sic enim scribit : Porrò campum & cruce videntur, esse armorum genera, à nostris *Kampff / Kämpffen /* veteres Germani *Kamp & Kämpen /* dixerunt, sicuti Saxones adhuc dicunt, & à

10 *Kruke.* Semper enim veteres C. extulerunt sono K. Tertium explorationis genus est, per sortes. Quarum formula in legibus Frisionum titulo 14. his extat verbis : Sortes tales esse debent : Duo tali de virga præcisi, quos tenos vocant, quorum vnus signo crucis innotatur: alius purus dimittitur, & lana munda obuoluti, super altare, ceu reliquias mittuntur, & præbyter si ad fuerit, vel si præbyter deest, puer quilibet, vnum de ipsis sortibus de altari tollere debet, & interim Deus exorandus, si illi septem, qui de homicidio commissio iurauerunt, verum iurassent, euidenti signo ostendat. Si illum, qui cruce signatus est, sustulit, innocentes erunt, qui iurauerunt : sin verò alterum sustulit, tunc vnusquisq; illorum septem faciat suam sortem, id est, tenum de virga, & signet signo suo, vt eum, tam ille, quam cæteri, qui circumstant, cognoscere possint, & obuoluantur lana munda, & altari seu reliquijs imponantur, & præbyter si ad fuerit, si verò non, vt superius, puer innocens, vnum quorum singillatim de altari tollat, & ei qui suam sortem esse cognouerit, rogat, cuius sortem extremam esse contigerit, ille homicidij compositionem persolvere cogatur, cæteris, quorum

11 sortes prius leuatae sunt, absolutis. Quartum per corpus Domini. Cuiusmodi fuit illud, de quo commemorat Gregorius Turon. lib. 10. cap. 8. Tu verò, si idoneus es, vt adferis, accede propius, & sume tibi Eucharistiae particulam, atq; impone ori tuo, erit enim Deus respector conscientiae tuae. At ille accepta Eucharistia, communicans abscessit. Ex eodem genere illud est Benonis Cardinalis in vita Hildebrandi Papæ Gregorij VII. Ioannes inquit, Pörtuensis Episcopus, qui intimus fuerat à secretis Hildebrandi, ascendit in ambonem B. Petri, & inter

multa

multa audiente clero & populo, ait: Tale, quid fecit Hildebrandus, & nos, vndè deberemus viui incendi: significans de Sacramento corporis Domini, quod Hildebrandus responsa diuina quærens contra Imperatorem, fertur inieciisse igni, contradicentibus Cardinalibus, qui assistebant ei. Item, illud, de quo est apud Ioannem Triterium in Chronic. cap. 15. consilio habito Episcopus probationem reuelationum suarum Abbati sub præceptione dominici corporis & sanguinis indixit. Itaq; celebratione missarum peracta, Episcopus corpus Domini præbens in manum sic iurare cepit : Ego Rupertus dico & iuro super hoc corpus & sanguinem Domini, quod reuelationes istæ non sunt fictæ, &c. Si aliter est, quàm dixi, corpus non pertranscat corpus meum, sed hæreat in faucibus meis, strangulet & suffocet me. Sigebert. in Chron. anni 870. Lotharius Rex Romam ad Adrianum Papam se excusatum vadit. A quo dum pro probatione innocentiae suæ ad examinationem corporis & sanguinis Domini tam ipse, quàm optimates regni inuitati fuissent: & ipse & omnes, qui corpus Domini cum eo temerè accipere præsumperant, infra annum perierunt. Quintum explorationis furiosæ genus est per ferrum candens vel ignitum, introductum ad exemplum potionis illius, quæ stupri in simularis mulieribus exhiberi solebat: illa potione sumpta, si mulier rea erat stupri, pertransibant illam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescebat femur eius, eratq; in exemplum omni populo. Si verò stupro polluta non erat, nihil ei potio sumpta nocebat, vt prolixè Numerorum c. 5. & in c. in lib. 2. quæst. 4. traditum est. Sic mulier nobilis cuiusdam viri, quem Maria coniunx Otthonis tertij falso accusauerat, quòd se de stupro sollicitasset, ignitum ferrum in conspectu omnium illæsa pertulit. Cranzius in Saxoniam lib. 4. c. 26. Huius vetustissimi mentio fit apud Sophoclem: cum enim ibi Creon publico decreto, mortisq; poena indicta, corpus Polynicis sepeliri prohibuisset & Antigone

1 3 rigone

tigone elam fratrem sepulcro tradidisset, custodes regij, nunci-
um Creonti miserunt, qui præter alia & hæc in eorum excusati-
onem dixit:

*Sumus parati & candens ferrum manibus tollere,
Et per ignem serpere, Deosq; adiurare,
Nec fecisse, nec fuisse conscios.*

Eius, qui hac de re consilium habuerit, nec eius, qui eam
fecerit. Couerru. lib. 4. variar. resolutio. cap. 23. Ioan. Borcholt.
15 de feudis cap. 7. no. 5 2. Huius deuotionis formulam Ioannes
Auentinus lib. Annal. 4. hanc profert: Deus iudex iustus, qui
auctor pacis es, & iudicas æquitatem, te suppliciter rogamus, vt
hoc ferrum ordinatum ad iustam examinationem cuiuslibet
dubietatis faciendam, benedicere & sanctificare digneris. Ita si
innocens (de prænominata causa vnde purgatio quærenda est)
hoc ignitum in manus acceperit, illæsus adpareat. Et si culpa-
bilis atq; reus, iustissima sit ad hoc virtus tua, in eo cum virtute
declarandum: quatenus iustitiæ non dominetur iniquitas, sub-
16 datur falsitas æquitati, per Dominum nostrum, &c. Exemplum
autem inquisitionis fidei memorabile commemorat Ioannes
Tritemius in Chron. cap. 22. His temporibus circiter annum
1215. multi fuerunt hæretici. Hos frater Conradus de Marpurg,
inquisitor Apostolicus, iudicio ferri candentis si negassent hæ-
resi, probare consuevit, & quos ferrum exussisset, velut hæreti-
cos iudicio seculari tradere comburendos. Vnde paucis exce-
ptis, omnes qui semel essent accusati, & ad eius examen perdu-
cti, per eum condemnabantur ad incendium. Fuerunt, qui cre-
derent, eum plures innocenter damnauisse, propterea quòd
candens ferrum a peccatis nullum reperisset immunem, et-
iam si nullius hæresis macula vnquam infectus extitisset. Hæc
inquisitor Apostolicus: cui prægustatoris honos debebatur:
præsertim cum in c. dilecti, Extr. de purgatione vulgari. Papa

Hono.

Honorius tertius istos liuaniorum mores damnat, qui criminis
alicuius insimulatos ferri candentis iudicium subire iubebant.
& si qua exindè sequebatur adustio, ciuilem pœnam inflige-
bant. Ex eodem genere est, quod Albertus Kranzius lib. Daniæ 17
4. cap. 24. scribit, Cùm Dani ad Christianam religionem adduci
non possent, venisse Romam Popponem quendam, qui diu, in-
quit, in Italia & apud summum Pontificem peregrinatus fue-
rat, populumq; his affatum esse verbis: Quid si ad candentis fer-
ri tactum manus eius cernerent intactas? vellèntne subire, quæ
hortaretur, cunctis succlamantibus velle. In Chiroteca for-
mam iussit ferrum aptari, idq; ignitum afferri. Rubuit igne fer-
rum, ille tamen intrepidus manum immisit ad cubitum, de-
portauitq; ad locum constitutum. Ibi cùm pedes Regis proie-
cisset, victa manus dedit concio, spontè subiens lauacrum rege-
nerationis. Huc pertinet legis Franciæ lib. 4. cap. 57. Si cui de li- 18
bertate lis mota sit, & cognatum interfecerit, si negauerit, se il-
lum occidisse, per nouem vomeres ignitos iudicio Domini ex-
aminandus accedat. Quæ lex extat etiam in Lombarda lib. 1. ti-
tul. 11. de parricidio. Item, illa lex militaris apud Radeuicum lib.
1. cap. 26. Si seruus aliquis culpatus non in furto fuerit depre-
hensus, sequenti die expurgabit se iudicio igniti ferri: vel Do-
minus iuramentum pro eo præstabit. Hanc autem consuetudi-
nem in regno Neapolitano Imperator Fridericus II. sustulit:
Neapol. Constit. lib. 2. titul. 31. Eorum, qui, ridendum sensum
duximus, qui naturalem candentis ferri calorem tepescere,
imò (quod est stultius) frigescere nulla iusta causa superueniente 19
confidunt. Ac memorabile est huius furiosæ probationis mira-
culum, quod Albertus Kranzius memoriæ prodidit lib. Vanda-
liæ 8. cap. 30. his verbis. Incendium ædium furtim procuratum
imponeretur in eo oppido innocenti: ille quàm sanctè iurans,
eius se culpæ non esse affinem, purgationem afferebat vulga-
rem de ignito ferro: quam iuribus interdictam, aut ignorare,
aut

aut contempserit, qui iudicio præerant laici. Ferrum ergo ignitum ille deportat, itinere non paruo: tum manibus excutens, nihil læsionis præferbat. Euanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus penè totus intercesserat, cum alius iam silicibus viam straturus in oppido publicam, in arena loci manum vertit, & inuento ferro, adhuc ignescente dextram adurit, mirati, qui adstitere, rem, referunt loci præfecto: illi mox incidit suspicio, illum esse hominem criminis reum, quod innoxio imponebatur, mox iubet ad quæstionem abripi: confitetur crimen, & ultimo supplicio fractis rota cruribus interimitur: ita
20 diuino iudicio est proditus noxius. Sextum explorationis furiosæ genus fuit per aquam feruentem vel frigidam. Calidæ consecrandæ formulam Ioannes Auentinus lib. 4. hanc profert: Deus iudex iustus, fortis & patiens, qui es autor & amator iustitiæ, qui iudicas æquitatem, iudica Domine, quod iustum est: quia recta iudicia sunt. Qui respicis super terram, & facis eam tremere. Tu Domine omnipotens, qui per aduentum filij tui Domini nostri Iesu Christi mundum saluasti, & per eius passionem genus humanum redemisti. Tu hanc aquam per ignem feruentem sanctifica, qui tres pueros, id est, Sidrac, Misach, Abdenago, iussione regis Babylonis missos in eaminum ignis, seruasti. Tu clementissime præsta, vt si quis innocens in hanc aquam feruentem manum mittat, sicut tres pueros supradictos de camino ignis eripuisti: & Susannam de falso crimine libera-
sti, ita Domine manum illius saluam & illæsam perducas. At si quis culpabilis, vel increpante Diabolo cor induratum, præsumpserit manum mittere, tua iustissima pietas hoc declarare dignetur, vt in eius corpore tua virtute manifestetur, & anima illius per poenitentiam saluetur. Hinc illud in lege Frisionum tit. 3. Si res grandis erat, seruum ad iudicium Dei in aqua feruenti examinet. Item, & ad examinationem feruentis aquæ iudicio Dei probandus accedat, Et tit. 14. Et se per Sacramentum iudicio

iudicio Dei exanimandum feruenti aqua innocentem ostendat. Item, in Lombarda lib. 1. tit. 10. Si cuiuslibet seruus hominem interfecerit, iudicio aquæ feruentis examinetur, vtrum hoc sponte an se defendendo fecisset. Et ibidem: Si proprius seruus hoc admisit, iudicio aquæ feruentis examinetur, &c. Item, in Neapolitano regno, vt in Neapol. Constit. lib. 2. tit. 31. Eorum, inquit, sensum ridendum duximus, qui reum criminis constitutum, ob conscientiam læsam tantum asserunt ab aqua frigida frigide elemento non recidi: quem submergi potius æris competentis retentio non permittit, vbi glossa: Submergebantur, inquit, in aqua frigida tribus vicibus. Item, in Specul. Saxon. lib. 1. articul. 39. Sed ex his tribus vnum magis eligant congruentem: vel ferrum candens manibus portent, vel in aquam bullientem brachium vsq; ad cubitum imponant, aut ab incurfu in area contra certantem se defendant. Atq; hæc quidem de aquæ feruentis cruciatu hætenus. Deinceps de aqua frigida videamus Aimoinus lib. 5. cap. 34. Ludouicus autem, Ludouici regis filius, decem homines cum aqua calida, & decem cum ferro calido, & decem cum aqua frigida ad iudicium misit coram eis, qui cum illo erant, petentibus omnibus, vt Deus in illo iudicio declararet, si per ius & æquum ille habere deberet portionem de regno, quam pater suus illi dimisit, ex ea parte, quam cum fratre suo Carolo per consentionem illius, & per Sacramentum accepit. Qui omnes illæsi reperti sunt. Item, in formula Pacis Alfatæ apud beatum Rhenanum, Germanic. rer. lib. 2. Plebeius autem & minoris testimonij rusticus, aquæ frigidæ se expurget iudicio. Hæc explorationum genera omnia
21 cum Diabolico instinctu sunt excogitata, & ad diuinæ potentia tentamenta vergant, ideò rectè de iure sunt prohibita & abolita. Tot. tit. Extra de purgatione vulgari, & præsertim in c. dilecti. Vbi pontifex refert magistratum politicum Liunia de crimine aliquo suspectos, vt ferri candentis iudicium subirent, coëgisse,

coëgisse, sumfisseq; suppliciu de ijs, si qua exinde secuta esset ad-
ustio. Et mandat Pontifex, vt magistrat^o ab huiusmodi grauami-
nib. in posteru desistat. Sic hoc defensionis genus sublatu est, in
c. conf. 2. q. 4. Ibi Pontifex iubet, ne quis parentes, si filij in lecto
cum ipsis dormientes mortui repiantur, cogat, vt se ferro candē
te, aut aqua feruēte purgent: nam inquit, Pontifex, ferri candē-
tis, vel aquæ feruentis examinatione confessionē extorqueri à
quoq; sacri non censent Canones, & quod sancto. Patrū docu-
mento sancitū non est, superstiosa adinuentione non est præ-
sumendum. Et nominatim aquæ frigidæ examinationē sustulit
Imper. Lortha. in Lomb. iure li. 2. t. 54. Vt examen aquæ frigidæ à
missis (p missos intelligit Imper. commissarios aut legatos, gl. in
c. 1. de imm. Eccl. dicit esse vulgare Italicū) omnib. interdicitur
vel vlteriùs nō fiat. Et quod exploratio hæc p aquas frigidas ho-
diè sit prohibita, est com. Doct. conclusio & opinio. Franc. Hot-
tom. de Disp. Feud. c. 44. n. 6. Vbi furiosum hoc p bationis gen^o
sicut & prædicta, nominat. Et Ioan. Oldend. cla. 7. Olim, inquit,
purgare se solebāt suspecti de crimine: aliàs duello c. 2. de purg.
vulg. Aliàs aqua frigida vel feruente, in quam nudi mittebātur,
c. ex tuarum, de purg. can. Aliàs ferro candenti, vt vocat c. fi. de
purg. vulg. vel ignito, vt recti^o in c. Mennem. 2. q. 5. Et quanq; ex-
emplum duelli legatur de Dauide & Goliath. 1. Reg. 17. Non ad-
mittitur tamen hodiè talis Monoma. l. 1. de gladiat. c. 2. de purg.
vulg. Quum enim istis cruciatuū adflictionib. Deus tentaretur:
meritò fuerunt abrogatæ & introducta est purgandi formula ta-
lis, vt delat^o apud magistratū adhibeat septem, vel pro qualitate
rei pauciores, qui testimonium innocentie illius ideò præstare
possint, quia & fide sint digni, & propter vicinitatem compertā
habere possunt veritatē c. ex tuarum & c. cum dilectus, de purg.
cano. Tum ipse suspectus iurabit, se non admisisse tale crimen,
quod obijcitur. Compurgatores autē iurabunt, se credere, quod
principalis iurans dicat veritatem c. de test. & c. vlt. de purg. can.
Et lo-

Et Ioan. Bodin. de Dæmo. l. 4. c. 4. Sapiens, inquit, iudex ad con- 26
sequendqm veritatem omneis præsumptiones comportatu-
rus est: modò ne id faciat, q; multi iudices in Germania solent.
Hi enim aut Magos alios conquirunt, vt per eos ad saltum cribri
resciscant an reus sortes exercent: aut puerulis templum adeun-
tibus novos calceos axungia suilla perunctos curant indui, vt
Magæ indè nequeant egredi, nisi eis visum fuerit, qui pingues
calceos ferunt: aut ambos pedes Sagæ & manus col-
ligantes eam imponunt aquæ leniter, eamq; si Sa-
ga fuerit, in fundo mergi non posse putant. Andreas
Alciatus quoq; in compendio iudiciarij processus, hanc con-
suetudinem propter tres causas condemnat. 1. Quod ex diabo-
lica inuidia sit excogitata. 2. Quod Deus tentetur. 3. Quod multi
innocentes hac ratione condemnentur. Hos Dd. sequuntur
Iodocus Damhouderius in Pract. Crim. c. 43. Ioan. Borcholt. de
Feudis c. 7. n. 52. Daniel Venatorius in Analyfi Pontificia lib. 5.
tit. 35. vbi Canonistæ omnes, Ioachimus à Beust super Rubr. de
Iureiur. n. 204. Hanc Doctorem communem sententiam ap- 27
probant quoq; omnes facultates luridicæ in Academijs Ger-
mania. Perperam igitur agunt, hi iudices, qui ab hac sententia 28
communi discedunt. A communi enim sententia in iudican-
do vel respondendo haudquaquam est recedendum l. 1. versi. &
sanè crebrior. De offi. quaest. c. 1. c. Ne immutaris, 5. vbi Panor. &
reliqui Doct. De Constit. c. Prudentiam 21. & ibid. Panorm. in 3.
notab. De offi. & potest. iud. delega. & scribit prolixè Ias. in Auth.
Nouissima, n. 22. C. de inoff. test. Et meritò quidem. Quod enim
à pluribus sapientib. queritur, id facilius inuenitur, vt dicit Bald.
Et Acrius est multorum, quàm vnus vel alterius cuiuspiam de
qua; re iudicium. Aristot. li. 3. c. 7. & 11. Vt non immeritò sum-
mus etiam Pontifex scriptum reliquisse videatur: Integrum esse
iudicium, quod plurimorū sententijs comprobatur. Cle. 1. ver.
K 2 Quod

Quod etiam, De Sentent. excommunic. vsq; ad eò, vt ij, qui contra communem opinionem respondere præsumperint, eo nomine pœna sint afficiendi, quemadmodum latè persequitur Anton. Maria. corat. in tractat. de comm. D. opin. l. 3. inspectio.

29 1. & 2. Huic communi Iurisperitorum sententiæ subscribunt quoq; Medici & Philosophi doctissimi: VVierus, Evvichius, Nevvaldus, Augustin. Lerchemer, alijq; complures, qui omnes vnanimiter furiosum hoc explorationis genus reijciunt. Et superstitiosum inuentum, à Satana & credulis eius auditoribus inuectum appellant. Item, ludibrium Satanæ, Tragœdiæ periculosa & scandulosa initium. Admiratione itaq; dignum est, Scribonium contra iura manifesta, & communem Iurisperitorum, Medicorum & Philosophorum sententiam, hanc abrogatam consuetudinem in lucem reuocare, & imperitis iudicibus eandem inculcare, eosq; in discrimen adducere. Dubium enim non est, iudicem, qui hac exploratione furiosa, diabolica & prohibita vtitur, conueniri posse actione iniuriarum, non minus, quàm si aliquem iniuste in carcerem coniecisset, l. nec magistratibus 32. D. de Iniur. Mynsinger. cent. 5. obser. 69. Laurentius Kirchouius commun. opinio. cent. 5. conclus. 30. Sed videamus Scribonij rationes. Quòd veneficæ coniectæ in aquam non demergantur, scribit causam esse leuitatem in corpore Sagarum & quidem Satanicam. Verba eius sunt fol. 115. Nempe, inquit, leuitas non insita illa & naturalis à materia & forma corporis dependens, sed externa quædam seu aduentitia aut aliundè accedens erit. Quenam, quæso, ista? Dixeram in Epistola mea eam esse Satanicam. At quomodo, quo sensu? Satanicam scilicet appellauì à causa efficiente, quòd Satanas iustissimo & imperferutabili Dei iudicio sua leuitate attrahat, tollat, retineatq; Sagas in alto aut superficie aquarum. Est enim natura eius, quàm leuissima, quemadmodum in parte priorè ostendimus, eum homines quoq; per aërè ad loca remotissima

*Semper gis et em
aquam cur o demer
sunt?*

ferre & impellere. Cùm verò in aère superiore homines retinere queat, vbi aliàs secundum suam naturam non viuunt: quid impedit, quò minus in aqua, velut elemento grauiore crassiorq; Sagas eleuet atq; sustentet, illis subiacens, & eas quasi in dorso gestans. Vel etiam, si dicerem eas ob inhabitantem illum corporibus suis spiritum leuissimum non submergi. Vtrùm hoc tam absurdè dictum? Vtrùm, quæso, grande peccatum foret? Annon sues Gargasarenarum irruens, eos in mare omnes præcipitabat? quod alioquin illi non intrassent. Hactenus Scribonius. Si hæc vera sunt, quæ Scribonius scribit, quomodo Diabolus veneficis tot & tam varijs speciebus dicitur apparere, quod ab illo ipso affertur, externum opus esset, quomodo poterit illis inseruire vel afferendo, quæ petunt, vel inferendo alijs, quæ exoptant? Forsitàn egreditur & ingreditur quando vult, & ianua ipsi semper est aperta? Credendum foret, si afferri possit ratio & causa, quæ factum probet. Nulla enim sensit, nulla dixit se obsideri à Diabolo. Sed esto, obsideat illas, an propterea leuiores redduntur illarum corpora. Cui hoc credibile est, qui obsessos omnes omni seculo sibi ob oculos ponit? Annon sues Gargasarenarum obsidens, eos omnes in mare præcipitauit? vnde, quæso, hæc demersio, nisi à grauitate Diaboli. Deinde si leuitas est qualitas naturæ materiata, Diabolus non inerat, nam ille, iuxta Scribonij Physicam doctrin. est spiritus naturæ tantum formata: leuitatem autè esse tantum naturarum materiatarum ead. Physica Scribonij dicit. Quapropter concludere eum oportet, Diabolum leuem non esse, nec quicquam leuitatis habere, & ita per consequens Sagis leuitatem, qua supernatant, communicare non posse. Nec obstat *si in aqua* aquæ cum Sagis: vbi Scribonius scribit: Aquam Sagas in suum alueum recipere nolle, propterea quod illa in Baptismo abusæ sunt. Ratiocinatio quidem est & opinio, sed nullis nixa fundamentis. Quod sic probò: Omnis *si in aqua* est à prima creatione indita, sed hæc repulsio

non fuit indita à prima creatione. Quare, &c. Maior constat omnium specierum inductione minor manifesta est ita, vt probatione non indigeat. Nam Baptismi vsus tantum post Christum natum cepit. Sed hæc refutata satis sunt ab alijs.

32 Nihil huc facit, indicium illud homicidij, si cadauer coram homicida emittit sanguinem, quod Scribonius ad stabiliendam suam sententiam adfert. Nam illud indicium est incertissimum prout scripsit magni nominis Iurisconsultus Anto. Gomez. variar. resolut. tom. 3. c. 13. n. 15. vbi scribit. Sed saluo meliori iudicio, ego teneo contrarium, & nullo modo practicare, quia hoc indicium est nobis incertissimum, & ex causis nobis incognitis & valdè remotis, idè non esset practicanđ. Item, quia tortura est act^o grauissimi præiudicij, ex quo faciliter posset sequi mors, idè in dubio sanctius esset, nocentem impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare, vt in l. absentem ff. de pœnis, item, quia licet indicia sint arbitraria, tamen intelligo, quando iure probantur ex aliqua extrinseca & nobis cognita præsumtione, sed istud indicium, de quo loquimur, nullo iure, vel causâ, quæ iuridicè concludat. nobis constat, ergò non valet, nec ex eo reus veniret torquendus. Hactenus Gomez. Iacob. quidem Menoch. de arb. iud. q. li. 2. cent. 3. casu 270. & de præsumt. li. 1. q. 59. scribit indicium hoc esse sufficiens ad torturam & capturam: tamen, quia nulla mentio huius indicij in Const. Crim. Caroli V. c. 32. & 33. *Don gnugsam Anzeigung des Worts extat*, mihi Gomezij sententia placet, in qua fuit quoq; Hippolytus Marsilius Bononiensis Iurisconsultus celeberrimus, in Pract. sua Crim. S. diligenter n. 181. Vltimò adducit Scribonius ipsam experientiam, sic enim fol. 130. in sua Physiologia scriptū reliquit. Plurimis autem exemplis testata est, Sagas aquis non submergi: ita certò, vt compertum obseruatumq; sit, omnes quæ aquis hoc modo innataissent & submergi non potuissent, vel suo ipsarum testimonio deinceps prolato reas fuisse. Et exempla alia, quibus contra-

contrarium demonstratur, proferri nequeunt. Neq; VVierus, neq; Bodinus, neq; alij, qui huic purgationi contradicere cogitant, vel vnum saltem aduersum exemplum annotant. Hactenus Scribonius. Sed ei hoc exemplum, quod ego meis oculis vidi, oppono: Cùm anno 1588. ex Borussia in Liuoniam proficiscerer, inuitauit me in via quidam prædiues & opulentus nobilis in suam arcem. Hic cum veneficam sequente die, propter enormia delicta, quæ sua magica & diabolica arte commiserat, iam ad ignem condemnasset. Quæsiui num illam quoq; prius in aquam, more solito, coniecisset, ad experiendum vtrum rea esset, eo negante, monui, vt id tentaret, (volui enim ea ratione inquirere, num hæc exploratio per aquam frigidam vera esset nec ne) sed ecce postquam venefica à carnifice in aquam gelidam colligatis artubus fuit proiecta, statim submersa fuit. Is postea ad me scripsit, se cum sex veneficis captiuis idem tentasse, at omnes fuisse submersas, & in fine literarum scribit: Iam demum tibi credo, signum hoc falsum, diabolicum & furiosum esse, & magistratum incautum decipere posse. Quapropter non dubito, Scribonium virum aliàs doctissimum, tandem sponte veritati locum daturum, & tot testimonijs Iurisconsultorum, Medicorum & Philosophorum veritatis patronorum non contradicendum: sed illud Democriti considerandum. *αεχνη μεγαλυς αεχνης, ουκ ουκ αδιδικαυς* id est, Principium magnæ virtutis esse tueri veritatem.

CAPVT VI.
DE CAPTVRA VENEFICARVM.

Summæ.

1. Post accusationem & inquisitionem institutam reus in custodiam conijcitur.

2. Qui-

- 2 *Quidam Dd. existimant in causis criminalibus semper incipi posse a captura.*
- 3 *Communis est Dd. opinio incarcerationem in criminalibus tunc demum admittendam, quando prius legitima præcesserint iudicia.*
- 4 *Verba Constitutionis Carolinae in c. 6. & 219. referuntur.*
- 5 *Mariani Socini sententia.*
- 6 *Hippolyti de Marfilij sententia.*
- 7 *Accusator crimen cum argumentis suspicionis iudici exponere debet, antequam venefica custodia traditur.*
- 8 *Merito hi iudices puniuntur, qui statim ad nudam delationem veneficarum personas capiunt.*
- 9 *Carcer, quomodo custodia, quomodo poena.*
- 10 *Venefica & Lamia sapius in carcerem squalore mori malunt, quam diutius in speluncis illis, inherere.*
- 11 *An persona ex nobili & honesta familia pro venefica ab alijs incantatricibus delata, sit sub cautione iuratoria.*
- 12 *In atrocibus delictis Rei non fideiussoribus, sed custodia committuntur.*
- 13 *Fallit hac regula.*
- 14 *Fideiussoribus enim relinqui etiam in capitalibus causis personae honestas & in dignitate constitutas visitatum est.*
- 15 *Incarceratus indebitè, si aufugiat, non punitur.*
- 16 *Nec ad carcerem redire obligantur.*
- 17 *Quare venefica quamprimum in carcerem conijciuntur in eorum care amplius non possint.*

Post accusationem & inquisitionem institutam, ordinarium est, vt venefica in vincula conijciatur, ne elabi possit. Textus elegans in l. 2. C. de custodia Reorum, vbi Imperator: Si quis in ea culpa vel crimine fuerit deprehensus, quo dignus claustris carceris

carceris, & custodiae squalore videatur: auditus apud acta, cum de admissio constiterit, poenam carceris sustineat: atq; in postmodum eductus apud acta audiatur. Et Geil. de pace publica lib. 1. c. 9. n. 5. Quamuis autem multi iuris interpretes existiment in causis criminalibus, in *peinlichen Sachen* semper incipi posse à captura Bartolus in l. Sacrilegij. §. Labeo, nu. 2. D. ad l. lul. pecul. Baldus in l. consentaneum C. de his, qui lat. vel ali. crim. re. ac. Et Paris de Puteo in tractat. de Synd. 5. captura, nu. 13. & verbo, Quia plerunq; nu. 1. vbi plures eiusdem farinae refert: quod pleriq; etiam intelligunt iudici licere iudicijs non præcedentibus. Sanior tamen magis pia & crebrius recepta est sententia eorum, qui incarcerationem siue capturam tum demum in criminalibus admittunt, quando prius legitima præcesserint iudicia, & constiterit delictum esse commissum, aliàs sunt ligatae manus iudici ad procedendum. Angelus Aretinus in tractat. malefic. in 5. Fama publica. Mynsing. obs. cent. 5. obs. 69. Ioann. Fichardus consil. 113. vol. 2. Hartm. Hartmanni in Pract. Form. lib. 2. obs. 2. Brunorius Sol IC. Venetus in suo eleganti consilio criminali nu. 13. Antonius Gomezus, Variarum resolutionum, cap. 8. To. 3. De captura reorum, nu. 1. vbi dicit: quod iudex contra aliquem ex officio suo vel ad petitionem partis non possit ad capturam procedere, nisi constet delictum illud verè ac realiter esse commissum. Et concludit ibidem his verbis: Et istud est capitale fundamentum totius iudicij. Idem expressè quoq; vult constitutio criminalis Caroli V. c. 6. *So jemande einer Ubelthat durch gemeinen Leumuth berüchtigt/oder ander glaubwürdiger Anzeigung / Verdacht vnd Argwönig / vnd derhalb durch die Oberkeit von Ampts wegen angenommen würde. Si quis alicuius maleficij vulgò diffamatus, vel per alia verisimilia indicia suspectus, idcirco à magistratu apprehensus fuerit. Et c. 219. Item / das durch die Oberkeit etwan leichtlich / auch erbare Personen / ohn vorgehend / berüchtigt / bösen Leumuth vnd andere*

gnugsam Anzeigung angegriffen / vnd in Gefängnuß bracht werden / vnd in solchem Angrieff etwa durch die Obrigkeit geschwindiglich vnd vnbedächtlich gehandelt / dardurch der Angeriffen an seinen Ehren Nachtheil erleidet. Item, quod per magistratum quandoq; ex facili etiam honestæ personæ absq; infamia aliqua & malo nomine, reliquisq; sufficientibus indicijs apprehenduntur, & incarcerantur, atq; in eiusmodi apprehensione interdum à magistratu atrociter ac temerè agitur, ob quæ apprehensus captiuusq; sui honoris ac famæ præiudicium iacturamq; patitur ac sustinet. Imò secundum Marianum Socinum in tractatu de Citat. in 2. Articul. prin. in 24. quæst. etiam plenè de delicto constare debet ante capturam, vt refert ac testatur Aegidius Bossius in tractatu Criminal. in 6. titul. De captura, colum. 1. & 2. Hanc conclusionem ampliat Hippolytus Marsilius in l. 1. constante, versic. 12. D. quæstionibus, vt etiam præcedat in crimine læsæ maiestatis, in quo captura & tortura non sit concedenda nisi præcedentibus indicijs. Hoc quoq; obtinet in accusatione. Antequàm enim reus custodiæ traditur, accusator crimen cum argumentis suspicionis iudici exponere debet cap. 11. *So der Kläger die Oberkeit oder Richter anrufft / jemandt zu strengen / peinlichen Rechten zu Gefängnuß zu legen / so soll derselbig Ankläger die Vbelthat / vnd derselbigen redlichen Argwohn vnd Verdacht / so die peinlich Straff auff sich tragen / zuzörderst anzeigen.* Accusator magistratum interpellans, vt quis publico & poenali iudicio subdatur & vinciat, debet initio maleficium & legitimis suspicionibus & præsumptionibus, quæ publicam poenam continent ac merentur indicare. Quapropter meritò sunt puniendi hi maleferiati & imperiti iudices, qui statim ad delationem Magi vel Veneficæ, aut ex nuda saltem suspicionem sine legitimis præcedentibus indicijs ex vento (vt dicitur) personas delatas capiunt, & in carceres atrocissimos & squalidissimos conijciunt. Vide

Vide Sprengerum p. 3. quæstio. 8. Quoniam carcer licet respectu causæ finalis poena non est, quia à iudice vel lege ad custodiam, non vindictam imponitur, l. 8. §. solent. D. de poen. sicut poena, quæ est legitima delictorum ultio, coërtio l. aliud. D. de verb. sign. quo ad materiam tamen, hoc est ipsi perpetenti, magnum est sæpè supplicium, quia mala mansio l. si hominem in princ. D. de pos. propter squalorem, inedia, frigus, tenebras, & in primis diurnitatem, vt in l. 2. circa fin. C. de custodia reorum. l. 3. eodem titul. Menoch. consil. 94. num. 39. adeò, vt vel ipsi comparetur morti. Boss. cap. de carcer. in princ. c. quamuis, de poen. lib. 6. Bartolus l. 2. num. 9. de publica iudic. Baldus, Salicetus l. incredibile, C. de poen. VV. senbecius consil. 43. num. 173. p. 1. Imò carceratio est species torturæ, & mortuus in carcere, dicitur mortuus in cruciatu. Baldus in l. 2. C. Epif. aud. Sichardus in l. 12. num. 4. C. de Actione & Obligatione. Ideoq; Constantinus Imperatorum humanissimus sua lege constituit, carceres tales esse debere, vt præter fidam custodiam nihil habeant l. 1. C. de custodia reorum. Constantinum secutus est Carolus Quintus Imperator in Constitutionibus Criminalibus cap. 11. *Die Gefängnuß sollen zu Behaltung / vnd nicht zu schwerer / gefährlicher Peinigung der Gefangen gemacht vnd zugericht seyn.* Captura seu apprehensio, custodia potius sit, quàm atrox aut periculosus carcer. Hinc sæpè fit, vt solitudine diuturna, carcerum squalore, caligine tetra, varijs Demonum spectris exhorrescentes misellæ Dei creaturæ, veneficæ vel Lamix, antea non nihil Diaboli assidua suggestionem vexatæ, & torturis varijs excarnificatæ, malunt potius mori, quàm ferociùs in eisdem putidissimorum carcerum speluncas & equleos præcipientes retrudi. Sed quæro. Si persona pro venefica delata sit ex nobili familia oriunda, vel consulis aut senatoris alicuius vxor vel filia, & interrogata negaret prorsus veneficium, relaxandane erit sub iuratoria sua

cautione & pœna, vt putâ mille aureorum de se præsentandõ,
 12 aut fideiussoribus committenda? Respondeo: Licet in atrocio-
 ribus delictis, quale est veneficium, vbi pœna corporalis venit
 infligenda, non fideiussoribus, sed custodiæ rei committantur.
 13 Bartolus & D d. in l. 1. D. de custodia reorum. Tamen fit, vt in-
 terdum propter amplissimas facultates dignitatemq; eius, qui
 accusatur, fideiussoribus committatur, latè Bossius in Pra-
 ctic. Criminal. tit. de carc. fidei. aut sibi, hoc est nudæ suæ pro-
 14 missioni l. 1. D. de custodia Reorum. Fideiussoribus enim relin-
 qui etiam in capitalibus causis personas honestas & in dignita-
 te constitutas vsitatum est, latè Iacobus Menochius de arbit. iu-
 dic. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 303. VVesfenbec. in parat. D. de custo-
 dia Reorum, nu. 5. Paulus Grillandus in tract. De relaxat. carc. in
 Rubr. de fideiuf. nu. 8. Nicol. Vigelius in Constitutio Crimin.
 c. 3. Lancellottus de offic. Prætoris in caus. Criminal. De carce-
 ratis nu. 15. Et si iudex omiſſa talium circumstantiarum confide-
 ratione aliquem carceri mancipârit, quem non debet, contra
 ipsum iniuriarum agi potest l. Nec magistratibus D. de iniur.
 per quam consequitur damnum & recompensam iniuriarum
 l. pen. C. qui bon. ced. poss. l. si creditores, in fin. de priuil. cred.
 Hieron. Schurpff. conf. 87. in princ. & consi. 98. cent. 3. 6. Lau-
 rent. Kirchouius cent. 5. obs. 30. Ita olim in Camera iudicatum,
 & Senatû Colonienſem euidam Petro Quittinck propter in-
 iustæ incarcerationis iniuriam in 600. aureos condemnatum
 fuisse, meminit Frid. à Tautemb. in suo Virid. concl. Iurisd. con-
 15 cluf. 98. Mynf. obs. 69. cent. 5. nu. 5. 6. Item, quæritur: Si quis pro-
 Mago vel venefica innocenter fuit delatus, aut indebitè incar-
 ceratus, an, si ex carcere aufugiat, pro confessio habeatur? Et re-
 spondetur. Quod non. Nam indebitè, & non seruato iuris or-
 dine. carceri mancipatus etsi aufugiat, propter talem fugam et-
 iam cum fractione carceris, non punitur, neq; pro confessio ha-
 betur, vt probat Rolan. à Valle conf. 7. num. 47, lib. 1. Potest q;
 talis

talibus carceratus licitè aufugere: & hoc frequentius receptum es-
 se Did. Couarru. lib. 1. Variar. resol. c. 2. num. 11. expresse fatetur.
 Sed neq; ad carceres redire obnoxius est, etiam si iurasset se re- 16
 diturum: quæ est elegans doctrina gloss. verb. per violent. in
 clem. pastoralis de re iudica. quam ab omnibus ad probatam
 testatur idem Couar. in d. c. 2. num. 7. quæ veluti singularia, di-
 ligenter obseruare admonet Mynsing. obser. 98. cent. 6. num. 5.
 & 6. Quamobrem veneficæ incarcerationæ intoxicare amplius 17
 non possint, duæ à Lamberro Danæo de Sortiarijs cap. 4. enu-
 merantur causæ. Prima, quòd commodè illic venena sua habe-
 re non possunt. Secunda, quòd liberè cum suo artifice & docto-
 re Satana communicare non audent. Se enim putant obserua-
 ri, & vincti sunt, & non nisi per carceris custodem, id est, testem
 adhibitum, sua venena habere possunt. Id quod maximè ti-
 ment, ne i iudice deprehendantur. Quare ferè non solent dùm
 sunt in carcere quenquam lædere Sortiarij. Vnde prudentes &
 seduli iudices maximè dant operam, vt dùm ab ijs non speran-
 tur aurespectantur, adsint tamen, vt eos obseruent. Deniq; ve-
 rentur Sortiarij ne iam vincti conuincantur vti venenis, quod
 faciè fieret. Est enim hominum genus & timidissimum &igna-
 uissimum Sortiariorum, quod Deum reiecit, itaq; plurimùm
 sibi prospicit & cauet.

*Quare veneficæ incarcerationæ
 intoxicare amplius
 non possunt.*

CAPVT VII.

DE CONFessione MAGORVM ET VENEFICARVM SPONTANEA.

Summæ.

- 1 Venefica si delictum fatetur, condemnatur ex sua confessione.
- 2 Nulla est firmitior probatio, quàm proprij oris confessio.

- 3 Confessio est plenissima probatio.
- 4 In confessum nulla alia sunt partes iudicis nisi in condemnando.
- 5 Quintiliani verba.
- 6 Ouidij versus.
- 7 Confessio plus operatur, quam aliqua species probationis.
- 8 Confessio dicitur legitima probatio.
- 9 Confessio veneficarum spontanea quando sufficienter probet.
- 10 Confessio veneficæ, quæ sit metu carceris vel tormentorum nil probat.
- 11 Sola rei confessio non probat, nisi aliunde iudex argumenta credendi habeat.
- 12 Iudex, qui confitentem ad mortem damnauit, absq[ue] probatione alia delicti, punitur pœna mortis.
- 13 Volenti mori non est habenda fides.
- 14 Historia ex Valerio Maximo.
- 15 Iudex ex officio Rei innocentiam querere debet.
- 16 Iudex tenetur testes recipere ad defensionem, licet adsit vera & spontanea rei confessio.
- 17 Veneficæ multæ mortem auidè expetunt.
- 18 Crimen si quis confiteatur ultro, cum eo mitius agendum.
- 19 Atheniensium leges veniam concedunt sese manifestanti.
- 20 Mosaicæ leges lenius puniunt spontè confitentem delictum, quam commissum, quam conuictum.
- 21 An confessio veneficarum extraiudicialis plenè probet.
- 22 An confessio veneficarum spontanea coram Sacerdote facta probet.
- 23 Pontifex clericum non potest cogere ad reuelandam confessionem alterius.
- 24 Confessio veneficæ sub spe futura gratiæ sibi promissa per iudicem non probat.
- 25 An iudex non obstante promissione possit veneficam ad mortem condemnare.

26 Sed

- 26 Sed queritur, an iudex ad veritatem inuestigandam, promittendo Mago vel veneficæ impunitatem, possit vii caullationibus.
- 27 Cautela pro iudice, ad expiscandum vter ex duobus correis veneficij sit verus reus.
- 28 Confessio veneficarum, quæ est impossibilis, nil probat.
- 29 Francisci Ponzinibij verba de confessione Lamiarum.
- 30 Ioannis Fichardi verba de confessione Lamiarum.
- 31 Lamij impossibilia confitentibus fidem iudex adhibere non debet.
- 32 An venefica confessionem à se spontè factam reuocare possit.
- 33 Ad probandum errorem confessionis admittuntur consanguinei & vicini confitentis.
- 34 Qui errauit, non fatetur.
- 35 An in casu, vbi confessio veneficæ reuocari nequit, saltem excusari & declarari possit.
- 36 Equiuoca in benigniorem partem sunt interpretanda.

Postquam venefica in custodiam tradita est, vel alioquin copiam sui facit, tunc aut confiteatur delictum, aut negat, si spontè confiteatur, tunc ex sua confessione condemnanda l. 5. D. de custodia & exhibicione reorum. Sin earum inficias, testibus erit conuincenda. Inter omnes probationis species, quibus veneficium probatur, nulla est validior, quam spontanea confessio, quando proprio motu scelera sua Magi vel Veneficæ confitentur. Nulla enim firmior probatio, quam proprij oris confessio. Hinc Philippus Corneus consil. 261. confessio est plenissima probatio. Et in confessum nullæ sunt aliæ partes iudicis, nisi in condemnando l. 25. in fin. D. ad l. Aquil. Et ideo Quintil. lib. 7. c. 1. rectè scribit, quòd ibi non possit esse questio, vbi factum confessum est, secus si factum sit controuersum, facit ad hoc illud Ouidij: Non est confessi causa tuenda rei.

Hinc

7 Hinc Marfil. consil. 94. num. 8. Confessio plus operatur, quàm aliqua species probationis. Et Innocent. in c. cum contingat 5. indigeat de offi. deleg. Illud verè dicitur apparere, quod constat per confessionem. Et illud dicitur sciri pro certo, quod scitur per confessionem, gloss. i. iunct. text. in c. Si Sacerdos. ext. 8 de offic. ord. Et confessio æquipollet instrumento. Bald. in l. fin. C. de edict. Diui Adrian. toll. Et confessio nedum dicitur probatio, sed etiam dicitur legitima probatio gloss. in c. Ad abolendam in 5. Deprehensi. De Hæreticis. Vt autem confessio veneficarum spontanea valeat, & ex ea condemnari possint, requiritur, quòd sit facta in iudicio extra carcerem, & nullo iusti metus periculo facta. Franciscus Ponzinibius, De Lamijs, n. 62. Andreas Geil, de pace publica, lib. 1. cap. 15. nu. 7. Ioseph. Mascardus de probat. vol. 1. conclus. 348. Primò enim confessio veneficæ, quæ fit metu carceris vel tormentorum, non inducit notorium, vt dicit Benedictus Capra. in tractat. de notor. membr. 1. num. 35. Nec processus aliàs vllus iuuatur ab huiusmodi confessione sic extorta, vt per Hippol. in praxi Crim. §. constante n. 31. & consi. 51. incip. licet nedum plenè & in praxi. 1. postquam n. 11 31. Carrer. in prax. Crim. §. Circa me, 387. Imò etiam si confessio esset spontè facta, non tamen ei statur, quando indicia verisimilia & probabilia, vel ipsa innocentie substantia in contrarium appareret l. 1. §. si quis vltro, ff. de quæst. vbi text. clarus. Si quis vltro de maleficio fateatur, non semper ei fides habenda est, nonnunquam enim aut metu, aut aliqua alia de causa in se confitentur. Spontanea enim delicti confessio non sufficit ad condemnandum aliquem pœna capitali, nisi etiam constet delictum fuisse commissum, l. 1. §. 17. vbi Ulpianus ait: Diuus Severus rescripsit, Confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportere, nisi nulla probatio religionem cognoscantis instruat. Imò iudex, qui confitentem ad mortem damnauit absq; probatione alia delicti, pariter mortis pœna plecti 12 debet,

debet, si occisus nemo fuit. Quapropter diligenter inquirere debet, an veneficæ iuxta confessionem propriam etiam homines & iumenta suis veneficijs & magica arte interfecerint nec ne. Propterea, quòd multi sunt confessi delictum, & postea re- 13 perti fuerunt innocentes, vt dicit Franciscus Ponzinibius Italus. Volenti enim mori non est habenda fides, nec auditur peri- re volens l. 1. §. si quis vltro D. de quæstionibus. Exemplum esto 14 ex Valerij Maximi lib. 8. Seruus vltro confessus hominem, qui aberat, à se fuisse interfectum, supplicio vltimo affectus est: ille verò postea domum redijt incolumis. Ideoq; Piso Consul non leuem subijt permagnæ crudelitatis notam, seueritatis militaris specie. Nam cum militem in castra sine contubernali reuertentem, vt cædis illius reum adiudicauisset morti, quamuis eum sequi & mox venturum esse miles exponeret, Centurioni Proconsul mandat, vt eum damnatum necet. Cum iam propè esset, vt plecteretur morte, contubernalis aduenit incolumis. Tum Centurio à sententiæ executione supersedens vtrumq; militem sistit Proconsuli: hic autem indignè ferens, quòd adeò temerè hominem ad mortem damnasset, simul enecari iussit & Centurionem eò, quòd non paruisset, & damnatum militem, quòd esset damnatus, & militem alterum, quòd nec vtriusq; causam attulisset: ita ob vnus innocentiam tres viri damnati & trucidati sunt, vt narrat Seneca in lib. de ira. Nam 16 iudex debet nedum parte petente, sed etiam ex officio suo rei innocentiam querere, etiam si se non defendat. Bartol. consil. 107. Imò iudex ex officio debet recipere testes ad defensionem, licet 16 adsit vera & spontanea rei confessio Bronorius à Sole in consil. Criminal. 122. Reperiuntur veneficæ, quæ mortem expetunt, 17 non quòd honorem sperent, sed quia desperant summoq; dolore cruciantur: atq; hi non sunt audiendi, vtcunq; eos excuset Lex, & Plato honestum iudicet *τὸ δὲ ἀγαθὸν ἐκείνων* & spiritum antequàm extrudatur emittere. Sprengerus scribit, se vidisse veneficas,

17 ficas, quæ scelera sua confessæ vltro orabant iudices, vt se morte
 plecterent, alioqui se sibi ipsis conscituras mortem, quia se à Di-
 abolo nisi parerent vexari confirmabant. Qua in specie legi di-
 centi. In confitentem nullæ sunt partes iudicis, nisi in conde-
 mando, locus esse non potest, nec tenerur iudex istorum homi-
 num voluntati obsequi. Cùm spes adsit, Veneficam quam ve-
 xat Diabolus, respuisse, & in via salutis esse, eam itaq; oportet
 in carcere contineri, institui & modicis pœnis salutaribusq;
 18 corrigi, vt Bodinus de Dæmonoman. cap. 3. lib. 4. ait. Quando
 enim quis confitetur crimen non conuictus, tunc mitius cum
 eo agendum est, quàm si negans conuinceretur Authent. Sed
 nouo iure C. de pœnis iudicis, qui mal. iudic. Follerius in Pract.
 Criminal. fol. mihi 316. num. 82. vbi ait: Confessio operatur mi-
 rabilem effectum, nam confessus sponte mitius debet puniri,
 vt est gloss. in c. ad hoc in versic. confessio. de Simo. VVesenbe-
 19 cius in Parat. D. de pœnis num. 10. Sed & secundum Athenien-
 sium leges omnium optimas, & ex quibus maxima pars nostrarum
 de prompta est, teste Lini. l. dec. lib. 1. manifestanti se ipsum
 20 etiam impunitas constituebatur. Quin etiam ex legibus Mosai-
 cis huius quoq; puniebatur sponte confessus, quàm conuictus.
 Quo hinc cuiq; manifestum est, quòd si fur conuictus punieba-
 tur in duplum, vel quadruplum, vel quintuplum, secundum
 eam distinctionem, quæ traditur, Exod. 22. c. qui si fuisset sponte
 confessus, in id solum puniebatur, quòd vltra rei ablata resti-
 tutionem quintam quoq; partem ipsius rei reddere cogeba-
 tur, vt legitur Numer. 5. post princ. & ita intellexit ibi Nicol. de
 21 Lyra, interpres Bibliorum optimus, & ante eum Diuus Augu-
 stinus, cùm dicit, quia annunciauit, non eo damno plectendus
 fuit, quo furem conuictum plecti oportet. Secundò confessio
 Veneficarum extraiudicialis spontanea nõ plenè probat. VVe-
 22 senb. in Parat. D. de confessis. Non incommodè hic queritur,
 an confessio Veneficæ spontanea coram Sacerdote in templo
 facta,

facta, in dem *Beichtstul*/probet in iudicio. Et respõdetur. Quod
 nõ. Ratio est. Quia Clericus secreta non vt homo, sed tanquam
 Dei Vicarius scire intelligitur C. si Sacerdos, de off. ordi. Ideoq;
 à iudice compelli non potest, vt secreta confessionis reuelet.
 Quinimò dixit Abbas in c. dilectus, de exce. Prælat. quod etiam 23
 per Papam non possit quis cogi ad reuelandam confessionem
 alterius. Interrogatus enim sine mendacio rectè respondet de
 sua ignorantia, nam vt homo & testis ignorat factum, super quo
 interrogatur c. omnis vtriusq;, de Pœnit. Angelus de maleficijs
 in v. Hai tradito. Francisc. Ponzinibus de Lamijs n. 73. Mynsing.
 cent. 5. obs. 41. Geil. lib. 1. obs. C. n. 8. Ioseph. Mascardus de Probat.
 vol. 1. concl. 377. Iacob. Menoc. de Arb. lud. q. li. 2. cen. 2. cas. 180.
 n. 21. vbi ait: Licet Clericus non possit reuelare delictum perpe-
 tratum potest tamen perpetrandum indicare. Idem affirmat
 Mynsinger. d. locovbi ait: Si de delicto committendo ageretur
 posset confessor reuelare saltem in genere, non nominando per-
 sonam. Tertiò non probat plenè Veneficæ confessio spontanea 24
 facta sub spe futuræ gratiæ sibi promissæ p iudicem. VVesenb. in
 Parat. D. de conf. n. 10. Iul. Clar. q. 55. n. 7. Disputant Dd. an iudex 25
 nõ obstante huiusmodi promissione Magum vel Veneficam ad
 mortem condemnare possit. Cagnol^o in l. ea est natura, 65. con-
 cludit, quod non. At communis sententia est in contrarium,
 quod sic. Alcia. in l. na. 177. D. de verb. sig. Bossi^o in t. de cõf. n. 12.
 Vide Eberhard. Speckhan cent. 1. q. 3. Sed q̄ritur hîc, an iudex ad 26
 veritatem inuestigandam possit vti cauillationibus & simulati-
 one, & Mago vel Veneficæ promittere impunitatē, modò vt ve-
 ritatem confiteatur. Et est communis Dd. opinio, quòd possit,
 Deci. & Cagn. in d. l. 65. n. 6. Idq; colligitur ex Salomonis exem-
 plo, 3. Reg. 3. vbi cùm p̄bationib. non certò constare posset, vtra
 mulierū alteri in fantem viuum surripuisset, suffocatūq; sup̄po-
 suisset, iussit adferri gladium, & viuum infantem bipartiri, vt
 per hoc eliceret storgin maternam, per quam præsumtiua saltē
 M 2 veritas

veritas emergeret, (vt etiam consilium illud, vel simulatio optime successit.) Hoc igitur exemplo, si duo Magi de vno aliquo homicidio simul accusentur, quorum vterq; constantissime negat, & tamen certo constat, solos illos duos interfuisse homicidiosa, vt neceffe sit, alterum illorum esse noxium. Cautela datur iudici, vt simulatè vtrumq; condemnet, si fortè conscientia (quæ mille testibus æqui paratur) stimulis atq; moribus conuictus, pro ea exoneranda (si quidem videat, nullam spem vitæ superesse) fateatur delictum, memor salutis æternæ, & ne animam simul cum corpore perdat, vt quidem nemo præsumitur immemor propriæ salutis, & hac ratione, nempe, per spontaneam confessionem vnus, liberabitur alter, qui reuocata illa simulata sententia, statim absolendus, confessus verò solus executioni mandandus erit. Tali cautela vsum esse Imperatorem Carolum Magnum, refert And. de Ifern. in c. 1. §. publici latrones, in fine de pace tenen. & eius violat. quam cautelam commendat etiam Paris de Put. de Syndic. in verb. tortura, vers. sequitur modò. vbi ponit simile exemplum de rege quodam Ladislao. Eam quoq; probat Andr. Barb. in l. Cum acutissimum. colum. 24. versic. nec obstat. C. de fide commiss. Iaso. in l. si is qui pro empt. colum. 1. in fine, cum sequen. ff. de vsucap. Hippolyt. de Marf. in l. de minore, colum. 3. num. 19. ff. de quæst. Sylua nupt. fol. 54. colum. 1. versic. hinc sumpsit bonam cautelam. Si tamen post talem simulatam sententiam vterq; reus persisteret in sua negatione, etiam vsq; ad locum executionis, tunc omnino præstaret vtrumq; dimittere, quia satius est nocentem absoluere, quàm innocentem condemnare, vt ait IC. in l. absentem in princ. ff. de pœnis. Hæc refert Raymundus Pius Fichardus in tractatu cautelarum. cautel. 41. vbi concludit: Possent tamen tales rei in casu homicidij relegari, vel simili pœna aliqua leuiores puniri, ne delictum, quod simul commiserunt, maneret impunitum, secundum dict. l. ita vulneratus. §. quòd si quis. ff. ad legem

legem Aquil. Quartò confessio veneficarum, quæ est impossibilis, & non verisimilis nil probat, nec nocet confitentil. 13. & 14. ibi in fine. In totum autem confessiones iteratæ sunt, si id, quod in confessionem venit, & ius & naturam recipere potest. D. de interrogatorijs actionibus. Foller. in Pract. Criminal. fol. mihi 303. num. 36. Vt quando veneficæ vel Lamia fatentur eas per aërem volasse in montem **Blockberg** & ibi totam noctem ludendo, edendo, bibendo consumpsisse, in bestias fuisse transmutatas, cum Diabolo Venerem exercuisse, & quæ horum sunt similia. Huc referendum, quod Ioannes Franciscus Ponzinius Iurisconsultus Placentinus de Lamiarum confessione scripsit in suo tractatu de Lamijs num. 52. vbi ita argumentatur: Cum tales personæ sint illusæ. Ergo dici debet, earum confessionem etiam esse erroneam, nec admittendam l. error l. de ætate ff. de interrogat. act. Confessio enim debet continere verum & possibile, vt per gloss. in l. 1. C. de confess. per gloss. in c. fin. de confess. lib. 6. l. inde Neratius §. fin. D. ad l. Aquil. Ergo non sequitur: Istæ mulieres sic confitentur. Ergo sic est. Nam confessio longè distat ab actu, (vel actus possibilitate) & quidquid est contra naturam, deficit in suis principijs. Ergo, naturaliter est impossibile. Præterea in criminalibus non est standum soli confessioni rei, vt per Bald. in l. 1. C. de confess. Et Ioannes Fichardus consil. 124. num. 2. *Denn das vbrig/so sie bekennen/vnd so sie vielleicht groß achten möchten/als mit dem nächstlichen Jahren zu den Längten/vnd mit den Gemeinsamen mit den bösen Geistern/achten wir für lauter Phantasmata, Triegeren vnd Gespenst/da mit der Teuffel solche arme Leut einnimpt vnd verblendet / da es doch im Grund lauter Traumwerck ist.* Lamijs itaq; eiusmodi impossibilia confitentibus, iudex fidem adhibere non debet, quicquid dicat Bodinus. Nam ne verbum quidem in Constitutionibus Criminalibus, de nocturnis conuiuijs & transmutationibus in bestias, ac in c. 44. *Von Anzeigung der Zauberey/*

Constitutio. Crimin. Caroli V. mentio fit, & illorum omnium eas reas argui nō posse in li. 2. firmissimè demonstratum esse puto. Et scribit Ponzinibius d. loco iudices debere abiurare illam opinionem, quòd Lamię portentur de loco in locum in corpore, & verè ad conuivia ludorum, &c. Cùm talis opinio sit reprobata. Qua de causā nullus prudens Aduocatus in hoc Veneficij crimine tales articulos concipere solet. *Item wahr / das Angeflagtin auff den Blocksberg mit andern Bnholden gefahren / daselbst getanget. Item wahr / das Angeflagtin sich in Hund vnd Rapsen verendert.* Ideoq; tales vtpotè impertinentes à iudice reijciuntur. Sed pone. Quòd Venefica velit confessionem à se sponte factam reuocare & probare, fuisse erroneam, nunquid erit audienda? Respondetur, quod sic. Si velit docere confessionem ipsam fuisse erroneam, & de errore probare. Et hæc est communis Dd. opinio. Iulius Clarus d. loco num. 18. Iosephus Mascardus de Probat. conclus. 378. Et ad probandum errorem confessionis admittuntur consanguinei illius confitentis secundum Follerium in Pract. Criminal. p. 3. p. num. 50. fol. mihi 308. vel etiam vicini, vt si deponunt, quòd persona, quæ pro incantatrice vel Venefica est delata, semper fuerit bonæ famæ. Nam probata bona fama præsumptio delicti tollitur. Bald. l. fin. C. de probat. Alexand. conf. 113, vol. 1. Et hæc procedunt primò non solum ante, sed etiam post sententiam latam. Hippolytus Marsilius in l. 1. §. fin. num. 61. D. de quæstionibus. Earatione. Quia non fatetur, qui errauit, l. 2. vbi Bartolus D. de confessis. Secundò hæc etiam in confessione reiterata & iurata procedunt Grammaticus Voto 10. num. 33. cum sequentibus. Sed quæro, an in casu, vbi confessio Veneficæ non potest reuocari, saltem possit excusari, declarari, vel interpretari? Et respondetur, quod sic. Textus in c. dilecti, de accus. & ibi per Innoc. Abb. & Felin. & sequitur Baldus in margarita in verbo, confessi, idem Baldus in l. 1. §. Item, si Vasallus de controu. inuesti. 3. colum. & Baldus

Baldus in additio. Specul. in tit. de positio. 5. col. ver. Potest quis interpretari. Vide & Alciatum in tractatu de præsumptio. 25. præsumpt. num. 10. Sextò & vltimò confessio Veneficæ æquiuoca nil probat. Confessio enim sui similis, sibiq; constans, & minimè æquiuoca esse debet, vt per Ioannem Franciscum Ponzinibium in tractatu de Lamijs, versic. 2. declaratur. & per concordantia ibidem allegata: maximè Cæpol. in consilio 77. dicentem: si inquisitio confessata potest interpretari in diuersos sensus, præsumitur in benigniorem partem pro confitente l. si quis intentione. 66. D. de iudic. Cæterum supra dicta vera sunt, nisi vltra confessionem adessent indicia indubitata, quæ coniuncta cum confessione indubitabiliter indicant veritatem, secundum Baldum in l. fin. D. de quæstio. & Franciscum Brunum in tractatu de iudicijs & tortura 4. q. 1. p. num. 4. nam tunc non prodest reuocatio.

CAPVT VIII.

DE PROBATIONE VENEVICII PER TESTES.

Summæ.

- 1 Nemo ex præsumptionibus damnandus.
- 2 Sufficiens probatio in crimine Veneficij, quæ dicatur.
- 3 Testes omni exceptione maiores, qui dicantur.
- 4 Ad vnius testimonium nemo condemnabitur.
- 5 Depositiones testium in crimine Veneficij, num. 6. 7. 8. & 9.
- 10 Firma est probatio, quando testes consenserint.
- 11 Singulares testes integrè non probant.
- 12 Quando diuersitas vel singularitas testium iungi potest, tunc etiam singulares probant.

LIB. III. CAP. VIII.

- 62
13 *Singularitas adminiculatiua qua sit.*
14 *Singularitas obstatiua qua.*
15 *Iulij Clari opinio de singularitate adminiculatiua.*
16 *An testimonium duorum ad damnandam veneficam sufficiat.*
17 *An iudex possit testes compellere.*
18 *An examen testium delegato siue commissario possit committi.*
19 *An in criminalibus, & sic in crimine veneficij copia articulorum reo sit communicanda, vt interrogatoria sua exhibere possit.*
20 *In maleficijs inauditus condemnari debet nemo.*
21 *Iudex aduocatos disputantes audire debet, vtrum indicia procedant nec ne.*
22 *Iudex si denegat copiam iudiciorum reo, reddit processum nullum.*
23 *Vsus Iudiciorum Germaniæ.*
24 *Exceptiones contra personam testium.*
25 *An inhabiles in hoc crimine testes esse possint.*
26 *In capitalibus causis maior solet esse penuria testium.*
27 *Explicatur regula, quod testes inhabiles admittuntur, si veritas aliter haberi non possit.*
28 *Testes inhabiles non admittuntur, nisi cum tortura.*
29 *Exceptiones contra dicta testium.*
30 *Exceptiones contra formam examinationis.*
31 *Forma commissionis in crimine veneficij.*
32 *Forma citationis ad testes.*
33 *Forma denuntiationis ad reum.*
34 *Forma articulorum accusatoris.*
35 *Forma interrogatoriorum rei.*

Vando venefica spontè in iudicio veneficium confiteri non vult, sed delictum negat ab ipsa patratum, tunc testibus erit conuincenda. Nemo enim ex præsumptionibus damnandus, sed vel ex propria confessione, vel ex sufficiente probatione, vt cauetur c. 22. de

DE MAGIS ET VENEVICIS

63

22. De probatione his verbis: *Es ist auch zu mercken/das nies mandt auff einiger Anzeigung / Argwohns / Wahrzeichen oder Verdacht / endlich zu peinlicher Straff soll verurtheilt werden.* Videndū est, ne quisquam super alio indicio, suspicione, signo, aut præsumptione tantum poenali iudicio damnetur. Sufficiens autem probatio censetur in crimine veneficij & quolibet delicto testimonium duorum omni exceptione maiorum. Tales enim plenam fidem faciunt, quia in ore duorum stat omne verbum, c. licet vniuersis, c. Quotiens. De testibus l. 3. §. 1. D. de testibus c. 67. in Constitut. Criminali. *So ein Mißthat zum wenigsten mit Zweyen oder Dreyen glaubhafftigen guten Zeugen / die von einem wahren Wissen sagen / bewiesen wirdt / darauff soll nach Gestalt der Handlung mit peinlichem Rechten vollinfahren vnd geurtheilt werden.* Si quod maleficium seu delictum ad minus duobus aut tribus fide dignis testibus, qui de vera scientia deponunt, probatum fuerit, debet vtique iuxta conditionem ac statum facti, publico & poenali iudicio procedi iudicarique. Testes autem omni exceptione maiores sunt, quibus nulla exceptio potest obijci c. 66. cuius hæc verba sunt: *Genugsame Zeugen seynde die/die Unbeleumbdt/vnd sonst mit keiner rechtmässigen Ursach zuerwerffen seynde.* Sufficientes testes hi sunt, qui neque infamia laborant, neque ex vlla legitima causa reijci possunt. Ad vnius verò testimonium nullus condemnabitur, Deuter. 17. Et in hac re Doctores omnes tam ciuilibus iuris, quam Canonici consentiunt, quacunq; dignitate, sanctimonia & examinatione testis ille fuerit. Quapropter, si duo testes deposuerint, quod inuenerint apud Veneficam diffamatam & suspectam ollam (quod commune est instrumentum omnium Veneficorum) repletam bufonibus, hostijs, membris humanis, imaginibus cercis, quæ acubus transfixæ sunt, depositio eiusmodi plenissimam fidem facit. Item, si deprehendatur Venefica, quod infantem occiderit, hoc factum dici potest euidentis ad conuincendam

cendam Veneficam. Nihil enim Veneficę tam habent in more,
7 quàm infantum cædes. Item, si testes viderint, quòd Venefica li-
men stabuli vel dom^o effoderit, sortilegia in olla submiserit, vn-
8 de postea pecudes mortuę sunt. Item, si testes viderint instru-
mentum obligationis mutuiq; inter Magum & Diabolum pacti
9 ac subsignatum in scrinio eius. Item, si testes viderint Veneficā
cum Diabolo sermones habere, & cum inuocare. Depositiones
hęc plenam faciunt fidē, & euidentes sunt probationes. Euidens
quoq; pbatio est, si testes viderint, quod Mag^o homines, pecora
incantauerit, in aërem ascenderit, cani sermonem protulerit.
10 Cæterum eò firmior probatio futura est, si testes actiones com-
plures testificati de tempore, loco, hominibus, & alijs circum-
stantijs consenserint. Et hos Dd. contestes nominant Innocen-
tius in c. qualiter de Accus. Anton. Gomez. variar. resolutionū,
11 To. 3. c. 12. n. 10. Singulares enim testes, qui separata ac diuersa
dicunt, ita vt eorum dicta coniungi nequeāt, integrè non pro-
bant. Et habentur singuli pro teste vnico. Vox autem vnus, vox
nullius est, & vnus testis, vt dicitur, proficit (scilicet ad cumulan-
dam probationem vel iuramenti delationem in supplementū
probationis impetrandum) sed non sufficit, VVesemb. in par. D.
d. testib. n. 6. Anton. Gomezius allegato loco. Sed hęc ita sunt
intelligenda, quando diuersitas vel singularitas testium iungi
12 nequit. Secūs si probationes imperfecti coniungi possunt, vt
quando tendunt ad vnum eundemq; finem Mynsing. obs. 100.
cent. 2. Geil. lib. 2. obs. 66. nu. 10. & 11. Vt si tres testes tria diuersa
facta pro testimonio dixerint. Putā, si hic dixerit, se vidisse Ma-
gum sub limen ianuę aut in compito fodientem, (nam in hęc
ferè loca iaciuntur sortes) deinde homines aut pecora morian-
tur, alter quendam à Mago eodem tactū subito morte oppres-
sum esse, tertius vicinum elanguisse, ex quo idem fuerat com-
minatus. Certè hi tres testes adiecta aliqua presumptione ple-
nè delictum probant. Et si enim horum singularia sunt de sin-

gulis factis testimonia: tamen omnes in sortilegij crimine con-
sentiant. Inter omnes namq; Dd. conuenit probationem istam
sufficere, quando de delicto aliquo in genere probando agitur,
quod comprehendit sub se differentes species siue actus parti-
culares, vt hæresis, Magia vel Veneficium, adulterium. Baldus
in l. Actor. C. de probat. & in l. 1. D. de Testam. Alexander consil.
13. lib. 7. num. 24. & consilio 72. vbi dicitur, hanc esse commu-
nem Dd. opinionem. Idem attestatur Abbas consil. 25. num. 1.
Gomezius allegato loco num. 12. Hoc probationis genus sin- 13
gularitatem adminiculatiuam, *ein zuehülffliche Singularitet*
vocaui Baldus in Rubr. de controu. inuest. in vsib. Feud. & in
Authen. Rogati, C. de testibus. plurimùm differentem à singu-
laritate contradictoria & sibi ipsi repugnante, quam obstati- 14
uam, *ein hinderliche Singularitet* nominat, cùm videlicet testis
vnus probationem alterius euertit, loco, tempore, similibusue
circumstantijs ab eo dissidens, tunc enim probatio est insuffici-
ens, maximè vbi de vita & pœna corporali agitur, quo in genere
firmior probatio requiritur, quàm in causis civilibus. Iulius 15
Clarus in Pract. Criminal. quæst. 53. istam singularitatem admi-
niculatiuam scribit tantum hoc operari, vt reus acrius torqueri
possit, vide ibidem. Iam queritur. An testimonium duorum ad 16
damnandum Magum sufficiat, quamuis ille crimen confessus
non sit. Et respondetur, quòd sufficiat: c. 6. Constitut. Carolinae,
ibi. *So ein Missethat mit zweyen Zeugen bewiesen wirdt / dar-
auff soll geurtheilt werden.* Sufficit ergò crimen probatum esse,
quamuis reus illud confessus non sit: quemadmodum etiam
contra sufficit, reum crimen esse confessum, quamuis illud non
sit probatum, c. 22. Constitut. Carolinae. *So jemandt endlich zu
peinlicher Straff verurtheilt / das mus auß eigen Bekennen oder
Beweisung geschehen.* Hac igitur constitutione dirimitur cōtro-
uersia Doctorum, & rejicitur sententia eorum, qui putabant ad
damnationem requiri vtrunq; & reum de crimine conuictum,
N 2 & illud

& illud confessum esse. Baptista à Villa, in litera A. num. 114. Vigelius in explicatione Constitut. Carolinae cap. 3. 4. Reg. 2. Si crimen fuerit probatum : hoc reo indicandum est ad eliciendâ eius confessionem, vt habetur in Constitut. Criminal. c. 69. his
 17 verbis: *Soder Beflagte*. Sed quæro, vtrum iudex possit testes idoneos compellere ad iurandum, de dicenda eidem in causa Veneficarum veritatem. Respondeo. In causis ciuilibus, in quibus turpe est celare veritatem, facilius cogi possunt, quàm in criminalibus, quo in genere occultare alterius dedecus non est reprehendendum. Nemo enim legibus tenetur, cuiusq; crimen denudare. VVesenb. in parat. D. de testibus num. 5. Hodiè tamen indistinctè compelli possunt, quando veritas aliter haberi nequit, tot. tit. Extr. de testibus cogendis vel non. & ibi Daniel Venatorius, Iulius Clarus. §. fin. quæst. 24. num. 12. Modus autem testium cogendorum hic est, non vt in carcerentur, sed vt præstito iureiurando caueant se testimonium dicturos l. si quando, 15. in prin. C. de testibus. Sed & indicta multa & captis pignoribus cogi possunt. Francisc. Viu. verbo testis citatus. Item, per excommunicationem possunt cogi c. 1. in fine, cum c. sequente, & c. vlt. in fine extr. de testibus cogendis. Nec distinguitur, vtrum testis priuatus sit, an in magistratu positus l. ob carmen 21. §. l. ff. de testibus, & c. vlt. §. si res exigat 4. quæst. 2. Quamuis item testis iurauerit, se non reuelaturum, quod vidit vel audiuit, nihilominus ad dicendum testimonium cogi potest c. in timauit, 18. extr. de testibus, c. vlt. De testibus cogendis. Accedit Francisc. Viu. lib. 2. in verbo confessionem, num. 3. Cæterum testimonia horum testium ad condemnationem non sufficiunt, sed tantum ad torturam, quia cum sit contra vos exceptio aliqua, non sunt tantæ fidei, vt quis possit ex eorum dictis condemnari. Ad condemnandum enim requiruntur probationes luce meridiana clariore, ad inquirendam verò veritatem per torturam, minores sufficiunt probationes. Et hæc est
 commu-

communis Dd. conclusio. Antho. Gab. Roma. lib. 1. Com. conclus. conclus. 7. num. 7. Iulius Clarus lib. 5. §. fin. quæst. 21. versic. Sed pone, quod non vnus tantum. Chassan. super consuetud. Burgundia. Rubr. 1. §. 5. num. 123. Hippolytus Marsilius in Pract. Criminal. §. Diligenter. num. 3. Vltèrius quæro. An examen testium in hoc maleficij genere delegato siue commissario possit
 18 committi. Respondeo. In criminalibus testium receptio committi nequit, sed in præsentia iudicis fieri debet. Authent. apud Eloquentiss. C. de fide instrumentorum l. 3. §. ibi Diuus, ff. de testibus, ibi nam ipsos interrogare soleo. At Doctores in d. Authentica, existimant etiam in criminalibus commissionem fieri posse, publicæ utilitatis gratia, ne delicta maneant impunita. Quorum opinionem quoq; Consistorium supremum Germania in decernendis commissionibus quotidie in causis fractæ pacis sequitur, quas criminales esse constat. Geil. 1. obseruat. 96. num. 10. & 11. Atq; ita hodiè quilibet magistratus iuxta Constitutionem Carolinam cap. 72. & 73. alteri examen testium potest
 19 committere. Copia quoq; articulorum reo iudex communicare debet, vt interrogatoria sua exhibere possit, prout in ciuilibus vsitatum, l. 27. §. 7. ibi interrogandiq; facultas datur. D. ad l. Jul. de Adulter. Estq; communis opinio. VVesenbec. in Parat. D. de quæst. num. 11. Blancus in Pract. Criminal. num. 32. 33. 34. Quia reus ad probationem suæ defensionis est admittendus c. 74. Constitut. Carolinae. Cum in maleficijs inauditus nemo
 20 condemnari debeat l. 2. D. ad l. Cornel. de Sicar. Inauditus est autem cuius defensionis prius auditæ non sunt. Iacob. Cuiac. obser. lib. 6. obser. 17. Et Bartol. in l. final. D. de quæstio. inquit: Audire iudex debet aduocatos disputantes, vtrum indicia pro-
 21 cedant nec ne? Imò si reo copia iudiciorum vel articulorum denegetur, processus erit nullus, quia defensio nemini auferri
 22 debet, ne à principe quidem, imò prudens, æqui, iustiq; obseruans iudex, etiam ex officio nemine rogante hanc communicationem

cationem facere debet Geil. de pace publica lib. 2. num. 8. Iulius Clarus quaest. 23. in fine asserit hodie de consuetudine in criminalibus interrogatoria à parte diuersa non exhiberi, sed ex arbitrio iudicis in examinatione interrogatoria formari.

23 Verum supra dicta ita passim in Iudicijs Germaniæ benè constitutis obseruantur. Inseruntur enim semper tenori commissionis etiam in crimi. alib. hæc verba: *Bñ werdet jr dem beklagten Theil von dem Indicionall Artickel Abschriffte zuschicken / damit er seine Interrogatoria vnd Fragstück zeitig verfertigen vnd*

24 *vbergeben kan.* Sunt autem plurima, quæ testibus opponuntur, quorum alia sumuntur à circumstantijs personæ, alia à qualitate dictorum, alia à forma examinationis. A persona sumuntur exceptiones, vt si allegetur testes esse ignotos cap. 63. *Unbekannte Zeugen sollen auff Anfechtung des Gegentheils nicht zugelassen werden / es würde denn durch den / so die Zeugen stellet / statlich fürbracht / daß sie redlich vnd vnuerleumbde weren.* Peregrini & ignoti testes non debent ex impulsione seu interpellatione partis aduersæ admitti, nisi is, qui producit testes, proposuerit, integros ac fide dignos esse. Item, redemptos & corruptos cap. 64. *Belohnte Zeugen seynde auch verworffen / vnd nicht zulässig / sondern peinlich zu straffen.* Conducti testes etiam reiiciendi sunt, & non admittendi, quin potiùs poena adfligendi. Falsos cap. 68. in Constitutionibus Criminalib. *Wo Zeugen erfunden oder vbertwunden werden / die durch falsche böshafftige Zeugschafft jemandt zu peinlicher Straff vnschuldiglichen bringen / oder zu bingen vnterstanden / die haben die Straff verwircket / in welchen sie den vnschuldigen als obstehet / haben bezeugen wollen.* Si qui testes falsi reperti fuerint, atq; conuicti, quod per falsam & malignam testificationem, quem insonnem poenæ addixissent, vel addicere præsumpsissent, ij poenam incurrunt eam, in quam innocentem conijcere voluerunt.

25 *Inhabiles tamen in defectum aliarum probationum testes in hoc*

hoc scelere atrocissimo esse possunt. Ioannes Franciscus Ponzinius de Lamis num. 84. In capitalibus enim causis maior solet esse penuria testium, quàm in ciuilibus & legitimis actionibus, quæ vt plurimum ex contractibus oriuntur, qui non fortuito, sed consulto, testibus aduocatis celebrari solent, quæ ratio in causis criminalibus cessat. Accipiendus enim est vnusquisq; vt se obtulit, cum delictum admitteretur. Sprengerus p. 3. quaest. 4. Iustus Reuberus de testibus p. 3. num. 10. Generale quoq; dogma est, & multum singulare, quando veritas aliter haberi non potest, admittendos esse testes etiam inhabiles, & minùs idoneos, quando ex natura facti, delicti seu negotij verisimiliter habita, & actu aliter euenire non potuerunt, aliàs secus. Iulius Clarus lib. 5. quaest. 24. num. 19. Mynsinger. cent. 3. obseruat. 16. vbi ostendit, quòd is, qui inhabiles testes producit, asserendo, alios non reperiri, nec aliter veritatem cognosci posse, illud probare teneatur, propterea quod aduersarius intentionem suam fundatam à iure communi habeat, nempe, testes inhabiles à testificando arcendos esse, nisi ex diuerso, & sic per producentem doceatur, veritatem aliter sciri nõ posse. Nam ex quo in certo casu excipit, tenetur exceptionem suam probare, prout istud in simili explicat Hieronymus Schurff. consil. 60. num. 14. & 15. cent. 1. vbi multas concord. allegat: alioqui semper quis valeret producere testes inhabiles, dicendo, sese alios habere non posse. Mynsing. allegato loco. Porro testis inhabilis & infamis non admittitur, nisi cum tortura, talis enim tortura purgat defectum testis, adeò vt fidem faciat contra reum, licet aliàs sine tortura non probaret. Bossius in titul. de tortura test. num. 3. Iulius Clarus quaestio. 25. num. 1. 2. 3. 4. Sed ad illam torturam testium non est descendendum, nisi aliæ probationes non sint in promptu, quia probatio, quæ per torturam fit, in subsidium est admissa. Sichardus in l. 1. §. ne autem. numero 3. & 4. C. de iureiurando propter calumniam. Contra dicta

dicta & testimonia excipitur, dicta esse obscura, aut varia, ambigua, vacillantia, contraria, negatiua, non congruentia, neq; verisimilia, falsa, praemeditata & composita, extra articulos & interrogata, absq; idonea scientiae causa c. 71. Constit. Crimin. Der Richter soll mit Fleiß verhören / vnd sonderlich eigentlich auffmercken / ob der Zeug in seiner Sag würde wanckelmütig vnd vnbeständig erfunden / solche Vmbstände / vnd wie er den Zeugen in eusserlichen Geberden vermercke / zu dem Handel auffschreiben. Iudex diligenter audiat, ac studiosè animaduertat, an fortasè testis in sua depositione vacillet, aut inconstans appareat: quæ circumstantiæ quomodoq; se in eo negotio habuerit, 30 gesseritq; testis, consignentur. Contra formam excipi potest, testem examinatum esse iniuratum, non rogatum, neq; citatum, aut parte aduersa non citata: aut ante litem contestatam, vel post publicationem aut renuntiationem, aut sufficientem productionem receptum: non secretò neq; sigillatim, nec ad omnia interrogatoria diligenter interrogatum esse VVesenbeck in Parat. D. de testibus num. 7. cum ibidem allegatis.

31

Forma Commissionis.

Von Gottes Gnaden N. Herzog zu N. etc.

Erbare vnd Ersame liebe Getrewe / demnach der auch Erbar / vnser lieber getrewer N. zu N. verschienet newlicher Zeit eine Weibsperson N. die er eslicher bösen zäuberischen Thaten halben / so sie ihme zu Nachtheil vnd Schaden an den seinen begangen haben soll / verdächtig helt / anhero in vnser Hafft vnd Gefängnuß von N. bringen lassen / vñ nun zu Erweisung dessen / auch zu Erforschung vnd Erkündigung der Wahrheit / esliche Zeugen abhören zu lassen willens ist / zu dero nottursft er euch

er euch zu Commissarien zu verordnen / vns vnterhänig er suche vnd gebeten / Als befehlen wir euch hiemit gnädig / ihr wollet die Zeugen / die er oder sein Vollmächtiger euch Namhafte machen werde / vngeseumpft / vnd auff ihr erstes ansuchen / bey euch auff einen gewissen Tag anhero gegen N. citiren, sie auff in verschlossene des Anklägers N. vbergebene Indicional Artickel / vermittelst gewöhnlichen Zeugen Eyds abhören / Auch ernannten N. ob er mehr Indicionales einbringen / wie denn auch der gefangenen N. Ehemann. Ob er solcher Vererdung der Zeugen beywohnen / auff die Indicional Artickel / dauon ihr ihme Abschriffte zuschicken werdet / Interrogatoria vnd Fragstück vbergeben / Auch dem Examinari einen in vnserm Hofgerichte immatriculirten Notarium adiungiren wolle / solchen Tag zeitlich zuuor ankündigen / vnd der Zeugen endliche Aussage durch vnsern Secretarium N. den wir auff des Anklägers Vnkosten hierzu zum Notario verordnet / fleißig verzeichnen lassen / vnd vns dieselbige vnter eweren Pittschafft verschlossen vngeseumpft eynschicken. Darauff wir die Billigkeit / vnd was dem rechten gemeh / ohne längern Verzug zuuorabscheiden / vnd ergehen zu lassen haben mögen. Ist vnser gnädige zuuerlässige Meynung. Datum N. Anno 90.

Dem Erbarn vnd Ersamen / vnsern Amptmann vnd Stadtuoigt zu N. vnd lieben Getrewen N. vnd N.

Forma Citationis ad testes, wie die an die Zeugen mutatis mutandis abgangen.

32

Eß Durchleuchtigen / Hochgebornen Fürsten vnd Herrn / Herrn N. zu N. Fürsten zu N. verordnete Commissarij, wir N. zu N. geben euch / den Edlen vnd Ehrnuechsten N. zu N. nebenst Zuerbietung vnserer willigen Dienst/

Dienst / hiemit zu erkennen / das wir von hochgedachtem vnserm gnädigen Herrn / befehlet seyn / die Zeugen / welche der Edel vnd Ehrveste N. zu N. vns Namhafte machen / vnd wider N. die er Zauberey halben verdächtlich helt / vnd gefänglich allhier sitzen hat / procediret würde / zu Erkündigung der Warheit / für vns citiren, vnd nach Inhalt der Commission, die euch zu seiner Zeit fürgelesen werden soll / abzuhören. Wenn wir vns denn nu demselbigen zu gehorsamen schuldig erkennen / als citiren vnd laden wir euch / als ernennete Zeugen / Krafft habender Commission, der Gestalt / das ihr auff fünffigen Montag / zu früer Tagzeit / vmb 7. Uhr allhier auff dem Rathhause für vns ohne Ausbleiben erscheinet / so wol auff des Klägers Indicional Artickel / als auff die Interrogatoria vnd Fragstücke / vermittelst gewöhnlichen Zeugen Eydes / ewere Wissenschaft aussaget / damit hochgedachter vnser gnädiger Fürst vnd Herr / nach auffgenommener beständigen vnd gewisser Kundschafft / hierinn der Gebühr vnd dem Rechten nach / ohn längern Verzug zu verfahren haben möge. Das gezeucht zu Beförderung der heilsamen Iustitien, vnd zu Erstattung vnser gnädigen Fürsten vnd Herrn gnädigen Willens vnd Beseren. Datum N. vnter vnsern Püschafft den letzten Aprilis, Anno 90.

Forma Denunciationis an den angeklagten Ehit.

Nach dem der Durchleuchtige / Hochgeborne Fürst vnd Herr / Herr N. etc. vns in einer Commission gnädig aufflegt vnd befohlen / das wir die Zeugen / welche vns der Edle vnd Ehrveste N. zu N. Namkündig machen / vnd wider die allhier gefänglich enthaltene N. produciren würde / für vns förderlichst citiren, erfordern / vnd sie auff des Anklägers vbergebene Indicional Artickel / wie denn auch auff die Interrogatoria

gatoria vnd Fragstücke / so deren einige vbergeben würden / abhören / vnd durch den Notarium, von seiner J. G. hierzu verordnet / verzeichnen lassen sollen / vnd wir aber nu die Zeugen auff den 18. Tag dieses Monats / würde seyn der nechstkünfftige Montag / allhier auff dem Rathhause zu früer Zeit vmb 7. Uhr zu erscheinen / citirt haben / Als thun wir euch N. als der gefangenen N. Ehe mann / so wol auch ihren Söhnen / vnd andern ihr zugehörigen Freundschafft / solchen Tag hiemit verkünden / ob ihr für euch selbst in eigener Person / oder durch eweren Beuollmächtigten / alsdann allhier auch ankommen / solche Fürstellung vnd Vererdung der Zeugen ansehen vnd anhören / auch ewere Fragstücke auff die Indicional Artickel / daruon ihr Abschrift hierbey zu besinden / vbergeben / vnd dem Examine einen glaubwürdigen Notarium zu ordnen wollet / vnd wie wol wir für vnser Personen nicht gerne wolten diese Sache auffgehalten sehen / so soll es euch doch frey stehen / da ihr nicht köntet also gefast / wie obstehet / alsdann erscheinen / vns dasselbige zeitlich für dem angesetzten Tag schriftlich zu wissen zu thun / damit wir vns darnach zu richten wissen / vnd die Zeugen / wie denn auch den Ankläger / darauff zu verwarren. Datum N. Anno 90.

Indicional Artickel des Edlen vnd Ehrvesten N. Anklägers / contra N. Angeklagte.

1. Ob nicht wahr / das in dem Göttlichen vnd Allgemeinen geschriebenen Keyser Rechten bey höchster Straff verboten / das niemandt Zauberey gebrauchen / viel weniger Menschen vnd Viehe damit tödten vnd Schaden zufügen soll.
2. Ob nicht wahr / das N. Angeklagte von den Leuten dieses Orts zu N. lange Zeit hero mit der Zauberey verdacht vnd berüchtigt gewesen / vnd für eine Zauberinne / gleich wie auch ihre Mutter / von N. vnd vielen Leuten gehalten worden.

3. **OB** Zeugen nicht gehört / was sie begangen / vnd solches in specie zu berichten vnd zu vermelden.
4. **OB** nicht wahr / daß gemelte N. vor einem Jahr / auff Walpurgi Abende / für N. Thor vnter seinem Viehe gestanden / vnd vber dasselbig Sande Creuzweiß geworffen.
5. **OB** nicht wahr / daß N. Angeklagtin ihme Anklägers Weyde vnd Triffe auff der Dummerisdörffer Feldmarkt der massen durch ihre Zauberey vnd Teuffelskunst vergiffet / daß Anklägers Viehe mehrer theils dauon abgegangen.
6. **OB** nicht wahr / daß Angeklagtin N. von N. Anklägers abgegangenen Kindt Haar abgeschnitten / vnd dasselbige in ihren Busen gesteckt.
7. **OB** nicht wahr / daß N. Angeklagtin im geschrey gewesen / wie sie ihres Nachbarn N. Tochter durch ihre Zauberey / welche sie vnter ihres Nachbarn Thür vnd Schwellen begraben / der massen / wie die Tochter hernacher darüber gegangen / bezäubert / daß sie darinn den Todt genommen.
8. **OB** nicht wahr / daß N. der Jünger / vielgedachter N. Sohn / auff eine Zeit / von wegen begangenen Ungehorsams / gefänglich eyngezogen.
9. **OB** nicht wahr / daß derselbige sich bedräwlich vernemen lassen / es solte solches ihme dem jungen Juncfern seine alte Mutter wol gedencen / vnd ihme vbel bekommen.
10. **OB** nicht wahr / daß bald darauff gedachter N. mit schwerer schrecklicher Kranckheit angegriffen vnd geplaget worden / also / daß er weder Tag noch Nacht hat ruhen können / vnd allezeit jämmerlich geruffen vnd geschrien / auch endlich daran gestorben.
11. **OB** nicht wahr / daß auß allen Umständen bey gedachtes N. Kranckheit so viel gespüret worden / daß seine Kranckheit vbernaturlich gewesen / auch kein Doctor der Arzney dieselbige hat curiren können.

12. **OB** nicht wahr / daß N. Angeklagtin / so offte N. Ankläger sey gekommen / flüchtig worden / vnd nach N. vnd andere vmbliegende Dörffer gewichen.
13. **OB** nicht wahr / als N. Angeklagte gefänglich angegriffen worden / daß sie zu vnterschiedlichen mahlen gesagt: Ich vnder ist meine Straffe vorhanden.
14. **OB** nicht wahr / daß sie den Leuten / die sie die Nacht vber zu N. bewachtet / vermeldet / da sie nach N. zum Feuer geführt würde / sie wolten ihrem Sohne N. anzeigen / daß er auß dem Wege gehen / vnd sich hinweg machen solte.

Interrogatoria der Angeklagtin N. contra N. zu N. 35
Erbgefessen / zudringenden Anklägers Indicial Artikel.

In dem Durchleuchtigen / Hochgebornen Fürsten vnd Herrn / Herrn N. Herzogen zu N. verordneten Commissarien, euch den Edlen vnd Ehrnuechsten / Erbarn vnd Wolwysen N. zu N. Rathshuerwandten zu N. erscheinet der gefangnen N. Ehemann für sich / seine Söhne vnd Tochter / sampt andern / darzu gehörigen Freunden / zu gehorsamer folgederen von euch verordneten Fürstlichen Commissarien außgegangener Citation. Vnd nach dem erwähnter N. auß des Edlen N. zudringenden Anklägers Indicial Artikel so viel vermercket / daß er sich gegen vnd wider die zur Unschuld eyngezogene vnd bezüchtigte N. einer Beweifung vermeynlich vnterstanden / auch darauff obgemeldte Artikel vbergeben lassen / Als ihut dem nach berührter N. darwider seine Interrogatoria vnd Fragstücke vbergeben / mit bitte / wie sich auch nicht anders zu Recht gebühret / die fürgestellten Zeugen / nach geleistem Zeugen Ende / auff alle vnd jede Fragstücke nicht weniger denn auff die Indicial Artikel fleißig zu verhören / vnd deren Aussage trewlich verzeichnen

vnd auffschreiben lassen. Sonsten aber/da solches nicht geschehen/ sondern etwas vbergangen wüde/ so will N. von der Nichtigkeit vnd Nullitet des Examinis & totius processus protestiret, vnd keines weges darinn bewilliget haben/ Sich auch vber das/insonderheit wider der Zeugen Person vnd Aussage/ nach Eröffnung des Bezeugnuß/ seine rechliche Noturfft nach zu excipiren vnd eynzuwendē/ für behalten haben/ de quo iterum protestatur. Dem zu Folge wolten die verordneten Fürsliche Commissarij, nebenst dem Notario, auch einen jeden Zeugen/ insonderheit ehe vnd zuvor/ denn dieselbigen ihre Deposition vnd Aussage darthun/ vorerst seines geleisteten Eydtis/ wie auch des ernstlichen Göttlichen Gebotts: Du solt nicht falsch Zeugnuß geben/ vnd der grossen Gefahr eines Meineydtis fleissig erinnern.

Im Andern/ wie ein falscher Zeuge Drey Personen beleidige/ Erstlich Gott den Allmächtigen schwerlich erzürne/ vnd sich dem Teuffel/ welcher ein Vater der Lügen vnd der ewigen Verdammnuß ist/ mit Leib vnd Seel ergebe/ zum Andern den Richter betriege/ vnd zum falschen Brithenyl verorsache/ vnd zum Dritten auch dem Part an seiner Ehre/ Leib vnd Leben verlezē/ beschädige vnd das seine abschwere.

Im Dritten/ daß auch seine Aussage hernachmals gerichtlich eröffnet werde/ vnd darvon der gefangenen Frawen Ehemann vnd Freunden Abschrift/ dawider zu reden vnd zu handeln/ zugestellet vnd öffentlich an den Tag gebracht werde/ vnd wo es da befunden/ daß er wider die Wahrheit fälschlich gezeuget/ daß er alsdann des Meineydtis halben erschrecklich gestrafft vnd ehrlos verurtheilt werde.

Im Vierdten/ den Zeugen auch mit allem Ernst vnd Fleiß zu erinnern/ wie erschrecklich Gott der Allmächtige durch den H. Apostel S. Paul denen mit seinem gestrengen Brithenyl vnd Gericht dräwet/ die wissentlich vnd fürsächlich mit falscher Bezeugnuß sündigen mit den Gedancken vnd Gottloser Meynung/ als wollen

wollen sie noch wol zur Zeit Rew vnd Leide darüber haben/ Duffe thun/ vnd bey Gott deswegen wideruñ zu Gnaden kommen/ vnd daß derwegen ein solcher Zeuge allhie zeitlich vnd hernacher von Gott dem gestrengen Richter ewiglich gestraffet werde.

Gemeine Fragstücke.

1. Soll ein jeder Zeuge befragt werden/ weß Namens/ Standes/ auch wie Alt/ Reich vnd vermögend er sey.
2. Wo vnd vnter welchem er wohne/ vnd wohero Zeuge bürtig.
3. Wie er zu dieser Zeugnuß kommen/ ob er sich selbst darzu erbotten/ oder gebürtlich darzu citret worden sey.
4. Ob sich auch Zeuge als ein Christ verhalte/ in die Kirche gehe/ Gottes Wort höre/ das hochwürdige Sacrament gebrauche/ wie lange er sich dessen enthalten/ vnd nicht gebraucht habe.
5. Ob Zeuge auch des Zeugenführers Vnterthan/ Vogt/ Tagelöhner/ oder ihme sonst einige Dienst zu leisten schuldig sey.
6. Ob er auch dem Zeugenführer mit Schulden verhaft.
7. Ob Zeuge auch ein Todtschläger/ Ehebrecher/ Dieb/ Hurter/ Gotteslästerer/ Bucherer/ Schwärmer vnd Vollsäufer/ oder sonst sich jemals mit dergleichen Lastern vnd Stücken befleckt habe/ darumb zu rede gesetzt vnd besprochen worden sey/ oder das seine Mitzeugen mit oberzehlten Lasterstücken vnd Vnthaten berüchtigt worden seyn/ ernstlich vnd fleissig zu fragen/ vnd wer die seyn/ bey seinem Eyde anzeigen thue.
8. Ob Zeuge auch dieser Zeugnuß halben einigen Gewinn zu erlangen/ verhoffe/ oder ob ihm auch etwas dafür verheissen/ zugesagt vnd versprochen/ oder sonst an der Sachen mit gelegen sey.
9. Ob Zeuge auch dem Zeugenführer mit Blutsfreundschaft/ Schwägerchaft/ Bewanttschaft/ oder sonst in andere Wege mit gefelliger Freundschaft verwandt vnd zugethan sey/ waserley Gestalt vnd wie nahe.

10. **OB** Zeuge auch mit der gefangenen *N.* jemals einige Feindschaft/Groll/Neid/Hassz oder widerwillen gehabt oder noch hab.

11. **OB** es nicht wahr/ Zeuge auch bey seinem Eyde bekennen muß/ daß er den Zeugenführer mehr als der gefänglichen enthaltener Frauen gewogen sey.

12. **OB** Zeuge auch allbereits wisse / warumb er soll befragt werden / wer ihm das gesagt/ oder wo er es sonst erfahren habe/ bey seinem Eyde zu fragen.

13. **OB** Zeuge auch jemahls die Indicional Artikel/darauff er sich verhöret werden soll/ vor dieser seiner Aussage gesehen/ gelesen/ oder verlesen vnd fürgehalten gehört/ wer ihm davon gesagt / an welchem Ort vnd auff was Zeit dasselbige geschehen sey/ bey seinem Eyde ganz fleissig zu fragen.

14. **DA** Zeuge sagen vnd bekennen würde/ daß ihm des Anklägers Indicional Artikel allbereits fürgehalten vnd fürgelesen worden/vermittelst geleisteten Eyds ernstlich zu fragen/was Zeug dem Ankläger darauff hinwider zur Antwort gegeben/ vnd für Aussage gethan habe.

15. **OB** Zeuge auch von Zeugenführer verwarnet / erinnert vnd vnterrichtet worden sey / wie vnd was er auff die vbergebene Indicional Artikel / so ihm wider fürgehalten / werden sollen/ oder sonst durch andere vntersetzte Personen mit Zeugen dieser Sachen halben reden lassen / was dasselbige für Leute gewesen/ vnd durch welchen es geschehen sey.

16. **OB** Zeuge auch dem Zeugenführer vnd seinem Sohn etwas zu Beförderung dieser Sachen angegeben / gerathen / sein Bedencken mitgetheilet/vnd angeben lassen/oder sonst auch mit im Rath gesessen / dabey an vnd ober gewesen / als von dieser Sachen wider *N.* gerathschlaget worden ist.

17. **SD** Zeuge sagen vnd bekennen würde / daß er etwas gerathen / angegeben/berichtet / mit im Rath gesessen / vnd angeben lassen / zu fragen / was dasselbige gewesen sey.

18. **OB**

18. **OB** Zeuge auch für seine Person hiebevorn jemahls in dieser Sache darzu gerathen/vnd seine Stimm gegeben/daß *N.* gefänglich angenommen vnd verstricket werden möchte.

19. **OB** Zeuge auch dem Ankläger allbereits etwas davon offenbaret/ was er auff seine Indicional Artikel/ so ihm sich wider fürgehalten werden sollen/von neuem sagen vnd zeugen wolle.

20. **OB** es nicht wahr / Zeuge auch vermittelst geleisteten Eyds bekennen/vnd dazu/so war er selig zu werden verhoffet/nicht anders zu sagen weiß / wo fern Zeugen Anklägers Artikel allbereits nicht fürgehalten vnd fürgelesen / oder auch zuvor vom Ankläger allseits nicht vnterrichtet worden were / er zwar alsdann auch für seine Person von Angeklagter *N.* Bezüchtigung weniger als nichts zu reden noch zu sagen würde gewußt haben.

21. **OB** Zeuge nicht disfalls/da er wider Zeugenführers Artikel zeugen würde / sich bey demselbigen Ungunst zu befahren habe.

22. **OB** Zeuge auch Lust darzu trage / daß Angeklagte *N.* vom Leben zum Todt möchte verurtheilet werden.

23. **Welchem Theil** Zeuge den Gewinn vnd Sieg dieser Sachen am liebsten gönne/ da er antworten würde: Der recht hat/ zu fragen/wer denn das beste Recht habe.

Solche vnd dergleichen nottürfftige gemeine Fragstücke will *N.* der armen gefangenen Frauen Ehemann/der verordneten Fürstlichen Commissarien Legalitet fermer zu verbessern vnd zu extendiren anheim gestellet haben. Mit Bitte / da Zeuge nach Verlesung der Artikel ihm davon nicht bewusst zu seyn / bekennen vnd sagen würde / daß er alsdann auch weiters auff die Interrogatoria, zu Verhütung aller Nichtigkeit / nicht gefragt werden soll.

P

Andere

Andere Fragstücke auff die Indicional Artickel.

Wey dem Ersten vnd Andern Artickel.

1. **W**ob Ursach seines Wissens / vnd woher Zeuge solchen Artickel wahr seyn wisse / fleissig zu fragen.
2. **W** Zeuge bey seinem geschwornen Zeugen Eyde eygentlich vnd für gewiß reden / sagen vnd zeugen könne / auch daran im weitigsten nicht zweiffle / sondern auff sein Gewissen vnd Theil des Himmelsreichs wol nemmen könne vnd wolle / daß die gefangene N. eine böse fürsehlliche Zäuberinne sey / vnd woher Zeuge solches wisse.
3. **W** Zeuge für wahr sagen könne / daß die gefangene Frau oder ihre Mutter berüchtigt gewesen / daß sie an den Eynwohnern zu N. Zäuberrey begangen / oder bewiesen habe / vnd an wem daselbige des Orts geschehen sey.
4. **W** Zeuge bey seinem geleisteten Körperlichen Eyde für gewiß sagen könne / daß einem Menschen durch N. begangener Zäuberrey zu N. oder andern Orten jemals etwas Böses widerfahren / vnd zugefügt worden sey / was daselbige für Leute gewesen / wie sie geheissen / zu welcher Zeit es geschehen / ob Zeuge dieselbigen gesehen / vnd besprochen habe.
5. **W** Zeuge an Orten vnd Stätten / da die gefangene Frau solche Artickulirte Zäuberrey an jemanden geübet vnd gebraucht / mit darbey / an vnd vber gewesen / oder dieselbige sonst darüber betroffen / zu welcher Zeit / Ort vnd Stelle daselbige geschehen sey.
6. **W** Zeuge für wahr sagen könne / daß N. jemals mit Zäuberinnen conuertirt / die gehauet / sich zu denselbigen gesellet / Gemeinschafft vnd Freundschafft mit ihnen gehalten / oder auch sonst mit verdächtigen dingen / Heberden / Worten vnd Wercken umgangen / wenn vnd zu welcher Zeit solches geschehen sey.

7. **W**

7. **W** Zeuge bey seinem geschwornen Zeugen Eyde für gewiß sagen vnd zeugen könne / daß N. von seligem N. bey seinem Leben oder andern Leuten daselbst öffentlich ins Angesichte für eine Zäuberinne gescholten worden sey / ob Zeugen dabey gestanden / vnd solches mit angehört / was N. darzu gesaget / auff welche Zeit / in welchem Jahr daselbige geschehen / auch was es zu dem für Leute mehr gewesen / so N. für ein Zäuberinne gescholten vnd gehalten haben / mit Namen anzuzeigen.
8. **W** N. auch an Zeugen / den seinen oder derselben Freunde / schaffe einige Zäuberrey bewiesen habe.
9. **W** Zeuge bey seinem geleisteten Eyde mit Wahrheit sagen vnd bezeugen / auch auff sein Gewissen wol nemmen könne vnd wolle / daß N. den Leuten zu N. oder sonst einigen andern Menschen hohes oder niedriges Standts zu bezäubern solte bedröwete haben / welchem auch darauff also fort etwas Böses begegnet vnd widerfahren seyn solte / woher vnd zu welcher Zeit es geschehen / ob Zeuge darbey gewesen / vnd solche Bedröwung mit angehört habe.
10. **W** es nicht wahr / vnd Zeuge bey seinem Eyde bekennen muß / daß der gefangenen N. solcher Verdacht vnd Gerüchte mehr auß Feindschafft vnd Mißgunst / denn einigem warhafftigen Grunde von den Leuten hinterrück nachgesagt wirdt.
11. **W** es nicht wahr / vnd Zeuge bey seinem Eyde bekennen muß / daß die N. von den Leuten zu N. auch andern umbliegenden Dörffern mehr / lange Zeit hero alleine für eine Hebamme vnd Wehmutter / vnd nicht für eine Zäuberinne / bey den Francken Frauen in Kindtsnöthen / hin vnd wider gebraucht / berüchtigt / vnd dafür gehalten worden sey.
12. **W** Zeuge wisse / durch weme vorerst des Orts zu N. solch zugemessener Verdacht vnd Gerüchte der Zäuberrey erscholten / vnd ob demselbigen auch also warhafftiglich zu glauben vnd bezupflichten sey.

P 2

13. **W**

13. Ob Zeuge auch wisse/was ein Verdacht vnd ein Gerüchte sey / vnd ob seine Aussage in diesem Fall alleine ein Verdacht machen könne.

14. Wie viel Leute ein glaubwürdig Gerüchte vnd Verdacht machen können.

Hey dem Dritten vnd Vierdten Artikel.

1. Was Ursach seines Wissens zu fragen/ob Zeuge bey seinem geschwornen Zeugen Eyde / mit Wahrheit sagen vnd bezeugen könne/das N. bey N. Leben vnter seinem Viehe gestanden/vnd vber dasselbige Sandt Creutzweiß geworffen habe / für welchem Hof vnd Thor dasselbige geschehen sey.

2. Ob Zeuge mit darbey / an vnd vber gewesen / oder sonst gesehen/das solch Sandt vbers Viehe geworffen worden/was für Wort sie gebrauchet/auch in welchem Jahr/vmb welche Zeit vnd Stunde des Abends solchs geschehen sey/ oder ob Zeugen nur solches von andern gesagt/vnd von welchem.

3. Ob Zeuge N. eygentlich gekannt / auch was sie für Kleider angehabt / gesehen.

4. Was N. zu Artickulirten Sandtwerffen gebraucht/ob sie es mit der Faust oder sonst anders wo mit gethan habe.

5. Was auch das Viehe / darunter N. gestanden haben soll / für Haar vnd Farbe gehabt.

Hey dem Fünfften Artikel.

1. Was Ursach seines Wissens zu fragen.

2. Ob Zeuge bey seinem Eyde für gewiß sagen könne / das N. Viehe der N. Bezäuberung halben allein vnd keiner andern Ursach / auff der Dummerßdörffer Feldmarck / abgangen sey.

3. Ob

3. Ob es sich nicht bißweilen begeben vnd zutrage / das das Viehe auch wol ohne Bezäuberung vmbkommen kan.

Hey dem Sechsten Artikel.

1. Was Ursach seines Wissens zu fragen.

2. Ob Zeuge darbey gestanden vnd angesehen / oder woher ers sonst wisse/das N. das Haar von N. toden Kinde abgeschnitten/vnd darnach in den Busen gesteckt.

3. Was Artickulirtes abgegangenes Kinde für Farbe gehabt/womit das Haar abgeschnitten/vnd vnter welche seiten der Brust sie das Haar gesteckt / zu welcher Zeit / an welchem Ort / auch in was Jahr es geschehen sey.

4. Ob Zeuge eygentlich gesehen / das es N. gewesen / vnd was sie für Kleider angehabt habe.

Hey dem Siebenden Artikel.

1. Was Ursach seines Wissens/vnd woher Zeuge den Artikel wahr seyn wisse/fleißig zu fragen.

2. Ob Zeuge bey seinem geschwornen Zeugen Eyde für gewiß sagen vnd Zeugen könne / das die gefangene N. bey N. Leben im Geschrey gewesen sey / das sie ihres Nachbarn Tochter zu tode gezäubert haben solte / vnd ob Zeuge solches von N. vnd seiner Hausfrawen selber gehöret habe / zu welcher Zeit vnd in welchem Jahr solches geschehen sey.

3. Ob nicht wahr / vnd Zeuge bey seinem Eyde bekennen muß/das N. dessen viel mehr von seligen N. vnd desselben Hausfrawen so noch im Leben vnschuldig gehalten/als das sie mit solchen dingen vmbgangen haben solte / sonst zwar nit wol vermutlichlich/nach gläublich / das N. so stille darzu gefessen / vnd der N. solches geschicket vnd nachgegeben / oder deswegen zu Rechte nicht solte besprochen haben.

P 3

4. Ob

4. Ob nicht wahr/ daß böse Leute auß Mißgunst/Neid vnd Hassz allein das Geschrey gemacht/ als solte N. N. Kinder zu tode gezübert haben.

5. Ob es nicht wahr/ Zeuge auch bey seinem Ende bekennen muß/ daß seligen N. Kinder beyde natürliches Todes gestorben/ vnd von Gott dem H. E. X. X. N. auß dieser Welt abgefordert worden seyn.

By dem Achten vnd Neundten Artickel.

1. Ob Ursach seines Wissens / vnd woher Zeuge solches wisse/ fleissig zu fragen.

2. Ob Zeuge darbey gewesen / gesehen vnd gehöret / daß N. dem Jüngern einigen Vngehorsam / dadurch er denselbigen gefänglich eynzuziehen Ursach gehabt/bewiesen habe.

3. Was es für ein Vngehorsam gewesen/vnd woher sich derselbige anfänglich verursachet habe.

4. Ob Zeuge mit Wahrheit sagen vnd bezeugen könne/ auch angehöret / daß N. Articulirte Wort/ nach gefänglicher Erlassung/ daß solches seine alte Mutter wol gedencen solte/ gesagt habe/ Zeugen mit allem Fleiß vnd Ernst zu fragen.

By dem Zehenden Artickel.

1. Ob Ursach seines Wissens/ vnd woher Zeuge den Artickel wahr seyn wisse/ zu fragen.

2. Ob Zeuge eygentlich wisse/ bey Theil des Himmelreichs mit Wahrheit sagen vnd zeugen könne / daß N. der Jünger nach der Zeit / die N. Articulirte Wort/ daß solches seine alte Mutter wol gedencen soll / außgesaget / darauff als fort mit schwerer / schrecklicher Kranckheit angegrieffen vnd geplagt worden sey/ dermassen vnd also/ daß Zeuge auch darauff nicht anders abneimen könnte/

könte / denn daß es demselbigen Angeklagte N. angethan haben müste.

3. Ob nicht wahr/ vnd Zeugen bewust/auch bey seiner Seelen Seligkeit / nicht anders sagen vnd zeugen könne / daß N. der Jünger allererst in die Dritte Woche nach N. gefänglicher Erlassung / wie er von einer Hochzeit widerumb zu Hause gekommen / mit einer beschwerlichen Hauptkranckheit befallen worden ist.

By dem Elfften Artickel.

1. Ob Ursach seines Wissens/ vnd woher Zeuge den Artickel wahr seyn wisse/ bey seinem Ende zu fragen.

2. Ob Zeuge bey seinem geschwornen Zeugen Ende sagen könne/ daß N. des Jüngern gewesene Kranckheit keine natürliche Kranckheit gewesen sey/ sondern damit ein solche Gestalt vnd Gelegenheit gehabt habe / daß es demselbigen von N. angethan seyn müste / auß was Gründen / Vmständen vnd Ursachen/ solches zu vrtheylen / schliessen vnd abzunehmen / Zeugen ganz ernstlich vnd fleissig zu fragen vnd fürzuhalten / damit er sich seiner Seligkeit/ vmb einiges Menschen Ansehung willen/ nicht verlustig mache/ vnd den Richter zu einem vnrechten Vrtheyl verleite.

3. Ob Zeuge für seine Person wisse vnd verstehe / auch bey seinem gethanen Ende für gewiß wol sagen vnd zeugen könne/ daß er eben an derselbigen vbernatürlichen Kranckheit gestorben sey.

4. Ob Zeuge bey seinem geschwornen Zeugen Ende / auch bey Verlust seiner Seligkeit / für gewiß sagen vnd bezeugen könne / daß der Medicus, welcher damals zu des Anklägers Sohn von N. geholet worden / dahin geschlossen/ daß erwehntes Anklägers Sohn dieselbige Kranckheit von bösen Leuten / insonderheit von Angeklagter N. angethan seyn solte.

5. Ob

5. **OB** nicht wahr/das Anklägers N. des Eltern Sohn vor der befallener Kranckheit eine Zeitlang zu vielen Hochzeiten vnd andern Zusammenkünfften vnd Gastereyen hin vnd wider bey den von Adel gewesen.

6. **OB** nicht wahr/das daselbst in solchen Versammlungen vnd Zusammenkünfften auch wol schwere Trüncke/damit Anklägers Sohne nicht weniger als andere vom Adel/wirdt verschonet geblieben seyn. gefallen.

7. **OB** nicht wahr / das derowegen auß solchen schweren Trüncken sich endlich zuletzt auch wol eine schwere vnd tödliche Kranckheit verursacht/erregt vnd zuzetragen haben könne.

8. **OB** nicht wahr/das des Anklägers Sohn N. der Jünger in werender Kranckheit daneben fermer auch auß grosser Häupts Wehetage nicht allewege bey einerley Rede vnd Meynung bis an sein Ende beständig geblieben vnd verharret / besondern von einer auff die andern / vmb böser Bezüchtigung vnd Verdachts halben / die ihm solche Kranckheit angethan vnd schuldig daran seyn sollte/ gefallen.

9. **OB** nicht wahr/ Zeuge auch bekennen muß/das man der halben eygentlich nicht wissen könne / wen man damit beschuldigen kan.

10. **OB** nicht wahr / das man derowegen / auß vngewissem Grunde/auch vnwarhafftigen Ursachen/auß Mißgunst/ Hass vnd Feindseligkeit dahin geschlossen/das man angeklagte N. dar auff beschuldigen vnd bezüchtigen / auch endlich bey derselbigen bleiben vnd verharren wolte vnd sollte.

11. **OB** es nicht wahr/vnd Zeuge bekennen muß/das demselbigen zu Folge die zur Vnschuldt bezüchtigte vnd beargwohnete N. endlich auch Ankläger N. dem Eltern/in seines Sohnes werrender Kranckheit Zwey mahl auff das Schloß geholet / vnd daselbst / welches sich demnach nicht gebüret / beyde von Anklägers Sohn dem Krancken/vnd desselbigen Anklägers Tochter/vnterm Angesichte

Angesichte vnd Leibe so ganz jämmerlich vnd vnerbärmlich zerfrehet vnd geschlagen worden/das sie fast keinem Menschen gleich gewesen/auch derowegen in die Vierzehen Tage hernach zu Bette darnieder liegen müssen.

Beym dem Zwölfften Artickel.

1. **W**her Zeuge solches wisse.

2. **OB** er darbey gestanden / oder sonst gesehen/das N. allwege / wenn die N. zu N. ankommen/ die Flucht genommen vnd davon gelauffen.

3. **OB** nicht wahr / vnd Zeuge bey seinem Eyde bekennen muß/ob gleich N. biswilen ihres Ampts vnd Berufs halben von den francken Frauen in Kindtsnöthen an Artickulirte/vnd andere vmbliegende Dörffer mehr / auch von ihrer Schwester nach N. von N. abgefordert vnd geholet worden/ das doch dem allen vnerwogen / die N. in Erkenntnuß ihrer Vnschuldt gleichwol nichts desto weniger sich nach ihrer Behausung widerumb begeben / vnd von N. niemals einen Fuß verrücket / noch flüchtig worden/ sondern daselbst neben andern allewege öffentlich zu Stege vnd Wege/auch zur Kirchen gegangen.

4. **OB** nicht wahr / Zeuge auch bey seinem Eyde bekennen muß/wenn die N. sich etwan worinn schuldig gewußt hette/das sie zwar alsdann auß Anklägers Hof so offte nicht würde gekommen/ sondern sich darvon würde gemacht haben.

5. **OB** nicht wahr/vnd Zeuge bekennen muß/das derowegen auß solchem allen viel mehr der angeklagten Frauen Vnschuldt/ denn das sie worinne schuldig seyn sollte/ zu spüren vnd abzunehmen sey.

Q

Beym

Bev dem Drenzhenden vnd Bierze-
henden Artickel.

1. Uß was Ursache die N. Artickulirte Wort/das sie nicht davon kommen würde/gesagt/vnd ob Zeuge solche Wort von ihr so eygentlich gehöret.

2. Ob es nicht wahr/vnd Zeuge bekennen muß/das N. nach deme sie gefänglich angenommen / danechst auß Anklägers Befehl zu N. vnangesehen / das dieselbige eine alte vnd francke Frau gewesen/ ganz vnerbärmlich mit Händ vnd Füßen zusammen in eysern Helden geschlossen.

3. Ob nicht wahr/auch wol gläublich/nach dem die alte Frau also beschwerlich vnd vnerbärmlich gefessen/ derowegen zu offermalen. dessenhalben nicht vnbillich als käme sie auß solcher harten Gefängnuß nicht davon/gesagt vnd darüber geklagt.

4. Ob Zeuge Artickulirte Wort von N. vnschuldig Angeklagtin gehöret/vnd was dieselbige hinwider darauff zur Antwort gegeben.

CAPVT IX.

DE CONFESSIOE VENEFCARVM ET MAGORVM CONTRA
confocios eiusdem criminis.

Summæ.

- 1 Confessione Magorum vel Veneficarum contra suorum scelerum socios sociasue non semper credendum.
- 2 Socius criminis nec pro socio, nec contra socium probat.
- 3 Socius criminis in criminibus exceptis de confocijs potest interrogari.
- 4 Dictum socij criminis an faciat indicium ad inquisitionem.

5 Prima

- 5 Prima opinio est eorum, qui statuunt nominationem illam nec ad inquisitionem sufficere.
- 6 Secunda opinio est Iulij Clari.
- 7 Tertia opinio est Iosephi Mascardi.
- 8 Quarta opinio est Caroli Ruini & Rolandi à Valle.
- 9 An dictum socij faciat indicium ad torcuram.
- 10 Iudicis arbitrio relinquitur, qualia esse debent indicia, quæ debent concurrere cum nominatione facta à socio criminis, vt nominatus torqueri possit.
- 11 Quinta opinio Ioannis Bodini.
- 12 Sexta opinio verior & receptior est.
- 13 Nominatio socij criminis vt valeat, quid requiratur.
- 14 Infamis efficitur, qui delictum fatetur.
- 15 Infamis contra aliquem non auditur sine torcura.
- 16 Socius criminis de confocijs debet interrogari generaliter & non particulariter.
- 17 Socius criminis cum omnibus circumstantijs de confocijs interrogari debet.
- 18 Socius verisimilia dicere debet.
- 19 Socius criminis non debet esse inimicus nominati aliàs non probat.
- 20 Nominata personæ debet esse suspecta de crimine Veneficij.
- 21 Socius criminis in assertionem constanter permanere debet.
- 22 An socius iurare debeat, quando complices nominat.
- 23 Veneficis & testibus in mutuis accusationibus & depositionibus discordantibus quid iudici faciendum.
- 24 Confrontatio quid.
- 25 Rei depositio supplicij tempore neminem onerat.
- 26 Moribundi sepe sunt mendaces.
- 27 Neronis crudele factum.
- 28 Gomezij sententia.
- 29 Ioachimi à Beus sententia.
- 30 Iulij Clari sententia.

R 2

31 Cufco.

31 *Auctoris sententia.*32 *Obiectio ex Constitutione Carolina 21.*

I Vm multi hodiè imperiti iudices Magorum & Veneficarum confessioni contra suorum scelerum socios sociasue fidem adhibeant, vt personas delatas absq; vlla vltiori inquisitione capiant. siq; euestigio ad nutum tyrannorum confiteri nolunt, in carcerem detrudant, torturæ, & deniq; Vulcano subijciant. Videbimus iam, quando Veneficæ alias indicant atq; proclamant, vulgò, *wenn sie andere besagen/quænam fides huic nominationi tribuenda sit.* Iudices enim cautè & circumspèctè in his agere debent, ne si vnus aliquis Magus aut Venefica vna alios itidem suorum scelerum socios sociasue confiteatur, ipse vnus alicuius stans testimonio absq; aliarum circumstantiarum consideratione eos protinùs reos esse iudicet atq; condemnet. Qua in re grauitè peccant, vt Ioannes Sichardus præcipuus quondam Germaniæ I. C. in l. 10. num. 3. scripsit, vbi ait: Et hoc notandum est contra iudices maleficiorum, qui vbi audiunt nominari à quodam socios criminis, illicò plenam fidem adhibent, qua in re grauitè peccant. Et testatur experientia, quòd multæ Veneficæ in confessionibus earum, illustres sæpè & innocentes personas, spe impunitatis, aut ex mero odio saltem indicauerint. Nam cum ipsis propter atrocissima scelera moriendum sit, etiam aliorum perniciem quærunt. *Sie sehen gern / wenn sie brennen müssen / daß auch die ganze Welt verbrennt.* Diabolus siquidem, ad cuius nutum viuunt & cuncta faciunt, ab initio homicida & mendax est, nihil nisi interitum hominum quærens. Ad quæstionem igitur principalem quod
2 attinet. Sciendum socium criminis, nec pro socio nec contra socium probare l. fin. vbi Honorius & Theod. Imppr. Nemo tamen sibi blandiatur obiectu cuiuslibet criminis de se in quæstione

one confessus, veniam sperans propter flagitia adiuncti, vel pro
communione criminis consortium personæ superioris optans,
aut inimici supplicio in ipsa supremorum suorum sorte satian-
dus, aut eripi se posse confidens, aut studio aut priuilegio nomi-
nati: cum veteris iuris autoritas de se confessos, ne interrogari
quidem de aliorum conscientia sinat. Nemo igitur de proprio
crimine confitentem, super conscientia scrutetur aliena. Et l.
16. Modestinus inquit: Is, qui de se confessus est, in caput alio-
rum non torquetur. D. de quæstio Speculator de teste. §. 1. nu.
37. Oldendorpius de testibus regula 8. Iosephus Mascardus de
probation. vol. 3. conclus. 1311. num. 1. vbi hanc communem
Doctorum sententiam esse dicit, allegando ibidem vltra 50.
Doctores. Iustus Reuberus Cancellarius Electoris Palatini in
tractatu de testibus num. 100. Bursatus conf. 239. volum. 3. An-
tonius Gomezus variarum resolutionum Tom. 3. cap. 11. num.
16. Ad ferri potest duplex ratio. Vna, quia adest affectio erga so-
cium eiusdem criminis. Secunda, quia iam est infamis, cum sit
confessus delictum, vt Iacob. Menoch. de arbitr. iudic. quæstio.
lib. 2. cent. 5. casu 474. ait. Porrò à supra dicta regula excipiuntur 3
crimina excepta, in quibus socius criminis potest interrogari
de consocijs. Vt in crimine læsæ maiestatis diuinæ & humanæ,
Simonix, conspiracyonis seu coniurationis, sacrilegij assassini,
falsæ monetæ, lenocinij, &c. Iacobus Menochius allegato loco
à numero 27. vsq; ad 40. vbi vide. Et deniq; in veneficijs & ma-
gicis artibus l. fin. C. de malef. & mathe. Oldendorpius, Gome-
zius, Mascardus allegatis locis. Sed iam quæritur. Quam fidem 4
faciat nominatio Magi vel Veneficæ, an ad vltiorem inquisi-
tionem, an ad torturam? De hac quæstione variæ sunt Dd. opi-
niones & sententiæ. Prima est eorum, qui existimant nomina- 5
tionem socij criminis nec ad inquisitionem formandam, mul-
tò minùs ad torturam indicium facere Ioan. de Amicis conf. 59.
Ludouic. de Gozad. conf. 2. nu. 21. Similiter etiam recentiores
Q 3 consu-

consulentes loquuntur Calaphatus consil. 93. num. 5. & 6. in 2. volum. cons. crim. Ioannes Baptista de Plotis cons. 131. num. 3. in 1. Tom. cons. ad cons. crimi. Vide quoq; Iosephum Mascard. de probat. vol. 3. conclus. 1311. nu. 9 vbi plures adducit. Secunda opinio est eorum, qui dicunt, dictum Socij criminis sufficere ad inquirendum, id est, ad assumendum alias informationes contra eum, qui ab ipso nominatur. Iul. Clar. q. 2. vbi hanc conclusionem intelligendam esse voluit, vt procederet, siue talis delinquens illum socium nominauerit ad interrogationem iudicis, ipsum in genere interrogantis, an in maleficio committendo aliquis alius interuenerit, siue etiam illum sponte sua nominauerit, dum contra se examinaretur, puta, quia postquam confessus est, se Titium occidisse, iudex iubeat illu narrare, quomodo occiderit, & ipse dicat, tali die ipse & Petrus, tali & tali modo illum occiderunt. Nam vtroq; casu talis nominatio aperit viam iudici ad inquirendum & assumendu alias informationes contra Petrum nominatum, etiam si prius contra ipsum nihil aliud esset in processu. Neq; putat Clarus faciendam esse aliquam differentiam, an simus in criminibus exceptis vel non. Nam etiam in criminibus non exceptis credit, quod faciat indicium ad inquirendum. Tertia opinio fuit Iosephi Mascardi supra allegato loco n. 14. vbi scribit: Verum, vt in hac tota re meam sententiam proferam atq; aperiam, sic distinguendum arbitrarer, vt in casibus non exceptis a regula, & conclusione quam supra posuim, socij criminis nec indicium faciat ad inquisitionem, nullis alijs concurrentibus. Si vero alia iudicia concurrant, animaduerti oportero arbitror cuiusmodi tale indicium sit: Nam si leue sit, & parui momenti ad inquisitionem, si leuissimum, nec ad eam quidem, si vrgens & magnu, etiam ad torturam sufficere dicendum est sic, vt ex qualitate adiuncti iudicij fidem socij, vel augeamus, vel minuamus. Hactenus Mascardus. Quarta opinio fuit eorum, qui scripserunt socium criminis in culpando vel accu-

sando

sando socios eiusdem criminis nullum facere indicium nisi in casibus exceptis siue sponte deposuerint, siue a iudice interrogati fuerint, cum non debuerint interrogari. Et hanc tanquam magis communem approbat & amplectitur Carol. Ruin. cons. 147. n. 1. & 5. Roland. a Valle cons. 73. n. 2. t. 1. Caeterum Clarus existimauit contrariam opinionem magis communiter approbari, eo enim casu dictum socij istius non esse tanquam dictum testis, sed tanquam denunciatoris vel notificantis, qui tantummodo aperit viam iudici ad inquirendum, & Ruini sententiam procedere in casu suo, scil. ad formandam inquisitionem. Nam alia ratio est, secundum illum, inter fundandam vel incoandam inquisitionem (in quo casu Ruini dictum non intelligeretur) & inter formandam & transmittendam inquisitionem, seu libellum criminalem contra socium nominatum, ita vt teneretur personaliter comparere & defensiones suas facere. Propterea in casibus non exceptis, non esse sufficiens indicium ad formandam inquisitionem, in alijs vero exceptis esse sufficiens. Et hanc esse communem Doct. sententiam, nec Roland. clare explicare, an simpliciter ad inquirendum, an autem ad transmittendam inquisitionem dictum socij eiusdem criminis sufficeret. Hac Clarus. Sed Ruini & Rolandi opinionem tanquam magis communem sequitur Laurentius Kirchouius commun. conclus. centur. 7. conclus. 54. vbi ait: Hinc Ruinus & Rolandus videntur illam sententiam tanquam communiorum rectius sequi, quod in casibus non exceptis nullum faciat confessio socij criminis indicium ad inquirendum, neq; ad procedendum, siue sponte deposuerit, siue a iudice rogatus fuerit, cum non debuerit interrogari, non distinguendo inter illa capita, quod ibi differentia esse debeat, inter fundandam vel incoandam inquisitionem, & inter formandam & transmittendam inquisitionem cum Dec. post alios expressè illis verbis (ad inquisitionem fundandam) vsus fuerit, & nullam vbiq; distinctionem addiderit.

Et in

Et in fine. Cùm igitur ipsi Doctores, vbiq; sine distinctione locuti fuerint, putarem hanc sententiam generalem, communẽ admittere oportere sine distinctione, & Rolandum, quem admodum nec Ruin. nec alij antea distinxerunt, non oportuisse distinguere, de qua distinctione mentionem facit Clar. in d. quæstio. 21. ver. retenta. & versic. Si verò quæris, & Ruinum, & Rolandum, benè locutos esse. Hactenus Kirchouius. Sed dubium maius est, an nominatio Veneficæ faciat indicium & fidem, vt persona nominata possit subijci torturæ. Et prætermissa disputatione dicendum ex recepta Doctorum sententia, non facere sufficiens indicium ad torturam, nisi alia concurrant indicia, Iacobus Menochius, Laurentius Kirchouius, Iulius Clarus allegatis locis, Dionysius Gothofredus in l. fin. C. de accusat. vbi eruditè & rectè scribit, vt vt sit sufficit criminis confessio ad maiorem inquisitionem sociorum habendam, non ad diem præcisè eis dicendum aut quæstionem habendam, nisi in casibus & criminibus exceptis & alijs, concurrente tamen aliqua alia suspitione. Verum adhuc suboritur dubitatio, qualia hæc indicia esse debeant, quæ concurrere debent cum nominatione facta à socio criminis, vt nominatus possit torqueri. Iacobus Menochius num. 47. & Iosephus Mascardus num. 53. allegatis locis. Iudicis arbitrio relinquendum esse dicunt, quæ sufficientia indicia censeantur ad torquendum. Quinta opinio fuit Bodini, qui lib. 4. cap. 2. ita scribit: Magi tamen conrei socios eiusdem criminis accusantes aut dicentes in eos testimonium, maximè verò si plures fuerint, probationem satis firmam afferunt ex qua damnentur rei. Nemo enim est qui nesciat non alios quàm Martinos testari posse, vt illi coetibus quos adeunt de nocte interfuerint. Cæterum verior & receptior sententia est, quam etiam communis Iudiciorum Germaniæ vsus obseruat hodiè nominationem consocij criminis facere indicium & ad vltiorem inquisitionem, & ad torturam, præcedentibus quibusdam indicijs

dicij & circumstantijs non tantum in criminibus exceptis, sed etiam in non exceptis. Carolus V. in Constitutionibus crimin. cap. 29. 30. & 31. vbi ad indicia communia ad torturam non tantum in criminibus exceptis, sed etiam non exceptis, refert nominationem consocij criminis sub Rubr. *Gemeine Anzeigung/ der jegliche allein zu peinlicher Frage anugsam ist. So ein Obertwundener Missethäter/ der in seiner Missethat Helfer gehabt/ sein mandt in der Gefängnuß besagt/ der ihm zu seiner geübten/ erfunden Missethaten geholffen habe/ ist auch ein Argwöhnigkeit wider den Besagten/ so fern bey solcher Besagung nachfolgende Umstände vnd Ding gehalten vnd erfunden werden.*

Erstlich/ daß dem Sager die beklagte Person in der Marter mit Namen nicht fürgehalten/ vnd also auff dieselbig Person sonderlich nicht gefragt oder gemartert worden sey/ sondern daß er in einer Gemein gefragt/ wer ihm zu seiner Missethaten geholffen/ den Besagten von ihm selbst bedacht vnd benannt habe.

Im Andern/ gebüre sich/ daß derselbige Sager gar eygentlich befragt werde/ wie/ wo vnd wenn ihm der Besagte geholffen/ vnd was Gesellschaft er mit ihm gehabt hab/ vnd in solchem soll man den Sager fragen/ alle mögliche vnd nottürfftige Umstände/ die nach Gelegenheit vnd Gestalt jeder Sach/ allerbest zu nachfolgender Erfindung der Wahrheit dienstlich seyn mögen/ die allhie nicht alle geschrieben werden/ aber ein jeder Fleißiger vnd Verständiger selbst wol bedencken kan.

Im Dritten/ gebüret sich zu erkunden/ ob der Sager in senderer Feindschafft/ Unwillen oder Widerwertigkeit mit dem Besagten stehe. Denn wo solche Feindschafft/ Unwillen oder Widerwertigkeit öffentlich wer oder erkündiget würde/ so were dem Sager/ solcher Sag/ wider den Besagten nicht zu glauben/ er zeiget denn deshalb sonst so gläublich/ redlich Ursach vnd Wahrzeichen an/ die man auch in Erkündigung erfünde/ die ein redliche Anzeigung machen.

R

Im

¶ *Im Vierden / das die besagte Person also argwöhnig sey / das man sich der besagten Missethat zu ihr versehen möge.*

¶ *Im Fünfften / so soll der Sager auff der Besagung beständig bleiben.* Si quis conuictus malefactor, qui delicti sui adiutores habuit, quempiam carceribus vincitus indicauerit ac diffamauerit, cuius opera in admissio atque euiecto delicto usus erat, suspicionem quidem & hoc parit aduersus diffamatum, saltem ubi sequentes circumstantiae & particulae isti denunciationi conformes fuerint, adeoque constiterint. Primum, ne delatori seu indici diffamata seu accusata persona, durante cruciatu, nominatim proponatur, aut de eadem priuatim rogetur seu torqueatur, sed ut in genere interpellatus, quis nam sibi in delicto parando adiutor adminiculoque fuerit, sponte sua quem velit commemoret indicetque. Deinde, par est ac conuenit, ut ille idem index & delator, seu (ut nostri dicunt) inculpator accuratè interrogetur, quomodo, ubi & quando sibi notatus ac diffamatus ille adfuerit, & quos comites aut socios secum habuerit. Suntque in hoc a delatore circumstantiae omnes & necessariae, quam diligentissime exquirendae, quae pro conditione & qualitate cuiuslibet causae omnium maxime, dein ad eliciendam inuestigandamque veritatem conferunt, nec hoc loco omnes percenseri possunt, sed eas diligens quisque ac prudens magistratus seu iudex apud se ipse expendat. Tertio conuenit explorare, num indicans seu denunciatus, vel inculpator in priuata aliqua inimicitia, simultate aut dissidio cum delato existat. Nam si eiusmodi inimicitia, simultas aut discordia manifestaretur, aut ex inuestigatione seu inquisitione liqueret, esset quidem istiusmodi indicationi denunciatoris contra infamatum nequaquam adhibenda fides, praesertim ubi non probabiles alioqui legitimaque rationes & argumenta propterea adduceret, quae explorata, iusta legitimaque signa atque indicia constituerent. Quarto, delata persona adeo suspecta sit oportet, ut de ea indicati delicti vehemens sit opinio.

Quinto,

Quinto, denunciator seu inculpator indicationi suae inhaereat, & constans in eadem adserenda sit. Ex hoc capitulo colligimus sex requisita, ad hoc ut nominatio consocii criminis fidem faciat. Primum est, ut nominatio illa facta sit in tortura, verbi gratia *In der Marter*. Ratio est, quia talis socius nominans alium consocium iam est infamis propter delicti confessionem a se factam, sed infamis contra aliquem non auditur sine tortura, c. Illi, qui, s. q. 5. Menochius nu. 50. Mascardus nu. 38. allegatis locis. Secundum requisitum est, quod Veneficæ vel rei non debeant interrogari a iudice de socijs particulariter in specie seu de indiuiduo, de Caio vel Sempronio, sed generaliter, qui fuerunt eius socij in delicto. Textus hic in verbis: *Vnd also auff die Personen nicht gefragt / sondern das er in einer Gemein gefragt.* Ea est ratio, quia si indiuiduo fieret interrogatio esset potius quaedam suggestio. Antonius Gomezus variarum resolutionum Tom. 3. cap. 11. num. 17. VVesenbecius de quaest. num. 11. ubi ait: Itaque videre quotidie licet, fures ac latrones, decreta his quaestione, etsi non principaliter, tamen secundario, & per consequentiam de complicibus sociisque interrogari. Tertium requisitum est, ut inculpator accuratè cum omnibus circumstantijs interrogetur, quo in loco, quo tempore, consocius sibi adfuerit, quos consocios secum habuerit. verbi gratia *Zum Andern gebüret sich / das der Besager gefragt werde / wie / wo vnd wenn Ihme der Besagte gehoffen.* In his omnibus sagaci coniectura opus est, ac circumstantiae omnes ac singulae diligenter expendendae, ex quibus signa sumuntur & indicia. Sunt autem, ut summam dicam, circumstantiae, quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando. Commemorantur & aliae à Placentino: Persona, locus, tempus, qualitas: titulo septimo libelli sui de accusationibus. Nam per signa his circumstantijs implicita colligitur, num quis torqueri iure possit ac debeat, nec ne: idque fit plocum, quem Rhetores comprehensionem vocant, ut videre est

R 2

apud

- 18 apud Zasium in commentarijs Rhetoricis ad Heren. Requiritur enim vt socius nominando confocium dicat verisimilia, possibilis & vera, aliàs ei fides nulla adhibetur. Mascardus num. 45. & Menoch. num. 88. Quartum requisitum est, vt iudex inquirat, num habeat inimicitiam vel priuatam simultatem cum delato, & an vltionis studio aliquem indicauerit ibi in verbis:
- 19 *Ob der Sager in sonderer Feindschafft.* Si enim reus inquisitus esset inimicus confocij, tunc fidem nullam penitus faceret. Grammaticus conf. 38. num. 3. & Gigas in tractatu de crimin. læsa maiest. cap. 7. num. 6. Quintum requisitum est, vt iudex inquirat, num delata Venefica fuerit suspecta & diffamata de crimine Veneficij à vicinis & fide dignis viris. *vers. Vnd in solchen ist sonderlich auch ein Aufsehens zu haben / vnd zu erfahren den guten oder bösen Stande / vnd Leumuth des Besagten / vnd was Gemeinshafft oder Gesellschaft er mit dem Besager gehabt hat.*
- 20 *be.* Sextum requisitum est, vt Venefica constanter in sua assertione permaneat. *vers. Auff der Besagung beständig bleib.* Nam perseverari in confessione opus est, vt necessaria fiat probatio.
- 21 *Ad hæc requisita D. d. addunt adhuc vnum, quod nimirum, qui nominat confocium criminis, iurare debeat se vera fateri & nominare.* Ita scripsit Marsilius in Pract. crimin. §. diligenter num. 62. & multis sequentibus, quo loci ait, hoc esse valde singulare, & se aliàs obtinuisse. Concordat text. d. c. *vers. Zum Sechsten* ibi. *Der seinem Eyde beihewret.* His requisitis concurrentibus, nominatio confocij criminis non solum indicium facit ad inquisitionem, sed etiam ad torturam, non solum in criminibus
- 22 exceptis, sed etiam non exceptis. Porro notandum quando Veneficæ in mutuis delationibus discordant, tunc poterit ambas de discordantijs primò separatim, mox coniunctim interrogare. Et si eas in subdolis commentis siue fictionibus persistere comperiat, neq; vllis alijs modis veritatem indagare potest, mandat simul vtramq; alterius in conspectu mutuo torqueri
- (quod

(quod nos recepto magis quàm Latino vocabulo confrontati-
onem nominamus quasi fronte ad frontem) similem quoq;
confrontationem exercet iudex quoties duo testes in materia
criminali disconueniunt, ita vt alter suspectum accuset, alter ex-
cuset, Iodocus Damhouderius in Pract. crimin. ca. 47. Pro con-
clusionem notabitur quod Veneficæ depositio supplicij tempore,
Wenn die Zäuberin auff die Besagung bestirbt / neminem oner-
at textus elegans in l. 3. §. 1. D. ad S. C. Sylleia. Vbi si quis mori-
ens dixisset à seruo vim mortis illatam esse sibi, dicendum est,
non esse credendum Domino, si moriens hoc dixit, nisi potue-
rit & probari. Nec obstat si obijceretur: tamen qui sunt mori-
bundi dicunt veritatem: nam respondetur sæpè etiam mori-
bundos esse mendaces Sichardus in l. Auth. Sed nouo iure l. 3.
C. de seruis fugiti. num. 15. Neq; enim omnis moriens est Ioan-
nes Euangelista secundum tritum apud Iureconsultos prouer-
bium. Sic Nero intimos & familiares quosq; curauit interfici
ex sermone morientium, qui tamen nihil aliud inter morien-
dum spectabant, quàm vt de aduersarijs vltionem sumerent.
Disputant Dd. vtrum hæc depositio indicium faciat ad inquisi-
tionem vel ad torturam. Antonius Gomezus variarum reso-
lutionum Tom. 3. cap. 13. num. 17. existimat non esse sufficiens
indiciam ad torturam, verba eius sunt: Et hoc procedit, vt ha-
beat locum, etiam si defunctus à quo emanat confessio, sit bo-
næ opinionis & famæ, & ille contra quem fit confessio sit vilif-
simus & infamis, vt seruus, vt apertè patet & probatur ex allega-
ta l. 3. Item etiam in tantum hoc est verum, vt talis confessio de-
functi non sit sufficiens indicium ad torturam. In eadem quoq;
sententia est Ioachimus à Beust præceptor meus super l. admo-
nendi, de iure iurando, vbi sic scribit: Sola confessio moribundi
non est sufficiens indicium ad torturam, etiam si *evχρησθη*, vel
etiam iuramento suam confessionem confirmauerit. Quia est
testis in propria causâ, & quidem inimicus & vnicus, & facile
potest

potest errare, præcipuè quando in rixa aliquid perpetratum est. Vnde opinio Hippol. de Marf. quod scilicet confessio vulnerati faciat indicium ad torturam, si talis in mortis articulo sit in plenitudine sui intellectus, & homo bonæ conditionis, vitæ & famæ, & tale delictum non possit per alios probari, vt per eum in §. Pract. crim. §. diligenter num. 131. hodiè reprobatur, vt multis argumentis ostendit Blanc. in repetit. l. fin. n. 393. cum seq. D. de quæst. Iulius Clarus q. 21. n. 14. concludit. Depositionem hanc nec ad capturam, nec ad torturam sufficere, sed solummodò ad inquisitionem. Quanquam & hoc controuertitur. Emanuel Suaretz in litera A. nu. 278. In hac opinionum diuersitate ego existimo depositionem Veneficæ vel rei resipiscens, supplicij tempore, concurrentibus alijs adminiculis fidem facere, non solum ad inquisitionem, sed etiam ad torturam, ne dicamus, resipiscentem immemorem esse æternæ salutis. c. 25. Von gemeinen Argwohnen vnd Anzeigen/ etc. vers. Zum Sechsten/ so ein Verleser oder Beschädigter auß etlichen Ursachen jemandt der Missethat selbst zeiget/ darauff stirbt. Iosephus Mascardus de probatio. volu. 1. conclus. 144. nu. 3. Iacobus Menochius de præsumptio. lib. 1. quæst. 89. Quando verò indicia alia non adsunt, sed sola morientis resipiscens assertio, tunc existimo depositionem illam indicium tantum esse ad inquirendum. Si verò mortem obstinatus oppetat, vt multi faciunt, ab auditione verbi Dei abhorrentes, tunc statuo illius dicto minimè adhaerendum, sed omninò reiiciendum esse. Sed obstat supradictis Carolina Constitutio 21. vbi expressè prohibetur, ne aliquis ex denunciatione Maleficorum & Magorum capiatur & torqueatur: imò vt tales si quid præsumpserint debitis pœnis subijciantur, statuitur. Respondeo. In hac constitutione Imperator loquitur de illis Magis & Ariolis, qui ad quæsitæ auctores furti, vel maleficiorum indicant, vt ecce. Perdidit aliquis aureum annulum, vel alicui maleficio inficitur vacca, accedit is ariolum, ab

coq;

eoq; petit indicari sibi auctorem furti vel maleficij, idq; Ariolus facit. Iam quæritur. Vtrum ex tali denunciatione Magi, nominatus capi & torqueri possit, & respondet Imperator, quod non, quæ decisio iuri communi consona est l. 15. §. 13. D. de iniurijs. At in nostro casu longè diuersa est ratio. Veneficæ enim denunciant facta complicum in eodem loco & tempore, vbi simul sortilegium commiserunt, & hominibus ac pecoribus suis veneficij damnum intulerunt.

CAPVT X.

DE CONFSSIONE MAGORVM
VEL VENEFICARVM
in tortura.

Summæ.

- 1 Omnes illud antiquum obseruant, si fecisti, nega.
- 2 Reipublicæ interest, ne delicta maneant impunita.
- 3 Quando alia probationes desunt, tunc iudex legitimis precedentibus indicijs Veneficam torturæ subijcere potest.
- 4 Quæstioni non semper nec tamen vnquam fides esse adhibenda.
- 5 Historia de quorum sacrificulo.
- 6 Verba Ciceronis.
- 7 Historia quæ in Archiepiscopa Bremensi accidit.
- 8 Historia quæ in ciuitate N. accidit.
- 9 Iudex ad torturam procedere non debet, nisi reus multis indicijs fuerit oneratus.
- 10 Indicium ad torturam sufficiens, quomodo Germanicè nominetur.
- 11 Iudices in dubijs peritiores consulere debent.

- 12 Confessio metu tormentorum facta nullis precedentibus indicij consentienti non praeiudicat.
- 13 Primum indicium ad torturam in hoc delicti genere recensetur.
- 14 Venefica fugiens ante inquisitionem vel accusationem an de crimine sit suspecta.
- 15 Venefica fugiens post inquisitionem factam metu carceris non est suspecta.
- 16 Demosthenis verba.
- 17 Mina Veneficarum faciunt indicium ad torturam.
- 18 Conuersatio frequens cum Magis facit indicium ad torturam.
- 19 Confessio Veneficarum extraiudicialis facit indicium ad torturam.
- 20 Error Ioannis Bodini.
- 21 Communis D d. opinio est, confessionem extraiudiciali tantum indicium facere ad torturam & non ad condemnationem.
- 22 Vt confessio Venefica extraiudicialis valeat requiritur primo vt sit verisimilis.
- 23 Secundo requiritur quod facta sit serio & non iocose.
- 24 Tertio vt sit confessio specialis.
- 25 Quarto vt sit probata testimonio duorum testium.
- 26 Si Venefica Diabolum inuocauit, indicium est ad torturam.
- 27 Quando Venefica visa est puluerem vel sortem super gregem pecorum iniicere, indicium est ad torturam.
- 28 Quando Venefica suspecta in domo alterius deprehenditur, & subitus morbus paulo post aliquem opprimit, indicium est ad torturam.
- 29 Quando in adibus diffamata Venefica reperitur olla impleta bufonibus, indicium est ad torturam.
- 30 Testimonium vnus testis omni exceptione maioris indicium est ad torturam.
- 31 Testis omni exceptione maior quis dicatur.
- 32 Fama vehemens cur sit indicium ad torturam.

- 33 Verba Venefica suspecta dum comprehenditur indicium faciunt ad torturam.
- 34 Historia de Besso parricida.
- 35 Lex natura de Regibus & Tyrannis sumit supplicium.
- 36 Modus torturae arbitrio iudicis permittitur.
- 37 Quidam Veneficis pilos ab omni parte corporis abradendos censent.
- 38 Historia mirabilis de quadam Venefica.
- 39 Quidam Rei ne dolores torturae sentiant solent versus sacros pronuntiare.
- 40 Superstitiosum remedium Grillandi recensetur ad eruendam veritatem.
- 41 Tortus si crimen confessus fuerit de eius circumstantijs interrogatur.
- 42 Iudex inquirere debet, vtum Venefica vera dixerit nec ne.
- 43 Forma pronuntiandi, quando non certo constat de delictis confessis.
- 44 Si reus falsa dixerit iterum torquendus.
- 45 Venefica si reuocauerit confessionem factam in tortura, nec iustas negandi causas habet, iterum torqueri debet.
- 46 Reus si probabilem errorem suae confessionis allegauerit & probauerit, tortura denuo subijci non debet.
- 47 Venefica si in confessione tormentis extorta perseuerat, condemnabitur ex ista confessione.
- 48 Renouatio torturae non sufficit, si tortura esset indebitè iuste facta vel confessio non est verisimilis.
- 49 Nulla dignitas Magos a tortura excusat.
- 50 Venefica si aliquoties fidibus examinata confiteatur, & postea soluta reuocet, absolueda est.
- 51 Persona torta & in sua confessione innocentiae perseuerans absolueda.
- 52 Vtrum indicia ad torturam sufficientia sunt purgata, arbitrio iudicis permittitur.

- 53 *Pœna iudicis indebitè torquentis.*
54 *Tortura quomodo probetur.*
55 *Forma libelli supplicis innocenter tortæ.*

Hæc est omnium hominum etiam infanti-
um natura, ut cum omnes norint, non peccandū,
pœnam tamen peccati vel delicti, nemo ferre,
ideoq; non nisi conuictus delictum fateri velit, sed
omnes antiquum illud obseruent: Si fecisti, nega, ea spe freti,
quòd, quia forte nemo perpetrato delicto interfuerit, qui cōtra
illos testimonium ferre possit, per defectū probationis contra
2 ipsos faciendæ, facile possint euadere. Cū verò Reipublicæ in-
3 ter sit, ne delicta maneant impunita; ideò pro eruenda & inda-
ganda veritate, quando aliæ probationes defunt, & Veneficæ
monitæ sponte peccata sua fateri nolunt, potest iudex eas legiti-
4 mis præcedentibus indicijs torturæ subijcere. At hic certè sum-
ma prudentia opus erit. Quæstioni enim non semper, nec tamē
nūquam fides adhibenda, etenim res est fragilis. Nam in tormi-
nibus mentitur, qui pati multa potest, mentitur, qui nihil pati
potest: dum hic non vult fateri, quæ fecit, alter plura fatetur se
perpetrasse, quàm vnquam vel per somnium cogitauit l. i. §. 23.
D. de quæst. At quid sentiendū quæso, de mulierculis illis, quas
Lamias nominamus, quæ ea se fecisse aiunt, quæ in rerum natu-
5 ra sunt nusquam? Refert VVierus huius rei memorabile exem-
plum. In monasterio quodā omnes monachi ex vino pessimo
& pendulo, quo nimium sese ingurgitauerant, ad vnum infra
annum ferè perierunt. Sacrificulus quidam persuasit prædecef-
sori cuidam, in causa esse pauperulam quandā aniculam, quæ
certis sub gradibus posuisset præsentissima Veneficia, vbi mona-
chis semper esset in choro standum. Quid multa? Creditum est
impostori, coniectaq; est misera anicula, Vulcano litanda, in
vincula. Statuit veterator ille ciuibus diem, quando locus esset
ab omni-

ab omnibus perlustrandus. Conuenerunt statuto die multi
mortales: euolutoq; lapide mira manuum celeritate è mani-
cis eius quædam emortuæ ranæ, lacertæ quas è campis in hunc
vsum selegerat, ac limaces ceciderunt in foueam. Fuissentq;
hæc omnibus credita, condemnataq; ad ignem fuisset anicula,
nisi vir quidam acri iudicio fucum ac stropham sagacibus ocu-
lis considerasset: qui tandem effecit, ut tota tragico comœdia
in fumum euanesceret: parumq; abesset, quin præstigiator
cum suis quisquilis putribus ouis à pueris & colu à mulierculis
impeteretur. Hinc Cicero lib. 2. de inuentione. Dolori, id est, 6
quæstioni credi non oportet, quod alius alio sit reticentior in
dolore, quòd ingeniosior ad comminiscendum. Autor ad He-
rennium 2. Dolorem fugientes multi in tormentis ementiti
per sæpè sunt, moriq; maluerunt falsum fatendo, quàm infici-
ando dolere. Cicero in Partitionibus. Hinc illud Fabij, mentie-
tur in tormentis, qui pati potest, mentietur etiam, qui pati non
potest. Referam vnum atq; alterum exemplum. In Archiepi- 7
scopa Bremensi castello N. vidua adhuc iuuenula cohabitabat
filio suo in matrimonio iam viuenti. Hæc cum aliquoties cum
filij sui seruo domestico consuesceret, filiusq; eam instanter, sed
frustrà admoneret, & ab isto scelere desisteret. Redit aliquando
filius ex templo domum, cum cū famulus vidisset ex cubicu-
lo, vbi cum matre fuerat, aufugit. In fuga Dominus cum perse-
quitur, & flagello pileum serui de capite illius deiecit, at seruus
elapsus & 12. miliaribus à pago isto distantibus alteri Domino
famulatur. Cū autem parentes serui filium quærerent & Do-
minum propterea alloquerentur, hic rem gestam cum omnib;
circumstantijs ordine narrauit, addendo, pileum quidem ipsius
adesse, vbi verò iam locorum filius viuat se ignorare. Hoc re-
sponso pater non contentus cum propter suspicionem amissi
pilei apud iudicem homicidij accusat. Iudex ilicò absq; vltiori
inquisitione statim Dominum innocentem torturæ subiecit,
S 2 vbi

vbi præ nimio dolore & cruciatu fatetur, se seruum interfecisse, & cadaver in Visurgim præterfluentem coniecisse. Tandem cum ad locum supplicij deduceretur innocens, & à pastore vt veritatem liberè profiteretur admonitus fuisset, respondit, seruum non interfeci: At quid iuuat veritatem dicere, interfeci eum. Et ita sub Carnifice piè mortuus est, tandem seruus & pater deprehensi poenas vicissim meritas dederunt. In ciuitate N. superioris Germaniæ, cum duo adolescentes opifices peregrè proficiscerentur, redit vnus breui domum cum alterius vestitu inuicem permutato. Parentes & amici absentis statim ex mutatione vestimentorum, filium à redeunte interfectum colligentes, illum apud eius loci iudicem homicidij accusant. Hic statim accusatum absq; vltiori inquisitione in custodiam cõijcit. Et cum factum accusatus constanter negaret, torturæ subiicitur, vbi præ nimio cruciatu se consocium interfecisse, vestimenta eius abstulisse, suaq; in hospitio consumpsisse confiteatur. Quare tandem condemnatus rotæ imponitur, vbi vitam cum morte piè commutauit. Præteritis aliquot diebus socius itineris saluus & incolumis aduenit. In huius rei perpetuam memoriam & iniquissimæ condemnationis signum, ibidem in templo effigies hominis rotæ impositi saxo incisa est, quæ in hodiernum vsq; diem conspicitur. Ad torturam enim non est procedendum, nisi multis indijs oneratus, & vt inquit Vlpianus argumentis penè conuictus sit reus, l. i. §. i. l. 18. §. i. l. 20. l. fin. D. de quæstio. In criminalibus enim apertissimæ & clarissimæ debent adesse probationes & luce meridiana elariores. L. Sciant cuncti, 25. C. de prob. Quæ lex verborenius Canonifata est, in c. Sciant cuncti, 2. quæst. 8. Concordat c. 6. Constitutio. crimin. Darzu soll auch ein jeder Richter in diesen grossen Sachen / vnder peinlichen Frage / so viel möglich / vnd nach Gestalt vnd Gelegenheit einer jeden Sachen beschehen kan / sich erkundigen / vnd fleissig nachfragens haben / ob die Wissethat / darumb er angenommen /

men / berüchtiget vnd verdacht / auch beschehen sey oder nicht / wie hernach in dieser vnser Ordnung fermer erfunden wird. Debet autem quilibet iudex in huiusmodi capitalib⁹ causis priusquam ad torturam procedat, quantum fieri potest, & pro conditione ac natura cuiuslibet causæ acrem & diligentem habere ac facere percuntationem & inquisitionem, an maleficium hoc, propter quod reus apprehensus, diffamatus, ac suspectus est, etiam admissum & patratum sit, nec ne: quemadmodum ex hac nostra constitutione infra latius patebit. Concordat c. 20. his verbis: *Wo nicht zuvor redtlich Anzeigung der Wissethat / darnach man fragen wolt / vorhanden vnd beweist würde / soll niemands gefragte werden.* Torturam omnem præcedere debent legitima maleficij, de quo quæritur, indicia: quæ vbi defuerint, nemo torqueatur. Indicium autem ad torturam sufficiens Germanicè dicitur *redtlich Anzeigung* / quod comprehendit etiam *redtlich Wahrzeichen / Argwohn / Verdacht vnd Vermuthung* / quæ paria sunt artic. 19. cuius hæc sunt verba: *Wo wir hernachmals redtliche Anzeigung melden / da wollen wir allewegen / redtliche Wahrzeichen / Argwohn / Verdacht vnd Vermuthung auch gemeint haben / vnd darmit die vbrigen Wörter abschneiden.* Vbi cunq; in sequentibus loquemur aut ponemus verbum hoc, legitima indicia, significare quoq; volumus legitima signa, suspensiones, præsumptiones, reseratis reliquis dictionibus. Laudanda est certè horum populorum consuetudo, qui sententias tam in criminalibus, quam civilibus, non nisi ex præscripto facultatis luridicæ & Dd. ferunt. In dubijs namq; & obscuris quæstionibus, iudex peritiores consulere iubetur. Nouel. 82. §. pen. & Nou. 113. §. 2. concordat c. 7. constit. Carol. *So die Vrtheyler in bestimpter Erkenntnuß zweiffelich würden / ob des fürbrachten Argwohns vnd Verdachts zu peinlicher Frage gnugsam were oder nicht / so sollen sie deshalben Raths bey der Oberkeit suchen.* Idem iudices vbi in declaratione sua dubitauerint, suspensiones

eiusmodi ac præsumptiones sufficiant ad tormenta, nec ne,
12 consilium petant. Quapropter confessio facta metu tormentorum, indebitè & nullis legitimis præcedentibus indicijs, confitenti non præiudicat, nec ex ea reus potest condemnari, etiam si millies & iudicialiter sit ratificata, l. pen. & ibi Bart. D. de quæstio. Rolandus à Valle conf. 31. num. 8. & 11. Bruno. à Sole in conf. suo crimin. num. 158. 159. & 160. Mynsing. obs. cent. 5. obs. 23. vbi ait. Et prædicta obseruanda sunt diligenter nostro tempore aduersus magistratus, qui sine præcedentibus indicijs contra captiuos quandoq; statim ad torturam properant, & si reus extra torturam ratificet id, quod metu tormentorum confessus, antea fuit, mox eum condemnant: imò tales iudices puniendi sunt, cum innocentes censeantur damnare. Concordat d. c. 20. *Vnd ob auch gleichwol auß der Mæreer die Missethat be-
kannt wûrde / so sol doch der nicht glâubt / noch jemandts darauff
verurtheyle werden / wo nicht zuvor redelich Anzeigung verhan-
den.* Et licet quoq; propter cruciatum delictum confiteretur, tamen huic confessioni fides adhibenda non est, aut quisquam propterea condemnandus, nisi legitima præcesserint indicia. Porro indicia in hoc crimine ad torturam sufficientia hæc
13 sunt. Primum est, si quis se offerret ad tradendum docendumq; alios incantationes, cap. 44. versic. *So sich jemandt er-
beut / andere Menschen Zauberey zu lehren.* Plerunq; enim Magi & Veneficæ liberos suos & alios in diabolica sua arte instituunt, & nullum est sacrificium, quod ab istis hominibus tantoperè Diabolus expetat, quàm vt suos ipsorum liberos, simul-
14 ac hauserunt lucem, voucant Diabolo ad cultum ipsius. Secundum indicium est, si Venefica pollicetur curationem afflicto, & postea re infecta aufugit, cap. 25. versic. *Zum Siebenden /
15 so jemandt einer Missethat halben flüchtig wûrde.* Sæpè dubitari solet, an fuga Veneficæ vel alterius delinquentis sufficiens indicium faciat ad torturam. Hic distinguendi sunt duo casus.
Primus

Primus est, quando persona pro incantatrice delata ante accusationem vel inquisitionem institutam aufugit, tunc talis fuga indicium ad torturam facit, quia ob talem fugam de conscientia sceleris suspecta efficitur, præsertim si sit homo nihili & improbatæ vitæ. Bartolus in l. fi. n. 5. D. de quæst. Secus esset si metu carceris post factam accusationem vel inquisitionem aufugiat, quo casu sola fuga non esset sufficiens indicium ad torturam. Vt si persona pro incantatrice accusata, vel à Sagis aliàs nominata ex vrbe discessit, metuens sæuitiam & tyrannidem iudicis, & qui ita in homines innocentes sæuire consuevit, tunc fuga non facit indicium. Ratio est. Quia nemo tenetur se periculo exponere, & ex carcere innocentiam suam probare. Et vnicuiq; licitum est sanguinem suum redimere quocunq; modo potest. l. i. D. de bonis eor. qui ante sent. Hæc est communis Dd. sententia. Iosephus Mascardus de probat. vol. 2. conclus. 318. Iacob. Menoch. de præsumpt. lib. 1. q. 89. n. 8. Mynsing. obser. 98. cent. 5. Geil. 2. obs. 109. n. 6. 7. & 8. vbi ait: Imò fuga sola non facit indicium ad torturam, etiam eo casu, quo accusatio, vel inquisitio nondum instituta est, dummodò subsit iustus timor, vel suspicio vehemens futuræ accusationis, vel inquisitionis, quia nemo tenetur se periculo exponere, & ex carcere innocentiam suam probare. Hac
16 ratione Demost. sua in epist. 2. de suo reditu, se excusat, quòd indicium Athenien. effugisset. Verba eius hæc sunt: iam ob discessum meum iure irasci mihi non potestis, neq; enim ideo abij, q̄ de vobis desperarem, aut vsquam aliò respicerè: sed primùm carceris ignominiam animo ferebam grauitè, deinde ppter ætatem, afflictionem illam corporis perperi non poterā: deniq; & vos non nolle putabam, illam contumeliam me effugere, quæ neq; vos quidq̄ iuuabat, & me perdebat. Hæc ille. Secundum in-
17 dicium sufficiens ad torturam oritur ex præcedentibus minis d. c. 44. ibi. *Oder jemandt zu bezâubern bedrâwet / vnd dem bedrâwet
eten dergleichen geschicht. & 31. in fine: Oder aber gedrâwet hette.*
Sunt

Sunt enim foeminae natura vindictae cupidae, nec linguam a minis cohibere possunt, si quam nocendi facultatem habuerint, mors itaq; si minas sequitur, indicium est sufficiens ad torturam. Baptista Ziletus conf. 79. cuiusdam Germani Antonij Zund exemplum adducit, qui necis Valentino cuidam illatae accusatus est, eo quod paulo ante mortem illius dixisset, non esse praeteritum annum, quin ille tanquam baculus exaresceret. Fuit autem Magus in quaestionem raptus ob comminationem istam. Ideoq; aduocat^o inter reliquos & hunc ponit. **Item wahr/das N. Angeklagte N. gedrawet/es solte ihme vbel bekomen / worauff er auch also balde in ein vbernatürliche Kranckheit gefallen.** Minas autem indicium & praesumptionem facere ad torturam contra minantem, praesertim qui consuevit illas exequi, communis est Dd. concl. Iosephus Mascard. de probationibus vol. 2. concl. 1060. Alias minae probatae ab eo, qui non consuevit exequi indicium non faciunt ad torturam. Antonius Gomezus variarum resolutionum Tom. 3. cap. 13. num. 11. Ratio est. Quia saepe multa verba proferuntur calore iracundiae, quae tamen executioni non mittuntur, argu. l. famosi. §. 1. ff. ad l. Iul. maies. ibi, nec lubricum linguae ad poenam facile trahendum est. Quocirca Paris Puteus in tractatu de Syndicatu, in verbo, tortura, verlan, si quis dixerit, scribit, mulierem quandam esse specula minatam aliquando fuisse alicui, quem odio habebat, his verbis: lo te farò, tagliar le gambe, non passarà troppo, [id est, crura tibi succidi curabo breui] quae verba audiens quidam alter, minati illius inimicus, cogitauit illum vulneribus afficere sub spe, quod illa mulier fuisset diffamata id quod praestitit. Capta fuit mulier, & minis probatis, fuit quaestionibus supposita, quae quidem asseruit, se id mandasse, & poenis ob id affecta: deinde reperta fuit innocens. Et Paridem recenset Menoch. de 18 praesumpt. lib. 1. q. 89. num. 65. Tertium indicium est ad torturam frequens cum certis & conuictis Magis consuetudo. Si-
millis

milis enim simili plerumq; adhærescit. d. c. 44. **Auch sonderliche Gemeinschaft mit Zäuberin vnd Zäuberern hat.** Item c. 25. ibi. **Ob die verdachte Person bey solchen Leuten Wohnung oder Gesellschaft habe/die dergleichen Missethat vben.** Hinc illud:

Noscitur ex comite, qui non cognoscitur ex se.

Et ex mala conuersatione quisq; etiam bonus efficitur vitiosus. l. 25. §. 6. ibi. Si imitatione conseruorum aleator forte vel vinarius vel erro euasit. D. de Aedilitio edicto. Quod autem ex conuersatione oriatur sufficiens indicium ad torturam late scribit Iacobus Menochius de praesumpt. quaestio. 89. num. 89. Quartum indicium ad torturam est confessio Veneficarum extra iudicialis c. 32. cuius haec verba sunt: **So einer / wie vor von ganzer Weisung gesagt ist / gnugsam vberwiesen wirdt / das er von ihm selbs Ruhms oder ander Weis / vnzweyher ding gesagt hett / das er die beklagte oder verdachte Missethat gethan / oder solche Missethat vor der Geschicht zu thun gedrawet hette / vnd die That auch darauff in kurzer Zeit erfolgt were / vnd es were ein solche Person / das man sich derselbigen That zu ihr versehen mag / wirdt auch für redliche Anzeigung der Missethat gehalten / vnd ist peinlich darauff zu fragen.** Si quis, velut supra de plena indicatione narratum est, satis conuictus fuerit, ita quod vltro iactatione quadam aliasue non coactus aut compulsus protulerit, se delictum eiusmodi postulatam & suspectam perpetrasse, vel ante patrationem minatum, ipsumq; facinus paulo post consecutum fuisse, proq; tali ille haberetur, a quo eiusmodi facinus expectari possit ac debeat, id nimirum pro legitimo indicio delicti reputari, & tormentis ille subijci potest. Errat igitur Bodinus 20 qui cap. 4. lib. 4. scripsit: Confessionem extraiudicalem in alijs criminibus sufficere ad quaestionem, in hoc ad condemnationem. Est enim communis Dd. conclusio, confessionem extraiudicalem in omnibus criminibus tantummodo indicium
T facere

facere ad torturam. Iulius Clarus d. q. 21. num. 31. Antonius Gomezus variat. Resolut. c. 13. num. 8. Iosephus Mascardus de Probat. vol. I. conclus. 349. Vt autem locus sit huic indicio plu-
 22 ra requiruntur. Primò requiritur, vt confessio Veneficæ sit verisimilis, & habeat causam præexistentem. Nam si nulla subesset causâ, qua ita factum dici posset, indicium sumi non posset. Menochius de Præsumpt. q. 89. lib. 1. num. 17. Quapropter si Venefica dixerit, se per fornacem, strictum vel aliud angustius foramen per aërem volasse, in bestias fuisse transmutatas, hæc certè non sunt verisimilia: Ideoq; talis confessio tanquam er-
 23 ronea reiicienda est. Secundò requiritur. Quod hæc confessio facta fuerit seridò, non autem iocose Menoch. d. loco nu. 19.
 24 Tertiò requiritur quòd sit confessio specialis, non autem generalis. Non enim sufficit si dixisset, se incantationes exercuisse, nisi etiam dixerit, se hunc vel illum suis Magicis & Diabolicis artibus interfecisse. Franciscus Brunus de Iudicijs p. 1. q. 3. num.
 25 16. Anton. Gomezus d. loco nu. 8. Menochius nu. 20. Quartò requiritur quod hæc confessio sit probata testimonio duorum, quemadmodum & reliqua indicia ad torturam sufficientia, Menoch. nu. 21. d. loco. Idem habetur in ca. 23. *Ein jede gnugsame Anzeigung/darauff man Peinlich fragen mag/sol mit zweyen guten Zeugen bewiesen werden. Plenum ac sufficiens indicium, ob q̄ torquere liceat, duobus testibus integris probetur. Et ca. 30. in fine. Aber so einer etliche Umstände/Wanzerchen/Anzeigung/Argwohn oder Verdacht/beweisen will/d; soll er zum aller wenigsten mit zweyen guten/tüchtlichen/vnuerwerfflichen Zeugen thun. Verùm si quis circumstantias quasdam, signa, indicia, suspiciones, aut præsumptiones rectè probare & confirmare intendit, id quidem ad omne minus duobus integris, incorruptis & fide dignis, adeoque qui nullo pacto reprobati possint
 26 testibus, faciat necesse est. Quintum indicium ad torturam est,*

est, si Magus Diabolum inuocauerit ad maleficia eximenda, & res perditas quis suffuratus sit, aut vbi reconditæ sunt manifestandas d. cap. 44. ibi: *Oder mit verdächtlichen Worten vmbgehet/vnnd dieselbigen Person der Zauberrey berüchtiget/Das gibe ein Anzeigung der Zauberrey vnd Peinlicher Frage.* Sextum
 27 indicium ad torturam est, si Venefica visa sit puluerem vel sortem super gregem pecorum iniicere, & statim pecora perierunt d. cap. 44. *Oder mit verdächtlichen Dingen/Gebärden/vnnd Wesen vmbgehet, die Zauberrey auff sich dringen/Das gibe eine Anzeigung der Peinlichen Frage.* Septimum indicium si
 28 Venefica suspecta in domo aut stabulo alterius deprehendatur, & mors aut subitus morbus aliquem paulò post opprimat cap. 25. ibi: *Ob die verdachte Person an gefährlichen Dingen zu der That verdächtlich gefunden oder betreten würde.* Octauum indicium ad torturam est, si in ædibus Veneficæ
 29 suspectæ & diffamatae reperiatur olla impleta bufonibus aliisque instrumentis magicis d. cap. 44. *Oder mit verdächtlichen Dingen vmbgehet.* Nonum indicium ad torturam est testi-
 30 monium vnus omni exceptione maioris testis de ipso crimine deponentis. cap. 30. *Ein halbe Beweisung / als / so einer in der Hauptsach die Missethat gründlich mit einem einhigen / guten / thügentlichen Zeugen / als hernach von guten Zeugen vnnd Weisungen gesagt ist / beweiset / das heist vnnd ist ein halbe Beweisung / vnnd solche halbe Beweisung machet auch ein redliche Anzeigung / Argwohn oder Verdacht der Missethat.* Semiplena probatio ea appellatur, quum quis in principali negotio delictum seu maleficium vnico, integro ac fide digno teste (veluti infra de sufficientibus & idoneis testibus attestationibusq; dicemus) confirmat. Atque ista quidem semiplena probatio vocatur quæ nimirum legitimam coniecturam, indicium, suspicionem, aut præsumptionem maleficij
 T 2 parit

parit atq; constituit. Idem tradidit Capicius Decif. 126. num. 1.
31 Antonius Gomezius d. loco num. 7. Menochius num. 5. Testis
autem omni exceptione maior dicitur ille, cui nulla exceptio
objici potest, vel qui non potest rejci. *Ein glaubhafftiger/gur
ter vnd vnverwerfflicher Zeuge / der vnverleumbdt / vnd sonst
32 mit keiner rechtmessigen Ursach zu verwerffen ist.* Decimum in-
dicium ad torturam est fama vehemens, cum alijs adminiculis
d. cap. 44. ibi. *Vnd dieselbige Person dessen sonst auch berüch-
tigt.* Bartolus conf. 91. respondit famam vehementem suffici-
ens indicium ad torturam esse etiam absq; adminiculis, quem
sequitur Brunus in tractatu de indicijs p. 1. quæst. 3. num. 32. Me-
nochijs sæpè allegato num. 34. scribit: Famam solam in crimi-
nibus, quæ sunt difficilis probationis, sine alijs adminiculis in-
33 dicium facere. Vndecimum indicium ad torturam est, si diffa-
mata Venefica dum comprehenditur dicat: Actum est de me,
& mea arte Magica, aut, ne morte afficiatis me, id quod res est
enuntiabo, d. cap. 44. *Oder mit solchen verdächtlichen Worten
34 umbgehet / die Zauberey auff sich tragen / vnd dieselbigen Person
dessen sonst auch berüchtiget.* Certissimum autem indicium
maleficij est, cum quis se ante condemnat: quàm accusetur. Vt
fecit Bessius quidam, vt est apud Plutarchum, qui cum patrem
suum clam necasset, vixissetq; multos annos, postea sine vllius
criminis suspitione, quadam fortè die proficiscens ad coenam,
quò fuerat ab amicis inuitatus, nidum hirundinum, qui pende-
bat in via, baculo diruit, pullosq; qui inde exciderant, pedibus
conterens, ad vnum omnes occidit; de quo reprehensus ab ijs,
qui tum adstabant vicinis, quòd crudele & inhumanum vide-
retur, in innoxias animantes nulla de causa sæuire: Nimium
enim diu, inquit, falsò me accusant paterni parricidij. Quo au-
dito illi deferunt ad regem, qui re diligenter quæsitæ & probata
meritis Bessium supplicijs affecit. At non erant illæ hirundinum
voces, sed naturæ, quæ instabat, quæ vrgebat, quæ hæc illi duo
verba

verba suggerebat assiduè. Quid egisti? vt ne punctum quidem
temporis respiraret à metu. Hæc est natura, inquit Tullius, quæ 35
ab iniuria arcet, quæ vel in maxima solitudine vexat tamen im-
pios: quæ quantumuis improbos & audaces, cogit ad negan-
dum facinus, aut confessi causam aliquam fingendam, vt iure
fecisse videantur. Hæc est natura, quæ de Regibus & Tyrannis
sumit pœnas: quas, si quid peccarint, luunt ipsi: non tam iudi-
cijs, quibus non tenentur, quàm vexatione mentis continua,
quæ dies & noctes eos exagitat. Mod^o torturæ permittitur arbi- 36
trio iudicis pro qualitate personæ & quantitate suspitionis de-
cernendus, c. 58. *Die peinliche Frag soll nach Gelegenheit des
Argwohns / der Person viel / oft oder wenig / hart oder linder Er-
messung eines guten vernünftigen Richters / fürgenommen wer-
den.* Quæstio seu tortura fieri debet iuxta conditionem & qua-
litem suspitionis ac præsumptionis personæ plus aut minus,
frequenter aut raro, durius seu diutiùs ac leuiùs ex arbitrio equi
boniq; ac prudentis iudicis. Concordat l. 7. D. de quæstio. vbi
Vlpianus. Quæstionis modum magis est iudices arbitrari oport-
tere, itaq; quæstionem habere oportet, vt saluus sit reus, vel in-
nocentiæ vel supplicio. & l. 10. §. 3. Tormenta adhibenda sunt,
non quanta accusator postulat, sed vt moderatæ rationis tem-
peramenta desiderant. Sunt qui ad explorationem Venefica- 37
rum tormentis rectè faciendam specialiter in more positum
habent, vt pilos ab omni corporis Veneficarum parte abraden-
dos censeant, vestesq; illarum mutandas esse, hac persuasione,
quòd tùm demùm ea quorum reæ habeantur citiùs indicatu-
ræ sint. Et hunc explorandæ confessionis morem Bodinus præ-
cæteris comprobare videtur. Quod si, inquit, nihil fateantur
Magi, tùm mutandæ vestes & pilus omnis radendus est: & ita
ad interrogationem veniendum. Et paucis interiectis: Nam
inter omnes conuenit Magis pharmaca taciturnitatis esse: &
quamuis Diabolus eos confirmet, ipsi tamen omisso pharmaco
qua stio-

quæstionem à se ferri non posse putantes, quadam desperatione plurimum ad dicendam veritatem sine tormento adducuntur. Idem approbat Sprengerus inquisitor: Si Magus, inquit, penes se silentij sortem habuerit, cum ad tormēta nihil doloris experturū, neq; veritatem vnquā confessurum. Anni centum sunt, quando Cumanus inquisitor vnam & 40. Sagas dānauit, q̄ omnes abrafis pilis & mutatis vestib⁹ absq; vlla quæstione violenta confessæ fuerunt. Idem obseruauit Iodoc. Damhoud. in Pract. Criminali c. 37 n. 21. vbi scribit: Quibusdam verò ad torturam applicandis, non temerè, priusquam dicta tormenta aut partim, aut collectim omnia intentarentur, omnes capillos, crinesq; omnes nouacula abrafos conspexi, facto scilicet p hoc periculo num qua adminicula haberent p impassibilitate, qua nulla tormentorum genera perferent: id enim magicis artibus, fortilegijs, incantationibus, aut execranda dirarū deuotione, plerunq; efficere solent, vti sc̄pe ipse vidi quum Ciuitati Brugensi fueram à consilijs, potissimum in muliercula admodum anu, quæ tūm habitu, tūm victu, tūm incessu, tūm moribus, & fucata sanctimonix specie ab omnib. venerabatur, habebatur in pretio, & plurimi fiebat, veluti vera Christi Apostola, quòd multarū matronarum filios ac filias, quasi miraculosè curaret, gibbos liberaret, crura tibiasq; con fractas ilicò restitueret, idq; non arte, aut externo medicamento aliquo adhibito. Verū (vt olim Apostoli) pietatis aliquo exercitamento iniuncto: nempè, vt vno, duobus, aut tribus diebus ieiunarent in pane & aqua, vel vt ter legerent orationem dominicam, aut inuiserent Mariam Ardenburgensem, aut S. Arnoldū Audenburg. aut S. Iodoc. aut S. Hubertum in Ardenna. Vel vt sacrum vnum aut alterum religiosè audirent aut aliquot preculas persoluerent ægri, his reb⁹ iniunctis, ritè expletis, ilicò aut certè intra pauculos dies, ab incommodis & morbis liberabantur & firmæ valetudini restituebantur, ob eam, quam in ipsam, mulierculā spem conceperant.

Quum

Quum istius mulierculæ ea facta in vulgus latius spargerentur, à Senatoribus (quibus mens, vt æquum erat, fuit altior & sanior) intempesta nocte iussā fuit ex lecto comprehendi, & carceri mancipari. Postridie quum ab iisdem Senatoribus in carcere leni, p̄uioq; ex anime perquireretur, quomodo, quibus medijs, quo fœdere, quaq; fiducia freta suas Curas perageret. Ea intrepidè semper respondit se piè cuncta exercuisse, & bonis, pijsq; rationibus, atq; ideò sese non debuissè tam ignominiosè comprehendi. His non obstantibus ex certis manifestisq; indijs, p̄ Senatum adiudicabatur torturæ, ad quam cum venisset, & verbis persuasorijs examinaretur, constanti vultu, & animo semper perdurauit in ea sententia, qua asseuerabat se nihil eorū q̄ fecerat, dæmonis alicuius ope peregisse: sed omnia pio & licito medio. Aderat hoc tēpore ipse quoq; Burgimagister (vt dicunt) miserè tunc (nam podagricus fuit) afflictus, & cruciatus podagra, cuius gratia subinde inter examinandum tristitia edidit suspiria, & singultus miserabiles. Ad quem hæc anicula conuersa sic orsa est: Vis, inquit, mi D. Burgimagister feliciter ab hoc podagræ cruciatu liberari? Ego hoc malum, si voles, ilicò & feliciter in te curauero. Ad quam ille: Curares, inquit? Optarem ab hoc morbo, ait, penitus curari posse duob⁹ millib⁹ ducatorū, quos tibi iam iā etiā numerauero, si q̄ verbis promittis, re p̄stare poteris. Ad quem tūm graphiarj, & consiliarij præsentis: Dōc (inquiunt) Burgimagister, etiā atq; etiam dispice qd dicas, qd q; facturus sis: Nobis quæsumus potius ausculta, & istā maleficā in aliam camerā seduci iube, nosq; patienter audi. Ea ita seorsum abducta rursus dicti ijdē cōsiliarij in hūc modū Burgimagistrū alloquebātur: Ah, inquit, Burgim. vide diligenter qd dicas, aut qd facias, quātoq; periculo temet exponas, ex vana persuasione, qua arbitraris hæc, tanq̄ Christi quādam Apostolā, te ab hac tua podagra posse licitis modis curare, tametsi cūcta secundū speciem videantur pia & diuina. Si enī penitus ipsius potestatem p̄seruari libe-

libeat, age, eandem denuò ad nos reuoca: modum curandi perquiramus (non est abbreviata manus Domini) si Apostolico remedio te curaturum promiserit: ipsorumq; vijs & medijs institerit, non refragabimur. Sin alijs illicitis medijs vtatur, quibus fidat, omnia ipsius & tibi & nobis omnibus meritò suspecta esse debent. Hæc itaq; reducta ab vno consiliariorum rogatur: Si, inquit, Burgimagistrum nostrum morbo, quo laborat, leuare, curareq; præsumas, quo, inquit, remedio adhibito, & quibus rationibus id præstabis? Tum illa, nullo (inquit) alio remedio, quàm hoc: Credat Burgimagister, & sibi persuadeat me eam habere potestatem, vt ipsum curem, illicò sanus, & valens curabitur. Quibus auditis, & intellectis iussa est, denuò abduci, & in locum priorem seorsum recipi. Tum vno ore pariq; consensu dicti consiliarij. Vides, inquit, & audis mi D. Burgimagister vosq; omnes senatores præsentis, quid ista malefica responderit. Ex cuius verbis apertè constat ipsam omnia peruersè atq; adeò diabolicè peragere teq; Burgimagistrum illicitè curare præsumpsisse. In sua enim cura Apostolorum vestigijs minimè insistit. Illi enim in fide & virtute Dei sanabant, dicentes Claudio: In nomine Domini nostri Iesu Christi surge & ambula. Cæco dicebant: In nomine Domini nostri Iesu Christi suscipe. Ille ad gressum restitutus est, hic visum recepit: non quidem ope humana, sed potentia diuina in nomine & fide Christi. Hæc autem malefica se curaturam iactitat, si quis duntaxat ipsi fidat, ipsamq; hoc facturam credat. Quæ quidem fides (imò perfidia) prorsus contraria est cum fide Apostolorum. Hæc itaq; responsione percepta, & rebus meliùs pensculatis Burgimagister poenitudine ductus ab ea curari noluit, quem dum vixit ad supremum vsq; spiritum tam facilis credulitatis non medio-criter poenituit. Malefica interim isthæc ob constantem negationem eorum, quæ ipsi imponebantur torturæ, tradebatur, acriter autem contorta, nonnulla delicta confitebatur eaq; leui-
uscule.

uscule. Insignia verò malefica fortiter negauit, ab hac itaque tortura leuabatur, & vtcunque purgata rursus in carcerem recepta est. Postea nouis indicijs grauata iterum in torturæ addicitur. In qua (vt prius) pauca quædam eaq; minutura tantum confitebatur. Ob cruciatum tamen clamare cepit. Abripite me ex hoc torturæ scamno aut permerdabo vos quotquot adestis omnes, quæ diutiùs naturæ pondus continere non possum. Erant autem iuxta torturæ locum latrinæ ad quas adeundas quibusdam Senatorum eam relaxari placuit. Alij quibus menserat sagacior nullo modo relaxandam esse statuerunt, ne fortassis hinc grauius quoddam incommodum oriri posset, verum vicit hinc affirmantium maior numerus, quorū iudicio è scamno relaxatur, & ad latrinas deducitur. Vbi postquam æquo diutiùs hæssisset, nempe ad semi horam, & amplius, neque bis, tæue vocata rediret, tandem redire cogitur, scamno imponitur, nouæque torturæ destinatur, ligatur & ex iussu Prætoris, Consulis & Senatorum torqueri occipit. Illa non lamentationes, aut clamores edidit, sed horum loco subridere cepit, & quamuis ligata, digitorum tamen complosionibus ludicibus ipsis insultabat, dicens: Vos Prætor, Consul, ceterique Domini, & tu quoque nepharie tortor, agite, facite posthac, quod vobis libitum fuerit, nihil nunc in mei tortura profeceritis, nihil in me valebit vestra crudelitas. His auditis sanior Senatorum pars existimabat illam Dæmonis ope factam impassibilem. Ex eo namq; tempore nihil ferè fateri voluit, ex ijs quæ secunda informatione producta fuerant, sed scamno patienter innixa aut risit, aut dormiuit. Hinc factum vt secundo è scamno & tortura relaxaretur & iterum in carcerem reciperetur. Postea alij quoque testes auditi sunt, & noua iudicia habita, ob quæ iam tertio torturæ adiudicatur. Verum priusquam scamno imponeretur, totius corporis pilos & crines abradi curauimus, postea scamno imponitur, acerrimè torquetur, nihil tamen fateri voluit. Tandem

dem quibusdam adstantibus succurrit eam non esse tonsam in pudendis, sub axillis & in culo: vbi per tonstrices illi quoque crines abradi fuerunt, & inter radendum reperta fuit pergamina culo cunnoque inserta, cui inscripta fuerunt aliquot peregrina vocabula demonum, crucibus aliquot inter se distincta, hæc pergamina Senatoribus exhibita occasionem præbuit, vt rursus scamno torquenda traderetur, vbi facta planè passibilis, omnia nudè fatebatur, quæcunq; tribus prioribus informationibus fuerant proposita. Cùm autem rogaretur, cur prius fateri noluit, ait. Nisi à me, inquit, omnes crines, atq; etiam hanc schedulam abstulissetis, nunquam à me perquirere quicquam potuissetis, vt quæ per illa, ob maligni spiritus operam, facta eram impassibilis: quod haud dubiè verissimum fuerat. Postquã verò res eò peruenisset, vt inter Senatores discuteretur qua poena hæc malefica plectenda foret: alijs placuit eam igne plectendam & occidendam esse: alijs (quibus animus ad sexum muliebrem & ad ætatem tam prouectam fuit mitior) censuerunt eam non igne, nec morte conficiendam, sed puniendam poena morti proxima: nempe vt in theatro consuetis vestibus omni populo ostenderetur, deinde caput commodatitijs capillis vestiretur, quos carnifex iniecta flamma exureret. Hoc signo indicas, magistratum eam non punire iuxta rigorem iuris & p consuetudine patriæ (iuxta quam deberet comburi viua) sed in eam usum fuisse summa clementia. Hoc facto censèbant eam exilio damnandam esse ad annos perpetuos, sub poena ignis, etiamsi nihil similitum postea à perpetrasset: Et si banno suo obediens, extra Flandriam similia perpetrare præsumeret, ob ea, & tunc etiam ob præcedentia omnia tanquam suam secum sententiam conferens, viuã combureretur. Hæc itaque posterior & etiam mitior sententia pluralitate vocum præualuit. Malefica igitur hæc ita punita, bannoque suo obedire se velle declarans, à duobus Senatoribus & Pensionario extra terminos

terti-

territorij Brugensis producta fuit. Vnde statim migravit in Zelandiam & aliquot hebdomadibus resedit Middelburgi, vbi statim ad intermissa maleficia redire non desistit. Prator autem ibi Florentius Dammæus à nobis de hac muliercula edoctus, per exemplaria omnia nostræ informationis Torturæ, & sententiæ ad ipsum in fauorem iustitiæ transmissa, eam obseruare incepit, quam, vbi ad consueta maleficia rediisse certò cognouit, eam comprehendit, & ob confessionem, & sententiam præuiam viuam incendi curauit, & huius iustitiæ executionem Senatui Brugensi illicò rescripsit, mihi que fideliter narrauit. Hastenus Damhouderius. Quidam ne dolores sentiant 39 solent hos versus pronunciare:

*Imparibus meritis tria pendunt corpora ramis,
Dismas & Gestas in medio est diuina potestas.
Dismas damnatur, Gestas ad astra leuatur.*

Item ex Psalm. Eructauit cor meum verbum bonum, veritatem nunquam dicam Regi. Item, Iesus autem transiens, per medium illorum ibat. Paulus Grillandus in Tractatu de 40 Questionibus q. 4. numer. 14. vbi superstitiosè scribit inter reliqua remedia ad eruendam veritatem pronuncianda esse verba Prophetæ: Dominus labia mea aperiat, & os meum annuntiabit veritatem. Item, Eructauit cor meum verbum bonum, dicam ego cuncta opera mea Regi, confundatur nequitia peccatoris, perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Verùm has superstitiones vtpote impias prudens iudex non obseruabit. Porrò si tortus Magus crimen confessus fuerit de eius 41 circumstantijs diligenter est interrogandus capit. quadragesimo octauo. Vbi Imperator: *So der Gefragt der angezogen Wissehat durch die Marter / als vor stehet / bekändlich ist / vnd sein Bekändnuß auffgeschriben wirdt: So sollen ihnen*

ihne die Verhörer seiner Bekandnuß halber gar vnterschiedlich/
wie zum theil hernach berührt wirdt / vnd dergleichen / so zu erfah-
rung der Warheit dienstlich / fleißig fragen. Si tortus delictum
in tortura, vt dictum est, confitetur, & confessio sua consignatur,
debent auditores illum suæ confessionis ergo speciatim, &
vt in sequentibus non nihil declaratur, in similibus ijs quæ ad
expiscandam eruendamq; veritatē cōducunt, diligenter inter-
rogare. & c. 52. Vnd nēlich / bekendte jemand Zauberey / soll man
auch nach den Vrsachē vnd Umständen / als obstehet / fragen /
vñ des mehr / Wo mit / Wie vnd Wann die Zauberey beschehen /
mit was Wortē oder Wercken. So dan die gefragte Person anzei-
get / das sie etwas eingegraben / oder behalten hett / das zu solcher
Zauberey dienstlich sein solt / soll man darnach suchen / ob man sol-
ches finden kündigt. Wer aber solches mit andern Dingen / durch
Wort oder Werck gethan / soll man dieselben auch ermessen / ob
sie Zauberey auff ihnen tragen. Sie soll auch zu fragen sein / von
wem sie solch Zauberey gelernet / vnd wie sie daran kommen sey /
ob sie auch solch Zauberey gegen mehr Personen gebraucht / vnd
gegen wem / was Schadens auch damit geschehen sey. Porro si
quis incantationes fatetur, quarantur etiam causæ & circum-
stantiæ, vt supra dictum est: ac præterea, quo instrumento, quo
modo, & quando incantatio contigerit, quibus verbis aut fa-
ctis. Ac tunc quidem si torta persona indicat quod aliquid de-
foderit aut absconderit, ad eiusmodi incantationes conferens
faciēsq; fiat scrutinium & inquisitio, an tale reperiatur: ac
quis id cum alijs rebus verbo aut facto effecerit: quæ omnia ex-
pendenda sunt ac discernenda, ecquam fortē incantationem in
se contineant. Idem quoque interrogetur, à quo eiusmodi ma-
gica didicerit, & qua via rationēque ad hoc peruenerit, an eadē
incantatione quoque in alijs personis vsus sit, & contra quem,
42 quidue damni per hoc illis intulerit. Non sufficit autem de cir-
cumstantijs interrogare Veneficam, sed inquirere diligenter
debet

debet, vtrum vera sint, quæ in tortura dixit. Exempli gratia:
Si Venefica fatetur, quod homines & iumenta, sua Magica ar-
te interfecerit, iudex diligenter inquirere debet, vtrum hoc ve-
rum sit, cap. 54. So obgemelte Fragstück auff Bekandnuß / die
auff oder ohn Märter geschichte / gebraucht werden / so soll alsdann
der Richter an die Ende schicken / vnd nach den Umständen / so
der Befragte der bekandten Wißethat halber erzehlet hat / so viel zu
Gewißheit der Warheit dienstlich / mit allem fleiß fragen lassen /
ob die Bekandnuß der obberührten Umstände wahr sey oder
nicht / dann so einer anzeigt die Maß vnd Form der Wißethat / als
vor zum Theil gemelt ist / vnd sich dieselbigen Umstände also erz-
funden / so ist darauff wol zu mercken / das der Befragte die bekand-
ten Wißethat gethan hat / sonderlich so er solche Umstände sagt /
die sich in der Geschichte haben begeben / die kein Unschuldiger wiß-
sen kan. Quum prædictis interrogatorijs super confessionibus,
quæ extra torturam fiunt vtamur, iudex in rem præsentem ve-
niat, seu ad loca mittat, & de circumstantijs à reo in tortura pro-
latis enumeratisq; quantum ad explorandam veritatem profu-
erit, summo studio atq; diligentia, nimirum an confessio dicta-
rum circumstantiarum vera sit nec ne, inquiri inuestigariq; fa-
ciat. Quippe quum quis indicat modum ac formam delicti, vt
suprà aliqua ex parte meminimus, & eadem circumstantiæ sic
constiterint, facile coniectandum erit totum confessatum fa-
cinus perpetrasse: præsertim quando tales circumstantias, quæ
de facto contigerunt, neq; insons aliquis scire potest, profert.
Ideoque in his terris quando non certò constat de delictis con-
fessis, vulgò ita pronunciat. Hat N. in der scharffen Frage be-
kand vñnd außgesagt / das er an dem vnd dem Ort N. vnd seinem
Viehe durch Zauberey Schaden zugefügt. Da nu solcher Zau-
berey halben gebürliche vñnd rechtmässige Erkündigung genom-
men / vnd es würde der Gefangen für dem Halsgericht nachmals
auff solchem seinem Bekandnuße freywillig verharren / so soll er
derents

derentwegen mit dem Feuer vom Leben zum Tod gericht vnd ges-
 44 strafft werden. Sanè si Magus falsus deprehendatur in circum-
 stantijs crimini adiectis, rursus potest torqueri. ca. 55. cuius hæc
 sunt verba : Er findet sich aber in obgemelter Erkündigung/ daß
 die bekandten Umstände nicht wahr weren / solche Unwarheit
 soll man dem Gefangen fürhalten / ihn mit ernstlichen Worten
 darumb straffen/ vnd mag ihn alsdann mit Peinlicher Frag auch
 zum andern mal angreifen/ damit er die obgezeigten Umstände
 recht vnd mit der Wahrheit anzeige/ dann je zu zeiten die Schäl-
 digen die Umstände der Missethat vnwarlich anzeigen/ vndd ver-
 meinen/ sie wöllen sich damit vnschuldig machen / so die Erkündi-
 gung nicht wahr erfunden werden. At si in prædicta inquisitione
 seu percuntatione compertum fuerit confessas circumstanti-
 as non veras esse, id quidem mendacium seu falsitas captiuo
 proponenda, ac duris ille verbis acribusq; propterea corripien-
 dus est, adeoque torturæ etiam subiiciendus denuò, quò præ-
 monstratas circumstantias rectè verèq; indicet, atq; exponat
 quandoquidem fit, vt non rarò fontes circumstantias maleficij
 falsò ac dolosè proferant, arbitantes ita se, vbi in inquirendo
 seu exploratione mendaces reperti fuerint, innocentes fore,
 45 atq; impunè abituros esse. Quod si Venefica confessionem su-
 am reuocauerit, seu id, quod semel confessæ est, postea rursus
 negauerit, nec iustas negandi causas habet, facit ista negatio re-
 gulariter, quòd rursus torqueri possit. c. 57. ibi. So der Gefan-
 gen der vorbekandten Missethat leugnet/ vnd doch der Argwohn/
 als vor stehen/ für Augen wer/ so soll man ihn wider in Gefängnuß
 führen / vnd weiter mit Peinlicher Frag gegen ihm handeln / vnd
 doch mit Erfahrung der Umstände / als vor stehen / in allewege
 fleißig seyn/ nach dem der Grund Peinlicher Frag darauff steht.
 Si captiuus confessatum delictum inficiatus fuerit, ac recanta-
 uerit, & suspicio tamen, vt supra ponitur, præ oculis quasi exti-
 terit, reducatur in carcerem, ac torqueatur : ita tamen vt cir-
 cum-

cumstantiarum, quemadmodum antea diximus, diligens ha-
 beatur ratio, quandoquidem fundamentum torturæ desuper
 extruitur. Planè si reus probabiliter errorem suæ confessionis 46
 allegauerit, eumq; probauerit [tortura, repeti non debet. cap. 57.
 Es were denn / daß der Gefangen solche Ursachen seines Leug-
 nens fürwendet / dardurch der Richter bewegt würde/ zu glauben/
 daß der Gefangen solche Bekännnisse auß Irtsall gethan / als
 denn mag der Richter denselbigen Gefangen / zu Ausführung
 vnd Beweisung solches Irtsals / zulassen. Nisi captiuus tamen
 eiusmodi causas rationesq; suæ negationis allegaret, ex quibus
 iudex moueretur ad credendum illam confessionem captiuo
 ex ore factam esse : tunc quidem poterit iudex eundem capti-
 uum ad prosequendum & probandum talem errorem admit-
 tere. Accedit Iulius Clarus quaest. 64. versic. vltimo 46. in fin. &
 §. fin. quaest. 21. versic. vltimus 36. Si autem errorem allegatum
 non probauerit, nihilominus vel denuò torquendus, vel si
 confessio alijs argumentis multum iuuetur, damnandus est. Iu-
 lius Clarus d. quaest. 64. versic. sin autem reus 44. ibi. Quinimò
 possit. Quo posteriore casu iudex peritiores consulere iubetur,
 cap. 91. his verbis : Wirdt der Beklagte auff den endlichen
 Rechtstag der Missethat leugnen / die er doch vormals ordentli-
 cher / beständiger Weiß bekant / der Richter auch auß solchem
 Bekannnuß in Erfahrung allerhandt Umstände so viel besun-
 den hette / daß solch Leugnen von dem Beklagten allein zu Ver-
 hinderung des Rechts wieder fürgenommen/ so soll der Richter in
 allewege bey den Reichverständigen / oder sonst an Orten vnd
 Enden/ als hernachmals angezeigt / Rathspflügen. Si reus in de-
 terminato iudicio facinus seu delictum, quod antea tamen
 ordinaria, firmoq; ratione confessus fuerat, negaret, sed iudex
 nihilominus ob eiusmodi confessionem factam inuestigan-
 do explorandoq; communes circumstantias, comperiret il-
 lam negationem accusati solum ad remorandam impediend-
 dam.

damq; iustitiam extrahi, prætexique: Iudex quidem à Iure con-
47 sultis, vel aliàs, vt inferius dicitur, consilium petat. Sed si tor-
tus reiteraret, & geminaret istam confessionem in iudicio, &
in ea perseueraret, tunc faceret plenam probationem, ita vt ex
ea per sententiam condemnari posset. cap. 60. his verbis: *So
aufferfundene / redliche Anzeigung einer Wissenhat halb / Pein-
liche Frag fürgenommen / auch auff Bekändnuß des Befrag-
ten / fleißige / mögliche Erkündigung vnd Nachfrage beschicht /
vnd inn derselben bekändter That halb solche Warheit befunden
würdt / die kein Vnschuldiger also sagen vnd wissen künde / als
dann ist derselben Bekändnuß vnzweiffelicher, beständiger weise
zu glauben / vnd nach gestalt der Sachen Peinliche Straff dar-
auff zu vrtheilen.* Si propter comperta & rationabilia indicia
cuiusdam maleficij quæstio seu tortura suscepta, etiam ad con-
fessionem torti, diligens ac possibilis exploratio inquisitióque
facta fuerit, & in ea confessati delicti causa negotiatioque eiusmo-
di veritas constiterit, quam insons hoc modo dicere aut scire
possit: tali nimirum confessioni sine dubio firmiter creden-
dum, & iuxta conditionem & qualitatem causæ ad pœnam in-
fligendam procedendum est. Nam etsi confessio in tormentis
facta ad condemnationem non sufficiat, quasi metu extorta l.
1. §. 17. D. De quæst. tamen ea vis purgatur, quando postea ex-
tra locum carceris, eiusmodi confessio liberè renouatur. Bar-
tol. in l. 1. §. si quis vltro d. tit. Paris de Puteo in Tractat. Synd.
48 verbo Tortura num. 9. Ea tamen renouatio non sufficeret, si
tortura esset indebitè iniustèque facta, vel confessio non verifi-
cabilis VVesenbec. in Parat. D. De quæst. num. 12. Vt si Venefi-
ca confiteretur se per aërem volasse, in bestias fuisse transmu-
49 tatas & similia impossibilia & non verisimilia. Nulla autem
dignitas, vt obiter dicam, excusat Magos & Maleficos à tortura,
sed indistinctè omnes torqueri possunt. l. 7. C. De Malef. & Ma-
the-

themat. Quòd si pluries Venefica fidib⁹ examinata confiteatur, 50
postea verò soluta identidè reuocet, necesse erit tandem ad ab-
solutionè perueniri: quia satius est absolui nocentè, quàm in-
nocentem damnari, & sanè torturæ sepius repetita non minor
cruciatu est re ipsa, quàm cuiuslibet pœnæ capitalis. l. vni⁹ c. 18.
§. 1. D. De quæstio. VVesenb. allegato loco. Idem dicendum 51
est, si persona torta in sua inficiatione perstitit, nec crimen con-
fessa est, & indicia aduersus se producta purgauerit. tunc simili-
ter absoluenda erit, Iulius Clarus quæst. 64. nu. 8. Planè vtrum 52
indicia ad torturam sufficientia sint purgata, iudicis arbitrio
relinquitur æstimandum: Franc. Vin. lib. 2. commu. opinio. in
v. arbitrio iudicis num. 10. Qua autem pœna iudex siue magi- 53
stratus, si personam innocentem torqueri curauerit puniatur.
D. d. inter se non conueniunt. Alij similitudine supplicij eum
afficiendum censuerunt, alij actione iniuriarum eum teneri
voluerunt. Alij extraordinariè eum puniendum scripserunt.
Vide Laurentium Kirhouium conclus. 66. cent. 4. Sed crebri-
or est D. d. sententia. Iudicem, qui reum torturæ sine causa, sine
indicijs, dolosè & malitiosè subiecit, & ita torfit, vt iste deceffe-
rit, capitali pœna: Si verò per imperitiam aut culpam id fecerit
extraordinariè tantum, puniri posse. Aegid. Bossius in tractatu
caus. crimin. tit. de tortura, num. 28. Iulius Clarus in Pract. crim.
§. fin. quæst. 64. num. 32. Iacobus Menochius de arbit. iudic. lib.
2. cent. 4. cas. 40. VVesenbecius supra d. loco. num. 9. Accedit
Constitut. criminalis Caroli V. ca. 61. *Wo peinliche Frag dieser
vnd des heiligen Reichs rechtemessigen Ordnung widerwertig ge-
braucht würde / so weren dieselbigen Richter als Vrsacher solcher
vnbilliger peinlicher Frag sträfflich / vnd sollen darumb nach Ge-
stalt vnd Gelegenheit der Vberfarung / wie recht ist / Straff vnd
Aberag leiden / vnd mögen darumb für ihrem nechsten ordentli-
chen Obergericht gerechtfertiget werden.* Si hac sacri Imperij
constitutione torquendo abusi fuerint iudices, erunt ipsi qui-
dem

dem, vt qui iniquæ torturæ occasionem dederint, culpabiles: eruntq; propterea iuxta conditionem & qualitatem transgressionis atq; excessus, vt æquum est, puniendi: ac coram proximo ordinario iudice iustificandi. Torturam autem factam esse, & quidem indebitè factam, facile probari potest, nisi doceatur contrarium. Nam factum quidem ipsum torturæ ex solis indicij leuibus, putâ, per incarcerationem, clamorem rei, liuorem corporis, famam, & similes coniecturas plenè conuincitur. Ius autem torturæ, videlicet iniustè eam decretam esse, probatur eo ipso, quòd non ostendatur diuersum. Stat enim pro reo iuris præsumptio, contra iudicem: nisi ille sufficientia indicia præstò fuisse, liquidò demonstret. VVesenbecius d. loco, cum allegatis ibidem.

55 Sequitur Supplicatio pro Citatione, wider eine Stadt, die vnverschulter Sachen peinlich gemartert.

Schwürdiger Fürst / Römischer Keyf. Maiest. Cammerriechter / gnädiger Herz / E. F. G. bringt die arme Frau N. demütiglich klagend für / Wiewol inn gemeinen geschriebenen Rechten / auch in Keyser Carol des Fünfften / vnd des heiligen Römischen Reichs peinlicher Halsgerichts Ordnung heissfamlich geordnet vnd versehen / auch bey höchster Straff verboten / daß niemands / was Standts oder Wesens der sey / den andern vnerfolgts Rechtens / eigens Gewalts vñ wider Rechte vergewaltigen / beleidigen / noch an seinem Leibe vnd Leben beschädigen / verletzen / oder auch einige Schmach vnd Schaden mit Worten oder Wercken zufügen / viel weniger ohne vorgehende beweifliche Indicia vnd zu Rechte gnugsam Anzeigung vnd Verhörung torquirn oder peinigen lassen soll. Wiewol auch ganz ohne das gemelte N. ihr Lebenslang se vnd allewegen nie anders dann

dann für vnbeschreyt / vnuerleumbt / vñnd fromme Frau geachtet vñnd gehalten / noch einiger bösen Thaten oder Verbotten vnzimliche Handlung oder Laster beziegen / vñnd mit Recht oberwunden worden / So sind doch / r. hic narrandum factum eiusq; circumstantia. Dieweil dann gnediger Fürst vnd Herr erzehlte gewaltsame Handlung an der armen Frauen ganz freffenlicher weiß begangen / nicht allein gemeinen geschriebenen Rechten / vñnd des H. Reichs Ordnung / sondern auch aller Erbar / Billigkheit vñnd guten Sitten / Menschlicher Barmherzigkeit hoch zu gegen / vñnd obgedachte B. vñnd N. vmb ihr zugesügte Schand / Schmerzen vñnd Schaden zu klagen zu Rechtlicher Hülff zu begeren zum höchsten gedrungen wird / vñnd dann / ermelte N. vñnd Rath dem heiligen Reich ohne Mittel vnterworffen / vñnd derwegen E. F. G. anstatt Röm. Kayf. Mayest. ihr ordentlicher Richter sein / So gelangt demnach an E. F. G. vielgenanter Frauen ganz demütige Bitt / die wollen vmb Gottes vñnd der Gerechtigkeit willen / ihr widergedachte B. vñnd N. zu Prosequirung vñnd Rechtfertigung oberzehlte gewaltsamer Handlung vñnd zugesügtes Schadens vñ Nachtheils / Ladüg / in gewöhnlicher bester Form / gnediglich erkennen / vñnd obangeregten gezwungen Endt vñnd Verschreibung (dardurch jr doch das Recht außdrücklich nit verstrickt) von Rechtswegen für nichtig vñnd vnbindig achten. Damit sie auch an ihrem Rechtlichen fürnehmen vñnd Klagen dardurch nicht verhindert werde / vñnd in quolibet inferiori iuramento Maiestas Imperatoria außgeschlossen / vñnd dann E. F. G. R. M. in des heiligen Römischen Reichs Cammergericht representiren / So ist weiters der Armen Frauen demütige Bitt / E. F. G. wollen solches abgenötigten Endt / vñnd vermeinte nichtiger weiß ober sich gegebene Verschreibung / inn diesem Fall quo ad effectum agendi, ihr der Frauen relaxiren / vñnd folgents der gebetten Ladung / oder was sonst nach Gestalt vñnd gelegenheit erzehlte Handlung / von Rechts vñnd Billigkeit wegen zu gutem mitgetheilt vñnd gebitten

beten werden mag / gnediglich erkennen / E. J. G. Hochadelich
Richterlich Ampt hierinn vnderthäniges fleiß / bester Form / wie
solches geschehen kan oder mag / demütiglich anruffend / Auch
vbergib die Frau ein Befundt ihrer Armuth / vnd biß / sich zum
Eyde der Armuth gnediglich zuuerhelffen / E. J. G. abermals
anruffende / r.

CAPVT XI.

DE POENA MAGORVM, VE-
NEFICARVM, ET LA-
miarum.

Summæ.

- 1 Respublica duabus rebus conseruatur.
- 2 Poss confessionem delicti sequitur executio.
- 3 Aurea verba Constantini Imperatoris.
- 4 Executio triduo ante damnato est significanda.
- 5 An reuocatio Venefica in extremis valeat.
- 6 Pœna Magorum & Veneficarum de iure diuino.
- 7 Versiculum 8. Exodi 22. quomodo septuaginta interpretes intelli-
gant.
- 8 Iosephi testimonium.
- 9 Philonis Iudæi testimonium.
- 10 Lamberti Danæi testimonium.
- 11 Verbo *μαγαντα* vtitur Paulus ad Galatas 5.
- 12 Qui dicantur *μαγαντα* & *μαγαντα*.
- 13 Sub nomine Magorum intelliguntur quoq; Arioli, Prestigiatore
res & incantatores.

14 Quan-

- 14 Quantopere Deus à Magis abhorreat ex sacris ostenditur.
- 15 Pœna Magorum de iure Persarum.
- 16 Pœna Magorum de iure ciuili.
- 17 Pœna Magorum iuxta ordinationem criminalem Caroli V.
- 18 Pœna Magorum iuxta constitutionem illustrissimorum Mega-
polensium principum.
- 19 Pœna Magorum & Veneficarum iuxta constitutionem Saxoni-
cam & Electoris Saxonie.
- 20 Pœna Magorum iuxta constitutionem illustrissimorum princi-
pum Hassie.
- 21 Pœna Magorum iuxta constitutionem ciuitatis VVormatiensis.
- 22 An cadauer Magi, qui in carcere ante executionem conscientia
perpetrati sceleris se interfecit, aut aliàs mortuus reperitur,
comburri possit.
- 23 Forma sententiæ.
- 24 Pœna eorum, qui Magos consulunt.
- 25 Verba Concilij Ancyritani.
- 26 Verba Concilij Laodicensis.
- 27 Verba Concilij Toletani.
- 28 Verba Concilij Aurelianensis.
- 29 Verba Concilij Requirensis.
- 30 Lex Mahumetica diuinatoriam artem condemnat.
- 31 Auctoris sententiæ de pœna Lamiarum.
- 32 Forma sententiæ.
- 33 Quidam existimant Lamias propter conatum capitaliter punien-
das esse.
- 34 Cogitationis pœnam nemo patitur.
- 35 Cogitationis gradus tres.
- 36 Conatus in delictis quomodo puniatur.
- 37 Distinguedum est inter conatum possibilem & impossibilem.
- 38 Pœna minuitur propter senectutem.
- 39 Lamiarum actiones similes sunt dormientibus.

X 2

40 Mitius

- 132
40 *Mitiùs puniuntur mulieres, quàm viri.*
41 *Aurelianus Imperator Zonobiam vita donat: cum alioqui à militibus ad supplicium fuisset requisita.*
42 *Paupertas & multitudo liberorum facit, vt mitiùs quis puniatur.*
43 *Sergius Galba pœna & iudicio soluitur liberorum ratione.*
44 *Quintiliani verba.*
45 *Pœnitentia Lamiarum facit, vt mitiùs puniantur.*
46 *Constitutio Caroli Magni.*
47 *Sententia Pauli Grillandi de pœna Lamiarum.*
48 *Quando pœna ponitur in arbitrio iudicis, nec lege aliqua est expressa, tunc iudex extendere illam pœnam vsq; ad mortem non potest.*
49 *Cur Blasphemie aliq; scelera non ita seueriter puniuntur?*
50 *Execrationes & Blasphemie mercatorum & militum.*
51 *Aduena & pupilli defraudantur.*
52 *Magi in pretio habentur.*
53 *Magorum libri impune venduntur.*
54 *Mitiùs cum Lamij agendum.*
55 *Christo reddenda est ratio administratæ iustitiæ.*

Vm duabus potissimùm rebus Respublica conseruetur, premio scilicet ac pœna, hoc est, vt absoluat innocentia, tùm vt delicta fontium puniantur, vel vt sublatis malis & perniciosis hominibus, & seruetur disciplina publica, & alij exemplo comonefacti, consimilibus flagitijs abstineant: Ideò post confessionem delicti seu sponte factam, seu extortam tormentis, sequitur, vt pœnæ Magus subdatur, quam crimine denudato differri non oportet, l. 18. de pœnis, l. 6. D. eod. tit. l. fin. C. de custodia reorum. Præ oculis autem quilibet iudex semper istam nobilissimam, l. Constantini Imperatoris, qui sententiam, l. 6. C. de pœnis

pœnis habere debet. Qui sententiam, inquit, laturus est, temperamentum hoc teneat, vt non priùs capitalem in quempiam promat seueramque sententiam, quàm in adulterij vel homicidij vel maleficij crimine, aut sua confessione, aut certè omnium qui tormentis vel interrogationibus fuerint dediti, in vnũ conspirante concordantèque rei finem, conuictus sit: & sic in obiecto flagitio deprehensus, vt vix etiam ipse ea, quæ commiserit, negare sufficiat. Digna certè hæc lex est, vt aureis literis inscriberetur ad parietes curiarum & Prætoriorum Regum & Principum. Porro executio triduo antè damnato est denuncianda, quò se ad mortem præparet c. 79. Cuius hæc verba sunt: *Welcher zum Tode verurtheilt / solches soll ihm Drey Tage zuvor angezeigt werden / damit er zu rechter zeit seine Sünde bedencken / beklagen vnd beichten möge.* Qui publico & pœnali iudicio plectendus & puniendus est ei ante triduum id nunciatur, quò possit in tempore pœnitentiam agere. Sed incidit hîc dubium, quod sæpè occurrit. Venefica quædam iam ad ignem condemnata, nominauit duas consocias sceleris in tortura, & in Iudicio, & in ista assertione vsq; ad locum supplicij constanter permanet: Sed postea prope rogum istam assertionem, conscientia urgente, coram populo publicè reuocat, dicende. Denunciaui quidem illas tanquam participes criminis, attamen falsò, ideòque eas iam ante agonem vitæ meæ innocentes pronuncio. Hic disputant Dd. Vtrum hæc reuocatio in extremis elidat primam confessionem factam in tortura & iudicio: ita vt prior amplius indicium non faciat. Ad hanc quæstionem Dd. variè respondent. Quidam scribunt, quòd per istam expurgationem prorsus indicia contra nominatas tollantur, propterea quòd confessio nulla & inconstans eiusdem sit efficaciæ: item quòd nemo præsumatur in articulo mortis, vbi quis memor est salutis æternæ, mentiri. Follerius in practi. Crim. fol. mihi 659. nu. 154. Quidam statuunt huic reuocationi non esse stan-

standum propter l. 3. §. 1. D. Ad. Sc. Sylleia: quæ vult, non esse standum tali confessioni, quæ in extremis fit. In hac opinione præter alios fuit Hippolytus Marsilijs in Prac. crim. §. Restat, vbi Bartoli auctoritatem adducit, qui in d. l. 3. §. 1. scribit. Iudicis dicto non esse standum, qui in agone mortis dixit, se falsam tulisse sententiam. Et hanc opinionem pluribus confirmat Hippolytus ibidem, vbi vide. Ego in hac quæstione distinguo. Aut delata persona fuit bonæ famæ ac vitæ adsunt sufficientia indicia contra nominatam, tunc talis reuocatio facta in extremis primam confessionem factam in tortura & iudicio vel extralidit. Secus si firmæ & indubitæ præsumptiones, contra delatam adsunt, tunc eo in casu hæc reuocatio & expurgatio facta in extremis nullius est momenti. Neque enim omnis moriens est Ioannes Euangelista. Secundum tritum apud Iureconsultos prouerbium. Et hæc distinctio approbatur in Constitut. Carolina cap. 31. vers. Zum Sunfften. Wo aber der Sager sein Besagung oder Dargeben am letzten widerruffte / die er doch mit guten / erzehlten vmbständen gethan hett / vnd geacht möchte werden / er wöle seinen Helffern damit zu gut handeln / oder das er vicleichte durch seinen Reichthatter vnterwiesen wer / alsdann muß man ansehen des Sagers anzeigen vnd andere erkündigte vmbstände / vnd darauff ermessen / ob die Besagung ein redliche anzeigen der Missethat geb oder nicht. Vnd in solchem ist sonderlich auch ein Aufsehens zu haben / vnd zu ersaren / den guten oder bösen Stand vnd Leumut des Versagten / vnd was Gemein-
6 schaffe oder Gesellschaft er mit dem Versager gehabt hab. Quod autem ad pœnam Magorum & Veneficarum attinet, sciendū, quod hi de iure diuino capitaliter puniantur, Exodi. 22. vers. 8.
7 Maleficam non patieris viuere. Nomen enim Mechafshepha, quo lex ibidem vtitur à Casaph deslectitur. Vt VVierus lib. 2. cap. 1. ait: Positūmq; est in foeminino genere, non quod viros impunes esse velit, sed quia ille sexus ob genuinam simplicitatem

tem Dæmonum insidijs frequentius patet. Græca translatio septuaginta interpretum hæc est, φαρμάκους ἐν ἐπιβιώσει, ali-
ās περιβιώσει Veneficos non retinebitis in vita, hoc est, eos, qui sortilegijs & magicis artibus Veneficia in hominum & iumentorum perniciem exercent. Cum septuaginta senioribus conuenit quoque Iosephus, qui antiquit. Iudaic. libro quarto, cap. 8. Moisis mentem his explicat verbis: φάρμακον μήτε θανάσιμον, μήτε τὸ εἰς ἄλλας βλάσας ποιοιούμενον, Ἰσραηλιτῶν ἐχέτω μὴ εἶς, εἰάν ἢ μὴ σὺ μένος φαρμάκων τεθνάτος, τὸ το πᾶσιν ὁ δὲ θύνην ἐνεώσι καθ' ὅς το φάρμακον ἀν παρσεννασμένον. Id est, venenū neq; lethale, neq; in alios noxios vsus præparatum, Israëlitarum aliquis habeat: quod si habere deprehensus sit, morte mulctetur, & patiat id, quod facturus erat illis, aduersus quos venenum parauerat. Philo quoq; Hebræus, socius Iosephi & familiaris, caput illud legis Dei Hebræis verbis conscriptum Græcè interpretans in libro de singularibus legibus, lex Dei, inquit lib. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν ἐπιβιώσει. A Magis & Veneficis abhorret (μαγὸς καὶ φαρμακευτῆς vocat) qui modis artibusq; damnandis mille mala perpetrant, & eos quo die fuerint intercepti morte mulctari iubet: quemadmodum sancit l. vltima de malefic. C. vt qui Magum retexerit ilicò ad publicum pertrahat. Ita quoq; textum illum intelligit Lambertus Da-
10 naxusibi. Veneficum viuere non sines. D. Paulus Veneficia & cædes separat. c. 5. ad Galatas, vbi inter carnis opera recensentur φαρμακία & πόνοι, ibi reddiderunt nostrates Zauberey. Cùm itaq;
12 malefici seu maleficæ, hominibus & iumentis mortem inferant cum venenatis materijs, pulueribus, ossibus, vel alios periculosos morbos excitant, in tantum vt quidam in corporis extenuationem viriumq; imbecillitatem inducantur, eos Græci φαρμακείας, φαρμάκους & φαρμακευτῆς dixerunt, foeminas verò φαρμακίδας & φαρμακευτῆσας. Sub nomine Magorum intelliguntur quo-
13 que Arioli, præstigiatores, incantatores, quos õnes lex quoq; diuina damnat Leui. 10. Vir & mulier in quibus Pytho vel diuina
Y natio-

nationis fuerit Spiritus, morte moriantur. Et Deuterono. 18. Non inueniatur qui diuinando futura prædicit, nec maleficus, nec incantator, nec magus. Et illud in primis oportet obseruari, non homicidij, parricidij, incestus, tyrānidis, idololatriæ nomine Deum dicere populos illos à se exterminari, sed ob sortes magicas: & quoniā p̄puli suos liberos diabolo Moloch consecrabant ad facienda sortilegia sua, Deum præcipere vt q̄sq̄ rem istam abominandā commiserit lapidib⁹ obruatur, Leu. 20. morte omnium crudelissima tūm verò Deū adijcere se furorē suū immisurū contra populū q̄ impunē scelera ista abire fuerit. Itaq; volens Samuel gravitatē peccati regi Sauli exponere, peccatū, inq̄t, tuum æquē Magnum est ac magorū crimen: Similiter vt demonstratur quantopere Manassē Regē Deus exhorruerit, scriptū est Manassē suis execrandis sceleribus prouocasse Deum, atq; subijcitur eum fuisse Magum, & conuentionem cum diabolis iniuisse: itaq; spoliatū fuisse regno, & numella in carcere fuisse coërcitum. Et quamuis eum postea poenituerit, eo tamen extincto post annos quinquaginta Ieremiæ dixit Deus, Ierem. 19. & 15. Igne & cadibus delebo istud oppidum propter execrabilia scelera Manassis Regis: de loco verò Topheth vbi Satanæ sacrificauerat, dicitur is fore locus cadium ad vindictam iræ diuinæ (vt contigit) exercendam. Similiter libr. 4. Regum cap. 17. dicuntur decem tribus exterminatæ, & in exilium raptæ, quòd in res magicas & sortilegia incumberent. Atq; hos quidē locos apprimè conuenit obseruari: nititur enim hoc vno crimine decem tribuum captiuitas: de duabus autem reliquis tribubus, dicitur Deus (qui ad vltiones est tardissimus) post annos quinquaginta sortilegia Manassis vindicasse, cum igne cadibusque permista fuerunt Hierosolyma & duæ tribus deportatæ: Alibi verò dicitur Ieremiæ 50. Gladius ad diuinos, gladius ad Chaldaeos: & apud Micheam, Mich. 5. delebo è terra magos diuinósque: Et cum Esaias euerfionem Babylo ni minatur, cædes &

& incendia, omnes hæ calamitates, inquit, euenient tibi propter amplitudinem scelerum tuorum execrabilium, quæ commisisti cum Magis tuis. Plutarchus in Apopht. A Persis scribit 15 supplicio omnium crudelissimo affectos fuisse Magos, quorum caput inter duos lapides elidebant. Iure Ciuili Romanorum 16 hæc hominū genera grauissimè puniuntur. Iulius Paul. Recept. sent. li. 5. ad l. Corn. de sicarijs & Venef. tit. 25. vbi sic ait: Magicæ artis conscios summo supplicio affici placuit, id est, bestijs obijci, cruci affigi, ipsi autem magi viui exuruntur: etiam libros magicæ artis apud se nemini habere licet: & si penes quoscunque reperti sint, bonis adempris ambustisq; ijs, publicè in insulam deportantur, humiliores capite puniuntur, l. 4. §. 1. D. famil. ercisc. Et l. fin. C. De Malefic. & Mathemat. vbi Imperatores: Quicumque maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupauerit: ilicò ad publicum pertrahat, & iudicum oculis communis hostem salutis ostēdat. Quod si quisquam ex agitatoribus, id est aurigis, seu ex quolibet alio genere hominū, contra hoc interdictum venire tentauerit, aut clandestinis supplicijs etiam manifestum reum maleficæ artis oppresserit: vltimum supplicium non euadat, geminæ suspicioni obnoxius, q̄ aut publicum reum, ne facinoris socios publicaret, seueritati legū, & debite quæstioni: aut proprium fortassis inimicū sed huiusmodi vindictæ nomine cōsilio atrociorē confecerit. Et Leo Nouella 65. sanè si quis aliquo modo incantamentis vsus esse deprehensus fuerit, supremum supplicium sustinet. Iuxta constitutionem criminalem Caroli V. c. 109. Magi & Venefici, quæ homines & iumenta suis Magicis artibus interfecerunt, flammis concremantur: So jemandt den Leuthen durch Zauberer Schaden oder Nachtheit zufüget / soll man ihn straffen vom Leben zum Tode / vnd man soll solche Straff mit dem Feuer thun. Wo aber jemandt Zauberer gebraucht / vnd damit niemandt Schaden gethan heit / soll sonst gestrafft werden / nach

nach Gelegenheit der Sach / darinnen die Bruehler Rathes ge-
brauchen sollen / wie vom Rathsuchen hernach geschrieben stehet.
Si quis hominibus veneno damnum dederit, iniuriã uel fece-
rit, is morte mulctandus est, igneque conflagrandus. Qui verò
veneno uteretur, neque dum alicui damnum illo intulisset, pu-
niri quidem ac corripi iuxta qualitatem causæ debet. In quibus
casibus Iudices consilio vtantur, sicuti infra de consultationib⁹
18 dicetur ac præscribetur. Cum hac Carolina constitutione
conuenit constitutio illustrissimorum Megapolensium princi-
pum, In der Poltzen Ordnung / sub Rubrica, Von Zauberey /
Warsagern / &c. Vns kommen auch Klagen für / das inn vnsern
Fürstenthumen / sich grosse Ergernüssen vnd Mißbräuche Göt-
tlichs Worts / durch Zaubern / Beschwern vnd Teufflisch Wars-
sagen / zutrage / dardurch vnser Vnderthanen zu Abgötterey /
Aufferglauben vnd Schaden geführt werden. Demnach ord-
nen vnd wollen wir / da jemand / was Standes der were / sich des
Warsagens oder ander Zauberey beflissen / vnd dardurch den
Leuten Schaden vnd Vnglück zufügen würde / das derselbige mit
dem Feuer gestrafft werden soll. Wo aber jemandts Zauberey
gebraucht / vnd damit niemand Schaden gethan hette / der soll
19 sonsten nach Gelegenheit der Sachen gestrafft werden. De iure
Saxonico similiter Magi concremantur lib. 2. art. 13. vbi dicitur:
Welcher mit Zauberey umbgehet / oder mit vergiffenuss / vnd des
vberwunden wirdt / den soll man auff einer Hörden brennen. Iuxta
constitutionem Saxo. Electoris Constitut. 2. parte 4. Qui rem
& pacta cum diabolis constituta habent, pariter igne absumun-
tur. Qui verò absque tali coniuratione magicis artibus damnũ
cuiuscunq; modi faciunt, ex crystallo similibusque ariolantur,
gladio feriuntur. Quod congruit legi Mosaicæ, Deuter. 18. 22.
Leuit. 20. Etiam si in his iure communi & Cæsareo aliter distin-
guatur. l. iniuriam 15. §. Si quis Astrologus 9. de iniurijs, l. 2. 3. 4.
& passim C. de malef. & ordin. imp. c. 109. Verba constitutionis
Electo-

Electoris Saxonix hæc sunt : So jemandt in vergessung seines
Christlichen Glaubens mit dem Teuffel Verbündnüss auffrich-
tet / umbgehet / oder zu schaffen hat / das dieselb Person / ob sie
gleich mit Zauberey niemandts Schaden zugesügt / mit dem Fe-
wer vom Leben zum Tode gericht / vnd gestrafft werden soll: Da
aber außserhalb solcher Verbündnüssen / jemandt mit Zauberey
Schaden thut / dieselbige sey groß oder geringe / So soll der Zau-
berer / Mann oder Weibspersonen / mit dem Schwerdt gestraffe
werden. Magorum poena iuxta Constitutionem Illustrissimo- 20
rum Hassiæ principum talis est. Die Crystallenseher vnd Weiss-
sager sollen an Leib vnd Leben / ohne alle Barmhertzigkeit gestraffe
werden. Desgleichen die jenigen / welche sich solchen dingen an-
hengig machen / vnd zu den Warsagern vnd Crystallensehern
lauffen / vnd rath bey ihnen suchen / &c. sollen in hafft bracht / vnd
an Leib vnd Gut / nach Gelegenheit der Vberfahung / gestraffe
werden. Vide die Hessische Ordnung vnd Reformation / die An-
no &c. 72. publicirt fol. 5. Poena Magorum iuxta constitutio- 21
nem ciuitatis VVormatiensis in 2. part. lib. 6. est huiusmodi.
Die so Zauberey treiben / zu Latein genant / malefici, oder die sich
vntersehen der Schwarzen Kunst / oder Zukünfftige Dinge zu
sagen wider vnsern Christlichen Glauben / &c. sollen nach Gestalt
der Sach / an shrem Leben oder Leiden gestraffe werden. In qui- 22
busdam regionibus vsus obtinuit vt poenitentes Veneficæ an-
tequã concremantur, prius strangulentur, ad euitandum peri-
culum, ne lenta mors, ob magnos cruciatus, in blasphemias,
aut desperationem eas trahat: Didacus Couarm. l. 2. V. R. c. 10.
num. 9. Iulius Clarus §. si q. 99. Non incommodè hîc quæri- 23
tur. Num cadauer Magi qui in carcere ante executionem con-
fessentia perpetrati sceleris se interfecit, aut aliàs mortuus repe-
ritur, comburi possit. Et videtur dicendum quod non l. 6. vbi
Marcianus: Defuncto eo, qui reus fuit criminis, poena extincta
est D. De public. indicijs, quæ lex videtur negare, in rei cadauer
Y 3 senten-

sententiam ferri aut id supplicio affici posse. Idem tradidit Boffius in Practi. Crim. Titu. De execut. num. 18. Verum hæc non obrinent in delictis atrocissimis l. 20. vbi Gl. D. De accusat. in quibus iudex iustis de causis ex suo arbitrio potest iubere hos ita functos, vel laqueo suspendi, discerpi, vel alijs ignominijs affici, vt tradiderunt Iacobus Menochius de Arbit. Iudic. Cas. 285. Angel. De malefic. ibi: Iudex debet considerare, an crimen sit atrocissimum, Vvesenbec. in Paratit. D. De Cadau. defunctorum ibi in verbis: Nisi ob scelus. Ioachimus à Beust de Iure iuran. fol. mihi 524. numer. 1178. Idque vsu & praxi receptum multis in locis aliquot exemplis testatur Iulius Clarus quæst. 51. numer. 15. Ioannes Corrasius Arresto Thol. Annotat. 94. circa finem. Eberhardus Speckhan. Quæst. iuris cent. 1. quæsti. 85. vbi huius arbitrij tres causas principales ordine refert. Cum itaque cadauer illius qui crimen læsæ Maiestatis commisit poena affici possit l. fin. D. Ad l. lul. Maiest. quanto magis Magi, qui
24 crimen læsæ Maiestatis diuinæ commisit. Atque ita in contingentia facti pronunciatum scio, quod Cadauer Magi deberet concremari. Et forma sententiæ fuit talis: *Hät N. der Zauberer bekandt vnd außgesagt / das er mit seiner Zauber ey seines Nachbaren Haußfraw vnnnd Kind vmbse Leben gebracht / vnd er solches genugsam ist oberzeuget / vnd hernacher mit dem vmbgedreheten Hals im Gefängnuß todt gefunden worden. Demnach erkennen vnnnd sprechen wir N. darauff vor Recht / daß der todte Corper / nach dem er für das öffentliche Peinliche Halsgericht fürgestellt / zur Walstatt geführt / vnnnd daselbs anderen
25 zum abschew verbrannt werden müge / von Recht wegen.* Sed quali poena afficiuntur qui Magos consulunt & artibus maleficis & prohibitis ad restitutionem membrorum & amissæ valetudinis recuperationem vtuntur. Et primò quidem de iure diuino poena mortis afficiuntur Deuteronomij decimo octauo. Ideoq; Saul perijt quod Pythonem consuluit interrogando, &
non

non requisit Dominum. De iure ciuili similiter poena capitali afficiuntur. Impr. in l. 5. De Malef. Nemo aruspice consulat, aut Mathematicum, nemo ariolum. Augurum & vatum prona confessio conticescat. Chaldæi ac Magi, & cæteri, quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuò diuinandi curiositas. Etenim supplicio capitis ferietur gladio vltore prostratus, quicumq; iussis, nostris, obsequium denegauerit. Paulus Grillandus de sortilegijs, quæst. 11. nu. 5. Concilia varias poenas consulentibus constituerunt. Verba Concilij Ancyri-
26 tani Can. 34. prout habetur c. Qui diuinatores 26. quæ. 5. sunt: Qui diuinationes expetunt, & morem gentilium subsequuntur, vel in domos suas huiusmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte magica aut expiandi causa, sub regula quinquennij iaceant secundum gradus poenitentia diffinitos. Ver-
27 ba Concilij Laodicensis, Can. 36. sunt. Non oportet sacris officijs deditos vel clericos, magos aut incantatores existere, aut facere phylacteria, quæ animarum suarum vincula probantur: hos autem qui talibus rebus vtuntur, proijci ab ecclesia iussimus. Concilij Toletani verba 4. Can. 30. sunt: Si quis Episcopus, aut presbyter, vel diaconus, vel quilibet de ordinibus clericorum, aruspices, aut incantatores, aut ariolos, aut cerrè augures vel sortilegos, vel qui profitentur artem magicam, aut aliquos eorum similia exercentes, consuluisse fuerit deprehensus, monasterij curam excipiat: ibique poenitentia perpetua deditus, scelus admissum sacrilegij soluat. Aurelianensis con-
29 cilij verba hæc sunt: Si quis clericus, monachus, vel secularis, diuinationes vel auguria crediderit obseruanda, vel sortes quas mentuntur esse sanctorum, quibuscunque putauerint intimandas, cum his qui cum eis crediderint, ab ecclesia communicatione pellantur. Verba Concilij Acquirensis sunt part. 2. caus.
30 26. q. 5. episcopi: Episcopi eorumq; ministri omnibus modis elaborare

borare studeant, vt perniciosam & à Zabulo inuentam, sortilegam & magicam artem ex parochijs suis penitus eradicient: & si aliquem virum aut mulierem huiuscemodi sceleris sectatorem inueniunt, turpiter dehonestatum de parochijs suis deiciant. Ait enim Apostolus Tit. 3. Hæreticum hominem post primam & secundam correctionem devita, sciens quòd subuersus est, & is etiam qui eiusmodi est. Subuersi sunt, & à Diabolo captiui tenentur, qui relicto creatore suo, Diaboli suffragia quarunt: & 31 ideo à tali peste debet mundari sancta ecclesia. Quamcunque item diuinariam artem condemnat lex Mahumetica, asseritque Deum solùm arcana & futura nosse: quare à Mahumetanis inquisitoribus nonnunquam apprehenduntur, conijciunturque in vincula illius disciplinæ sequaces. Hodie ex constitutione Carolina 109. pœna eorum qui ariolos consulunt, & artibus maleficis ac sortilegijs vtuntur etiam ad finem boni, vt conseruandæ valetudinis causa, est arbitraria siue extraordinaria. Concordat Laurent. Kirchouius conf. 12. Tom. 2. conf. German. IC. num. 9. vbi ait: Quare dicendum, cum relegandum esse, aut alia pœna arbitraria, siue extraordinaria puniendum esse, non pœna mortis, vt sæpè dictum est, ita contineri expresse, **Inn der Peinlichen Rechtsordnung / vnter dem Titel / Straffe der Zauberey.** Restat vt de pœna Lamiarum agamus. 32 Lamia aut fatentur possibilia, videlicet se homines & iumenta sortilegijs & magica arte interfecisse, & hoc si constat, absque vlla dubitatione iuxta prædictam 109. constitutionem Carolinam sunt comburendæ: aut fatentur impossibilia, scilicet se per angustum foramen in aërem volasse, in bestias fuisse transmigratas, cum Diabolo Venerem exercuisse, & non sunt ob id puniendæ, sed verbo Dei potius melius instruendæ. Aut denique fatentur se contractum cum Satana iniisse, quo casu, extraordinaria pœna, vt fustigatione, relegatione, multa pecuniaria respicentes puniri possunt. Eiusmodi esto pœna temeritatis, quòd dæmo-

dæmoniacæ suggestioni, & ludibrijs non satis constanter restiterint, imò etiam consenserint. Quod autem sortilegi pœna arbitraria sit ostendit sæpè allegatus textus c. 109. **Wo aber jemand Zauberey gebraucht / vnter damit niemandt Schaden gethan hett / soll sonst gestrafft werden.** Menochius cas. 388. num. 1. Laurent. Kirchouius supra allegato loco, Ioan. Althusius in Iurisprudent. Roma. cap. 52. lib. 1. Ioannes Fichardus conf. CXII. num. 4. Et ita in tali casu iudicatum memini: **Ob wol dieser 33 Fall vnter den Geldhrent sehr bedenklich vnter streitig / dieweil aber dennoch in solchen zweiffelhafftigen Peinlichen Fällen die gelinde Straffe zu erwelen / So sprechen dennoch die R. daß auß solchem vnter andern Ursachen die Gefangene R. wegen obgedachter ihrer Verbrechen / Vnter weil sie mit der Zauberey niemandt Schaden zugefügt / viel weniger Menschen vnter Viehe damit gerödtet / mit breñung eines Zeichen zur Staupen geschlagen / vnter aller vnserer Gnedigen Fürsten vnter Herrn Landen vnter 12. Jahr verwiesen sein soll von Rechtswegen.** Semper enim in dubijs benigniora sunt præferenda & melius est multos nocentes absoluerè, quàm vnum innocentem condemnare. Sed obijciatur, imò Lamia propter conatum, pœna mortis sunt afficiendæ, est enim in eis animus & voluntas nocendi, quamuis nõ respondeat successus. Cùm autem solutio huius obiectionis consistat in illa iuris quæstione: Quando & qua pœna conatus ad delictum puniatur. Ideoque quæ hac de re obseruauim perspicuè & breuiter quantum fieri potest expediam. Primò nuda, simplex, latens in animo, ac nemini detecta cogitatio, vt ab hominibus ignorata, ita ab ipsidem puniri non potest l. 18. D. De pœnis vbi Vlpianus: cogitationis pœnam nemo patitur. Et Pontifex in c. sicut de Simon. De occultis non iudicat lex. Solus enim Iehoua Dux exercituum cogitationes hominum punit, cùm hæ ipsius omnipotentia, & omniscientia nequeant occultari. Veteres Theologi de cogitationibus hominum sic loquun-

loquuntur vt refert Iacob. Menochius de Arbit. Iud. casu 360. num. 2. 3. & 4. Cogitationem illam, cui homo non assentitur, dicunt esse impunibilem : Cogitationem verò, cui homo leuiter assentitur, affirmant peccatum veniale tantum inducere. Tertio cogitationem cui homo perfecte assentitur, mortale peccatum esse. Mihi placet Lamberti Danæi distinctio in Ethica sua Christiana libro 2. capite 17. vbi tres cogitationis gradus constituit hoc modo : Primus, inquit, est cogitatio rei malæ, leuis & momentanea, quæ animum nostrum præteruolat, priusquam à nobis ipsis percipiatur & animaduertatur. Tamen est enim ad omne malum fecunda natura nostra. Hierem. 4. vers. 22. vt continuè & indefinenter quædam turpia cogitet. Quæ cogitationes, quanquam sunt verissimi corruptionis nostræ originalis fructus, & effectus, tamen quia sunt leuissimæ, & nobis non percipientibus præterfluunt, non appellantur concupiscentia neq; hoc præcepto damnantur in electis. Sunt tamen amarus vitij nostri in nobis feruentis & ebullientis sudor & fumus. Secundum cogitationum genus & gradus est, cum iam illa cogitatio mali non tantum percipitur à nobis ipsis, sed etiam nos quodammodo titillat & delectat, & pertentat tacito nostrum pectus gaudio, quanquam illi tamen non assentiamur, imò etiam eam procul à nobis & repellamus & auertamus. Vt unquam enim praua illa titillatio & aculeus leuis sit & subitus, iam tamen est concupiscentia : Quia cum à cupiendo aut concupiscendo dicta sit concupiscentia, vbiunque concupiscit, gliscitque, aut sese in nostrum cor insinuat gaudium & delectatio aliqua de re turpi & mala, certè concupiscentia est, quæ hoc præcepto damnatur. Nihil igitur necesse est nos ijs cogitationibus assentiri, aut eas sequi velle, vt damnabiles concupiscentiæ nomenentur. Nam etsi eas repudiamus, atque nobis ipsis irascimur, qui ista cogitemus, & qui ijs simus gauisi, sunt tamen concupiscentiæ. Motus enim & sensus omni in cogitatio

tacite

tacite in nobis spirat, & sola cogitatione etiam inopinantibus, atque adeò sæpè retinentibus obrepit, concupiscentia est, & apud Deum grauissimum peccatum, quanquam id homines p nihilo ducant. Tertius cogitationum nostrarum gradus est, cum non tantum ijs delectamur & titillamur, sed quasi vincimur, adeò vt illis planè assentiamur, & omninò. Quod fit cum apud nos animo constituim⁹ illud sequi aut committere, quod cogitatio obtulit, quantum in nobis est. Hoc tertium cogitationis genus vulgò voluntas certa & resoluta, siue assensus animi appellatur, quam solam omnes agnoscunt esse peccatum & Philosophi & Sophistæ Romani. Secundum autem cogitationis gen⁹, quam concupiscentiam appellauimus, non item. Hactenus Danæus. Secundò quis cogitat & agit, sed non perficit delictum. Et hîc est subdistingendum. Aut enim quis ad actum remotum accessit, aut ad proximum. Si ad actum remotum, vt si cum telo hominis occidendi causa incessit, sed nondum vulnerauit vel impeditus vel poenitentia duct⁹, tunc punitur extra ordinem, iudicis arbitrio, quoniã is ad actum tantum remotum accessit. Si ad actum proximum accessit, vt q animo occidendi hominem vulnerauerit, tunc delictum habetur pro expleto, & perindè punitur, ac si delictum perfecisset, l. is qui cum telo 7. C. Ad l. Cornel. De Sicar. l. si quis non dicam rapere 5. C. De Episc. & Clericis l. 1. §. fin. D. De extr. ord. crimin. vbi qui pueri pudicitiam attentat punitur. Sed hæc & similes leges, poenam capitalem in conatum statuentes, per generalem consuetudinem sunt abrogatæ, & conatus semper ferè extraordinariè punitur, id est, mitiori poena, quàm si effectus fuisset secutus. Speculat. in titulo. De Accusatore §. 1. Bald. in dicta lege 7. C. Ad l. Cornel. De Sicar. Tiraquel. De poenis, Althusius in Iurisprudenc. Rom. lib. 1. c. 30. & c. 54. Et quamuis Bartolus in l. 1. §. Diuus, D. Ad l. Cornel. De sicar. Menochius de Arbitr. Iudic. quæst. lib. secundo, cent. 4. casu 360. num. 93. & nonnulli alij censuerunt,

Z 2

ita

ita demum leges capitaliter conatum punientes sublatas esse, si statuta in contrarium extent, tamen etiam absque statutis, de generali totius mundi consuetudine idem dicendum esse Angelus tradidit in d.l.1. §. fin. num. 3. & conf. 14. num. 3. Iul. Clarus lib. 5. sent. §. fin. q. 92. Cum his consonant quoque constitutiones criminales Imperij. cap. 177. *So sich jemandt einer Missethat mit gefehrlichen scheinlichen Wercken / die zu vollbringung derselben Missethat dienlich sein mögen / vnterstehet / vnd doch an vollbringung derselben Missethat / durch andere mittel / wider seinen Willen verhindert wird / solcher böser will / darauß eiltiche Werck / als obstehet / folgen / ist Peinlich zu straffen / Aber in einem Fall härter dann inn dem andern / angesehen Gelegenheit vnd Gestalt der Sachen. Darumb sollen solcher Straff halben die Richter / wie hernach stehet / Rathspfleger / wie die an Leib oder Leben zu thun gebürt.* Si quis maleficium apparentibus factis ad effectum seu complectionem maleficij conducentibus molitur seu conatur, ac quò minus tale facinus perficiat, alijs medijs contra suam Voluntatem impeditur: Ea voluntas, ex qua facinora aliqua (vt præponitur) emergunt, criminaliter & poenaliter corripienda puniendaque est. Sed in alio casu seuerius quàm in alio, ex respectu & qualitate causarum. Idcirco Iudices poenam propterea consulent, scilicet quomodo ea corpori aut vitæ sit imponenda. Hæc tamen sententia in delictis atrocissimis iuxta communem Dd. sententiam locum non habet. Nam in illis punitur conatus etiam si effectus secutus non fuerit Iul. Clarus d. q. 92. num. 2. Kirhouius conf. 13. & 14. Tom. 2. conf. num. 6. & 9. Gail. De pace publ. lib. 1. cap. 14. num. 7. Nicolaus Vigelius in explicatio. consti. crim. cap. 3. Ioan. Borchol. De feudis cap. 8. num. 94. Althusius allegato loco. VVesenbecius in Paratit. D. Ad. l. Cornel. De sicarijs num. 16. in fin. vbi ait. Itaque Saliceti decisio, existimantis non compelli Iudicem, sed posse pro arbitrio mitius punire conatum, quàm effectum, cum

cum lex vtrumq; eodem modo coërcet: valeat in atrocissimis delictis, maiestatis, parricidij, raptus (quanquam hoc ipsum contrauerti potest, & dicere durum est) nisi quando lex expressè conatum punit: vt in raptu, literis hostilibus (*Venhedden vnd Feindsbrieffe schreiben* appellant) &c. aut etiam in poenis Ecclesiasticis, in reliquis dicamus cum oportere omninò poenam, non secuto euentu mitigare. Hactenus VVesenbecius. His sic præmissis ad solutionem obiectionis respondetur. Distinguendum esse inter conatum possibilem & impossibilem, hoc est, qui naturaliter non potuit deduci in actum. Quapropter cum natura impossibile sit, vt Lamia id præstare & efficere possint quæ confitentur, sicuti lib. 2. diximus, ideòque ordinaria poena puniri non possunt sed extraordinariè tantum, propterea quòd dæmoniacæ suggestioni & persuasioni vanissimæ fidem adhibuerint. d. c. 109. *Wo aber jemandt. Constitutio. Carolina.* Quam etiam ob rem non quæ quis voluisse dicitur, aut potuisse probatur, attendunt iudices: sed ea quæ quis commisisse & fecisse demonstratur, quæque per naturam rerum tam in potestatem quàm voluntatem hominis cadunt. Lamias autem hæc non posse quæ fatentur, satis credo supra demonstratum esse. Inanis est eorum voluntas vbi facultas & potentia nõ adest l. 4. D. De acquir. hæred. Nihilque aliud est quàm puerilis animi persuasio, vel fallax opinio, vel cogitatio tantum, qua cū nihil sit liberius, eius poenam nemo patitur l. 18. D. De poenis. Poenam insuper harum vetularum mitigaret aliàs quoque earum aras atque senectus: quia plerunq; eam senectutis partem attigerunt, quæ decrepita dicitur, quæ aliàs semper cum animi delirio & iudicij lapsu naturaliter coniuncta est, & poenæ relaxationem veniamque meretur, simul & tormentis, quibus hæ vetulæ subijciuntur, eximit. l. 3. §. ignoscitur. D. A S C. Sylleianum, VVesenbec. in Paratit. D. De poenis nu. 10. Geil. lib. 2. obf. CX. nu. 33. Quo pertinet illud Vergilij lib. 12. Aencid.

— *Dauni miserere senecta.*

Es illud Euripidis in Bacchis:

Vestram senectam video mentis indigam.

Item Plauti illud in Mercatore:

Senex quom exemplo est, iam nec sentit, nec sapit.

aiunt solere eum repuerascere.

39 Neq; profecto absimiles sunt Lamiarum actiones seu potius passiones, illis dormientium, quas Bartol. in l. 3. D. De iust. & iure recenset. Et tamen ille Corypheus. ll. ab ipsis homicidia commissã rectè excusat, tanquam ea hominis peracta operatione, quæ sensu, quæ voluntate careat, non secus atq; à furiosis ac insipidis patrata, An. Geil. allegato loco. n. 30. Cur ergò Lamia, quarum similis est ratio magis peccent illis, qui dicuntur non peccare. Quid magis vrgetur illarum confessio quàm furiosorum, quibus calamitate non pares sed superiores sunt. Præterea poenam Lamiarum mitigaret sexus earum. Quia grauius quoad sexum puniuntur viri quàm mulieres, quæ leuiorem poenã merentur. l. quisquis §. ad filias C. Ad l. Iul. Maieft. in illis verbis: Mitior circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus & minus auras esse confidimus, facit l. 38. §. 1. & 2. D. Ad l. Iul. De adulter. Et est textus elegans c. indignantur 32. qu. 6. Tantò grauius viros puniri oportere, quantò magis ad eos pertinet, & 41 virtute vincere, & exemplo regere foeminas. Aurelianus Imperator Zenobiam ad poenam à militibus requisitam, quòd sibi imperium vsurpauerat, vita donauit: indignum existimans mulierem interimere, autor in vita ipsius Aureliani Vopiscus. Sententia est Vergiliana lib. 2. Aeneidos:

Nullum memorabile nomen

Feminea in pena est.

Plinius lib. 8. Naturalis historiae, rem satis mirum dicit, leonem vbi scuit, in viros plus, quàm in foeminas fremere: veluti

cum

eum natura docuerit foeminas clementius, quàm mares tractandas. Insuper paupertas Lamiarum & multitudo liberorū 42 facit vt mitius puniantur. Tiraquellus de poenis causa 26. allegans l. 7. §. 3. ibi. Fauorabilem apud me causam numerus liberorum facit D. De bonis damnator. Habent enim tales mulierculæ sæpè domi nec frustum panis, nec obulum, quo se suosq; sustentare possint: harum tristitiam quando Diabolus videt, tunc illis insidiatur quibuscunq; modis, promittendo liberaliter sustentationem, vel adferendo ex cellarijs & culinjs aliorū cibaria & potum. Hinc Chrysostomus. Omni Diabolica actione potentior ad nocendum est mœroris magnitudo: quia dæmon quoscunq; superat, p mœrorem superat. Hac ratione Sergius Galba in iudicio absolutus fuit quod suos liberos paruulos in concionem produxerat. Hinc Quintilianus ipse lib. 6. Af- 43 fert, inquit, in his momentum, & atas, & sexus, & pignora, liberi dico, & parentes, & propinqui, quæ omnia tractari variè solent, & paulò post illud monet, vt eos in iudicio producamus, qui periclitantur, squalidos, atque deformes, & liberos, & parentes. Item paulò mox: Quare & obsecratio illa iudicium per charissima pignora, vtique & si reo sunt liberi, coniunx, pa- 45 rentes, utilis erit. Poenitentia quoque Lamiarum delictum minuit. Tiraquell. De poenis caus. 28. VVesenbec. D. De poenis in fine in v. Poenitentia. Extat constitutio pulcherrima 46 Caroli Magni, in constitutionibus eiusdem de rebus Ecclesiasticis & Ciuilibus, fol. mihi 74. constit. XXV. cum annotat. Iuriconsult. Basilien. Viti Amerbachij, de poena huiusmodi Lamiarum: Qui tempestates faciunt, placuit sancto Concilio, vt vbiq; deprehensi fuerint, videat archipresbyter diocesis illi? vt diligenter examinentur, si forte cõfiteantur aliquando, cõiciantur in carcerē, sed tali moderatiõe fiat distinctio, ne virã perdant sed vt saluetur in carcere, dum Deo inspirante spondeant cemen-

47 emendationem peccatorum. De poena Lamiarum sic statuit Iurifconsultus Paulus Grillandus de Sortilegijs: Nota, ait, unū valde singulare, quod illarum apostatarum duæ sunt species. Vna est, quæ simpliciter retrocedit à fide, & sequitur cultum & obedientiam dæmonis: altera est, quæ postquam Christi fidem abnegando reliquit, & deiecit ex corde suo, iterum se baptizat expressè in nomine Diaboli, & aliud nomen sibi superimponit, licet vtraque pars sit damnata, prior tamen si peccatum suum reuocat, admittitur ad poenitentiam, & euitat poenas corporales sicuti hæretici l. Manichæos C. de hæretic. Et denique aliàs iuris est. Quod quotiescunque poena aliqua constitit in arbitrio iudicis, prout hæc, id est, quæ non est aliqua lege expressa, tunc iudex potest quidem pro delicti grauitate grauem etiam poenam infligere, modò ad mortem non procedat. Sichardus in l. 3. C. De seruis fugitiu. num. 8. vbi ait: Hoc aureum esse dictum in criminalib⁹. Fit hoc loco prouocatio ad legem Moisaicam Exod. 22. Sed sufficienter ostendi textum illum saltem de his loqui, quæ sortilegijs & magicis artibus homines & iumenta interfecerunt non verò de sagis illis & miseris anubus, quæ cum Diabolis se colludere, choreas ducere, concumbere, scopis insidentes per caminos euolare somniant. Cur non blasphemix & execrationes, non contumacia in parentes, non calumniæ mendacia, obrectationes in proximum, quæ nunc pro obsonio sunt, æquè vindicantur, vt Vvesenbecius in Supplemento ad Schneidevvin. §. Item lex Iulia Instat. De public. Iudicijs scribit. Mandatum Dei seuerum est. Quicumque blasphematur nomen Domini morte moriatur. At quid vsitatus inter milites & mercatores, quàm vt parui lucelli gratia, in vna hora, aliquoties Deum abnegent, & se Diabolo voueant. Hinc Chrysostomus apud Gratianum c. eijciens 88. distinctio. Mercator sine mendacio inquit & periurio esse non potest. Et Demo-

Demosthenes in Orat. pro Phormio. Ingens, ait, esse miraculum si idem mercator industrius videatur & probus. Præcipit Deus in eodem capite Exodi vigesimo secundo. Aduenam non contristabis: Vbi hoc hodiè obseruatur, dum plerique aduenis in omni commercio & negotio quantum possunt iniuste aliquid detrahunt, id licere putantes, quod non sibi cum indigenis negotium sit. In eodem capite Moyses ait: Viduæ & pupillo non nocebitis. At quid vsitatus quàm hos defraudare? Mandat Deus passim in sacris literis, sicuti ostendi, vt Magi & Arioli capitaliter puniantur. At in quibusdam locis non solum non puniuntur hodiè, sed insuper quoque patrocinium & honores consequuntur. Imò permittitur ipsis suas præstigias, & quidem die Dominico, in foro vel curia coram populo ostendere. Nunquam hi puniuntur, qui de rebus amissis, Magos & Veneficas consulunt. Et denique conspicimus hodiè, proh dolor, quàm plurimos libros magicos impunè non tantum typis excudi, distrahi, vendi & legi, sed & ipsam artem à plerisque sine omni metu vsurpari & exerceri. Mitiùs igitur & circumspectiùs cum Lamijs agendum arbitror, ne malum malo cumulemus, & ne simul cum miseris & afflictis, spiritus ille dementator & fallacissimus, ipsum magistratum aliosque qui hisce rebus plus fidei & potentix tribuunt, quàm reuera physicis rationibus inest, seducat & fallat. Agitur enim hïc de vita hominis, hominis inquam, pro quo Deus pater coelestis filium suum vnigenitum CHRISTVM IESVM Dominum nostrum, crucis ignominiosissimam mortem subire voluit. Huic reddenda erit ratio, quando in nube serena dicere ius veniet, scelerisque coarguet orbem. Atque ita tandem hic labor, opinione mea, quam initio operis

ris conceperam, longè maior & difficilior, ad metam adspirante. Ichoua duce exercituum, decurrit: Cui soli iusto & misericordi DEO me meamque familiam, in hac lachrymarum valle & diuersorio commendo.

*Feci, quod potui, potui, quod Christe dedisti,
Improba fac melius si potes inuidia.*

INDEX

INDEX RERVM ET
VERBORVM HVIVS OPE-
RIS LOCVPLETISSIMVS.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

A.	<i>fol. 1.</i>	Aduena & pupilli defraudantur. 3.	151
Abraham	Aben Ezra, de	Agrotus regit à se Diabolum. 1.	25
	prædictionibus astro-	Aegyptiaci dies. 1.	116
	logicis. 1. fol.	Aërem an Lamie turbare possint. 2.	62
	113	Aegyptij Magia & incantationibus dedi-	
Absolueret suspectum hominem mali exempli est. 3.	21	ti. 1.	47
Absolutio iuramentum præstitum seuatur. 3.	23	Agricola Patavij Lycanthropus homines insilit & trucidat. 2. 25. vulnerat tres feminas absentes sub formatrum selium. 2.	23
Abusus verbi Dei in incantationibus magnum peccatum. 1.	53	Agyrtarum prestigia. 1.	29
Academie Germanice purgationem per aquam frigidam rejciunt. 3.	41	Aequiuoca in benigniorem partem interpretanda. 3.	61
Accusatione instituta, satisfationes præstanda sunt. 3.	9	Aetas pænarum mitigationem mereatur. 3.	147
Accusatio malefici quid sit. 3.	9	Aethiopum consuetudo in iudicijs. 3.	3
Accusatorem certum esse oportet. 3.	8	Albertus Crantius de gestatione ferricæ dentis. 3.	37
Accusator tenetur crimen probare. 3. 9		Alberti Magni fascinationes Colonia. 1. 28	
ad probandum periurium admittitur 3. 23. crimen cum argumentis suspicionis iudici exponere debet ante capturam. 3.	48	obiectio de figuris magicis. 1.	108
Achillis umbra ab Ulyse euocatur. 1.	36.	Albumazar de prædictionibus astrologice. 1.	113
Adulescens adolescentem se in tortura interfecisse fatetur. 3.	106	Alces yngula medetur conuulsioni. 1.	94
Adriani Imp. diuinatio. 1.	110	Alziati IC. sententia de coniugijs Lamiarum. 2.	42
		Aletriomantiaratio. 1.	46
			44 2 Ale-

I N D E X.

Alexander Magnus alteram aurem reo reſeruat. 3.	7	2. 57. gemeine Anzeigung / deren jgliche allein zu peinlicher frage ge- nugsam iſt. 3. 95 96. redliche anzei- gung der Weſſerhat. 3.	107
Alexandri de Alexandro definitio præſti- gij. 1.	23	Apollinis ſpecus. 1. 32. oraculum. ibid.	
Andiſi fabula. 3.	27	Apollonius Thyanneus è conſpectu Imp. diſparuit. 2. 45. Puteolis in Campa- niam eſt deductus. ibid.	
Aniſij Lamiarum. 2.	33	Apollonius Thanaeus Achillis manes con- ſulit. 1.	36
Aniſis regis Aegypti impotentia cura- tur. 1.	55	Apparitiones mortuorum conſicta. 1.	35
Ambroſius contra Diuinationes curioſas. 1.	113	Appion Grammaticus Homeri manes euo- cauit. 1.	36
Amuleta naturalia. 1.	95	Apuleius Madaurenſis de uſu ſuſpenſorij in Magia. 1.	63
Amuleta ſuperſtitioſa. 1.	95	Aqua an Sagas in ſuū aluicū recipiāt. 3.	43
Amulatorij collo appenſorij eſficacia. 1.	94	per Aquam ſeruentem probatio. 3.	38
Ancyran Concilij decretum cōtra Meta- morphoſin hominis in beſtias. 2. 17. 3. D. 3. de pœna conſulentium Magos. 3.	141	Aqua calida conſecrande ratio. 3.	38
Andrea A'ciati conſilium de Lamij's puni- endus. 3. Ca. Sententia de generibus probationum. 3.	41	Acquirenſis Concilij deſiſio de translati- onibus Lamiarum. 2.	41. 43
Angeli Dei iudicij interſunt. 3. 3. quare à Deo creati. 2.	29	Acquirenſis Concilij verba de pœna Ma- gos conſulentium. 3.	141
Anicula veneficij falſè inſimulata. 3.	194	Arbores incidendæ luna denaſcente. 1.	116
Animantium ſuperſtitioſa obſervationes. 1.	114	Arcades in lupos conuerſi. 2.	22. & 23
Animas diſunctorum nō oberrare in ter- ra. 1.	35	Arcadis ſomnium de familiari ſuo inter- fecto. 2.	4
ex Annulis diuination. 1.	44	Archetij imaginatio. 1.	102
Anſerum prædictiones. 1.	114	Arioli qui ſunt. 1.	40
Antigonus fratrem clam ſepelit. 3.	35	Ariolorum vanitas & mendacia. ibid.	
Artemiſide aque cum Sagis. 3.	43	Ariolorum reſponſa vel mendacia vel am- bigua. 1.	41
Antonij Flamini oratio. 1.	52	Ariolorum mentio in ſcriptura ſacra. 1.	40
Antonius Gomezius de cadauere ſanguine n̄ emitente. 3.	D. 2	Arioli ſepe innocentiffimis notam ſceleris inurunt. ibid.	
Antonius Zund ob minas necis accuſatur. 3.	110	ex Arioli iudicio innocens ſuſpeditur. 1.	40
Auribidis factus concubitus cum Paulina.		Ariolus vxorem apud maritum prætorum maleficij inſimulat. 2.	47

Arma

I N D E X.

Arma piorum contra Diabolum. 1.	15	Auicenna de Metamorphoſi hominum. 2.	24
Arundinis radices ferrum è vulnere eli- ciunt. 1.	94	Auium obſeruatores. 1.	113
Ascendentes Lamiarum. 2.	33	Auium obſervationes phyſica. 1. 113. & 114. ſuperſtitioſa. 1.	114
ex Aſpectu obſeruat. conſcientia. 3.	16	Aurelianenſis concilij verba de pœna ma- gos conſulentium. 3.	141
Aſpis magicos metuit ſufurros. 1.	50	Aurelianus Imp. Zenobiam ad ſupplicium requiſitam, vita donat. 3.	148
Aſtragalomania qua. 1.	119	Aurige Lamiarum. 2.	33
Aſtologi iudicarij. 1.	111	Authent. Gazar. von der Zauberer be- ſchädigung. 1.	2
Aſtologica prædictiones quouſq; exten- denda. 1.	112	Axinomania qualis ratio. 1.	45
Aſtologicis ſyderum obſervationib; gau- det Diabolum. 1.	100	B.	
Ayla ſceleratus aperta. 3.	4	Baculis & ſcopis inſidentes an in aërem auehantur Sage. 2.	32
Athenienſes mitius puniebant conſiten- tem. 3.	56	Baiulatio Lamiarum in aëre. 2.	33
Attingani in Rom. Imp. non ferendi. 1.	47	Baiuli Lamiarum. 2.	33
Attinganorum deceptiones in inſpicien- dis manibus. 1.	46	Bartolus de Veneficis. 1. 71. Eius error de tempeſtatibus. 2.	67
Augures non poſſunt dici Magi. 1.	108	Beauuex qui dicantur. 1.	23
Auguria. 1.	113	Beerwolff in Norwyege, Suetia, Livo- nia. 3.	D. 3
Auguſtinus quos magos vocet. 1.	66	Benedictus Aretius de Veneficis. 1.	69
Auguſtinus de conatibus Diaboli. 1. 9. de diuinatione demonum. 1. 41. de eijci- endis demonijs. 1. 59. de potentia vene- ficarum. 1. 66. contra curationes ma- gicas. 1. 89. contra prædictiones Aſtro- logicas. 1. 112. contra Metamorphoſin hominum. 4. 2. 18. 21. 44. de iudicium prudentia. 3. 19. de concubitu demo- niaco. 2. 50. Eiusq; reſutatio. 2.	66	Beſſus parricida leui occaſione ſeipſum pro- dit. 3.	114
Auguſtini Lercheri ſententia de im- potentia veneficarum. 1. 64. de abla- tis à Lario poculis Lamiarum. 2. 47. de conſecratione Papiſtica. 1.	58	Blaphphemia non vt oportebat, morte pu- nitur. 3.	150
Auguſtinus Marloratus de translatione Chriſti. Matth. 4.	2. 46	Blockberg locus conuentus Lamiarum 2.	32. 3. 59
Auicenna. 1.	103	Bodinus. Vide Ioannes Bodinus.	

I N D E X.

in Borussia Lycanthropi. 2.	25 & 26	one. 3.	B. 3
Bracarense Concilium de tempestatum		Carcer mulieris qualis esse debeat. 3.	B. 4
autore. 2.	70	Carcer sepe species tortura & cruciatus.	
Breme quidam confitetur in tortura ho-		3.	49
micidium a se non perpetratum. 3. C. 1		Carceru solitudo, squalor, caligo & hor-	
Brutterorum mons Blocksberg. 2.	32	ror. 3.	49
Brugus Venefica multos restituit firma va-		Carcer non pena sed custodia fit. 3.	B. 4
letudini. 3.	116	3.	49
C			
Cabala Iudeorum species Magie. 1.	51	Carceris custodia non fit diuturna. 3.	B. 4
Cadauer Magi, qui sibi mortem conscivit,		Cardanus Augustini sententiam de con-	
an exuri debeat. 3.	139	cubitu demoniaco refutat. 2.	56
Cadauer sanguinem emittens, an homi-		Cardialgia curatio. 1.	94
cidam recte prodat. 3. 4. 4. 3.	D. 2	Carmina superstitiosa. 1.	84
Caj Furnij maleficia Quiritibus ostensa		Carnifex Metu occidit famulam, matrē	
2.	67	famulas & filiam, & maritum insi-	
Caluinus. Vide Ioannes Caluinus.		mulat latrocinij. 3.	C. 1
Campe vel cruce contendere. 3.	33	Caroli Magni constitutio de pena pœni-	
Cancri viui cum ardentibus cercolis in		tentium. 3.	149
coemiterium immisit. 1.	35	Carolus Magnus de non soluere multam	
Canis rabidi morsus curatio superstitiosa		3.	33
1.	86	Caroli Magni exemplum. 3.	58
Canonici Iaris constitutiones contra Ve-		Caroli Rumi sententia de nominatione	
neficias. 1.	79	socij criminis in confessione. 3.	92
Capita mortuorum plerunque ad Necro-		Caroli quinti Impera. Constitutio crimi-	
mantiā adhibentur. 1.	31	nalis de pena iudicis iniquē torquen-	
Captura Veneficarum. 3.	46	tis. 3. 127 de Incarceratione. 3. 47. 49	
Captura non concedenda nisi precedenti-		Carolus Quintus de Veneficarum pœnis	
bus indicij. 3.	47	1.	70
à Captura an incipiendum in causis cri-		Caroli Quinti Constitutio contra Zigeu-	
minalibus. 3.	47	nos. 1.	47
à Captura non incipiendum in crimina-		Carolus Quintus absurdas consuetudines	
libus, indicij non precedentib. 3. B. 3.		iudiciorum abrogauit. 3.	4
ante Capturam plenē de delicto constare		Carolina constitutio de Denunciatione	
debet. 3.	48	Maleficorum & Magorum. 3. 102. de	
ad Capturam Iudex procedere non potest		reocatione in extremis. 3. 134. de sup-	
sine dignis suspitionibus & diffamati-		plicio magoru & veneficarum. 3. 137.	
		de indicij ad torturā. 3. 95. 96. de pœ-	
		na con-	

I N D E X.

ne consulentium magos. 3.	142	Chronomantici. 1.	115
Carolina constitutio non facit mentionē		Chrysofomus contra curationes magicas	
concupitus demoniaci. 2.	56	1. 89. de marore animi. 3.	149
Carolina lex in criminalibus obseruanda.		Cicero de Augurjs & c. 1. 113. de mata	
3.	7	physiognomia 3. 17. de questionibus. 3.	
Carolina constitutionis verba de Incanta-			105
toribus. 1.	3	Circulatorum circumforaneorum ludi-	
Casparus Peucerus de lesionibus Venefica-		bria. 1.	29
rum. 1. 73. & 74. de λυναντων πωσι		Circe socios mutauit Vlyssis 2.	21 & 22
2.	16	& 23	
Cassianus negat spiritus coire posse. 2.	54	Citationis forma ad testes. 3.	71
Cato villicis diuinationes prohibuit. 1.	113	Claudij 2. Imp. diuinatione de sua posterita-	
Catoptromantia. 1.	44	te. 1.	111
Celsus IC. de errore & consuetudine in-		Clerici pleriq; magi. 1.	21
troducitis. 3.	D. 1	Cogitationis tres gradus. 3.	144
Characteribus an vis aliqua insit. 1.	93	Cogitationis penam nemo patitur. 3.	143
Chirurgi prestigiosi. 1.	87	Coitus demonis cum mulieribus. 2.	50
Chiromantia refertur inter physicas di-		Colonorum predictiones. 1.	115
uinationes. 1.	111	Comitia Lamiarum. 2.	33. 3. D. 2
Chiromantici superstitiosi. 1.	111	Commissionis forma in crimine Veneficij	
Chiromantici non possunt dici Magi. 1. 108		3.	70
Chorea Lamiarum. 2.	35	Compurgatores qui dicantur. 3. 22. Ho-	
Chrismatis consecratio seu exorcisatio. 1.		rum iuramentum. ibid. & 40	
	58	inter Conatum possibilem & impossi-	
Christallomantia. 1.	42	blem distinguendum. 3.	147
Christianus Fries. 1.	51	Concilium Ancyrantum damnauit opinio-	
Christus an corporaliter à Diabolo super		nem Metamorphoseos humana. 2.	17
pinnacula templi subductus. 2.	36	Conatus ad delictum quando & quomo-	
Christum quomodo Diabolus sustulerit. 2.		do puniendus. 3.	143
	46	Concupitus Damonis cum Lamijs. 2.	50
Christi exemplum prætenditur Lamiarū		Eius assertio. 2.	50. 3. D. 2 & 3
volatui & baiulationi per aërem. 2.		Concupitus demoniaci puritas & falsitas	
	36. 46. 3. D. 3	2.	54
Christophorus Dux VVintenbergicus non		Concupitus demoniaci sunt illusiones. 2.	52
fert Iudeos in suo Ducatu. 1.	53	Condemnari nemo debet in auditu. 3.	67
Christo reddenda erit ratio administrat-		Confederatio Lamiarum cum Diabolo	
iustitia. 3.	12	qualis. 2.	8
	51		Con-

I N D E X.

Confessio est legitima probatio. 3.	54	in Confessum nulla sunt partes Iudicis quam in condemnando. 3.	53. 56
Confessio delicti hominem infamem reddit. 3.	57	Confessionis renouatio quatenus sufficiat. 3.	126
Confessionis circumstantie post torturam interroganda. 3.	121	cum Confitentibus vltro mitius agendum. 3.	56
Confessione simplici non credendum. 3.	108	Confessiones Lamiarum de suis conuentibus commestationibus choreis. 2.	33
Confessionibus extortis non credendum. 3.	C.1	Confessionis Lamiarum consensus obijciatur. 2.	47
Confessionis extorta exempla. 3. C.1 & 2		Confessione Lamiarum contra socias non semper est credendum. 3.	90
Confessio in tormentis facta, ad condemnationem non sufficit. 3.	126	Confessiones Lamiarum erronee non admittende. 3.	59
Confessione non statur sine indicij probabilitibus. 3.	54	Confessio venefica extrajudicialis indicium est ad torturam. 3. III. non ad condemnationem. 3.	112
Confessio debet continere verum & possibile. 3.	59	Confessio venefica de socia criminis an fidem faciat, vel ad torturam vel ad vltiorem inquisitionem. D.1. Dd. sententia. 3.	91
Confessio metu tormentorum facta, confitenti non praeiudicat. 3.	108	Confessio veneficarum extrajudicialis spontanea non plene probat. 3.	56
Confessio spontanea est validissima probatio. 3.	53	Confessio veneficarum spontanea quando sufficienter probat. 3.	54
Confessio plus operatur, quam aliqua species probationis. 3.	54	Confessiones Lamiarum de coitu Demoniaci obijciuntur. 2.	51
Confessio criminis sufficit ad maiorem inquisitionem socij. 3.	94	Confessio Magorum & Veneficarum. 3.	53
Confessione soli non est standum in criminalibus. 3.	59	Confessio Sacerdoti facta non probat in iudicio. 3.	56
Confessionem delicti sequitur executio poena. 3.	132	Confessor non reuelat secreta Confessionis. 3. 57. perpetrandum delictum indicare potest. ibid.	
Confessio homicidij falsa. 3.	55	Confessio Venefica sacerdoti facta non probat. 3.	56
Confessio moribandi sola non est sufficiens indicium ad torturam. 3.	C.2	Confessio Venefica extorta. 3.	54
Confessio rei resipiscentis supplicij tempore, quando indicium ad torturam faciat. 3. 100. quando ad inquisitionem ibid.			
Confessio vulnerati in articulo mortis indicium facit ad torturam. ibid.			

Con-

I N D E X.

Confessio Venefica si non reuocari, tamen excusari & declarari potest. 3.	60	torturam. 3.	110
Confessio Venefic. aequiuoca nihil probat. 3.	61	Consuetudo explorandum Veneficas. 3.	18
Confessio Veneficarum impossibilis nihil probat. 3.	59	Consuetudo probandi Lamiarum per aquam frigidam non excusat peccatum. 3.	D.1
Confessio Venefica extrajudicialis, vt sit indicium ad torturam, sua habet requisita. 3. 112. I. vt sit verisimilis. 3. 112. II. vt seria sit non iocosa. ibidem. III. Specialis, non generalis. IIII. probata duorum testimonio. ibid. motu facta non probat. 3. 54. facta spe gratia iudicis plene non probat. 3.	57.	Contestacionis licitae forma. 3.	10
Confrontatio quid. 3.	99	Contestium consensus est firma probatio. 3.	64
Conradus de Marpurg Inquisitor per seruum candens probat hereticos. 3.	36	Conuersatio cum magis indicium est ad torturam. 3.	110
Con sanguinei admittuntur ad probandum errorem confessionis. 3.	60	Coniugum nouorum legatio. 1.	54
Conscientia ex aspectu obseruatur. 3.	16	Conseruationes Pontificiorum variae. 1. 57	& 58
Conscientia mala seipsum prodentis exemplum. 3.	17	Constitutio Carolina de peritioribus consulendis a Iudice in dubijs. 3.	107
Constantiensis Carnifex statu inficitur a Venefica. 1.	73	Constitutio criminalis de conatibus ad delictum. 3.	146
Constantini Imp. dictum de poenis. 3. 132		Consulentes magos, qua poena afficiendi. 3.	140
Constantinus Imp. & Constantius Imp. Veneficis obtemperantes motas. 2. 64		Conuentus & conuiuia Lamiarum qualia. 2.	32
Constantinus prohibuit diuinationes. 1. 113. de poenis magorum. 1.	3	Coquus Lamiarum in monte Bructeroru combustus. 2.	46
Constantini Imp. rescriptum, de torturis & supplicijs. 3. C.4. de Veneficarum artibus & poenis. 1. 70. lex concedit vsum magicarum curationum. 1. 89. postea a Leone Imp. emendata est. ibid.		Coralliorum stomacho adhibitorum vsus. 1.	44
Constantinopoli apparuit multitudo Luporum incolis noxia. 2.	29	Cornelia lex de Veneficis. 1.	3
Consuetudo cum Magis indicium facit ad	3.	Coruorum obseruationes. 1.	113

B b

ad

I N D E X.

ad Crimen lese Maieſtatis qua peccata referantur. 1.	2	133
Crimina excepta. 3.	91	37
Criminalium cauſarum cognitio apud Romanos tantum conſulibus competebat. 3.	3	54
Criminales cauſa plebeis demãdãta. 3.	4	55
Criminales conſtitutiones Caroli Quinti nihil habent de nocturnis cõiuuijs & tranſmutationibus Lamiarum. 3.	59	69
De teſtibus. 3.	63	69
in criminalibus quot modis procedatur. 3.	8	69
in Criminalibus probationes ſint luce meridiana clariore. 3.	106	69
Crucis indicium. 3.	33	69
Crucis ſignum auerſantur Diaboli. 2.	33	69
Cumanus 41. Sagas damnauit. 3.	116	69
Curatio Magica & ſuperſtitioſa inter ſe cognata. 1. 87. Quomodo differãt. ibid.		69
Curationes morborum praſtigioſa. 1.	79	69
& 80. Superſtitioſa. 1.	84	69
Cynanthropi quomodo curati. 2.	43	69
Cynops magus mortuos ſuſcitare creditur falſo. 1.	38	69
Cythaſtria Bononiensis amato ſaſcino collapſa eſt in terram exanimis. 1.	36	69
D		
Dactilomantia. 1.	44	69
Damonum poteſtas in aëre. 2. 65. limitata potentia. 1. 15. chorea in campis. 2. 42. concubitus cum Lamijs. 2.	50	69
Damones verbis eijciuntur. 1.	91	69
Damones quomodo rectè eijciantur. 1.	59	69
Damones pro Dijs culti. 1.	14	69
Damnato executio triduo ante eſt denun-		69
cianda. 3.		133
Danbuſerus. 2.		37
Dani non ſerunt Iudeos. 1.		54
Dauid Chytraeus de concubitu demoniaco. 2.		55
De Veneficis. 1.		69
Decius Mundus ſupraſt Paulinam in tẽplo. 2. 56. à Tyberio in exilium eijcitur. 2.		59
Decollatio praſtigioſa. 1.		29
Decretorij dies tempeſtatum ſterilitatis aut fertilitatis anni. 1.		115
Defenſio armata a quid. 3.		25
Defenſio armata quibus in cauſis locum habeat. 3.		27. 28. 29. 30
Defenſio Iuratoria. 3.		21
Defenſio nemini neganda. 3.		67
Defenſiones ſubueniant inquisitioni. 3.		21
Defunctorum anima in terra non oberant. 1.		35
Delictum nemo libenter fatetur. 3.		104
de Delicto conſtare debet ante capturam. 3.		B. 3
Delphici templi incendium. 2.		65
Delphicum oraculum de conſeruatione templi. 2.		66
Demoſthenes fuga n ſuam excuſat. 3.		109
ex Denunciatione Magorum nemo capitur aut torquetur. 3.		100
Denunciationis forma ad reum. 3.		72. 77
Deponentes ſuper fama eos nominare debent, à quibus audiuerunt. 3.		15
Depoſitio rei ſupplicij tempore neminem onerat. 3.		C. 2
Depoſitio rei reſipiſcentis tempore ſupplicij, quando indicium ad terturam faciat. 3. 100. quando ad inquisitionem		Depo-

I N D E X.

Depoſitio rei tempore ſupplicij, neminem onerat. 3.	99	149. viciat imaginationẽ. 2. 37. multum poteſt Deo permittente. 2. 65. medicus peritiſſimus. 1. 79. quare morbos curet. 1. 80. commutationem morborum quarit. 1. 104. imitatur Deum in ſtabilitando ſuo regno. 1. 114. gaudet Aſtrogicis obſeruationibus. 1. 100. in curãdis morbis ſemper lucrata ſua quarit. 1. 104. nõ poteſt transformare homines in beſtias. 2. 17. & 18. multos morere ſuperat. 2. 6. quomodo Lamijs inſidias ſruat. 2. 6. oculorum aciem perſtringit. 2. 52. auditum obtuſiorem reddit. ibid. Tactum decipit. ibid. magos per aërem vehere poteſt. 2. 45. delectatur praſtigijs. 2. 25. creaturas Dei tranſmutare nequit. 2. 17. eſt auctor ſaſcini. 2. 68. in ſocietate impietatis trahit hominẽ. 2. 68. quas artes doceat Lamijs. 2. 65. bſq; Dei permiſſione nihil poteſt. 2. 65. Sagis leuitatem non communicat. 3.
Depoſitiones teſtium in crimine veneficij. 3.	63	43
Deorum libidines & liberi, ſicitij. 2.	56	Diaboli eijcendi ritus in veteri Eccleſia. 1. 59
Deorum gentilium numerus. 1.	14	Diabolo facile eſt varias ſpecies euentiri. 1. 23. multa impoſſibilia. 2.
Deus vult naturam à ſe conditam conſiderari. 1.	16	18
Deus quo conſilio permittat Diabolo poteſtatem in Iob. 1.	68	Diaboli in forma luporum homines & iumenta interficiunt. 2. 28. inuitati in nobilibus venerunt edes. 1. 11. nouerunt quare Chriſtus in mundũ venerit. 1. 14
Deus nihil agit contra ordinem à ſe conditum. 2.	29	Diſtum ſocij criminis an faciat indicium ad inquisitionem. Dd. Sententia. 3. 91
Deus quare angelos & homines creauerit. 2.	29	94
Deus ſanguinem innocẽtem de manu Iudicum requirit. 3.	3	Didius Iulianus ex ſpeculo diuinat. 1. 44
Deus eſt vindex indicij iniqui. 3.	2	Dies Aegyptiaci ſeu agrj. 1.
Dei tutela tuſiſſimum remedium. 1.	105.	116
Diaboli ſtudium. 2. 8. contra Deum. 1. 14		Diffamatio inquisitionem precedere debet. 3.
Impetus violentus. 2. 9. potentia. 2. 65		14. 15
audacia. 1. 8. Senſitia. 1.	9	Diffamationem à fide dignis præſciſci o-
Diabolus auctor ſaſcini. 1. 23. inſidiatur hominibus. 1.	8	
Dei licitor & Carnifex. 1. 68. 2. 34. alſq;		
Dei permiſſione non poteſt nocere. 1. 68		
agit cauſam militis Spandaci. 1. 10. abducit hoſpitem peierantem. 1. 10. in Hammelfuducit 130. pueros. 1. 25. patitur ſe virgũ cadũ. 1. 49. videri vult coactus reſponſa dare. 1. 49. mortuos reſuſcitare non poteſt. 1. 38. geſtat defunctorũ cadauera. 1. 83. diabolum illudit. 1. 42. ſimulat ſe cogi à Magis. 1. 20. quomodo mancipia ſua inſtruat. 1. 19. per errorem homines ſuperat. 3.		

I N D E X.

partes. 3.	14	Eguino prouocat Orthonem Boiaria da-	
Differentia Magorum & Lamiarum tri-		cem ad duellum. 2.	28
plex. 2.	8. 10. & 11	Electoris Saxonie constitutio de iuramen-	
Diodorus Siculus. 2.	3	to purgationis. 3.	24
Diomedis socij quomodo mutati in aues.		Elyseus campus. 2.	36
2.	21. 22. & 23	Excoelestis qui dicantur. 1.	23
Dion de Lamijs. 2.	3	Ephialticorum nocturna passiones. 2.	55.
Discrimen inter magos, veneficas & La-		quomodo curata. 2.	43
mias. 1.	4	Epilepsia curatio superstitiosa. 1. 84. vera	
Diuinitio superstitiosa. 1.	110	curatio. 1.	94 & 95
Dd. sententia ordinarium processum in		Epilepticorum diurna passiones. 2.	53
crimine veneficij sequendum. 3.	5	Episcopus forte eligi prohibetur. 1.	109
Doloris decium medela superstitiosa. 1. 85		Epodi qui sint. 1.	49
Dominicanus pro Hieronymo Sauanaro-		Errantis nullus consensus. 2.	9
la regum adit. 3.	33	Ethnici quid sentiant de Lamiarum po-	
Dominus serui fugitiui cadem in tortura		testate. 2.	62
in se recipit. 3.	105	Euestra quid sint. 1.	84
Duellum quid. 3.	25	Lustachus de voce Lamia. 2.	3
Duellum inter Dauid & Goliath. 3. 26.		Examen per aquam calidam. 3.	38. 39
Menelai & Pendes. Ibid. Horatorum		Examen testium an Commissario com-	
& Curiaiorum ibid. Edmundum Ang-		mitti possit. 3.	67
glorum & Canutum Danorum reges.		Examinatio interrogatoria. 3.	68
Ibid. Hundigum Saxonie & Robeum		Examinationis per ferrum candens for-	
Dania reges. 3. 27. Atislum Suetia &		mula. 3. 36. Exemplum. Ibid.	
Frovinum Iutia reges. Ibid.		Exceptiones contra personas testium. 3. 68	
Duellum detrectans pro conuictio habeba-		Exceptiones contra dicta testium. 3. 69. 70	
tur. 3.	28	Exceptiones contra formam examinatio-	
Duellum a quibus permissum. 3.	39	tionis. 3.	70
Duellum de nuptijs. 3.	27	Excusatio nimis sollicita suspectos facit.	
Duellum forma. 3.	27	3.	17
Duellum iura. 3.	27. 28	Execrationes mercatorum & militum	
Duellum abrogatum. 3.	29	non seueriter puniuntur. 3.	150
Duffus rex Scotia quomodo restitutus sa-		Executio triduo ante damnato est denun-	
nitati. 1.	83	cianda. 3.	133
Duris verba de Lamijs. 2.	4	Exod. 22. Maleficam ne patiaris viuere	
E.		explicat. 3. 135. obijcitur in Lamiarum	
Effigies hominis rotampositi saxo incisa.		paena. 3.	150
3.	106	Exor-	

I N D E X.

Exorcisatio salis. 1. 57. aqua. ibid. Herba-		Fama bona probata, praesumptio delicti	
rum. 1. 57. hominum. ibid. pecorum.		tollitur. 3.	60
ibid. balsami. ibid. olei. ibid. &	58	Fama res veras & falsas nunciat. 3.	15
Exorcismi abusus. 1.	56	Fama mala. 3.	14
Exorcismi nota. 1.	56	Fama probatur per duos testes. 3.	15
Exorcista qui dicantur. 1.	55	Fama vehemens cum alijs adminiculis in-	
Exorcista in primitiua Ecclesia. 1. 56. Pon-		dicium est ad torturam. 3.	114
tificij. 1. 55. & 56. & 57. incantatori-		Fama non credendum in criminalib. 3. B. 4	
bus annumerantur. 1.	55	Famam veneficij a fide dignis proficisci	
Exorcistas Vlpianus impostores nominat.		oportet. 3.	14
1.	56	Famula nobilis Megapolitani conclusa	
Experientia pretenditur in confirmanda		fingit se in Bruclerorum monte suis-	
hominum Metamorphosi. 2.	28	se. 2.	39
Experientia testatur Sagas mergi in aqua.		Fascinatio species Magia. 1.	23
3.	44. 45	Fascinare qui dicantur. 1.	23
Exploratio veneficatum per aquam frigi-		Fascini autor Diabolus. 1.	23
dum. 3. 32. sublata per Imperatorem.		Fascinorum de sossio. 1.	74
3.	40	Faunorum ludibria. 2.	43
Explorationum genera sex. 3. 32. I. per		Feles adoriuntur agricolam ligna secan-	
fluuium. 3. 32. II. per crucem. 3. 33.		tem. 2.	23
III. per sortes. 3. 43. IIII. p. r. corpus		Felis vulnerat faciem ministri. 2.	24
Domini. ibid. V. per ferrum candens		Ferricandentis attractu autor incedij pro-	
vel ignitum. 3. 35. VI. per aquam fer-		ditur. 3.	38
uentem. 3. 38. vel frigidam. 3.	39	Ferdinandi GenZage iudicium de latro-	
Exploratio per aquam frigidam est Ma-		ne seu homicida. 3.	D. 2.
gica. 3.	C. 4	Ferri igniti gestatione quidam suam in-	
Explorationes illa furiose abolite sunt. 3.		nocentiam testatur. 3.	37
3.	39	per Ferrum candens & ignitum probatio	
Extispicia. 1.	113	3.	35
F.		Ferri igniti gestationis formula. 3.	36
Foedus Iar. i. rru cum Diabolo quale. 2. 8.		Fessanae malefica. 2.	54
Foedus magorum cum Diabolo quale. 2. 8.		Fideiussoribus honesta persona in crimi-	
Foemine facile decipiuntur a Diabolo. 2. 6		nalibus committi possunt. 3.	50
Foemine labor. ut incubo morbo. 2.	53	Fides & imaginatio fortis an differant.	
Foemina honesta corissa Sacerdoti, se in-		1.	102
culum pessam. 2.	53	Fides quid. 1.	102
Foemina mitius quam viri punienda. 3. 148		Figuris magicis an aliqua vis insit. 1. 100	

I N D E X.

Decem heri cum Paulina. 2. 57. in cruce agitur. 2.	58
Ieiunij Eucromion. 1.	60
Imaginatio Lamiarum. 2.	38
Imaginationis effectus. 1.	103
Imaginatio fortis quid possit. 1. 102. & 103	
Imaginatio fortis & fides an differant. 1.	102
Imaginationem vitiat Diabolus. 2.	37
Imaginationibus, characteribus, an vis insit. 1.	93
Impassibilis quadam Venefica Brugensis. 3.	116
Impossibilitas quomodo procreatur. 3. 121	
Impotentia procreatio. 1. 54. curatio. 1. 55	
Impotentia conjugalis curatio Paracelsi magica. 1.	97
Imprecationes cauenda. 1.	13
Inauditus nemo in criminalibus condemnari debet. 3.	67
Incantatio nonorum coniugum frequens. 1.	54
Incantationes in cereas imagines deriuare. 1.	83
Incantatores qui dicantur. 1.	49
Incantatorum meminit scriptura sacra. 1.	49
Incantatoriu vocē serpentes renuunt. 1. 50	
Incantator à serpentib. interimitur. 1. 50	
Incantationum varij modi. 1.	ibid.
Incantare serpentes. 1.	91
Incarceratio est species tortura. 3. B. 3	
Incarceratio non poena sed custodia esse debet. 3.	B. 4
ab Incarceratione an sit incipiendum in criminalibus. 3.	47
Incarceratus indebitè, impune aufugere potest. 3. 50. ad carcerem redire non tenetur.	
Incendiarus attractu ferri candentis proditus. rotæ supplicio afficitur. 3.	38
Inconstantia Sage iudicium facit ad inquisitionem. 3.	16. 17
Incubus morbus. 2.	53
Incubo morbo laborant femina. 2.	53
Incubum etiã probra mulieres patiuntur. 2.	52. 53
Indicia legitima delicti. 3.	107
Indicia maleficij legitima qua sint. 3.	108
Indicia ad torturam relinquuntur Iudicij arbitrio. 3.	94
Indicia ad torturam sufficientia qualia esse oportet. 3. 94. 95. 96. 97. Eorum sex requisita. 3.	97
Indicia ad inquisitionem necessaria. 3.	15
Indicia Lamiarum seu Magorum vana. 3.	18. 19
Indictional Artikel des Anklägers wider Angeflagten. 3.	73
Infamis non auditur sine tortura. 3.	97
Inhabiles in crimine Veneficij testes esse possunt. 3.	68. 69
Inimicitia facit indicium ad inquirendum. 3.	18
Innocens suspēditur ex Arioli indicio. 1. 40	
Inquisitio quid. 3.	13
Inquisitio absque precedentibus legitimis indicijs nulla est. 3.	13
Inquisitionis indicia necessaria procedere debent. 3.	15
Inquisitio in Lamias per aquam frigidam. 3.	32
Inquisitionem precedat diffamatio. 3.	14
Inquisitioni subueniant defensiones. 3. 21	
Intelli-	

I N D E X.

Intelligentia an communicent suas vires rebus magicis. 1.	100
Intelligentia substantiales præter angelos & homines nullæ sunt. 1.	101
Intelligentias cur sinxerit Aristoteles. 1. 101	
de Intelligentijs orbium motricibus quid sentiendum. 1.	101
Interrogatoria des angeflagten wider flägern. 3.	75
Interrogatoria. 3.	72. 77
Interrogatoria examinatio. 3.	68
Inuocatio Diaboli est indicium ad torturam. 3.	113
Ioachimi à Beust sententia de depositione morientis. 3.	99
Ioachimus Camerarius de Lamiarum commensationibus. 2.	34. & 47
Iohannis Althusij admonitio ad Iudices. 1. liter. R. 2. & sequent.	
Ioannes Apostolus Cynopsis imposturam in Pathmo insula detegit. 1.	38
Ioannes Auentinus de gestatione ferri candentis. 3.	36
Ioannes Baptista Porta Neapolitanus de Lamiarum commensationibus. 2.	38
Ioan. Bodini error de Lamiarum confessionibus. 3.	59
Ioannis Bodini verba de probationum generibus. 3. 4. 1. de probatione per aquam frigidam. 3. D. 1. de explorandis veneficis. 3. 18. de Lamiarum potentia. 14. de nominatione socij criminis. 3. 94. de incubis & succubis. 2. 51. de processu in crimine veneficij. 3. 5. de nominatione socij criminis. 3. 34. de hominum transformatione. 2. 14. contra curationes magicas. 1.	90
Ioan. Bodinus negat ordinariam viam accusationis in crimine Veneficij sequendam. 3.	5
Ioannis Bodini error de Metamorphosi hominum. 2. 17. 3. D. 4. de confessione veneficarum. 3. 11. de tepestatibus. 2. 67	
Ioannis Caluini sententia de Nebucadnezaris mutatione. 2. 20. de loco Exod. 22. 1.	66
Ioannes Confinius Rostochiensis. 1.	51
Ioannes Evvich de probatione per aquam frigidam. 3.	D. 1
Ioannis Engelium collo appensum. 1. 95	
Ioannis Fausti prestigia. 1.	28
Ioannes Faustus pallio insidentes procul auexit. 2.	46
Ioannes Fischardus Bodini interpres. 2. 15	
Ioannes Fischardus de Lamiarum comitijs. 3. 59. de concubitu Demoniaci. 2. 55. de nocturnis Lamiarum conuiujs & chorais. 2.	45
Ioan. Georgij Godelmanni de Ioan. Bodini Demonomania. 3. C. 1. de moribundi confessione. 3. 100. de poena Lamiarum. 3.	142
Ioannes Leo Africanus de vanitate concubitus demoniaci. 2.	54
Ioannes Oldendorpius de probatione per aquam frigidam. 3.	D. 1
Ioannes Scharodus de confessione Lamiarum. 3.	90
Ioannes Trithemius Abbas Spanheimensis necromanticus. 1. 36. euocat manes Maximiliani Imp. ibid. eiusdem sententia de chorais demonum. 2.	41
Ioannis VVieri sententia de Nebucadnezaris mutatione. 2. 21. de Lamijs. 1. 4.	

I N D E X.

de Impotentia veneficarum. 1. 63
 Ioannu VVigandi sententia de Nebucad-
 nez aris mutatione. 2. 20
 Iodocus Damhouderius de veneficiis. 1. 72
 Iosephus de Maleficiis. 3. 135
 Iosephi Mascardi sententia de nominatio-
 ne socij criminis in confessione. 3. 92. de
 diffamatione. 3. 15
 Iphigenia in ceruā quomodo mutata 2. 22
 Isidus templum prophanatur stupro Pau-
 linae. 2. 56
 Isidori definitio prestigij. 1. 23
 Iudai non feruntur in Dania, Suecia, Sa-
 xonia & Ducatu VVirtenbergico. 1. 53
 & 54
 Iudex an testes cōpellerē possit, ad iuran-
 dum. 3. 66. an in crimine veneficij or-
 dinarium processum admittere debe-
 at. 3. 5. ex indicij magorum neminem
 incarcerare vel torquere debet. 3. 19.
 non seruās ordinarium processum pro
 priuato habetur. 3. 6 peritiores consu-
 lere debet. 3. 5. secundum leges iudicare
 debet. ibidem. duos sales habeat, con-
 scientia & scientia. 3. 5. aduocatos di-
 sputantes audire debet. 3. 67. denegando
 copiam indiciorum reo, irritū red-
 dit processum. 3. 67. confitentem da-
 mnans sine alia probatione, morte pu-
 nitur. 3. 54. ex officio rei innocentiam
 querat. 3. 15. potest magum vel vene-
 ficam condemnare, non obstante gra-
 tia promissa. 3. 57. potest simulatē pro-
 mittere impunitatem, vt confiscetur
 veritatem veneficæ. 3. 57. potest simu-
 latē duos simul condemnare, qui ho-
 micidio interfuert. 3. 58. & postea
 persistentes absoluere. 3. 58. pœnam ar-
 bitrariam ad mortem extendere non
 potest. 3. 150. veneficam tortura subij-
 cere potest. 3. 104. vtens furioso proba-
 tionum genere conueniri potest actio-
 ne iniuriarū. 3. 42. tenetur reos vene-
 ficij inquirere. 3. 12. supersticiosas eru-
 enda veritatis rationes cauebit. 3. 121.
 inquirere debet, an venefica vera dixe-
 rit. 13. Tortura. 3. 123
 Iudicij mala conscientia. 3. 2. ignorantia
 est interitus innocentis. 3. 2
 Iudicij vxor à mago maleficij falso infi-
 mulatur. 2. 47
 Iudicij arbitrio relinquuntur indicia ad
 torturam. 3. 44. 127. Modus torquen-
 di. 3. 115
 Iudicij officium. 3. 6. 19. 21. 41. 107
 Iudicij est vtramq; partem benignè audi-
 re. 3. 6. indebitè torquentis pœna. 3. 127
 partes in confessum. 3. 53
 Iudicij quid faciendum discordantibus vene-
 ficis & testibus in mutuis accusatio-
 nibus & depositionibus. 3. 98
 Iudices facile errant in criminalibus. 3. 2
 Iudices officij sui admonentur. 3. C. 3. &
 43. D. 3.
 Iudicum precipitantia reprehenditur. 3.
 C. 3. 6
 Iudices Rostochiani à Diabolo ladi non
 possunt. 1. 105
 Iudices in dubijs peritiores consulere de-
 bent. 3. 107
 Iudicium crucis. 3. 33
 Iudicia criminalia redacta ad formam ci-
 uilium. 3. 6
 Iudiciorum Germania vsus in examinan-
 di

I N D E X.

dis interrogatoris. 3. 68
 Iudicij intersunt angeli Dei. 3. 3
 Iudicandi consuetudo in Aethiopa. ibid.
 Iudicium igniti ferri. 3. 37
 Iulianus Imp. pœnas constituit Lamij. 2.
 64. diuinādi curiositate prohibuit. 1. 113
 Iulij Clari opinio de nominatione socij cri-
 minis. 3. 92. 93. de depositione morietu.
 3. 100. de vi singularitatis adminicu-
 culatiua. 3. 65
 Iulius Scaliger de autore Fascini. 2. 68. de
 concubitu demoniaco. 2. 55. triplicem
 constituit Magiam. 1. 18
 Iura nentum non impedit vltiorem in-
 quisionem Iudicij. 3. 23
 Iuramentū prestito absolutio sequatur. 3. 23
 Iuramentum purgationis in matrimonia-
 libus admittitur. ibid. in ciuilib; quoq;
 locum habet. 3. 24. in feudalibus quoq;
 admittitur. 3. 25
 Iuratoria purgatio qua. 3. 21. quādo locū
 habeat. ibid. eius forma. 3. 23. cui parti
 deferri debeat. 3. 23
 Iuuenula conuertitur in equum. 2. 24
 K.
 Koskinomantie modus. 1. 45
 L.
 Laetantius Sybillinis oraculis quare vsus. 1.
 33. eius sententia de cōcubitu demo-
 niaco. 2. 51
 Lambertus Danus de cogitationib; & co-
 natibus hominum. 3. 144. de concubitu
 demoniaco. 2. 50. de Lycanthropis. 2. 28
 de Nebucadnez aris mutatione. 2. 20
 de Veneficiis. 1. 69. & 73. de exploran-
 dis veneficiis. 3. 16. de duello. 3. 29
 Lamia vnde ducatur. 2. 3. harum definitio.
 2. 5. cur multae sint in sexu femineo. 2.
 5. per dolum à Diabolo decipiuntur. 2.
 8. 37. errore mentis decipiuntur. 2. 9. &
 10. Melancholicis morbus vexatur. 2. 10
 prohibentur à Diabolo signo crucis se-
 munire, & nomine Domini proferre.
 2. 33. confitentur suis facinora. 2. 35. ve-
 pluma creduntur ferri in aere. 2. 33. nō
 transferuntur localiter. 2. 41. existi-
 mātur turmatim p̄fici. 2. 33. à Ma-
 gis & veneficis discernenda. 1. 4. 2. 8. 10
 11. aliquādo transeunt in castra mago-
 rum & veneficarum. 2. 12. similes fu-
 riosis & dormientib;. 2. 10. & 40. pec-
 catorum remissionem consequi possunt
 2. 12. quōd plures exuruntur, sed plures
 exoriuntur. 3. D. 1. an ex aspectu cogno-
 sci possunt. 3. 16
 Lamia an hircu, scopis, fureis insidentes
 per aërem vehantur. 3. D. 2. an per ca-
 minum in aërem transvolent. 2. 30. 46
 an in lupos, feles, hircos &c. transmu-
 tentur. 2. 14. in vnguēto volatiles red-
 dantur. 2. 34. an ventos, pluuias, ful-
 mina, tonitrus, tempestates excitare
 possint. 2. 62. 69. 3. D. 4. quid faciant
 in ciendis tempestatibus. 2. 68
 Lamia existente matre, filia quoq; talis
 praesumitur. 3. 16
 Lamia inconstancia ac trepidatio iudicij
 facit ad torturam. 3. 16
 Lamia an submergantur in aqua. 3. 45
 Lamia pœnitens vitat pœnas corporales. 3.
 150. cum Lamij mitius agendum. 3.
 Lamiarum comitia. 2. 33. 3. D. 2. abiura-
 tio confertur cum abnegatione Petri.
 2. 11. actiones similes dormientium. 3.

INDEXI

148. auriga seu Baiuli. 2. 33. Baiulatio in aere probari non potest. 2. 36. concubitus cum demonijs. 2. 50. 3. D. 2. cœtus cum demonibus illuſio eſt mera. 2. 52. 53. confeſſiones quales ſint, & quo loco habenda. 2. 12. confeſſio ſpontanea absq; indiçijs legitimis, nullius eſt momenti. 2. 12. Conſenſus in ſuis confeſſionibus. 2. 33. 47. Conuentus in monte Bloctſberg. 2. 32. corpora nõ poſſunt per anguſta foramina penetrare. 2. 46. foedus cum Diabolo preſtigioſum. 2. 8. imaginatio. 2. 38. Metamorphoſis in caros canes & lupos qualis ſit. 3. D. 3. potentia. 2. 14. probationes Magicæ 3. D. 1. probatio per aquam frigidam. 1. 4. 3. C. 4. 3. D. 1. 3. 32	cendi pœna mortis aſſicienda 3. 143
Lamiarum ſomnium. 2. 37	Lamiarum pœnitentia delictũ minuit. 3. 49. pœnam ſeneſtus mitigare pot eſt 3. 147. veniã meretur. 3. 147. paupertas pœnam mitigat. 3. 149. Sexus pœnam mitigare poteſt. 3. 148
Lamia ſomnia pro veris actionibus agnoſcunt. 2. 32	Lanius eſt conuiuium Lamiarum duo pocula argentea auferit. 2. 35.
Lamiarũ trãſlationes ſũt phãſtiche. 2. 41	Lappi ſeptentrionales magia dediti. 1. 50. ventos vendũt mercatorib. 1. 50. 2. 71
Lamiarum deluſarum confeſſiones erronee. 2. 47. 2. 60	Latrocinium licitoris Meterſis innotescit. 3. C. 1.
Lamiarum confeſſio erronea non admittitur. 3. 59	Laurentij Kirchhoue ſentẽtia de nominatione ſocij criminis in confeſſione. 3. 93
Lamia ſi impoſſibilia fatentur, puniendã non ſunt. 2. 12. 3. 59. decipiũtur à Diabolo in coitu. 2. 52. ſape innocentes perſonas in confeſſione indicant aut nominant. 3. 90. ſape mortem præferunt carceri. 3. 49	Lazarus Spengler cryſtallum abijcit in latrinam. 1. 43
Lamia centum flammis conſumpta. 2. 42	Lecanomantia. 1. 45
Lamia 41. à Cumano damnata. 3. 116	Lenocinj pœna. 2. 58
Lamiarum confeſſiones de concubitu Demoniaci. 2. 52. & 60	Leo de ſupplicio Magorum. 3. 137
Lamiarum pœna. 3. 142	Leo Imp. legem de curationibus magicis abrogauit. 1. 89
Lamie an propter animum & conatũ no-	Laodicenſis Concilij decretum de pœna magos conſulentium. 3. 141

INDEX.

Liberorum multitudo pœnam Lamiarum mitigat. 3. 149	operentur. 1. 99
Liberorum procreatio ex concubitu demoniaci nulla eſt. 2. 50. 51	Luporum multitudo Conſtantinopoli ſulgata. 2. 29
Libidines Deorum fictæ. 2. 56	Lupi multos deuorant in Episcopatu Viennenſi. 2. 29
Lictor latro patrem familias homicidij inſtimulat, quod ipſe perpetrauerat. 3. C. 1	Lutherus. Vide Martinus Lutherus. Avvavθρωπια. 2. 13. 3. D. 3. Eius cauſa 2. 27. ſpecies melancholia. 2. 24
Ligamentis vſe concubina regis Theodoricij aduerſus Hermambergam. 1. 55	Lycanthropiam Diabolum Deo permittẽte efficere obijcitur. 2. 29
Ligamentorum varia forma ad viros & mulieres. 1. 55	Lycanthropia vanitatem Godelmannis deprehendit. 2. 25
Ligatio ligula eſt Diabolica actio. 1. 54.	Lycanthroporum nota. 2. 24
Ligandi ſeruos fugitiuos ratio apud Turcas. 1. 55	Lycanthropi in Aſia, Græcia, Liuania. 2. 24. & Boruſſia. 2. 25. & 26
Lingueti ſententia de Metamorphoſi hominum. 2. 16	Lycanthroporum confeſſio obijcitur. 2. 28
contra Lippitudinem oculorum ridicula ſchedula. 1. 85	Lycantropi capti in Boruſſia confeſſio. 2. 26. 3. D. 4
Liiones miſerrimi homines. 2. 26. ruſtici caſtigationem virgij abolitam reſtitui petunt. 2. 26	Avvavθρωπια vngula abſcinduntur. 2. 16
Litis quoq; conteſtatio fieri debet. 3. 9. Eius forma. 3. 10	M
Lotharius Caſar abrogat probationem Lamiarum per aquam frigidam. 1. 4. 3. 40	Macharius liberat iuuenulam equam ab illuſione. 2. 24
Lotharius Rex temerẽ corpus Domini ſumens intra annum perit. 3. 35	Magdeburgi circulator cum equulo in aera conſcendit. 1. 28
Lothivxor conuerſa in ſtatuum Salis. 2. 19	Magia Cabaliſtica. 1. 51. diuina. 1. 13. naturalis quid ſit. 1. 17. præternaturalis & infamis. 1. 17. 19
Lucanus de abuſu ſuſpenſorum corporum ad Magiam. 1. 63	Magica artis libros nemini habere licebat 3. 137
Lucas Oſiander de tempeſtatibus. 2. 65	Magici artibus necare. 1. 2
Lucius II. Papa von der Heyen Wtbertauff. 3. D. 1	Magi curantes morbos an peccent. 1. 90
Luna & Sol quomodo & quibus in rebus	Magica curationis modus & proceſſus. 1. 82
	Magica figura an vires ex ſideribus ſortiantur. 1. 99
	Magica morborum curationes à quibus approbentur. 1. 81. 82

INDEX

Magi discernendi à Lamys. 2. 10. & sortilegis. 1. 108. ex proposito peccandi. 2.	Materia Magica sunt Sacramenta Diaboli. 1.	87
8. à Diabolo per aërem vehuntur. 2.	Maternus de prædictionibus astrologicis. 1.	113
45. habent pharmaca taciturnitatis. 3.	Matrona Romana à Marte compressa. 2.	60
Magici libri. 1.	Matthæus VVesenbecius. 3. 6. de Veneficiis. 1.	71
Magi & venefici plerunque alios in arte sua instituunt. 3.	Mathematici quales. 1.	111
Magia poena. 3.	Maximiliani I. Imp. coniugis manes euocantur à Ioanne Tritemio.	
Magica artis consilij quoque plecebantur 3.	Metaschepha quid significat Exo. 22. 3.	134
Magorum differentia insignis. 1.	Medardi diei obseruatio. 1.	116
Magi qui Persis didi. 1.	Mediolanorum consuetudo inquirendi in Lamias. 3.	14
Magi infames qui. 1.	Mediolani 100. Lamie exusta. 3.	E. 1
Magi in pretio habentur. 3. 151. quare se Diabolo obstringant. 1. 20. quare dicantur Schwarztünstler. 1. 18. multi inter clericos & Papas. 1. 21. suis sortilegis homines & iumenta interficere possunt. 2. 69. tempestates excitare non possunt. ibid. morbos quos intrulerunt curare possunt. 1. 79. non possunt homines transformare in bestias. 2. 18. non statim ad dilationem rapiendi. 3. 48. non in publico pertrahendi. 3.	Megapolensium Ducum constitutio contra Magos. 3. 138. contra Zigeunos. 1.	47
Magi Pharaonis. 1.	Megapolensium principum constitutiones 1.	47
Magi, qui sibi mortem consciuit, cadauer, an comburi possit. 3.	Malancholia est balneum Satana. 2.	10
Magorum capita apud Persas inter duos lapides elidebantur. 3. 137. sententia de NebucadneZaris mutatione. 2. 20	Melufina. 2.	37
Martinus Lutherus non credit puerperam in aërem sublatam. 2. 42. studiosum à Satana potestate liberat. 1. 60. suos morbos Veneficiis tribuit. 1.	Melufina monstrum Gallicanum. 2.	37
	Mercator Metis falsò insimulatur homicidij à lictore. 3.	C. 1
	Mercatorum & militum execrationes trahuntur seueriter. 3.	150
	Mercurius Trismegistus. 1.	112
	Metamorphosis hominum in bestias. 2.	15
	Metamorphosis hominum impugnatur. 2.	17
	Metamorphoscos opinio damnata in concilio Ancyrano. 2.	17
	Metamorphosin hominum esse prestigiosam & phantasticam. 2.	17

INDEX

Metamorphosi testimonia sacra scriptura prætenduntur. 2.	Malefica. Vide Venefica.	
Metamorphosin Deo permittente à Diabolo perfici obijcitur. 2.	Manassis regis peccata. 3.	136
Miles de fraudatur ab hospite. 1.	Martius irrorans noctes quid significet. 1.	116
Magorum sedus cum Diabolo non est magi necessarium. 2.	Marsilius de cadauere sanguine emittente. 3.	D. 2
Magorum libri impunè venduntur. 3.	Martij nebulosa constitutio quid portendat. 1.	116
Magorum pacta & confederationes cum demonibus. 1.	Maritus excusat uxorem accusatam de nocturnis conuersationibus cum Lamys. 2.	44
Magorum poena. 12. & 50. 3.	Martinus de Artes testimonium de Incubo. 2.	53
Magorum professio olim laudatissima. 1.	Martinus Biermannus de nocturnis conuersationibus Lamiarum. 2. 45. de Lycanthropia. 2. 27. de tempestatibus. 2. 71. de concubitu demoniaco. 2. 52	
Magorum supplicia apud Romanos. 3.	Marrinus Bucerus de Christi translatione quomodo facta. 2. 46. 3. D. 3 de concubitu Demoniaci. 2.	50
Magos quantopere Deus auersetur. 3.	Martini Lutheri disputatio cum Monacho. 1. 24. indicium de coniugum rediviuarum cohabitatione & generatione. 1. 37. de potentia veneficarum. 1.	67. & 98
Magos & maleficos à tortura nulla dignitas excusat. 3.	Minae præcedentes, indicium faciunt ad torturam. 3. 109. Et quando. 3.	110
Magos consulentium poena. 3.	Modestinus de Confessione in alterum. 3.	91
Magos & Veneficos omnes accusare possunt. 3.	Mærore multos superat Diabolus. 2. 6. & 3.	149
Magus si falsa dixit, rursus torquendus. 3.	Moloch sacrificabantur homines. 3.	136
Magus Diabolica nomina alligat corpori agroti. 1.	Monachi thesaurum ex templo emittentes Magum consulunt. 1.	41
Magus in quem morbus transmissus subito mortuus est. 1.	Monachus, Chemnicensis vulnera sanat inunctione & deligatione gladii. 1.	88
Magus si sortem aliò non transferat de vita periclitatur.		
Magistratus indebitè torquentis poena. 3.		
Mahometica lex punit Magos. 3.		
Maiestatu lese crimina. 1.		

INDEX

Monomachia. 3. 27. & c.	40	Nachtstraw. 2.	3
Morbi magica arte insidii medicinam re- spiciunt. 1.	81	Natura quid sit. 2.	29
Morborum commutationem querunt mage. 1.	104	Nauigaturus monetur in somno, ne faci- at. 2.	40
Morborum curandorum veratio. 1. 104		Nebucadnezar nō est mutatus in bestiam 2.	19. 3. D. 4
prastigiosa. 1.	79	Necromantia Magie species. 1.	30
Morborum curationes à Magis petere, Diabolica est consuetudo. 1.	79	Necromantici qui sint. 1.	30
Morborum hyperphysicorum curatio non est artis medica. 1.	79	Necromanticorum ritus. 1.	30
Morborum hyperphysicorum curandorum tria genera. 1. 79. Diuinum, Diabolicū & superstitiosum.		Neronis crudele factum. 3.	99
Morbis cur Diabolus curet. 1.	80	Nestel verfnüpfen. 1.	54
Morbos magicos in Sagarum imagines ce- reas deriuari posse, sentit Paracelsus. 1.	83	Neurij Scythiæ populi Lycanthropi. 2.	26
Moribundi sapē sunt mendaces. 3.	93	Neustadij ad Orlam in Thuringia scortū infantem occidit. 3.	17
Moribundi sola confessio non est sufficiens indiciū ad torturam. 3.	C 2	Nicolaus Hemingius de artibus magicis. 1.	69
Morientis depositio non est sufficiens indi- cium ad torturam. 3.	99	Nicolaus Iaquerus de dormientium illu- sionibus. 2.	54
Mors minas sequens, indicium est suffi- ciens ad torturam. 3.	110	Nobilis in arce Maximiliani 1. interse- ctus noctu in lecto. 3. D. 3. mulier ille- saignitum ferrum tulit. 3.	35
Moses mitius punit spontē consistentem 3.	56	Nobilis in Silesia emanentibus conuiuiis inuitat Diabolo. 1.	11
Mulier minata innocens tortura subijci- tur & pœnis afficitur. 3.	110	Nobilem abducendum à Diabolo seruat puer. 1.	12
Muliercularum conflagrationes à rusti- cia armatis impedita. 2.	43	Nocentem facius est dimittere, quam in- nocentem condemnare. 3. 44. & 127	
Mundus stuprat Paulinam in sacris Isidis 2.	57	Nodationibus ligularum Diabolus abuti- tur. 1.	54
Mures seu glires incantare. 1.	91	Nomen Domini prohibentur Lamia pro- ferre. 2.	33
	N	Nominans complices an iurare debeat. 3.	98
Nachtfabren vñnd Nachtbånke der Hexen. 2.	45-3-57	Nominatam personam suspectam esse o- portet de crimine Veneficij. 3.	98
		Nominatio socij criminis an ad tortu- ram vel ulteriolem inquisitionem fide faciat.	

INDEX

faciat. 3. 91. que habeat requisita ad torturam. 3. 97. non est sufficiens in- diciū ad torturam. 3. B. 4. sed indi- cium ad ulteriolem inquisitionem. ibi.		Ornimantici. 1.	113
Norimbergensis ciuis crystallino diu uti- tur. 1.	43	Orthodoxus è rogo disputat. 3.	32
Numa Pompilius Hydromantia vsus est. 1.	45	Otto Boiaria Dux recusans duellum du- catu priuatur. 3.	28
Numerius Prænestinus autor sortilegij. 1.	110	Ouidius de confesso. 3.	53
Nympha. 2.	37		
Nominatio venefica an faciat indicium ad torturam. 3.	3. 94	P.	
	O.	Pactiones cum Satana dua. 1. 108. ex- pressa. 1. 108. implicita seu tacita. 1. 108	
Obstetrices dua multos infantes interfi- ciunt. 1.	73	Pamphila oculos Apulei. 1.	27
Occidere hominem magnum est. 3. C. 3		Papa non potest cogere sacerdotem ad re- uelanda secreta confessionis. 3.	57
Oculi excusi innocentibus. 1.	42	Pape magi. 1.	21
Oculorū excusio diabolica operasit. 1. 42		Parricida leui occasione seipsum prodit. 3.	114
Oculorum lippitudinis curatio ridicula & superstitiosa. 1.	85	Patauij agricola lycanthropos homines trucidat. 2.	25
Odiū est indicium ad inquisitionem ve- neficij. 3.	18	Paul. Aeginetus de Lycanthropia morbo. 2.	24
Oldendorpij verba de generibus probatio- num. 3.	40	Pauli conuersi dies quid innuat. 1.	116
Olla veneficarum commune instrumen- tum. 3. 63. 1. 75. 3.	63	Paulus Grillandus de coitu demoniaco. 2. 51. de nocturnis coitibus Lamiarum. 2. 44. de pœna Lamiarum. 3. 150. de si- gnis cognoscendi Sagas. 3. 18. de super- stitiosis rationibus eruenda veritatis. 3 121. de tempestatibus à Lamijis mouen- dis vel remouendis. 2. 64. & 67. de ve- neficarum lesione. 1.	71. & 74
Olla magicis rebus impleta in domo vene- fice indicium facit ad torturam. 3. 113		Paulina Saturnini vxor à Decio Mundo stupratur in templo 2.	57
Olympias grauida ex demone. 2.	59	Paupertas Lamiarum mitigationem pœ- ne meretur. 3.	149
Oraculum Delphicū de conseruando tem- plo. 2.	66	Φαρμακεία est opus carnis. Galat. 3. 3. 135 Φαρμακεία & Φαρμακεία qui di- cantur. 3.	135
Oratio multum potest in eijciendis damo- nijs. 1.	69	Pecorum consecrationes magica, ne à fe- ris diripiantur. 1.	86
Orbes cur circumuolentur. 1.	101		
Ordinarius processus in crimine veneficij obseruandus. 3.	5	Dd	Peco-

INDEX.

Table with 3 columns: Title, Page, Title, Page. Includes entries like Pecorum predicationes, Perduelles qui, Periaprorum collo appensorum efficacia, etc.

INDEX.

Table with 3 columns: Title, Page, Title, Page. Includes entries like Poppo gestatione candentis ferri Roma, Potentia Diaboli quanta, Potio amara Numer, etc.

INDEX.

R.	Rostochij Domino oculus diaboli opera à fabro excutitur. 1.	42
Ratio administrata iustitia Christo reddenda erit. 3.	151	
Redliche Anzeigung der Missethat. 3.	107	
Reichs Abschied zu Wormbs. de iuratoria purgatione. 3. 22. Augspurg. ibid.		
Rei depositio supplicij tempore neminem onerat. 3.	C. 2	
Rei depositio tempore supplicij neminem onerat. 3.	99	
Reipub. interest, vt delicta puniantur. 3.	104	
Rei respicientis depositio supplicij tempore quando indicium ad torturam faciat. 3. 100. quando ad inquisitionem.	ibid.	
Rei in atrocibus delictis non fideiussoribus sed custodia committuntur. 3.	50	
Remedia v̄nep̄p̄v̄ma seu magica. 1.	83	
Remediorum superstitiosorū genera. 1. 84.		
Remedium tutissimum ad Deum confugere. 1.	105	
Reo an copia articulorum in crimine veneficij sit communicanda. 3.	67	
Rescire quid alibi agatur quomodo. 1.	51	
Respublica conseruatur p̄m̄ijs & p̄nis. 3.	132	
Reuocatio venefica in extremis an valeat. 3.	133	
Reus, si falsa dixit, iterū torquēdus 3. 124.		
Reus si errorem suae confessionis probauerit, rursus torqueri non debet. 3.	124	
Romanorum praescitine. 1.	98	
Rostochianis iudicibus Diabolus nocere nō potest. 1.	105	
Rostochij Domino oculus diaboli opera à fabro excutitur. 1.	42	
Rolandi à valle sententia de nominatione socij criminis in confessione. 3.	92	
Rupertus reuelationes suas probat per corpus Christi. 3.	35	
Rustici Mediolanenses armati Lamiarum exustionem impediunt. 3.	C. 1.	
Rusticus coquus Lamiarum in mōte Bruterorum. 2.	47	
S.		
Sacerdos thesaurum quarens in specu à Diabolo opprimitur. 1.	42	
Sacerdos non potest cogi ad reuelandam confessionem. 3. 57. perpetrandum tamen delictum reuelare potest. ibid.		
Sacerdotes pro Deo suo comedunt & coeunt. 2.	60	
Sacerdotes Isis concubitus Anubidis cum Paulina fingunt. 2.	57	
Sacerdotes Pythia. 1.	32	
Sacerdotum fucus in adulterijs. 2.	58	
Sacramenti appellatio. 3.	25	
Sacramentalis purgatio. 3.	25	
Sacramentales qui dicantur. 3.	25	
Sacrificulorum magica consecrationes. 1.	58	
Saga cur hodie dicantur Lamia. 2.	5	
Saga immittit fidem in sponsam frustra. 2.	24	
Saga matre existente, filia talis praesumitur. 3.	16	
Sagarum conuentus in Blocksberg. 2. 32.		
Conuiuia. ibid.		
Saga an per Caminum in aërem transuolare possint. 2.	32	
Saga non transferuntur localiter. 2.	40	

INDEX.

Sagarum translationes sunt phantasticae	27	Sedechia Iudaei stupenda ludibria. 1.	27
Sagarum transmutatio in feles. 2.	23	Seneca dictum de audienda vtraque parte. 3. 6. de frugum excantatione. 2.	67
Sagarum confessiones de sua Metamorphosi. 2.	28	Senectus Lamiarum poenam mitigat. 3.	147
Saga 41. à Cumano damnata. 3.	116	Septentrionales populi Lycanthropi sunt	2.
Sahacat in Aphrica. 2.	54	2.	28
Salomonis iudicium. 3.	D. 2	Sergius Galba liberos paruulos in concionem ducens absoluitur. 3.	149
Saltzburgi incantator à serpente in fouea enecatur. 1.	50	de Serpentibus Magorum Pharaonis sententia DD. 1.	23
Samuel verus à pythionissa in Endor non excitatus. DD. sententia. 1.	33	Serpentes verbis incantare. 1.	91
Sanguinem innocentem de manu iudicis Deus requiret. 3.	3	Seruus infantem Domini eripit Demonibus. 1.	12
Sanguinis emissio in crimine homicidij. 3. D. 2. 3.	44	Serui fugitiui occisorem se falso fatetur herus. 3.	105
Sanguinis sistenditatio superstitiosa. 1. 85.		Sigismundus Sueciae Rex forte Electus. 1.	118
Sanitas à Deo per licita media petenda. 1.	90	Simonis magi fasciatio. 1. 27. Et interitus	ibid.
Satanas vide Diabolus.		Signa cognoscendi magos & lamias. 3.	18.
Satisfactiones praestanda accusatione constituta. 3.	9	19	
Saulis regis peccatum magia dicitur. 3.	136	Socius criminis quando de socio interrogari possit. 3. 91. ad inquisitionem maleficij indicium facere potest. 3. 15. nec pro socio, nec contra socium criminis probat. 3.	90
Saxonica Constitutio de purgatione iuratoria. 3.	24	Socius criminis in exceptis criminibus de consocijs potest interrogari. 3. 91. generaliter & non particulariter. 3. 97. de omnibus circumstantijs. 3. 97. verisimilia dicere debet. 3. 98. non debet esse inimicus nominati. 3. 98. in assertione constanter permanere debet. 3.	78
Saxonicum ius Magos cremare iubet. 3.	138	an Socius nominans complices, iurare debeat. 3.	98
Saxones non ferunt Iudeos. 1.	54	Socius socij viui eadem in se recipit sub	
Saxonia Electoris Constitutio de poena Magorum. 3.	139	DD 3 tortu.	
Scelera non ita seueriter puniuntur. 3.	150		
Scopis & baculis insidentes Lamia an euehantur in aërem. 2.	32		
Scotia consuetudo inquirendi in Lamias	3.		
3.	14		
Scortum occidit infantem. 3.	17		

I N D E X.

Tortura. 3.	106	Sponsa alteri nubens in ipsis nuptijs à Diabolo abripitur. 1.	12
Socij de facto criminis confessio an ad torturam an ad inquisitionem ulteriore fidem faciat. 3.	91	Stigmata Magus impressa. 3.	18. 19
Socij Diomedis in aues quomodo mutati 2.	21	Stryges 2.	39
Socij Vlysis quomodo mutati in fues. ibidem.	dem.	Studiosus Magus à Luthero seruatur. 2.	11
Sol & Luna quomodo & in quibus rebus operentur 1.	99	Studiosus à Satana potestate à Luthero liberatus 1.	60
Solon quare contra parridas legem non tulerit. 1.	7	Stychiamantia. 1.	110
Solum vertere est indicium ad inquisitionem veneficij 3.	18	Sueci non ferunt Iudeos 1.	54
Somnia de futuris contingentibus 2.	40	Superstitiosa obseruationes animantium. 1.	114
per Somnum quidam nauigaturus retrahitur ne periret in naufragio. 2.	40	Superstitiosi ritus in curandis aegrotis. 1.	85
Sophoclis versus de purgationum generib. 3.	36	Suppletorium Iuramentum 3.	24
Sortilegi qui sint. 1.	108	Supplicatio pro citatione ciuitatis, que innocentem questionibus subiecit. 3.	128
Sortilegi & magi, quomodo differant. 1.	108	Sus deuorat pecuniam vesica inclusam. 1.	40
Sortilegorum pœna. 3.	143	ex Suspitione nemo damnandus 3.	63
Sortilegij species. 1.	110	Suspectus quomodo se purgare debeat. 3.	40
Sortiendi consuetudo non repugnat sacris literis 1.	109	Suspenforum carnibus & osibus abutuntur Venefica ad rem suam Magicam 1.	62
Sortiendi genus triplex, Diuinum, politicum, diuinatorium. 1.	108	Suspicio veneficij ad inquirendum indicium facit 3.	15. 17
Sortilegium politicum 1.	109	Sutor iniuste torquetur & occiditur ad confessionem latronis 3.	C. 2
Sortilegium diuinatorium.	ibidem	Sybilla. 132. Cumana.	ibid.
Sortium formula in legibus Frisorum. 3.	34	Sybilla omnes idololatra 1.	33
Sorte eligi Episcopos prohibetur. 1.	109	de Sybillinis scriptis quid sentiendum. ibi.	
Sozomenus de eijciendis demonijs. 1.	59	Sybillinis oraculis vsus Lactantius quo confilio.	ibid.
Spandaci hospita defraudat militem. 1.	9	Symmachi interfecti vlcio diuina. 3.	3
ex Speculo diuinatio. 1.	44	Sylphi. 2.	37
Spiritus coire non possunt. 2. 54.	3. D. 3		
			Tellina

I N D E X.

Tellina arbor 2.	43	Testis vnus facit indicium ad inquirendum de veneficio 3. 15. de forma deponens quomodo probet. ibid. infamis & inhabilis non admittitur nisi cum tortura. 3. 69
Tempestatum causam efficientem esse Deum 2.	62	Testium duorum depositio sufficit ad probandum 3. 63. Examen an in crimine maleficij commissario possit committi 3. 67. penuria in capitalibus causis 3. 69
Tempestatem, conitrua &c. an Lamia excitare possint 3.	D. 4	Testium singularitas, vel diuersitas conueniēte probat 3. 64. singularitas adinculatiua 3. 65. singularitas contradictoria, vel obstatiua nihil probat. ibid.
Tempestates quare Diabolo & Veneficis ascribantur 2.	64	Theodorici Gothorum regis iniusta crudelitas punita à Deo 3.
Temporum obseruatio physica 1. 115. superstitiosa 1.	116	Theodorus Beza de tempestatibus excitatis 2. 70. de afflictionibus Iob. 1.
Tertulliani sententia de concubitu Daemoniaco 2. 52. de potentia Diaboli. 2.	9. 65	Theodosius Imp. de confessione Lamiarum 3. 90. de custodia reorum 3.
Testes sufficientes qui sint 3. 63. singulares integrè non probant 3. 64. omni exceptione maiores qui dicantur 3. 63. 114. esse possunt in crimine Veneficij 3. 68. 69. defamatores nominare debent 3.	15	Theophrastus Paracelsus 1. 103. præter Adami posteros alia 4. hominum genera à Deo condita asserit. 2. 37. dubitat an Adami posterij veram fidem habeant 2. 37. multa superstitiosa habet 1. 96. Paracelsi sententia de imaginatione. 1. 102. homovarietissimus Dei & hominum irrisor. 2. 36. & 37. approbat curationes morborum magicas. 1. 81. 83. & 88 sentit Diabolum cum naturali moru tempestates facere. 2.
Testes an iudex compellere possit 3. 66. ad iurandum. ibid. quomodo cogi possint. ibidem.		Theophrasti Paracelsi sententia de Lanis. 2. 8. de Lamiarum amasij seu ascendentibus 2. 33. de characteribus diuinorum nominum. 1. 97. de coitu Ascendentis cum Lemia. 2. 51. Paracelsi curatione impotentia coniugalis 1. 97. characteres aduersus multa morborum genera. 1.
Testibus in mutuis accusationibus & depositionibus discordantibus, quid iudici faciendum 3.	98	
Testium examen in presentia Iudicij fieri debet 3.	67	
Testimonium duorum an ad damnandam veneficam sufficiat 3.	65	
ad Testimonium vnus nemo condemnandus 3.	63	
Testimonia de conuentibus & coniugij Lamiarum 2.	34	
Testimonium socij criminis inducitur est ad inquisitionem 3.	15	
Testimonium vnus testis exceptione maioris indicium facit ad torturam. 3. 113		

I N D E X.

Thomas Erastus sentit omnem Magiam esse illicitam. 1.	18	Translationes Lamiarum non sunt locales sed phantastica. 2.	41
Thomas Erasti sententia de coitu demoniaco. 2.	50	Transformatio hominum. Vide Metamorphosis.	
Toletani concilij verba de consulentibus magos. 3.	141	Trepidatio Venefica indicium facit ad inquisitionem. 3.	16
Tonitrua an Lamiae excitare possunt. 2.	62	Tripudia Lamiarum. 2.	35
Topheth locus caedum. 3.	136	Turca suos modos ligandi habent. 1.	55
Tortura in questione quanta sint adhibenda. 3.	115	Tutela Dei tutissimum remedium. 1.	105
Torneamenta sunt prohibita. 3.	30	Tyberius sacrifices impostores in crucem agit. 2. 58. diruto templo statuam Isthidis mergit in Tyberim. 2.	59
Torpedo marina laedit piscatores per arundinem & filum. 1.	69	Typographia artis abusus in libris magicis ed. ndis. 1.	80
Tortores pilos veneficarum solent radere. 3.	105	Tyrannus Saturni sacerdos stuprat uxores. 2. 59. tormentis obijcitur. ibid.	
Tortura actus grauiß. præiudicij. 3. D. 2. extremum sit remedium. 3. B. 4. repetita grauior est pena capitali. 3.	127.		
quomodo probetur. 3.	128		
Tortura testium, quando permittenda. 3.	69		
Tortura incertitudo. 3. 105. Eius rei exempla. 3.	105. 106. 110		
Tortura modus arbitrio Iudicis permittitur. 3. 115. quando venefica subijci possit. 3. 104. non semper fides est adhibenda. ibi.			
Torturam legitima malefici indicia præcedere debent. 3.	107		
ad Torturam rei sine precedentibus multis indicijs non est procedendum. 3. 106 non est sufficiens indicium moribundi confessio. 3. C. 2. suspicio. 3. 17. inimicitia. 3.	18		
Tortus crimen confessus, de circumstantijs est interrogandus. 3.	121		

V

Valentinus Imper. de custodia reorum. 4. B. 4.	
Valerius Maximus de seruo confitente homicidium falsò. 3.	55
Variatio sola nõ facit indicium ad torturam. 3.	18
Varro de Lycanthropia. 2.	28
Venefici qui dicantur. 1.	61. & 66
Venefici differunt à Lamijs. 2.	10
Venefica à magis & Lamijs discernenda. 1.	4
Venefica concremanda lictorem flatu inficit & enecat. 1.	73
Venefica matri Lutheri multa incommoda intulit. 1. 68. pastorem reprehensorem magicis suis artibus enecat. 1. 68. Brugus multos curat. 3. 116. impossibilis à Diabolo facta. ibidem. rafa in toto corpore malefica fatetur. & c. ibidem. depre-	

I N D E X.

deprehensa in domo vel stabulo alterius. 3.	113	Venefica liberos suos plerumq; docent suas autes. 3.	108
Venefica visa puluerem vel sortem super pecora inijcere, indicium prabet ad torturam. 3. 113. suspecta verba inter capiendum proferens, indicium facit ad torturam. 3. 114. delictum confessum condemnatur. 3. 53. seipsam condemnans antequam accusetur indicium facit ad torturam. 3. 114. si in confessione perscrutauerit, condemnabitur. 3. 125 probans suam confessionem fuisse erroneam, audienda est. 3. 60. aliquoties fidib. examinata, tamen soluta reuocans, absoluenta. 3. 127. si confessionem extortam sine causis iustus reuocauerit, iterum torqueri potest. 3. 124 fugiens, ante inquisitionem vel accusationem, suspecta est. 3. 109. post inquisitionem vel metu carceris, suspecta non est. 3.	109	Venefica interficiunt infantes nondum baptisatos. 1.	73
Venefica an confessionem suam spontaneam reuocare possit. 3. 60. quando tortura subijci possit. 3.	104	Venefica torrent ad ignem imaginẽ Doffi regis Scotorum. 1.	82
Venefica confessio quando sufficienter probet. 3. 54. spontanea extraiudicialis, non plene probat. 3. 56. depositio tempore supplicij neminem onerat. 3. 99		Venefica quos intulerunt morbos curant. 1.	79
Venefica nominatio an faciat indicium ad torturam persona nominata. 3. 94 fuga an ad torturam indicium faciat. 3.	108	Venefica suspensorum carnibus & ossibus vtuntur ad magicam rem. 1.	62
Venefica vel rei resipiscens depositio supplicij tempore quando indicium sit ad torturam. 3. 100. quando ad inquisitionem. 3. 100. reuocatio in extremis an valeat. 3.	133	Venefica incarcerata amplius intoxicare non possunt. 3.	51
		Venefica multa mortem expetunt. 3. 55.	56
		Venefica solent honestes etiam tanquam socios criminis ex inuidia & instinctu Diaboli prodere. 3.	21
		Venefica alibi strangulantur antequam concrementur. 3.	139
		Veneficarum confessio extraiudicialis indicium est ad torturam. 3.	111
		Veneficarum potentia asseritur. 1.	65
		Veneficarum impotentia asseritur. 1.	63
		Veneficarum probatio per aquam frigidam	

I N D E X.

dam. 3.	32	Veritatis eruenda superstitiosa ratio. 3.	121
Veneficarum vestes in tortura mutantur.		Vermium obseruationes. 1.	114
3.	115	Verfus Sami contra dolores tortura. 3.	121
Veneficarum pilos solent abradere Tortores.	ibidem.	Vetula somno oppressa mira fingit. 2.	39
Veneficarum poena. 1.	70. 3. 134	Vetula cuiusdam scheda. 1.	85
Veneficarum combustarum exempla. Basilea. 1. 73. Berlini. 1. 74. Argentinae. 1. 73. Constantia. ibid. Roslochij. 1. 105.		Vicini admittuntur ad probandum errorem confessionis. 3.	60
Venefica octo Anno 1580. concremata. 1.	74	Vienensis episcopus Letanias minores cur instituerit. 2.	29
Veneficas ex solo conspectu cognosci, vultus existimat. 3.	16	Vincentij dies quid praesagiat. 1.	116
Veneficas explorare per saltum cribri. 3.	18.	Viri grauius quam foemina puniendi. 3.	148
per calceos nouos exungia suilla pueris in templo indutos. ibidem. per res templorum liminio substratos. ibi. si lachrymae non emittant. ibide. per stigmata post aures vel in frontis anteriore parte Sagarum.		Viscus Quercinus prod. est Epilepticis. 1.	95
Veneficis discordantibus in mutnis accusationibus & depositionibus, quid iudici faciendum. 3.	98	Vitus Amerbachius de campo & cruce. 3.	33.
Venti sunt in manu Dei. 2.	63	de poena Lamiarum. 3.	149
Ventos an Lamia excitare possint. 2.	62	Vlricus molitor de Incubis & succubis. 2.	55.
Ventos nondum Lappij septentrionales. 1.	51	de tempestatibus. 2. 71. de Lamiarum translationibus. 3.	42
Ventriloqui qui. 1.	32	Vlysses euocat umbram Achillis 1. 36. Eius socij quomodo mutati in sues. 2.	21
Venatrices dicuntur Lamia. 2.	5	Vnguentum Lamiarum soporiferum. 2.	32. & 34. 37. 38. & 2. 55
Verbo & nomine Dei non est abutendum. 1.	32	an Lamias volatiles faciat. 2.	34
Verbis incantare serpentes. 1.	91	Unholden. 2.	5
Verbis characteribus sigillis imaginibus an insit aliqua vis. 1.	93	Vnius ob testimonium nemo condemnandus. 3.	63
Verbis & nominibus diuinis an & qua sit efficacia. 1.	91	Volenti mori non est habenda fides. 3.	55
Verbum Domini quo sanet. 1.	92	Vomeris igniti gestatio. 3.	37
		Vrbani dies quid praesagiat. 1.	116
		Visiones Magicae in curandis pecoribus. 1.	26
		Vulcani. 2.	37
		Vulgare explorationes Veneficarum. 3. 32	
		Vulnerati confessio in mortis articulo facit iudicium ad torturam. 3.	100
		Vulneris absentis curatio per arinorum inunctionem. 1.	87
		Vultus	

I N D E X.

Vultus prodit crimen. 3.	16	3.	D. 1
Vxor excusat maritum ob perpetuam praesentiam a conuersatione cum Lamis. 2.	47	VVierus de Lamiarum insomnijs. 2. 38. vide Ioannes VVierus.	
Vxor Iudicij seu pratoris mensa assidens. videtur conuiuium Lamiarum interesse. 2.	47	VVigandus. vide Ioannes VVigandus.	
Vxor Loth mutata in statuam salis. 2. 19		VWilhelmus Imp. Alberto Magno donat pradium traiecti. 1.	28
Vxor nobilis in Bauaria extincta resuscitata a cobabitat marito. 1.	37	VVormatiensis ciuitatis constitutio de poena Magorum. 3.	139
		Wundsegner. 1.	87
		Wütende Heer. 2.	33
	VV.	Z.	
Warsager. 1.	40	Zauberer qui dicantur. 1.	28
Warsagerin. 2.	5	Zauberin. 2.	5
Wasser prob der Hexen. 3.	D. 1	Zauberweib. 2.	4
VVesenbecius de fama precedente inquisitionem. 3. 14. de conatus ad delictum poena. 3.	146	Zenobia ad supplicium a militibus requisita vita donatur ab Aureliano Imp. 3.	138
Wettermacherin. 2.	5	Zigeunij hominum manus inspiciunt. 1.	46.
Wettermachen. 3.	D. 4	non ferendi in Roman. Imperio.	
Widertauß der Hexen in aqua frigida	1.		47

FRANCOFORTI,

Ex officina Typographica Nicolai Bassaei.

M. D. XCI.

INDEX

Faint, mostly illegible text, likely an index or table of contents, arranged in columns.

FRANCORTI
B. Wolff
M. D. XXI

4

24

